

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Α'

ΑΡ. 21-24

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Τὸ τραγούδι—Μεταγνώμοι (ποιήματα).

ΛΕΩΝΙΔΑ ΠΑΥΛΙΔΗ: Ἐναγώνιοι (ποίημα).

ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: "Νεκρά Φύσις,"—Ἀνθρώπινο (ποιήματα).

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Ροδάκινο—Ὁ Ἀητός—Ὁ Κριός (ποιήματα).

† ΘΩΜΑ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ (Νικ. Χατζηγυαβριήλ): Ἡ Ρήαινα (διήγημα).

Γ. ΣΤ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ: "Ἀνοιξη (ποίημα).

Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ: "Ἐνας Κυπριώτης Πατριάρχης (μελέτη).

Π. ΔΙΚΑΙΟΥ: Νεολιθικὲς ἀνακαλύψεις στὴν Κύπρο (μελέτη).

ΓΙΑΝΝΗ ΛΕΥΚΗ: Πῶς πρέπει νὰ μελετηθεῖ ἡ νεώτερη Κυπριώτ. Λογοτεχνία (μελέτη).

ΜΕΛΗ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ: Ἡ γιορτὴ τοῦ Σωτήρος (διήγημα).

ΑΝΤΩΝΑΚΙ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ: Ἀρχαία Ἑλληνικά ἐπιγράμματα (ἔμμετρον μετάφραση).

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΑΚΡΙΤΑ: Ἐγκώμιο, ἀπαλὸ μίλημα, ἡ ἐλεγεία, πρωῖνὸ ξεκίνημα (λυρικὲς πρόζες).

Γ. ΣΤ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ: Τὰ ἑκατὸν λόγια τῆς ἀγάπης (μελέτη).

ΑΝΤ. ΚΛΟΚΚΑΡΗ: Τ' ἀμπέλιν (δημοτικόν).

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ: "Ὑποθήκαι στὸ φίλο Φ..." (ποίημα).

(ἔχει συνέχεια πίσω)

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

15 ΙΟΥΛΗ 1935.
1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΗ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Τεχνικός Διευθυντής: ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ
Υπεύθυνος Ίδιοκτήτης: Α. Μ. ΑΤΤΑΛΙΔΗΣ
Οικονομικός Διαχειριστής: Γ. ΕΥ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Συνδρομή για ένα χρόνο 8 σελίνια.

ΓΡΑΦΕΙΟ: 'Οδός Ούζουνιάν αρ. 11.

Τυπογραφείο: "ΝΕΟΣ Κόσμος", Θωμά Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΜΑΝΟΥ ΚΡΑΛΗ: Τῆς θλιμμένης ἀδελφῆς.. (ποίημα).

Θ. ΠΕΤΡΗ: Θρήνος (ποίημα).

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Κύπριοι πειητάρηδες—Κυριάκος Παπανικολάου ἢ Παπαδόπουλος (μελέτη).

Π. ΛΙΑΣΙΔΗ: Πᾶς ἐκατηνῆσα—Εἶμαι νῆλιος-Ψευκιά-Ἀγάπη πρώτη (ποίηματα).

Η. ΑΓΓΕΛΙΔΗ: Ἴφιγένεια—Εὐριδίκη—Ναυσικά—Κλυταίμηστρα (λυρικές πρόζες).

Ξ. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗ: Κυπριακές μετεωρολογικές δοξασίες (λαογραφία).

Κ. ΠΗΛΑΒΑΚΗ: Ἱστορίες τοῦς Λεμυθικῶτες (λαογραφία).

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, Ἀρχιμανδρίτη Μαχαιρᾶ; Γη-θκειές (λαογραφία).

ΜΙΧΑΗΛ ΑΜΑΡΑΝΤΟΥ; Κυπριακά Αἰνίγματα (λαογραφία).

Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ: Ἡ Χολέρα στὴν Κύπρο καὶ τὸ Λοιμοκαθαρτήριο (μελέτη).

T. S. ELIOT: Πρελούντια (I) (Ἑλλ. ἀπόδοση Κ. Κ.).

ΣΟΛ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: Ὁ μουσικός καὶ ὁ "ὀμιλοῦμενος λόγος" (μελέτη).

ROBERT LOUIS STEVENSON: Γιὰ νὰ περάσει τὴ βραδυὰ (διήγημα, μεταφ. Κ. Κόβτη).

ANATOLE FRANCE: Ἡ ρεζεντὰ τοῦ ἐφημέριου (διήγημα, μεταφρ. Μ. Γαβ.)

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ: ΜΗΤΣΟΥ ΜΑΡΑΓΚΟΥ: "Γιὰ μιὰ ρωμαλέα νεότητα...—Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ: "Fürst M. Carl: Zur Kenntnis der Insel Cypern...—"Buckler A. W: Documents from Phrygia and Cyprus...—Κ. ΠΡΟΥΣΗ: «Πέτρου Βλαστοῦ: Ἡ Ἑλληνική καὶ μερικές ἄλλες παράλληλες διγλώσσες».—ΑΧΙΛΛ. ΤΖΑΡΤΖΑΝΟΥ: Δημοτική καὶ νεοδημοτική».—ΚΩΣΤΑ ΑΥΓΕΡΗ: Αἱ μεγάλοι ἡμέραι τῆς Λευκοσίας ἐπὶ Φραγκοκρατίας».—ΒΑΣΣΟΥ Ε. ΧΙΩΤΑΚΗ: Στὸ δρόμο τῆς ἀγάπης».—Τ. Μ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ: «Κλεαρέτης Δίπλα».—ΜΑΛΑΜΟΥ: «Γυναικεῖες ψυχές».—ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: «Δ. Γατόπουλου: Ἱστορίες τοῦ τόπου μας».—Sir Harry Luke: «More moves on an eastern chequered board».—ΠΑΝΟΥ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ: «Ἄρα Κρυστάλλη: Πρὶ χαράξει τὸ φῶς».—ΣΟΛ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: «Richard Wagner: Γαλλικά Γράμματα».—ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: "Ἡ Ἀγγλικὴ λογοτεχνία στὴν Ἑλλάδα...—Α. ΒΕΡΝΑΛΗ: "Ἡ ἀνθολογία τῶν Κυπρίων ποιητῶν...—Γ. ΠΕΤΡΙΤΗ: "Ἡ παραγωγή τῆς λέξης τζύρης...—Σημειώματα.—Τύπος—Νέα βιβλία.—Εἰδήσεις.—Ἀλληλογραφία.

ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ:

Μ. Φιλῆνια: «Δυὸ Ἀνέκδοτα Γράμματα», σταλμένα στὸν Ἀλιθέρση. Ἡ γνώμη τοῦ Φιλῆνια γιὰ τὸ Καβαφικὸ ἔργο.

Σ. Μενάρδου: «Ἀπὸ τὰ κατάλοιπα».

Π. Βαλδασερίδη: «Ἐρμῆς» (τραγουδί).

Π. Κριναίου: «Ματαίᾳ Ἐπάνοδος» (τραγουδί).

Σ. Χρίστη: «Νύξεις γιὰ μελέτη» (μελέτη).

Ἀντ. Ἰνιάνου: «Τὰ Ποιητάρια τοῦ Τεύχρου Ἀνθία» (μελέτη).

Κυπριακά Γράμματα

ΕΤΟΣ Α'

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ),

15 ΙΟΥΛΗ
1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΗ

ΑΡ. 21-24.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ.*

Αυτόγενιέται από τὰ χάη
τάνεξιχνίαστα τῆς ψυχῆς·
ἄστρο πού ὀρθρίζει στὰ πελάη
στήν ἔκσταση μιᾶς προσευχῆς.

Γραμμὴ λιανότερημ στάζει αἷμα
στοῦ ὕγρου μου πόθου τὸ βυθὸ,
μὰ ψηλὰ βλέπεις λευκὸ πνέμα
τῆς λευκῆς φλόγας τὸν ἀνθὸ.

Λόγια κρυφὰ ψιθυρισμένα
στῶνειρο θερινῆς νυχτὸς
ἄστρο πού τρέμουν δακρυσμένα
στᾶχρονα βᾶθη τοῦ παντὸς

Μυστικὲ Κρῖνε, ἄσπιλε Κρῖνε
τῶν θείων ἐρώτων τῆς ψυχῆς·
ἡ ἀγνή ποίηση ἄλλο δὲν εἶναι
παρὰ ἔκσταση μιᾶς προσευχῆς!

* ἀπὸ τῆ σειρά «Μυστικός Δεῖπνος».

ΜΕΤΑΓΝΩΜΟΙ

Ἐπόψε, ἄχ! ἦρθε ὁ Ντόριαν Γκρέη
νὰ μοῦ θυμίση, παληὰ χρέη,

τόσες ἀγάπες, τόσα πάθη,
χίλια ἀνομήματα καὶ λάθη.

Ἐραῖα κι ἀνήμερα θηρία
μοῦ φέρνει ἡ γόησσα φαντασία,

καὶ θλιβὴ ἡ μνήμη ξαναπέφτει
στῆς χρυσῆς νειότης τὸν καθρέφτη,

καὶ τὸ εἶδωλό μου τ' ἀντικρύζω
παραπονημένο καὶ δακρύζω,

καὶ νὰ συντρίψω θέλω χάμου
ποδοπατώντας τὴν καρδιά μου!

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΕΝΑΓΩΝΙΟΙ

I

Ἦ πού μᾶς ἔρριξε κραυγή στὸν ἐπικὸν ἀγῶνα
 ἂν ἦρθε ἀπτή στεριά σεισμός μέσ' ἀπτό χάος βροντή
 κανέννας μας δὲ ρώτησε· κι ὡς ξάφνου στὸν κυκλῶνα
 μὲ τὴν ψυχὴ βρεθήκαμε γυμνή.

— γιὰτὶ μεγάλη ἢ προσταγὴ καὶ σὰ καθάρια φρένα
 ἄστραψε κ' ἔδεσε μεμιᾶς πελέκι καὶ γοργὰ
 στὴν ἀνεπάντοχη ἐμπλοκὴ ριχτήκαμε, — μὴτ' ἓνα
 ἀπ' ὅσα λόγια ξαίραμε πικρά.

δὲν ἔσκασε ἀπτὰ χεῖλη μας νὰ σμίξει τὸν ἀγέρα
 πού φλογιζόταν κ' ἔλαμπε σὲ γῆ καὶ σὲ οὐρανό·
 μονάχα σὰν καλὸν οἰωνό τὴν πού ροδοῦσε μέρα
 ὑποδεχτήκαμε μ' ἀλαλαγμό....

II

Καὶ σύναυγα ὡς τὸ σούρουπο γερὰ θὰ πολεμοῦμε
 μ' ὄση μας αἴσθηση, βουλή καὶ δύναμη, μ' ὄρτο
 τὸ γόνυ κι ἄτρεμο τὸ μάτι, γαῦροι, θὰ χτυποῦμε
 τὸν κρύφιο πού μᾶς ἔταξαν ἐχθρό....

Κι' ὀλάκαιροι στὴν πάλη μας δομένοι τῆ μοιραία,
 θὰ πολεμοῦμε τὸν ἐχθρό τὸν κρύφιο, πού κρατεῖ
 ὄκνὸ τὸν ἀπειρο παλμὸ τῆς γῆς, μὲ πάντα νέα
 φωτιὰ στὰ στήθη καὶ στὰ μπράτσια ἀλκή....

θὰ πολεμοῦμε τὸν ἐχθρὸ τὸν κρύφιο ὅλη τῆ μέρα,
 ὅπου θὰ ρίχνει ἴσκιους στὸ φῶς, ὅπου θὰ πλημμυρᾷ
 μὲ κλάψες καὶ μὲ βογγητὰ τὸ μουσικὸν ἀγέρα,
 σ' ὅπια ἄγναντη κορφὴ μαυρολογᾷ....

Κι ὅπου τὸ δῖβουλο κακὸ τὴν ἀρετὴ ξεσέρνει
 σὲ κομπασμό, καὶ μὲ συρτὰ χασκόγελα κι ἀργοὺς
 στροβίλους στ' ἀνεκπλήρωτο τραβᾷ, κι ἀπὲ τῆς σπέρνει
 πᾶσα γονὴ στοὺς ἄδειους τοῦ βυθοῦς,

θὰ πολεμοῦμε τὸν ἐχθρό. Κι ἀκόμη, ὅπου ξαφνιάζει
 μέσα στὰ θάμψη σὰ στοιχειὸ τὸν πρᾶο μας λογισμό,
 πού ξεσηκώνεται — πουλί — ψηλά κι ἀσπρογαλιάζει,
 καὶ πρὶ νὰ πιεῖ τῆ φλόγα σὰ νερό

τοῦ μυστηρίου, πού ἀπτὰ ριζὰ τὴν πλάση σφιχτοζώνει,
καὶ ξεδιψᾷσει σμίγοντας ἀκέρια μὲ τό φῶς,
ἄσφαλα γγίζει τὴ νευρὴ καὶ τὸ πουλὶ σκοτώνει
ὁ κρῦφος πού μᾶς ἔταξαν ἐχθρός,

θὰ τοῦ σκορπᾶμε τὴν ὄρμη. Κι ἀκόμη, ὅπου θ' ἀνοίγει
τῆς ἄνομης μωρίας πλατιά τὴ μουλλωχτὴ σπηλιά
τὸ φιδοπλόκαμο θεριὸ τῆς ἔγνοιας νὰ ξεφύγει,
νάρθει νὰ μᾶς σπαράξει τὴν καρδιά

τὴν ὥρα πού βαθιὰ νογᾷ τὸν ἔρωτα καὶ θαλλει
μὲ τὸ γλαυκόφυλλον ἀνθὸ τῆς πούλιας μιὰ ξανθὴ
τ' Ἀπρίλη νύχτα καὶ γοερά τὴν πυρωμένη ἀγκάλη
τῆς γλυκαπαντοχῆς ἀνοιγοκλεῖ,

θὰ τοῦ χαλᾶμε τίς γητειές. Κι ἀκόμη, ὅπου θὰ τρέμει
τοῦ δισταγμοῦ τ' ἀκρόχειλο χλωμό, σὰ θὰ κοιτᾷ
πικρὸς τὴ νεκροθάλασσα τῆς τύχης, κάποιοι ἀνέμοι
ἀπτὰ παρθένα δάση τ' ἀστρικά

φυσώντας, ὀλοφούσκωτα γαλάζια ἐμεῖς ποτάμια,
ἀνάλαφρα στὸ κῦμα μας τὸ μέγα καὶ λαμπρὸ
τὴν προσδοκία θὰ φέρνουμε, θὰ πνίγουμε τὴ λάμια
πού κρῦφια παραστέκει τὸν ἐχθρό....

III

Δὲ μᾶς βραβαίνει ἡ συλλογὴ, δὲ μᾶς τσακᾷ τὸ πείσμα
ψηλὰ κρατᾷμε τίς σμιχτές καμάρες τῶν φρυδιῶν,
ὥσπου νὰ σωριαστεῖ λυτὸ σὰ πόδια μας τὸ χτίσμα
τὸ τρισκατάρατο τῶν στεναγμῶν...

Καὶ τὰ κορμιὰ μας, ὡς χαλκὰ μ' αἶμα κ' ἰδρὸ φεγγίζουν
κι ἀστραπολάμπουν στῆς πυκνῆς ἀμάχης τὴ χλαοῆ,
τοῦ μαρτυρίου τῆς τὴ φωτιά ρουφοῦν καὶ πάντα ἐλπίζουν
στὴ βέβαιη νίκη, στὴν καινούρια ζωῆ...

Κι ὡς τὸρα ἀπὰ στὰ κῦματα τῆς ἄγριας λάμπει δίνης
ἥλιος πορφυροστέφανος τὸ φλάμπουρο μᾶς, ὦ!
ὅμοια καὶ στὴ σιγανεμιὰ τῆς πού θάρθει γαλήνης
θὰ τετραπλανεμίζει λαμπερὸ....

Κ' ἐμεῖς, τὸ μέγα κι ἀγαθὸ πλῆθος οἱ γιοὶ τῆς γῆς μας
οἱ τὸρα πολυπλάνταχοι κι αὔριον οἱ ἀγαπητοὶ
τοῦ κόσμου καὶ τῆς μοίρας του, τῆς ἴδιας ἀρετῆς μας
ἡ ἀστέρευτη θὰ μείνουμε πηγῆ....

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ

“ΝΕΚΡΑ ΦΥΣΙΣ,,

Στό καφενείο τῆς παραλίας ἀραδιασμένοι,
 μὲ τὰ σβυσμένα ὄνειροπόλα μάτια,
 τοῦ ἐπινείου οἱ νέοι συλλογισμένοι
 ἀκοῦν «στό γραμμοφόν τὰ νέα κομάτια.»

Κ' εἶν ὄλα γύρω τους θλιμμένα, ἀπ' ἄκρια σ' ἄκρια,
 κ' ἐντὸς τους ἢ εὐγένεια πλημμυρίζει,
 πὸ κλαῖνε ὄλοι, κλαῖνε δίχως δάκρυα
 τὴν Τύχη αὐτῆ, πὸ, ἄλοι, δὲν τοὺς ἀξίζει.

“Ὅσο πὸ κάποτε ὁ καιρὸς θὲ νὰ περάσει,
 καὶ κεῖ στό ἴδιο καφενείο ἀραδιασμένοι
 καθένας τους—κι ἄς ἔχουν πιά γεράσει—
 τὴν «Τύχη» του ἀκόμη θὰ προσμένει....

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ

Θυμᾶμαι ἀτόψε τίς νωθρὲς βραδιὲς πὸ γω περάσει
 σ' ἓνα στενὸ καὶ μακρυνὸ σοκάκι τῆς Ἀθήνας,
 Κάπιοινε Μάη, πὸ ὁ πυρετὸς τὸ σῶμα μου εἶχε ἀργάσει
 καὶ μοῦ βελόνιαζε τὸ νοῦ ἢ ἀγωνία τῆς πείνας.

Τὴ μυρωδιά τῶν γιασεμιῶν, τὸ θόρυβο τῆς πόλης
 μὲ τίς φωνὲς τῶν βρώμικων παιδιῶν πὸ ἐπαίζαν κάτου,
 τὸ κομπολόι πὸ μέτραγε ἀντίκρου ὁ «παντοπώλης»,
 καὶ τὸ πηχτὸ πὸ μ' ἔζωνε σκοτάδι τοῦ θανάτου.

Πλάι στά ξέθωρα ἔπιπλα, τὰ πεταμένα ροῦχα
 καὶ στό ἄτακτο γραφεῖο μου τοὺς ἀρχισμένους στίχους
 σὲ μιὰ καρέκλα σκορπιστὰ τὰ φύλλα τοῦ «Πατούχα»
 τριγύρω αἰνιγματώδικους, γυμνοὺς τοὺς ἄσπρους τοίχους....

Κ' ἔρμο, μὲ τὰ σπασμένα του φτερά, χωρὶς ἐλπίδες,
 χωρὶς τὴ θέρμη τοῦ ὄνειρου, καὶ τὴν ἀντρεία τοῦ πόθου,
 ὄν ἑαυτὸ μου, ψάχνοντας τοῦ βίου του τίς σελίδες,
 ὠρὶς ὀργῆ τοῦ κρύου του νὰ κλιεῖ τὰ νεῦρα γρόθου.

ὦ! πόσο τότε γίνονταν γλυκά κι αγαπημένα
 τῆς μακρυνῆς πατρίδας μου τὰ πρόσωπα ἕνα—ἕνα,
 μὲ τὶς ἀσκητικὲς μορφές, τὰ μάτια τὰ θλιμμένα
 καὶ μὲ τ' ἀχνὰ χαμόγελα στὰ χεῖλη πετρωμένα...

Κι ἄργα τὰ δάκρυα ἀθόρυβα στὰ μάτια μου ἀνεβαίνουν
 καὶ πυρωμένα αὐλάκωναν τ' ἄρρωστα μάγουλά μου,
 Ἐνῶ ἀπὸ τὸ λιθόστρωτο οἱ θόρυβοι σωπαίνουν
 Κ' ἐνιωθα τὴν ἀπόγνωση, τὸ θάνατο κοντὰ μου...

Θυμᾶμαι ἀπόψε τὶς νωθρὲς βραδιὲς πὸ χῶ περάσει
 σ' ἕνα στενὸ καὶ μακρυνὸ σοκάκι τῆς Ἀθήνας
 κάπνισε Μάη, πού ὁ πυρετός τὸ σῶμα μου εἶχε ἀργάσει
 καὶ μοῦ βελόνιαζε τὸ νοῦ ἡ ἀγωνία τῆς πείνας....

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΡΟΔΑΚΙΝΟ

Δαγκάνω ἕνα βελούδινο
 Καὶ τραγανὸ ροδάκινο
 Μὲ σάρκα λεία σὲ κορμὶ
 Δετὸ σὰ νᾶναι ἀδιάκινθ
 Φτάνει τὸ δάγκωμα βαθθ
 Στὸν πέτρινο πυρῆνα
 Σφαλνῶ τὰ μάτια πού βυθᾶν
 Καὶ πᾶν, καταποντίζονται
 Κολλᾶνε τὰ ρουθούνια μου
 Τὰ μέλη μου ἤλεχτριζονται
 Τὸ σάλιο μου στρογγύλισε
 Κόμπος μελιοῦ καὶ κόλλησε
 Στὸ λάρυγγα κ' ἀπ' τ' ἄδυτα
 Τῆς αἴσθησης ροβόλησε
 Τὸν ἥλιο, μι' ἀνοιξη, ἐραστὴ
 Ν' ἀγκάλιαζε ἡ Ἀθήνα!

Ο ΑΗΤΟΣ

‘Ο Άητὸς ἀπ’ τὴν ἀπάτητη κι ἀκρότατη φωλιά του
Μαζὶ μὲ τὴ γυναῖκα του καὶ τ’ ἀετοπούλα του
Μὲ μιὰ λοξὴ ματιὰ θωρεῖ πού πάει τ’ ἀεροπλάνο
Κ’ ἐνῶ θαμάζει θλίβεται, λέει «ὡς ἐκεῖ δὲ φτάνω!

Τώρα ὁ ἐχθρὸς μου πάτησε τὰσίμωτο βασιλεῖο
Κι ὀρμάει πρὸς τὴν ἀπόρθητη πρωτεύουσα—τὸ Γήλιο·
Κι ὁ ἀητὸς, ἕνα πουλὶ, θὰ λέν τὴν πιὸ γοργὴ γαλάτη
Πῶς εἶχε στὸν παλιὸ καιρὸ, μ’ ὀξύτατο ἕνα μάτι».

Κι ὡς ἦταν ἔτοιμος εὐτὸς νὰ πέσει ἀπ’ τὴ φωλιά του
Γύρισε κ’ εἶδε μὲ χαρὰ τριγύρω τὰ παιδιὰ του
Κ’ εἶπε : «Μπορεῖ κι αὐτὸ ποτὲ μιὰ τόση χάρη ν’ἔχει
Μίλια ψηλότερα ἂν πετᾷ κι ἀπ’ τὴν ἀετοράχη;...»

Ο ΚΡΙΟΣ

Μὲ βῆμα βέβαιο, ἀργὸ ὁ κριὸς πάει σειστὸς καὶ λυγιστὸς
Μ’ ἕνα ἀπαράλλαχτο ρυθμὸ κουνάει τὴν κεφαλὴ του
Κ’ ἡ φουντωτὴ, χοντρὴ του οὐρὰ τοῦ γαργαλίζει τὰ σφυρὰ
Καὶ τρίχα—τρίχα ὀλόρθη, ἀδρὴ χωρίζει τὸ μαλλὶ του·

Τὰ τορφαντὰ του τ’ ἀχαμνὰ χτυποῦνε ἀπάνω στὴν κοιλιά
Θέλγεται σύγκορμος κι ὁ πιὸ μικρὸς ἰστὸς του ἀσκώνει
Καὶ μ’ αὐτεπίγνωση πυκνὴ π’ ὀλόβαθα του τὸν δονεῖ
Τὸν ἀνδρισμὸ του νὰ χαρεῖ στέκει καὶ καμαρώνει·

Κι ὅλη ῥοὴ τοῦ φλογισμοῦ στὶς φλέβες μέσα τοῦ λαιμοῦ
Πέφτει μὲ μιὰν ἀδάμαστην ὀρμὴ πού τότε πνίγει
Στοὺς κρόταφους του μηρμυκιὲς κοχλάζουν καὶ κυματιστὲς
Ἄνατριχίλες χύνονται πού φέρνουν πλήθια ῥίγη·

Τὸ κλειστὸ ρέμα ἀποζητᾷ καὶ μ’ ὅλα του τὰ δυνατὰ
Καίγεται ἔστω καὶ μιὰ μικρὴ νὰ σκάσει χαραμίδα
Μὰ μ’ ἕνα φτάρνισμα ἀνοιχτὸ τὸ προλαβαίνει τὸ κακὸ
Γιατὶ μιὰν ἀσφαλιστικὴ ξεσκέπασε δικλείδα

Πηλαίνει ἐμπρὸς καὶ προχωρεῖ, καθόλου πίσω δὲ θωρεῖ
Τὸν ἑαυτὸ του γνιάζεται κυρίαρχο τῆς πλάσης
Κ’ εἶναι ὡς ν’ ἀκούει μιὰ φωνὴ μέσα του ὑπόκωφη, βραχνή:
«Τὸ σπέρμα σου θὰ πληθυνθεῖ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης».

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

Η ΡΗΑΙΝΑ ⁽¹⁾ΣΤΟΝ ΣΙΜΟΝ ΜΕΝΑΡΔΟΝ ⁽²⁾

Κατὰ πῶς θὰ σὰς τὰ ἱστορέψω, ἀπαράλλαχτα λαλεῖ τα τζι' ἕνας παλιὸς μῦθος πού τόν ἄκουσα πού τὸ στόμαν τοῦ συχωρεμένου τοῦ παπποῦ μου :

Ἦταμ παραμονή τοῦ Πασκάτου, ἀίσαβαθκιατικόν. ⁽³⁾ Ὁ ἥλιος, φωθκιά πυρούμενη, ἐπήαινεν νὰ βασιλέψει κατὰ πίσω στὰ χαλαμάντουρα τῆς Ρῆαινας τζιαὶ τὸ βοσκαρίδι, τὸ Παναῆν τοῦ Παντέλα τοῦ Ροκόπου πού τὸν Κουτσοβέντην καταποσταμένος, σοῦππα λλοῦμαν, ὄλημερίς πού τ' ἀνήφορα τζιαὶ τὰ κατήφορα, ἐπαράῦρεν ἔτσι πὰ σ' ἕναρ ρότσον τζ' ἔχασκεν τὰ ἑκατὸν ἕνασ σπίτιν..... Οἱ αἴγιες,

(1) Πρωτοδημοσιεφτήκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ συγγραφέα τοῦ στήν ἐβδομαδιαία ἐφημερίδα «Ἀλήθεια» τῆς Λεμεσοῦ Ἄρ. (1137) 273, ἡμερ. 1)1)1903 κ' εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ τέσσερα διηγήματα τοῦ πού ἔγραψε στή ντοπολαλιά τοῦ νησιοῦ. Δυὸ ἀπ' αὐτὰ «Στὸ Παναῦριν» καὶ ἡ «Κόρη τοῦ Μυλωνᾶ» ἔχουν ἀναδημοσιευτεῖ, τὸ πρῶτο, στὸ τεῦχος 2, σ. 43—45 καὶ τὸ δεύτερο στὸ τεῦχος 11 σ. 341—345 τῶν Κυπριακῶν Γραμμάτων. Εἶναι βασισμένο ἀπάνω σὲ μιὰ Κυπριώτικη παράδοση: βλ. Χριστοῦ Γ. Παντελίδου «Φωνητικὴ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας» ἐν Ἀθήναις, 1929, σ. 57. Γιά τὴν ἀντιγραφή τοῦ ἀπὸ τὴν προαναφερμένη ἐφημερίδα εὐθύνεται ὁ συνεργάτης μας κ. Ἄντ. Ἰντιάνος.

(2) Εἶναι ἀφιερωμένο στὸν μ. καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Σ. Μενάρδο πού εἶχε γράψει σύγκαϊρα μελέτη γιά τὴ Ρῆαινα πού σ' αὐτὴ ἀπόδειξε πῶς κάτω ἀπὸ τὴ λέξη τοῦτῆ ὁ λαὸς ἐννοοῦσε τὴν Ἀφροδίτη: βλ. Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρείας 6 (1903) 117—148.

(3) Ἀπὸ τὸ μέρος τοῦτο ἴσαμε τὸ «ἔλυσεν τζι' ἐχάθησ σγιάν τὴν καταχνιάν» τὸ πήρε καὶ τ' ἀναδημοσίεψε ὁ μ. Ν. Πολίτης στὸ ἔργο του «Μελέτῃ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ» ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου. Παραδόσεις Μέρος Α'.—Ε' Βασιλιάδες καὶ Ρηγάδες καὶ Βασιλόπουλα 68 Ἡ Ρῆαινα (Κύπρος) σ. 41—42. Ἐν Ἀθήναις, Π. Δ. Σακελλαρίου, 1904 [σθ' σειρά ἐκδ. Μαρασλί].

κατωθκιόν, ἐβόσκασιν τζιαὶ τὰ ρίφκια χαρούμενα ἐτραππηδοῦσαμ πού τὸν ἕναρ ρότσον ὡς τὸν ἄλλον, τζι' ἦταμ μιὰ χαρὰ τζιαὶ παναῦριν νὰ τὰ θωρεῖς τζιαὶ νὰ τ' ἀκούεις. Λοῆς λογιῶν αἴγιες, ἄλλες παρτάλες, φυτῆλλες, ἀσπροφυτῆλλες, ἄλλες ρούσες, βορβόρες, κανναοῦρες, μὲ κάθε λοῆς κουδούνια, μεσοκούδουνα, φουχοκούδουνα, διπλοκούδουνα, φάτταλλους, σιλλιωλ λογιῶν γιοκλάματα, κουδουνίσματα τζιαὶ κακκαρίσματα πού ἐξυπνοῦσσασι λαλεῖς, τοὺς πρωτινοὺς ἀντίλαλους τῶν καταρημασμένων τζιαὶ παραπονεμένων χαλαμάντουρων τῆς Ρῆαινας πού ἀπὸ τζιαίρους τωρὰ τζιαὶ χρόνια τρώει τα τ' ἀνεμοχάλαζον! Δροσοβολημένος ὁ μπάτης τζιαὶ μουσκομυρισμένος πού τοῦ βουνοῦ τὲς ξυσταρκές, τὰ γλυφόνια, τὰ μερσίγια, τ' ἀθθοθρούμπκια ἐφύσαμ πρόσχαρα ⁽⁴⁾, τζιαὶ τὰ τζιπαρίσσια τοῦ Μαναστηροῦ κάτω, τὰ πυκνοφυτεμένα πῶνι ⁽⁵⁾ φυσικὰ τῆς Ρῆαινας, τῆς ὁμορφῆς τζι ἀφροκάμωτης Ρῆαινας πού λαλοῦσιν, ἐσειοῦνταν ⁽⁶⁾ τζι ἀγκαλιάζονταν σγιάν νὰ ἐγλυκοφιλοῦνταν...

Παραῦρμένον τζιαὶ τουσιουτισμένον, πού λαλεῖς, τὸ βοσκαρίδι ἐτήραν τὸ Παλάτιν τῆς Ρῆαινας, σγιάν νᾶθελεμ με τῆδ δύναμιν τῆς θωγκᾶς του νὰ ξηθάψει ⁽⁷⁾ πού μέσα στῶχ χαλαμάντουρων τὰ φυλλοκάρκια τοὺς ξακου-

(4) Τὸ κείμενο ἔχει «ἐφύσαεν πρόσχαρο» πού σίγουρα δὲ γράφτηκε ἔτσι ἀπὸ τὸ συγγραφέα καὶ πού πρέπει νὰ διορθωθεῖ «ἐφύσαμ πρόσχαρα» εἴτε «ἐφύσαμ πρόσχαρος [ὁ μπάτης]».

(5) τὸ κείμενο ἔχει «ποῦνε».

(6) τὸ κείμενο ἔχει «ἐλυοῦνταν» πού δὲ σημαίνει τίποτε.

(7) Τὸ κείμενο ἔχει «ξεθάψει», τυπογραφικὸ σφάλμα.

αμένους θησαυρούς τζαί τούς πλούτους. ⁽⁸⁾ "Ομορφον νηούλλικον κοπέλιν τὸ βοσκαρίδιμ μας, τὸ Παναήν: "Ομορφοσ σγιάν τὸ κορφοβούνιμ πὸυ πέφτει πάνω του ὁ ἥλιος τὰ γλυκοχαράματα. Ξιστόρησιν ἔν εἰσειν τῶν ἀμμαδκιῶν του ἢ λαμπράδα τζιαί τοῦ κορμιοῦ του ἢ λεβεντοσύνη. Σάν τ' ἀγροίκας νὰ τραουδᾶ γιὰ νὰ πιθκιαυλίζει σοῦ ἔρκετουν ν' ἀνασενάξεις τζιαί νὰ κλάψεις ὡς τζι' οἱ ἀἴγιες ἀκόμα ἐπαραιτοῦσαν τὸ μαρούτζισμαν τζι ἐβκαίνασιμ πὰ στοὺς ρότσους, σάν τζιαί τοῦτες, λαλεῖς, νὰ ἐπέικαζαμ πὸυ γλύκαν τζιαί σκοπόν... Πάντα χαρούμενον, τζιαί πάντα γελαστὸν ἦταν τὸ βοσκαρίδιμ μας. Μὰ ἔλα πὸυ ἅμα ἔβκαινεμ πὰ σ' τούτους ⁽⁹⁾ τοὺς μαυρότοπους, τοῦ ἔρκετουμ μιὰ συλλοή τζι ἔναγ κακόμ πὸυ ἐμείνισκεν ᾄρες ὀλόσωστες τουσιουντισμένον τζιαί παραλοῖσμένον. Κάτω στὸγ Κουτσοβέντην, οἱ χωρκανοἱ του ἐμητριάζαν τογ κάποτες τζι' ἐλαλοῦσαν του πὸς ἐρωτεύτηκεν τῆρ Ρῆαιαν! Τζιαί τζιεῖνομ πάντα ἐχαμογέλαν τζιαί ἔφρισεμ, μὰ πὸυ μέσα του μὲς τὰ φυλλοκάρκια του, ἔνωθεν ἕνασ σκουλούτζιμ πὸυ ἐφούλιασεν τζιαί τᾶλεθεν νύχτα μέρασ σγιάν τὸ μῆλομ πὸυ τὸ τρῶει ὁ σάρακας.

"Ἐτσι, πὸυ λαλεῖς, τουσιουντισμένον ἔχασκεν τὰ ἑκατόν ἕνασ σπῆτιν. Κάποτες ἅμα πὸ 'θῶρεμ πὸς ἐξωμάκριζεγ καμμιὰ ἀἴγια ἔβαλλεσ σφυρκὰν τζι ἐφώναζεν: «Πίσω, πὸυ πᾶς γιάααα βορβόρα!» Τζι ἀντιβοοῦσαν τὰ πλευρίσματα τζι οἱ τοῖσιοι τῶμ παλιόσπιταν. Κάποτες ἐστρέφετουδ δεξιὰ, κατὰ κάτω στὸ πλευρίσμα τὸ δασερόμ πὸυ ἔν ἢ θάλασσα, ἢ πολυτζυματοῦσα. Ἐστρέφετου κάποτες κατὰ ποδὰ στήχ Χώρα ⁽¹⁰⁾ πὸυ, τζιεῖνην τὴν ὥραν, μὲς στὰ ψυχομασιήματα τοῦ ἡλιου, ἐφαίνετουσ σγιάν νᾶτουν τουλουπι-

σμένη μὲς τῆγ καταγνιάν. Ἐθῶρεν τὰ βουνά, τοὺς κάμπους, τέεεε, ποῦταν δικοὶ τῆς Ρῆαινας, τζι ἐλάλεν τραουδιστά:

Μ' ἔναφ φιλιν τ' ἀόρασεν
μ' ἔναφ φιλιμ μελένον,
Μὲς τοῦ λαιμοῦ της τὸ λουτσιίν,
τὸ ἀβροζυμωμένον
Ἐλα ὁ Ρῆας τῆς λαλεῖ,
ἔλα νὰ σὲ φιλήσω,
Τζι ὠσπου θωρεῖ τ' ἀμμάτισ σου
ἔν νὰ σοῦ τὰ χαρίσω...

Τζι' ἔρκετουν του ⁽¹¹⁾ μιὰ ζηλοφτονια κατὰ τζειν τοῦ Ρῆα πὸυ τῆς ἐπῆρεν τὸ φιλιμ μὲς τὸ λαιμόν τζιαί πὸυ τῆς ἐχάλασεν τὰ σπιδικια της μὲ τὲς πουμπάρτες του τὲς σιεροτζέφαλες τζιαί μὲ τὰ ἑκατόμ παλληκάρκα τοῦ πολέμου πὸυ ἔβκαλλεν τότες τὸ ἴδιον τὸ χωρκὸν τοῦ βοσκαρουδκιου μας, ὁ Κουτσοβέντης.

— «Μὰ τῆμ πίστημ μου», ἐλάλεμ πὸυ μέσα του τὸ βοσκαρίδιμ, «ἄν ἦταν τωρὰ ἦθεν νὰ βκῶ δὰ πάνω τζιαί νὰ δειξω τοῦ Ρῆα, πὸυ νᾶσειε τῆχ χόγλασιν, εἶντα λοῆς πολεμοῦν, τζ' ἦθεν νὰ καταφάω μὲ τὰ δόγκια μου τζιαί μὲ τὰ νύσια μου τᾶπιστα τὰ Τουρτζιά, πὸυ νὰ μὲμ μείνει ρουθούνημ πὸυ τὴν ἐκστατρέχασιν νὰ τῆμ πειράξουν, πὸυ νᾶειν τὰ πειράξει τὸ πουκάμισον τους, τζι' ἐκάμαν τὴν νὰ κρεμμαστεῖ πὸυ τὸ παναθύριν τοῦ Παλαδκιου της τζιαί νὰ παει νὰ χαθεῖ... Κρῆμασ τὴν ἔτσι ὁμορφη πὸυ λαλοῦσαν πὸς ἦταν! Μὰ ὡς πολλατε πὸυ ἐξορτώσασιν νὰ τῆς κλέψουν οὐλλα τὰ γρουσαφικά της...» τζιαί ξαφνικά σγιάν ἐπαραλάλεν ἔτσι τὸ βοσκαρίδιμ, μ' ἔναλ λιγκούριν εὐρέθησ στὰ πόδικια του, ἐτυλίχτηκεν τὸλ λαλᾶν του ⁽¹²⁾ σφιχτά, σφιχτά, ἔβαλεσ στὸν νόμον τῆβ βούρκαν του, ἔσφύρισεν τοῦ Κουντουρη ⁽¹³⁾, ἔπκια-

(11) τὸ κείμενο ἔχει «τζιαί τοῦ ἔρκετου».

(12) Ἄλας ἢ λαλάς=σεντόνι ἀπὸ ντόπιο πανί πὸυ οἱ βοσκοὶ κ' οἱ γεωργοὶ πέρνουν μαζί τους κρεμμώντας το σταυρωτὰ στὸ στήθος γιὰ σκέπασμα.

(13) τοῦ σκύλλου του.

(8) τὰ πλούτη;

(9) τὸ κείμενο «πᾶ στοῦτους».

(10) Χώρα=Λευκοσία, ἢ πρωτεύουσα τῆς Κύπρου.

σεν τὸ τζυπόιν του, τζι ἔμεινεγ κάμπο-
σιν ὠραν τζίτρινοσ σγιάν τὸ ἀλατζι-
σιέριν, σάγ κάτι φοερὸν τζιαί τρομε-
ρὸν νὰ πέρασεν ποῦ τὸν νοῦν του!
"Υστερις ποῦ λλιόν ἄρκεψεμ πάλε τὸ
παραλάημαν: «Τὸ πωρνὸν ἔ τὸ Πά-
σκαν!... Νὰ πᾶ νὰ μαντρίσω τὲς αἰγιες
τζιαί νᾶρτω πάλε νὰ κάτσω δὰ χαμαὶ
ὡς τὸ ξιφώτιν πῶν νὰ πει ὁ παπᾶσ
τόγ Καλόλ Λόν, ν' ἀνοίξει ὁ κρύφτης
νὰ μπῶ μάνι-μάνι, νὰ γεμῶσεσ τήβ
βούρκαμ τζιαί τοὺς κόρφους μου γρου-
σὰ τζι ὥσπου νὰ τελέψει ὁ Καλὸς Λὸς
νὰ πεταχτῶ ὄξω!...»

"Ὅστι νὰ σωρόψει τὲς αἰγιες τζιαί νὰ
λαμνίσει νὰ πᾶ κάτω στὸ Μοναστήριν
τοῦ Χρυσόστομου νὰ τὲς μαντρίσει
τζιαί νὰ στραφεῖ τὸ βοσκαρίδιν ἐνύ-
χτωθεθ θεοσκοτέινα, πισσοῦριν, "Αἰδης!
Ἐν ἄμπλεπες τὰ δκυὸ σου νύσια. Πέ-
λα-σέλα σιωπῆ μαύρη. Μανιχὰ τὸ
θουπὶν τὸ κλαφιάρικον ἀκούετον κάθε
λλιον, τζιαί κουκουκιάοι ποῦχαν ἀμέ-
τρητες φουλιές μὲς τὲς τρύπες τῶν πα-
λιόσπιτων ἐκλαίασιλ λυπητερά σγιάν
νὰ μοιρολοοῦσαν τζιαί νὰ προλέασιν
κανέναμ μεγάλωγ κακόν... Κουκουκουλ-
λωμένον τὸλ λαλᾶν τὸ βοσκαρίδιν ἔκα-
τσεν τζι ἐπρόσμενεγ⁽¹⁴⁾ κάμποσεσ ὄρεσ
σιωπητὸν τζιαί τοισιουντισμένον. Μὲς
τὰ γλυκοχαράματα τοῦ φοῦ νάσου τζ'
ἀκούστηκεν τὸ σήμαντρον τοῦ Μονα-
στηρκοῦ, οἱ σιῦλλοι τοῦ χωρκοῦ ἀρκέ-
ψασιν νὰ λάσσουν τζιαί τὸ βοσκαρίδιν
ἐκατάλαβεμ πῶς οἱ χωρκανοὶ ἐβκαίν-
νασιμ ποῦ τὰ σπιτικά τους, ὀλλαμένοι
τζιαί ππαστριτζιοί' νὰ πᾶσ στήν ἐκκλη-
σιάν... Ἐδίκλαγ κάτω τζι' ἐθῶρεν τὰ
ρῶτα τῆς ἐκκλησιᾶς, ἀγροίκαν τὲς
φωνές τζισι τὰ κλάματα τῶγ κοπελ-
λιῶν, ἀκουεν τὲς ψαρμουδικιές τζιαί τὸ
φυνιάτισμαν τοῦ παπᾶ τζι ἐθάρρευκεν
ἔτσι πῶς ἔφτανεν ὡς τζεὶ πάνω τὸ
νέφος τζι ἡ μυρουδικιά τοῦ λίβανου.
Κάτω μὲς τῆμ ἱαυρισούραν ποῦταν
πέλα-σέλα ἀπλωμέν, ἐλουλλουπίζασιν
τὰ φῶτα τῆς Χώρας σγιάν γρυλλωμένα

μάδκια νεκρῶν⁽¹⁵⁾ ποῦ ἐσαρκώθησαν
τζι ἐβκαίησαν ποῦ τὰ μνήματα γιὰ νὰ
κλάψουν τζιαί νὰ θρηνολοήσουν τὰ
τωρασινὰ χάλια τοῦ τόπου τους! "Ε-
φρισεν τζι ἔτρεμεν τὸ βοσκαρίδιν
πόιν-σιέριν ὡσπου ἐθῶρεν τζι ἀγροῖ-
καν τοῦτα οὔλλα τζι ἄρκεψεν νὰ
σταυρολοῦται τζιαί νὰ μουρμουρίζει
σγιὰμ παραλοῖσμένον. Ἐτραβήχτηκεν
ἔσω μέρου, κατωθκιόν στόγ κρύφτην,
μὲ νὰ θωρεῖ μὲ ν' ἀκούει κάμποσεσ
ὄρεσ τζι ἐχτύπεν ἡ καρκιά του τζι
ἐλάμπαζεν ὡσπου ἀγροίκαν τ' ἀνακα-
λητόν τῶν κουκουκιάων πό πετού-
σασιν πό πανωθκιόν του ποῦ τὸν
ἕναν τοῖχον ὡς τὸν ἄλλον. Πάνω ἔσ
τοῦτον ἀκούστηκεξ ξαφνικά ἕνας
βρόντος, σγιαχ χαμηλοπουμπούρισμαν,
τζι ἄψε-σβῦσε, μὲ μιὰς ἄνοιξεν ἡ
σιεροκάρφωτη τζιαί σιερομαντάλωτη
πόρτα τοῦ κρύφτη τζι ὥσπου νὰ πεις
ἕναν τζιαί νὰ καμῦσεισ τ' ἀμμάτισ-
σου τὸ βοσκαρίδιν μας μ' ἕναλ λιγκού-
ριν ἐβουννίστηκεμ μέσα! Ξηστηκόν
ἔστάθην τζι ἐθῶρεγ γύρου τριύρου τζι
ἔτριφεν τ' ἀμμάδκια του τζι ἔχανεν
τῆμ πνοήν του, σγιάν νὰ τὸ πιλάτευ-
κεν ὁ τάρτακας τζιαί ποῦ τὸσ σιασια-
ρισμόν του τὸμ πολλὸν ἔππεσεν του
χαμαὶ τὸ τζυπόιν τζι ὁ λαλᾶς. Ἦταν
τριυσιμένομ ποῦ σατὲ χρυσάφιγ κό-
τσινον τζιαί στραφτερόν. Ἐθῶρεσ σεν-
τούτζια, σκάφες, τσαέρες, οὔλλα ποῦ
χρυσάφιν τζιαί μὲς τῆμ μέσημ μιὰγ
κοπέλλαν ὀλόχρυσηγ καθούμενην πᾶ
σὲ χρυσην τσαέραν. Καταῆς οὔλλον
χρυσά, τόσα μεγάλα! Τὸ βοσκαρίδιν
μας ἔτσι παραλοῖσμένον ποῦ ἦταν ἄρ-
κεψεν νὰ γεμῶννειτοὺς κόρφους του χρυ-
σά, ἄρπαξεν ἕναμ μπότημ, μιάν τσαί-
ναν, τζι ἕναχ χανάππιν, τζι ἕνασ σαά-
νιν, οὔλλα χρυσά τζιαί σγιάν ἔσιυφκεν
νὰ πκιάει τὸ τζυπόιν νὰ ππηδῆσει
ὄξω, Τρούππ!.. τζι ἐσφάλισεν ἡ πόρ-
τα!..... Ὁ παπᾶσ ἐτέλεψεν τὸγ Κα-
λόλ Λόν!

(14) ἐπερίμενεν;

(15) «σγιάν τὰ γρυλλωμέν' ἀμμάδκια τοὺς νεκροὺς» εἶναι κυπριώτικα ἢ σωσθὴ φράση.

Τζι ὄσους ἀρώτησα νά σιουρκαστῶ
 τί μετάγινεν τό βοσκαρίδιμ μας, τό
 Παναήν, τό ὁμορφον, τό καλοφωνά-
 ρικον ἄλλζι λαλοῦσαμ μου πῶς οἱ γο-
 νιοί του κάθε νύχταν ἐκάμναν του μνη-
 μόσυνομ, πῶς ἐπέθανεν τζιαί ἐπέρναν
 του οἱ Ἀτζιέλοι τζι ἔτρων ὡς τόχ
 χρόνον ποῦπασιν πάλε τόγ Καλόλ
 Λόν τζι ἐπετάχτηκεν ὄξω—ἄλλοι πῶς
 ἐβάσταν ἕναρ ρώδι τζι ἔτρων ἕναν—
 ἕναγ κοκκόνιν τήν ἡμέραν, τζιαί στοῖς
 ἑφτά χρόνους ἄνοιξεν ἡ πόρτα τζι
 ἔφκην, ἀλλά ὁ παπποῦς μου ὁ τρισμα-
 καρισμένος, ἐλάλεμ μου πάντα πῶς τό

βοσκαρίδιν ἔμεινεν τζεῖ μέσα ὡς ἕναχ
 χρόνον, τζι ὕστερις ποῦ τόχ χρόνον
 ἐξέβην τζι ἅμα εἶδεν το τ' ἀμμάτιν του
 ἡλίου ἔλυσεν τζι ἐχάθησ σιγιάν τήγ κα-
 ταχιάν!...

Χώρα, Δεκέβρης, 1902.

ΘΩΜΑΣ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ (16)

(16) Ψευδώνυμο τοῦ λόγιου Δικαστή καί
 διηγηματογράφου τοῦ μ. Νίκου Χατζηγαβριήλ.
 Βλ. «Κ. Γρ.» τεύχος 2, σ. 38—42 καί 43—45.
 Ἐπίσης «Κ. Γρ.» τεύχος 11, σ. 341—345. Ν-
 κολῆς Πρωτόπαπα=Θωμάς Πρωτόπαπα=
 Λάμπρος Πρωτόπαπα.

ΑΝΟΙΞΗ

Βλέπεις στ' ἀνώφλι κρεμαστά τριαντάφυλλα ποῦ ἀνθοῦνε
 πάνω σέ μιὰ πολύανθη τοῦ Μάη τριανταφυλλιά,
 γάργαρα γέλοια κοριτσιῶν στήν κάμαρα ἀντηχοῦ.ε
 ποῦ παίζουνε καί νεύρονται τήν ἀντρική ἀγκαλιά.

Βλέπεις στή στέγη τή φωληά ποῦ χτίσαν χελιδόνια
 δυὸ περιστέρια στήν αὐλή ποῦ εὐγενικά φιλιοῦνται
 κι ἀκοῦς ποῦ μέσ στις φυλλωσιές τῶν περβολιῶν τρυγόνια
 κρυφά ἀπ' τὸν ἥλιο σ' ἔρωτες μέ τὸν τρυσμὸ καλιοῦνται.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΑΥΡ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΕΝΑΣ ΚΥΠΡΙΩΤΗΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Ένας μεγάλος Κυπριώτης, ὁ Ἰωάννης ὁ Ἐλεήμων πού ἀνακηρύχθηκε ἔπειτα ἅγιος, ἦτο Πατριάρχης ἔς τὴν Ἀλεξάνδρεια ἔς τὴν ἐποχὴ πού οἱ Πέρσες ἐπῆραν τὰ Ἱεροσόλυμα τὸ 619 μ. Χ. καὶ πολλοὶ Ἕλληνες καὶ ἄλλοι Χριστιανοὶ ἐπῆγαν πρόσφυγες ἔς τὴν Ἀλεξάνδρεια. Ὅ,τι ἔκαμε τότε ὁ Ἰωάννης ἐκεῖ γιὰ τοὺς πρόσφυγες, δὲν το ἔκαμε κανένας νεώτερος κληρικὸς ἔς τὴν Ἑλλάδα ἔς τις ἡμέρες πού εἶδαμε τὸ ἀμέτρητο πλῆθος τῶν προσφύγων τῆς Μ. Ἀσίας. Πολλοὶ σύγχρονοι ἔγραψαν γιὰ τὸν Πατριάρχη αὐτό, ἀλλ' ἐγὼ θὰ γράψω λίγα πράγματα γιὰ τὴν βιογραφία πού του ἀφιέρωσε ἓνας ἄλλος Κυπριώτης, ὁ Λεόντιος ἐπίσκοπος Νεαπόλεως τῆς Κύπρου. Τὴν βιογραφία αὐτὴ τὴν ἔχουμε σήμερα σὲ πολὺ καλὴ ἔκδοση πού ἔκαμε τὸ 1893 ὁ Γερμανὸς σοφὸς Ἑρρίκος Γκέλτσερ (Gelzer) καὶ ἤμποροῦμε νὰ τὴν χρησιμοποιοῦμε μὲ ἐμπιστοσύνη γιὰ γλωσσικὰ καὶ ἱστορικὰ συμπεράσματα.

Ὁ Λεόντιος γράφει τὴν βιογραφία τοῦ Πατριάρχη γιὰ νὰ ὠφελήσῃ «τὸν ἰδιώτην καὶ ἀγράμματον» καὶ γι' αὐτὸ μεταχειρίζεται ἀπλούστερη γλῶσσα, «ἀκαλλώπιστον καὶ χαμηλὸν χαρακτῆρα». Ἐχουμε λοιπὸν πρῶτα πρῶτα τὴν εὐχάριστη ἐντύπωση ἀπὸ τὴν βιογραφία τοῦ Λεοντίου ὅτι ὑπῆρχαν καὶ τότε ἄνθρωποι μορφωμένοι πού ἐλογάζον τὸν ἀπλὸ λαὸ καὶ ἤθελαν νὰ τον διδάξουν μὲ ἀπλὴ γλῶσσα. Αὐτὸ τὸ ὀλοφάνερο πρᾶγμα δὲν το κατάλαβαν ἀκόμη τόσοι μεγάλοι νέοι Ἕλληνες σοφοὶ καὶ πολιτικοὶ καὶ χάνουν τὸν καιρὸ τους νὰ γράφουν πράγματα πού δὲν καταλαβαίνει ὁ πολὺς κόσμος καὶ δὲν ἐνδιαφέρονται καὶ ἂν τα καταλαβαίνει. Αὐτὴν τὴν ὀλιγαρχικὴ καὶ φεουδαρχικὴ ἀντίληψη τὴν ἔχουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ πολλοὶ δημοκρατικοί—γι' αὐτὸ δὲ κινδυνεύει ἡ δημοκρατία.

Ἀναφέρω ἀπὸ τὴν γλῶσσα τοῦ Λεοντίου μερικὰ παραδείγματα γιὰ νὰ ἰδῆτε πόσα στοιχεῖα νεοελληνικὰ περιέχει. Ὁ Λεόντιος μεταχειρίζεται τις λέξεις «κουβάριν», «γυρεῦω», «σύμφυχος», «τομάρια», «λαμπρόν» (=φωτιά) καὶ ἄλλες, πού δυσκολεύονται ἀκόμη καὶ σήμερα νὰ τις μεταχειρισθοῦν οἱ αὐστηροὶ ἀρχαῖστες.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς μου νὰ μιλήσω γιὰ τὴν γλῶσσα τοῦ Λεοντίου, ἀλλὰ γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Πατριάρχη. Καθὼς μᾶς λέγει ὁ Λεόντιος, ὅταν οἱ Πέρσες ἤλθαν ἔς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἐσκλάβωσαν κόσμον καὶ ἔκαψαν ἐκκλησιὰς καὶ ἔκαμαν ἀρπαγὴ συστηματικὴ, ὁ Κύπριος Πατριάρχης πρῶτος—πρὶν ἔλθῃ βοήθεια ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη τοῦ Βυζαντίου—ἔστειλε μεγάλα βοηθήματα: χίλια σακκιά σιτάρι, χίλια σακκιά ὄσπρια, χίλιους ἐργάτες γιὰ νὰ κτίσουν τὰ καμένα σπίτια καὶ τις ἐκκλησιὰς, μεγάλο χρηματικὸ ποσὸ καὶ κρασί ἀκόμη. Αὐτὴ ἡ βοήθεια ἔκαμε ὀνομαστὸ τὸν Πατριάρχη καὶ γι' αὐτὸ «ἀμύθητον πλῆθος» προσφύγων ἔρχεται μὲ ἐμπιστοσύνη ἔς τὴν Ἀλεξάνδρεια. Πράγματι ὁ Πατριάρχης ὀργάνωσε μοναδικὴ περίθαλψη πού θὰ ἦσαν εὐτυχεῖς ἂν τὴν εὔρισκαν καὶ οἱ πρόσφυγες τῆς ἐποχῆς μας. Ἰδρυσε «νοσοκομεῖα καὶ ξενώνας» γιὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πληγωμένους, οἱ ὅποιοι ἤμποροῦσαν νὰ μένουν ἄνετα ἐκεῖ ἕως ὅτου γίνουν ἐντελῶς καλά. Ὀργάνωσε τὴν περίθαλψη τῶν γερόντων καὶ ὀρφανῶν εἰς γηροκομεῖα καὶ ὀρφανοτροφεῖα καὶ μαιευτήρια ἀκόμη γιὰ τὰς ἐπιτόκους ἔφκειασε. Εἰς τοὺς πτωχοὺς ἔδιδε κάθε μέρα χρηματικὸ βοήθημα καὶ συστῆτιο ἢ «σιτηρέσιον», ὅπως τὸ λέγει ὁ Λεόντιος.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὰ ψυχολογικὰ στοιχεῖα πού μᾶς δίνει ὁ Λεόντιος γιὰ τὸν Πατριάρχη. Ὅταν

έμοίραζαν χρήματα, ήρχοντο, λέγει, πολλές γυναίκες στολισμένες με πλούσια κοσμήματα και έπαιρναν και αυτές το χρηματικό βοήθημα. Οί άνθρωποι του Πατριάρχη ανάφεραν το πράγμα αυτό για να πάρουν την άδεια να μη δίδουν βοήθημα 'ς τις στολισμένες γυναίκες. 'Ο Πατριάρχης όμως άγρίψε και παράγγειλε να δίδουν το βοήθημα 'ς όσους και 'ς έσες ζητούν χωρίς να κοιτάζουν άν είναι ή δέν είναι καλοντυμένες και πλούσιες. Γι' αυτό δέν τον έφθαναν όλα τα χρήματα που έθεταν οί Χριστιανοί 'ς τη διάθεσή του για φιλανθρωπίες, αλλά έδανείζετο μεγάλα ποσά για να έκτελέση τα φιλανθρωπικά του καθήκοντα, όπως αυτός ήθελε.

Είπα πώς αυτή ή πληροφορία μäs βοηθεϊ να ψυχολογήσουμε καλύτερα τον Πατριάρχη. Γνωρίζετε όλοι τον έγωϊστή που θέλει όλα δικά του και που δέν θέλει να τον γελάσετε. 'Ο Πατριάρχης δέν έλογάριαζε άν τον γελούν ή όχι αυτός εύρισκε την άπολύτρωσή του, όταν κάμνει το καλό και το κάμνει όπουδήποτε, διότι είναι το αντίθετο του έγωϊστή.

Κάθε μέρα βλέπουμε τα αντίθετα ούτα παραδείγματα, συχνότερα βέβαια τον έγωϊστή. Σάν το σκουλήκι παχύνεται εις βάρος των άλλων, τρώγει από τον χυμόν των, κοιτάζει μόνο πώς θα τους ξεκάμη και πώς από τον θάνατόν των θα βγάλη κέρδος για την ζωή του. 'Ο έγωϊστής γίνεται εύκολα Σάυ-

λωκ χωρίς να το καταλάβη, ήμπορει να κάμη οϊονδήποτε έγκλημα για να κερδίση κάτι. Λέγει έπιδεικτικώς λόγια πολλά και ψέματα και εύρισκε και εις αυτά ίκανοποίηση.

'Ο τύπος ό άλλρουϊστικός του Πατριάρχη 'Ιωάννη είναι πολύ σπανιώτερος, όπως το διαμάντι ή το χρυσάφι είναι σπανιώτερο μεταξύ των μετάλλων. 'Ο μεγάλος άλλρουϊστής συνηθίζει να ζητά την έσωτερική ίκανοποίηση και να άδιαφορη 'ς το τέλος για κάθε έξωτερική άναγνώριση ή άμοιβή. Εύρισκε την άπολύτρωση όχι 'ς τον έγωϊσμό, άλλ' εις την φιλανθρωπία πρòς τους άλλους, εις την έπιστημονική άφοσίωση και ύπηρεσία για τους άλλους, εις την τελεία έκπλήρωση του διδασκαλικού ή άλλου καθήκοντός του πρòς τους άλλους. Δέν χρειάζεται πολλά λόγια — τι να τα κάμη — και δέν τον μέλλει και πολύ, άν τον γελάσουν «οί στολισμένες γυναίκες». Αυτόν τον τύπο μäs δίνει ό μεγάλος Κυπριώτης Πατριάρχης.

"Αν ό κόσμος ύποφέρη άκόμη σήμερα τόσον πολύ, αίτία είναι το πλήθος των έγωϊστών που άνεμπόδιστα δουλεύουν σάν σκουλήκια εις βάρος των άλλων. Και το παγκόσμιο πρόβλημά είναι άν όχι πώς να αύξήση ό τύπος του Πατριάρχη-διαμαντιού, αλλά πώς να περιορισθ ή το πλήθος των σκουληκιών έγωϊστών.

K. AMANTOS

της 'Ακαδημίας 'Αθηνών.

ΝΕΟΛΙΘΙΚΕΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Ἡ Ἐρήμη εἶναι ἓνα μικρὸ χωριὸ πού βρίσκεται τοποθετημένο σέ μιὰ πολὺ γόνιμη πεδιάδα στὴν ἀριστερὴ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ Κούρη κι ὀχτὼ μίλια δυτικά τῆς Λεμεσοῦ. Οἱ τελευταῖοι λόφοι τῆς νότιας πλαγιᾶς τῆς βουνοσειρᾶς τοῦ Τρόδου φαίνονται στὸ βάθος, καὶ τὸ νότιο ἀκρογιάλι εἶναι τρία μονάχα μίλια μακριὰ ἀπὸ τὸ χωριό. Ὁ ποταμὸς Κούρης κυλάει τὰ νερὰ τῆς βροχῆς ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ ποτίζει, τὸ χειμῶνα, ὅλη τὴν πεδιάδα πού ξαπλώνεται ἀπὸ τὸ λόφο τοῦ Κούριου, στὰ δυτικά, ἴσαμε τὴν ἀνατολικὴ ἄκρη τῆς περιοχῆς τοῦ Κολοσιοῦ, κ' ἔχει τὴν ἀκρογιάλιὰ γιὰ τὸ νότιο σύνορο τῆς. Τὸ καλοκαίρι ὁ Κούρης δὲν ἔχει νερό, ἀλλὰ μερικὲς πηγές τῶν βουνῶν τοῦ Τρόδου ἐπιζοῦν κ' εἶναι οἱ μόνες νεροπηγές γιὰ τὰ χωριά τῆς Ἐπισκοπῆς, τῆς Ἐρήμης καὶ τοῦ Κολοσιοῦ. Γι' αὐτὸ ἡ τοποθεσίᾳ εἶναι πολὺ κατάλληλη γιὰ συνοικισμό καὶ πρέπει νὰ ἦταν ἀκόμη καταλλήλοτερη σὲ προϊστορικοὺς χρόνους, ἂν προϋποθέσουμε πῶς τὸ νερὸ ἦταν ἀφθονώτερο τότε.

Ἀπὸ νωρίς, τὸ 1933, ἀνακάλυψα πολὺ κοντὰ στὴν Ἐρήμη ἓνα νεολιθικὸ συνοικισμό πού σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία πού ἔχουμε, σκεπάζει μιὰν ἔκταση ἑνὸς τετραγωνικοῦ μιλιοῦ γύρω ἀπὸ τὸ χωριό· τὸν Ἀπρίλη τοῦ ἴδιου χρόνου ἄρχισα τὴν ἐξερεύνηση τοῦ χώρου ἀπὸ μέρους τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου. Τὸ χωράφι πού διάλεξα τὸ χρησιμοποιούσαν ὡς ἀλώνια καὶ βρισκόταν 250 γιάρδες περίπου πρὸς τὸ βόρειο μέρος τοῦ χωριοῦ κ' ἡ ἐξερεύνηση ἔγινε σ' ἓνα ὀρθογωνικὸ χῶρο πού μετροῦσε 20 μέτρα σὲ μᾶκρος καὶ 15 σὲ πλάτος.

Στὶς ἀρχές τῆς ἐργασίας ἔκανα μιὰ δοκιμαστικὴ ἐκσκαφὴ καὶ μ' αὐτὴ μποροῦσε κανεὶς νὰ παρατηρήσει διά-

φορα στρώματα διακρινόμενα ἀπὸ τοὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν πού φαινόταν στὰ χαντάκια. Ὑστερα ἀπ' αὐτὸ ἄρχισε δουλιὰ μὲ σκοπὸ τὴν ἐξερεύνηση τῆς πού ἀναφέραμε πρὶ ἀπάνω περιοχῆς. Στὴν πρώτη ἐποχῇ πού κράτησε δυὸ μῆνες, ἐξερεύνησα τὰ τρία πρῶτα στρώματα τὸν Μάιο μῆνα, τοῦ φειτειοῦ χρόνου, συνέχισα τὶς ἐργασίες καὶ καθάρισα τὸ τέταρτο καὶ πέμπτο στρώμα, κι ἀφήκα τὰ βαθύτερα στρώματα γιὰ τὸν ἐρχόμενον χρόνο. Τὰ πέντε στρώματα πού μελετήθηκαν κατὰ τὶς δυὸ ἐποχές θ' ἀναφεροῦνε στὴ μελέτῃ τούτῃ μὲ τὴ σειρά τους ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ πιὸ ἀπάνω στρώμα γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο πῶς κι ἄλλα στρώματα θὰ ἐξερευνηθοῦν. Θὰ καταχωρήσω ἐπίσης δωπέρα τὰ οὐσιαστικὰ γεγονότα πού παρατηρήθηκαν κατὰ τὴ διάρκειᾳ τῶν ἀνασκαφῶν φυλάγοντας τὰ συμπεράσματα γιὰ τὴ τελειωτικὴ δημοσίευση.

Ὁ νεολιθικὸς πολιτισμὸς στὴν Κύπρο. Πρὶν νὰ δώσουμε τ' ἀποτελέσματα τῶν δυὸ ἀνασκαφῶν μου στὴν Ἐρήμη θάνα ἴσως ὠφέλιμο ἂν ἐξηγηθεῖ σὲ γενικὲς γραμμὲς τὶ γνωρίζαμε γιὰ τὴ νεολιθικὴ Κύπρο πρὶν ἀνακαλυφθεῖ ὁ σοικισμὸς τῆς Ἐρήμης καὶ πρὶν ἀπὸ τὶς ἀνακαλύψεις πού ἀκολούθησαν.

Μέχρι τοῦ 1924 ὁ νεολιθικὸς πολιτισμὸς τῆς Κύπρου ἦταν τελείως ἄγνωστος κι ὁ καθηγητὴς John L. Myres στὸν Κατάλογο τοῦ τῆς Συλλογῆς Τσεσνόλα Ἀρχαίων ἀπὸ τὴν Κύπρο, πού βγήκε στὴ Νέα Ὑόρκη τὸ 1914 ἀναφέρει αὐτὸ τὸ γεγονός. Ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐρευνα στὴν Κύπρο εἶχε πάρει πρὶ πολὺ μιὰ κατεύθυνση γιὰ τὴν ἐξερεύνηση νεκροταφείων ἢ χώρων ὅπου ἦταν χτισμένοι ναοί, καὶ ἄγγιξε πολὺ λίγους χώρους πόλεων. Στὰ 1924 ὁ Δρ. Einar Gjerdstad, πού ἔγινε κατόπι ὁ ἀρχηγὸς

της Σουηδικής Ἀποστολῆς, ἀνακάλυψε κοντὰ στοῦ χωριῖο Φρέναρος, στήν Ἐπαρχία Ἀμμοχώστου, ἕνα χώρο πού ἀπέδωκε πολὺ καταστρεμμένα σημάδια σπιτιῶν πού, σύμφωνα μὲ κάθε μαρτυρία, ἀνήκαν στοὺς νεολιθικούς χρόνους (1). Ὅταν ὁ Δρ. Gjerstad γύρισε στήν Κύπρο ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἀποστολῆς ἀνακάλυψε καὶ ἐξερεύνησε κάποιους ἄλλους χώρους ὡς ἐξῆς: (2) Τὴν Πέτρα τοῦ Λιμνίτη, ἕνα μικρὸ νησὶ κοντὰ στοῦ βόρειο ἀκρογιάλι τῆς Κύπρου, τὴ Λάπηθο καὶ τὴν Κυθραία: ἀπ' αὐτοὺς τοὺς χώρους ὁ πρῶτος ἔφερε σὲ φῶς ἐργαλεῖα ἀπὸ τσακακώπετρα κι ἀπὸ πέτρα πού βρέθηκαν σ' ἀπομεινάρια σπιτιῶν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι δυὸ χάρισαν, ἐχτὸς ἀπὸ ὑπολείμματα σπιτικῶν ἐργαλείων ἀπὸ πέτρα, μερικὰ νεολιθικὰ ἀγγεῖα. Κι ὅμως χρειαζόταν κάποια συμπερασματικὴ μαρτυρία καὶ ἡ ἀνακάλυψη τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Ἐρήμης ἦταν ἡ πρώτη πού φανέρωσε ἕνα μακρόχρονο καὶ συνεχόμενο πολιτισμὸ ἀνάμεσα ἀπὸ πολλὰ, τὸ ἕνα ἀπάνω στ' ἄλλο, στρώματα. Ἀφθονο ὑλικὸ σὰν καὶ κεῖνο πού β ἦκε στοῦ φῶς στήν Ἐρήμη δὲ μπορούσε παρὰ ν' ἀποδείξει τὴν ὑπαρξὴ ἑνὸς πλατύτερα διαδομένου νεολιθικοῦ πολιτισμοῦ σ' ὅλα καιρὴ τῆ νῆσο. Ἄλλες ἐξερευνήσεις πού ἔκανα τὸ 1933 καὶ τὸ 1934 ἀποκάλυψαν πολλοὺς ἄλλους χώρους σ' ὅλο τὸν τόπο. Οἱ χώροι αὐτοὶ καθῶς κ' ἐκεῖνοι πού ἀνακάλυψε ὁ Δρ. Gjerstad μποροῦν νὰ καταταχθοῦν σὲ τρία συμπλέγματα: (α) Τὸ βόρειο σύμπλεγμα πού περιλαβαίνει τὸν Ἅγιο Ἐπίκτητο, τὸν Καραβᾶ, τὴ Λάπηθο, τὴν Πέτρα τοῦ Λιμνίτη, (β) τὸ κεντρικὸ σύμπλεγμα πού περιλαβαίνει τὸ Δίκωμο καὶ τὴν Κυθραία καὶ (γ) τὸ νότιο σύμπλεγμα μὲ τὸ μεγαλύτερο ἀριθμὸ χώρων: τὸ Φρέναρο, τὴν Πύλα, τὴν Ἀλαμινό, τὴ Χοιροκοιτία, τὴν Ἐρήμη, τὴ Σωτήρα. Δοκιμαστικὰ σκαψίματα πού ἔγιναν σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς χώ-

ρους ἔχουν ἀποδώσει ἐνδιαφέρον στρωματογραφικὸ ὑλικὸ πού συμπληρώνει τὸ ἀρχαιολογικὸ καὶ ἀνθρωπολογικὸ ὑλικὸ πού ἔδωκαν οἱ ἀνασκαφές στοῦ συνοικισμοῦ τῆς Ἐρήμης ἢ στοὺς συνοικισμοὺς πού ξερευνηθήκανε ἀπὸ τὴ Σουηδικὴ ἀποστολή.

Τὰ στρώματα στήν Ἐρήμη Πρῶτα-πρῶτα, τὰ στρώματα ξεχωρίζουν ἀπὸ τὰ θεμέλια τῶν σπιτιῶν κι ἀπὸ ἕνα στρῶμα ἀπανθρακωμένων ὑλικῶν περιῶπου 30-40 ἑκατοστόμ. πού σκεπάζουν τὸ πάτωμα. Ὅταν λείπουν τὰ θεμέλια τὸ στρῶμα ξεχωρίζει μόνον ἀπὸ τὴν ἀπανθρακωμένη ἐπίστρωση. Τὰ στρώματα τῶν κατοικιῶν χωρίζονται ἀναμεταξύ τους ἀπὸ ἄλλο στρῶμα κοκκινόθωρου χώματος πού φαίνεται νᾶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἰσοπέδωσης τῶν ἐρειπίων τῆς καταστρεμμένης καλύβας προτοῦ ἀρχίσει τὸ χτίσιμο τοῦ νέου σπιτιοῦ. Ἔτσι ἔχουμε μιὰ διαδοχὴ κόκκινων καὶ σκοτεινῶν στρωμάτων πού στοῦ βυθό τους βρίσκονται τὰ πατώματα τῶν σπιτιῶν.

Ἀρχιτεχτονική. Ἡ ἀρχιτεχτονικὴ ἀρχὴ πού σ' αὐτὴ βασίστηκε τὸ χτίσιμο τῶν νεολιθικῶν σπιτιῶν στήν Ἐρήμη εἶναι ὁ κύκλος καὶ ἡ ἴδια ἀρχὴ κρατιέται, ὅσο τὸ δυνατό, γιὰ τίς ἐσωτερικὲς διαιρέσεις τῶν σπιτιῶν. Τὸ πρῶτο στρῶμα σπιτιῶν πού ξεσκεπάστηκε σὲ βάθος 40-50 ἑκατοστόμ. κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους ἦταν ἕνας ὀλοκληρωμένος κύκλος μὲ διάμετρο 6 μέτρα. Θεμέλιο 40-45 ἑκατοστόμ. σὲ πλάτος, χτισμένο ἀπὸ ἀνώμαλες πέτρες, χρησίμευε ὡς βάση τοῦ κυκλικοῦ τοίχου. Τὸ κατώφλι ἦταν στρωμένο ἀπὸ «χαβᾶρα» κ' εἶχε τρύπες γιὰ τοὺς παραστάτες τῆς πόρτας. Τὸ ἐσωτερικὸ χωριζόταν μὲ στενὰ θεμέλια σὲ τρία κυκλικὰ χωρίσματα μὲ διάμετρο 2 μέτρα, κι ἀπ' αὐτὰ τὸ ἕνα ὑψωνόταν 50 ἑκατοστόμ. κ' εἶχε τὴν κορφή στρωμένη ἀπὸ «χαβᾶρα». Σὲ διάφορα μέρη τοῦ σπιτιοῦ ἀπανθρακωμένο ὑλικὸ ἔδειχνε πῶς ἐκεῖ ὑπῆρχαν τζάκια. Στὸ κυκλικὸ χωρίσμα τελείως

(1) Antiquaries Journal, January 1926, VI, p. 54 ff.

(2) Swedish Cyprus Expedition Vol. I p. 1.

στό βάθος άπέναντι στην είσοδο βρισκόταν ένα γουδι κ' ένα γουδοχέρι στην άρχική τους θέση (in situ) και μαρτυρούσαν πώς εκεί ήταν το μέρος για το κοπάνισμα.

Το δεύτερο στρώμα σπιτιών που ήταν ακριβώς κάτω από το πρώτο πρέπει ναταν ή άρχική καλύβα π' άπανωθιό της χτίστηκε το πρώτο σπίτι. Το έσωτερικό του δεύτερου στρώματος ήταν άπλούστερο: υπήρχε μιά κυκλική περιοχή στρωμένη από άσβεστινο κογκρί κ' ένα μέρος για το μαγειρέμα και δίπλα της ένα πέτρινο γουδι. "Ένας μεγάλος χρωματισμένος πίθος βρέθηκε στην άρχική του θέση κατασασκισμένος άνάμεσα από άπανθρακωμένα ύλικά. Το σπίτι του τρίτου στρώματος διασταύρωνε τα δυό πρώτα. Ήταν χτισμένο με βάση τις ίδιες άρχές όπως και τα πιά άπάνω. Στο κέντρο μιά κυκλική έξεδρα με διάμετρο ένα μέτρο στρωμένη από «χαβάρα» κ' ένα κυκλικό κοίλωμα στο κέντρο ήταν ίσως το στήριγμα ενός κεντρικού στύλου. Το σπίτι του τετάρτου στρώματος που μονάχα μέρη καθάρισθηκαν άνηκαν στον ίδιο ρυθμό της κυκλικής καλύβας. Δυό σπία στο πέμπτο στρώμα άποκαλύφθηκαν πλάι-πλάι. Άπ' αυτά το ένα δέν παρουσίαζε κανονικό κύκλο αλλά ένα έλλειπτικό σχήμα. Στο κέντρο υπήρχαν τα ύπόγεια θεμέλια χτισμένα από πέτρες για το μεσαίο στύλο: δυό τρύπες για πλάγιους στύλους βρισκόντουσαν στη μιά και την άλλη πλευρά του μεσαίου κ' ένας διάμεσος κυκλικός χώρος, 1.80 μ., ήταν τζάκι. "Έξω από τον τοίχο, κοντά στην είσοδο βρέθηκε ένας τάφος που φάνερωνε τα πρώτα νεολιθικά ανθρώπινα άπομεινάρια στην Κύπρο. Το σώμα ήταν πεσμένο στη ράχη του και τα πόδια ήταν τραβηγμένα άπάνω. Αυτό το άνθρωπολογικό ύλικό έχει πλουτισθεί από την άνακάλυψη περισσότερων τάφων έντός του συνοικισμού του Καραβά. Το δεύτερο σπίτι του πέμπτου στρώματος ήταν ένας τέλειος κύκλος άλ-

λά το θεμέλιο του τοίχου ήτανε πλατύτερο από κείνο των πιά άπάνω στρωμάτων και μετρούσε 60-80 εκατοστόμ, σε πλάτος. Ύπήρχε ένας κεντρικός στύλος όμοιος με τον στύλο του σπιτιού στο 3ο στρώμα: άλλες κυκλικές έξεδρες στρωμένες από πέτρες βρέθηκαν σε διάφορα άλλα μέρη του σπιτιού.

"Έτσι το κυκλικό σπίτι είναι τύπος σπιτιού που επικρατεί και στα πέντε στρώματα. Το κύριο στήριγμα της στέγης ήταν ο κεντρικός και οι πλάγιοι στύλοι: τρύπες όμως για στύλους βρέθηκαν επίσης σ' όλη τη γραμμή της έσωτερικής πλευράς των θεμελίων ή και σ' αυτά τα θεμέλια άπάνω. Άυτές οι τρύπες για στύλους ήταν ίσως για ξύλινα στήριγματα που ένώνονταν με τον κεντρικό στύλο. Άποτυπώματα κλάδων άπάνω σε άργιλο που βρέθηκαν σε μερικές από τις καλύβες δείχνουν πώς ή στέγη ήταν καλυμένη από άργιλο άνακατεμένη με κλάδους (1).

Άγγεία. Τα νεολιθικά άγγεία διαροδνται σε δυό μεγάλες τάξεις (α) τα άσπρα χρωματιστά άγγεία και (β) τα κόκκινα άγγεία. Τα άσπρα χρωματιστά άγγεία είναι καμωμένα, πιά πολύ, από χοντρή, άκατέργαστη άργιλο που στο μέσα της είναι μαύρη από ένα όχι γερό ψήσιμο. Η έπιφάνεια είναι σκεπασμένη από μιά πολυ λεπτή, συχνά γυαλιστερή άσπρη άλοιφή με χρωματιστά σχέδια από χρώμα κόκκινο ή σκούρο. Τα κόκκινα άγγεία είναι όμοια σε ποιότητα με τα χρωματιστά άγγεία με τη διαφορά ότι ή άσπρη άλοιφή σκεπάζεται ολουθε με μιά άσπρη έπιχρωση που είναι είτε θαμπή ή γυαλιστερή.(2) Άνάμεσα στα θρύψαλα βρίσκονται άρκετά σκέττα άγγεία παρόμοια σε ποιότητα με τα άσπρα χρωματιστά άγγεία.

Η διακόσμηση που χρησιμοποιείται στα χρωματιστά άγγεία είναι στο με-

(1) Swedish Cyprus Expedition vol. 1 p.282

(2) » » » » op. cit. p. 28-29

γαλύτερο της μέρος γεωμετρικού ρυθμοῦ μόνον ποῦ δὲν λείπουν καὶ τὰ νατουραλιστικὰ σχέδια. Τὰ γεωμετρικὰ σχέδια πέρνουν πολὺ συχνὰ μιὰν πολὺ πολύπλοκη καὶ κομψὴ φόρμα καὶ φανερώουν ἕνα ἀνεπτυγμένο τεχνικὸ γούστο πρὸ πάντων στὰ πῶ ἀπάνω στρώματα.

Οἱ τύποι τῶν δοχείων ἀντιπροσωπεύονται (α) ἀπὸ βαθύχωρα κύπελλα μ' ἐπίπεδη βάση καὶ ἴσες ἢ κυρτές πλευρές: μὲ τὸ χέρι προσαρμοσμένο στ' ἀπάνω μέρος μιᾶς τῶν πλευρῶν ἢ στὴ μέση. Ὑπάρχουν διάφοροι τύποι χειρῶν κι' ἀπ' αὐτὰ τὰ κυλινδρικά καὶ τὰ ὀριζόντια σὲ σχῆμα θελειᾶς χέρεια εἶναι κοινότατα. Ἕνας λιγώτερο συχνὸς τύπος δοχείου εἶναι ἡ χωρὶς λαβὴ ὕδρια μὲ περίμετρο σὲ σχῆμα ἀχλαδιοῦ, μυτερὴ βάση καὶ λακκουδωτὸ λαίμω.

Μιὰ προκαταρκτικὴ μελέτη τῆς ἀναλογίας τῶν ἀγγείων ποῦ παρουσιάζονται στὰ διάφορα στρώματα στὸν ἐποικισμό τῆς Ἐρήμης δείχνει πὼς χαρακτηριστικὸ τῶν κάτω στρωμάτων εἶναι ἡ ἐπικράτηση τῶν κόκκινων ἀγγείων. Τὰ χρωματιστὰ ἀγγεῖα αὐξάνουν σὲ ποσότητα ὅσο καὶ προχωροῦμε στ' ἀπάνω στρώματα κ' ἐπικρατοῦν στὸ ἀνώτατο στῶμα καὶ τότε ἡ τεχνικὴ σχετικὰ μὲ τὴν ποιότητα καὶ τὰ σχέδια καλυτερεῖ πάρα πολὺ. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς στρωματογραφίας, ποῦ χάρισε ὁ συνοικισμὸς τῆς Ἐρήμης ἐπικυρώνονται ἀπ' ὅσα παρατηρήθηκαν σχετικὰ μὲ τὰ ἀγγεῖα τοῦ

συνοικισμοῦ τοῦ "Ἁγίου Ἐπίκτητου, κοντάστὸ βορεινὸ ἀκρογιάλι. Κ' ἐκεῖ χαρακτηριστικὸ τῶν κάτω στρωμάτων εἶναι ἡ ἐπικράτηση τῶν κόκκινων ἀγγείων, τῶν ἀπάνωδμως καὶ πρὸ πάντων τοῦ ἀνωτέρου ἢ ἐπικράτηση τῶν χρωματιστῶν ἀγγείων. Εἶναι λοιπὸν, ἐνδιαφέρο νὰ παρατηρεῖ κανεὶς πὼς τὰ ἀγγεῖα ἀκολουθοῦν μιὰν ἐξέλιξη ποῦ μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ τὰ ἀγγεῖα τῆς Ἐποχῆς τοῦ Ὁρείχαλκου. Ἐκεῖ στὴν ἀρχὴ παρατηρεῖται μιὰ γενικὴ χρησιμοποίηση τῶν κόκκινων γυαλιστερῶν ἀγγείων ἐνῶ ὅσο προχωροῦμε στὴ μέση Ἐποχὴ τοῦ Ὁρείχαλκου τὰ χρωματιστὰ ἀγγεῖα γίνονται ἀφθονώτερα ὥσπου πιά καὶ τὰ κόκκινα ἀγγεῖα ἐξαφανίζονται.

"Ἄλλα εὐρήματα. Ἐχθὸς ἀπὸ ἀγγεῖα ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ἐργαλείων ἀπὸ τσακμακόπετρα (μαχαίρια ξύστες κ.λ.π.) πέτρινες κεφαλὲς τσεκουριῶν, γουδοχέρια, ἀλεστήρες, στολίδια ἀπὸ στεατίτη (μενταγιόνια στολίδια σὲ μορφή εἰδώλων κ.λ.π.) ρόδες ἀδραχτιῶν ἀπὸ στεατίτη ἢ ἀπὸ ἀσβεστόπετρα, μικρὰ εἶδωλα ἀπὸ στεατίτη ἢ ἄργιλο βρέθηκαν ἐπίσης σ' ὅλα τὰ στρώματα.

Χρονολογία. Ὁ συνοικισμὸς τῆς Ἐρήμης καὶ οἱ ἄλλοι συνοικισμοὶ ποῦ ἀνακαλύφθηκαν μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἀνήκουν στοὺς νεολιθικοὺς χρόνους.

Θάταν πρόωρο νὰ ταξιθετήσουμε χρονολογικὰ τὰ διάφορα στρώματα τῆς Ἐρήμης ἢ τοὺς ἄλλους συνοικισμοὺς. Ἄλλ' αὐτὸ θὰ τὸ συζητήσουμε σ' ἕνα ἄλλο μας ἄρθρο.

ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΜΕΛΕΤΗΘΕΙ Η ΝΕΩΤΕΡΗ ΚΥΠΡΙΩΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Είναι ή νεώτερη Κυπριώτικη λογοτεχνία «ποιοτικά και ποσοτικά» τέτοια πού νά μās ικανοποιεί; Γύρω από τó θέμα αυτό έγινε τελευταία μία μεγάλη συζήτηση στις Κυπριώτικες εφημερίδες, κ' είπαν αρκετοί τή γνώμη τους. Τó θέμα όμως δέ ξεδιαλύθηκε όσο κι' όπως έπρεπε, γιατί όσοι μπήκαν στη συζήτηση περιορίστηκαν ν' αναφέρουν όνόματα μονάχα χωρίς κανένα ξέτασμα τής ζωής και τής κατάστασης του τόπου. Χωρίς όμως τó ξέτασμα αυτό δέ μπορεί νά δοθεί σωστή απάντηση στό ρώτημα πού θάπρεπε καλύτερα νά διατυπωθεί έτσι—θά μπορούσε ή λογοτεχνική μας παραγωγή νά ήταν καλύτερη κάτω από τις συνθήκες πού έζησε και ζει ó τόπος και θά μπορούσε τó σημερινό άνθισμα (πού δέν τó άρνήθηκε κανένας από τούς συζητητές) νά έλθει νωρίτερα κάτω άπ' τις τέτοιες συνθήκες; Γιατί γιά νά κρίνει κανένας άν ή λογοτεχνική παραγωγή του νησιού μας είναι «ποιοτικά και ποσοτικά» μικρή ή μεγάλη, πρέπει νάχει κάπιο μέτρο σύγκρισης. Και τó μέτρο αυτό θά μās τó δώσουν οι συνθήκες πού μέσα σ' αυτές βλάστησε κι άναπύχθηκε τó λογοτεχνικό μας δέντρο. Ξαίροντας αυτές θά μπορούμε νά συγκρίνουμε τή λογοτεχνική μας παραγωγή μέ κείνην άλλων τόπων πού ζούν κάτω άπ' τις ίδιες συνθήκες, κ' ή σύγκριση αυτή θά μās δώσει εύκολα τήν απάντηση στό ρώτημά μας.

Η τέχνη γενικά, κ' ή λογοτεχνία μερικότερα, δέν είναι κάτι άσχετο μέ τή ζωή και τήν κοινωνική κατάσταση. Είναι άναπόσπαστο κομάτι τους. Είναι συνέπεια κι' αποτέλεσμα τους. Κι όσο κι άν αυτή φαίνεται σαν κάτι άτομικό,

έχει τις ρίζες της στη γενική κοινωνική κατάσταση μίας εποχής, ενός τόπου κ' ενός λαού. Είναι μ' άλλα λόγια ένα κοινωνικό φαινόμενο, μ' ώρισμένες κοινωνικές αίτιες πού επιδρούν άπάνω στον άτομικό παράγοντα, και σαν τέτια, πρέπει νά ξετάζεται σε στενή σχέση μέ τή γενική κοινωνική διάρθρωση, κι όχι σαν κάτι ξεχωριστό και ξένο. Μόνο μ' αυτό τόν τρόπο ξεταζοντας τήν τέχνη ενός ανθρώπου, ενός λαού, ή μίας εποχής, μπορούμε νά καταλάβουμε τήν αξία της και τó περιεχόμενό της και νά κρίνουμε τούς λαούς ή τά πρόσωπα πού τή δημιούργησαν χωρίς φόβο νά τούς άδικήσουμε.

Ξαίρουμε τώρα πιά, από τή μελέτη των άρχαίων και νεώτερων κοινωνιών, πώς ή τέχνη άνθίζει σ' εποχές πού μία ομάδα ανθρώπων, μία φυλή, μία πόλη ή ένα έθνος, κατορθώνουν μέσα από τή ρευστότητα τής καθημερινής κι άένναης εξέλιξης νά δημιουργήσουν οικονομικούς και κοινωνικούς όρους στερεώτερους. Δηλαδή νά κατασταλάξουν σε μία σχετικά σταθερότερη κατάσταση οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων. Η σχετική αυτή σταθερότητα, πού σημαίνει πάντα καλύτερους βιοτικούς όρους και συνεπόμενα πρόοδο, ευμάρεια, τεχνική και πνευματική ανάπτυξη (δέν ενδιαφέρει τó θέμα μας άν τήν ευμάρεια αυτή τήν οικειοποιείται μία τάξη μόνο), δίνει τήν εύκαιρία στόν αισθητικό και ψυχικό κόσμο του άττιδα μου, πού πλάθεται μέσα στό ύπνοσσι του δητο του ανθρώπου από τις άπειρες: έχει τύπως, συγκινήσεις, παρόρμησεις νέες σύγκρουσες πού του προκαλεί ή άίνουν επιβάλλει ó έξωτερικός κόσμος υπριώκοινωνία, νά περιμαζευτεί, νά σι

τρωθει, καί νά ἐξωτερικευτεῖ σέ καλλιτεχνικές φόρμες. Ἀπό τήν ἄλλη, ἡ κοινωνία (κ' ἐννοοῦμε φυσικά τὸ πιὸ ἐξελιγμένο καὶ τὸ πιὸ ὑλικά ἄνετο μέρος τῆς) ζώντας σέ μιὰ σχετικήν εὐμάρεια κι ἄνεση, νοιώθει τὴν ἀνάγκη μιᾶς καλλιτεχνικῆς διακόσμησης τῆς ζωῆς, κι ἀπ' αὐτὸ γενιέται τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν τέχνη, ἡ ἐνθάρυνη τῆς κ' ἡ προστασία τῆς, πού εἶνε ἕνας ἀκόμα εὐνοϊκὸς ὄρος γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς.

Κάτω ἀπὸ τέτοιους ὁρους ἀνθίσει κι ἀνθίζει ἡ τέχνη σ' ὅλες τὶς κοινωνίες ἀπὸ τὶς πιὸ ἀρχέγονες ὡς τὶς πιὸ νεώτερες. Σέ μιὰ τέτοια σχετικὴ σταθεροποίηση τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων μὲ τὴ συνεπούμενη πρόοδο κ' ὑλικὴν εὐμάρεια χρωστοῦμε ὅλα τ' ἀνθίσματα τῆς τέχνης ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια ὡς σήμερα, μὲ τὶς ἀναλογίες του βέβαια τὸ καθένα. Ὅταν ἡ σχετικὴ αὐτὴ σταθεροποίηση χαλαρώθηκε ἢ ρευστοποιήθηκε, ἡ δύναμη τῆς καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς ξέπεσεν ἢ ἀφανίστηκε. Κ' εἶναι ἐκπληχτικὸ νὰ σκέφτεται κανένας ὅτι ὕστερα ἀπὸ πνευματικὰ ἀνθίσματα πού μᾶς ἔδωσαν ἔργα μεγάλης δύναμης, ὅπως οἱ βόνασοι τῶν σπήλιων τῆς Ἀλταμέρας «οἱ ρυτοφόροι» κ' οἱ «γαλάζιες κυρίες» τοῦ παλατιοῦ τῆς Κνωσῆς, τὰ σκαλίσματα τῆς ζωφόρου τοῦ Παρθενῶνα, τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων τραγικῶν καὶ ὁ κόσμος ξανάπεσε σέ πνευματικὸ σκοτάδι βαθύτατο, γιὰ τὸ οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς σχέσεις τῶν λαῶν πού ἔφτιαξαν τὰ ἔργα αὐτὰ δὲν ἦσαν πιά οἱ ἴδιες. Αὐτὸ μᾶς δείχνει μὲ τὸν πιὸ πειστικὸν τρόπο πόσο τεράστια εἶνε ἡ ἐπίδραση τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων ἐπάνω στὴν τέχνη καὶ πόσο στενὰ δεμένη εἶνε ἡ τέχνη κάθε ἐποχῆς, κάθε λαοῦ καὶ καθεαὐτοῦ μὲ τοὺς οἰκονομικοὺς καὶ κοινωνικοὺς ὁρους πού ἰσχύουν ἐν ἑκάστη ὥρισμένην χρονικὴν περίοδο πού ἀναφέρει ἡ τέχνη αὐτή, ἡ ἀκρίβεια σ' αὐτὸ δὲ μποροῦσε βέβαια κάμει ἡ Κύπρος. Καὶ δὲν ἔ-

χει παρὰ νὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὴν κοινωνικὴ κατάσταση τοῦ τόπου τῶν τελευταίων χρόνων γιὰ νὰ καταλάβουμε γιὰτί ἡ λογοτεχνικὴ μας παραγωγὴ δὲ μποροῦσε νὰ εἶνε διαφορετικὴ ἀπ' αὐτὴν πού εἶνε. Φυσικά μιλώντας γιὰ νεώτερη λογοτεχνικὴ παραγωγὴ ἐννοοῦμε τὴν παραγωγὴ ἀπὸ τὴν Ἑγγλέζικη μεταπολίτευση (1878) καὶ δῶθε, δηλαδή ἀπὸ τότες πού ἀρχίζει κ' ἡ νεώτερή μας πολιτικὴ ἱστορία. Κατὰ τὴν γνώμη μου ἡ νεώτερη λογοτεχνικὴ παραγωγὴ μας πρέπει νὰ χωριστεῖ σέ τρεῖς περιόδους, τὴ μιὰ ἀπὸ τὰ 1878 ὡς γύρω στὰ 1900, τὴν ἄλλη ἀπὸ τὰ 1900 ὡς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον καὶ τὴν τρίτη ἀπὸ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον καὶ πέρα.

Καὶ τότες ἂς ξετάσουμε μιὰ-μιὰ κι ὅσο μπορεῖ πιὸ σύντομα τὶς περιόδους αὐτές,

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1878-1900

Ἡ Κύπρος ἔχει περάσει ἀπὸ τὰ χέρια τῆς Τουρκίας στὰ χέρια τῆς Ἀγγλίας. Τὸ πέρασμα αὐτὸ ἀπὸ ἕνα κράτος ὀπισθοδρομικὸ σ' ἕνα πιὸ πολιτισμένο καὶ πιὸ φιλελεύθερο δὲ μποροῦσε παρὰ νὰ ἐπιδράσει ἀπάνω στὶς οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς συνθήκες τοῦ τόπου. Ἡ ἐπίδραση ὅμως αὐτὴ ἦταν ἀργή, γιὰτί καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἀγγλίας γιὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου δὲν ἦταν μεγάλο κ' ἡ πνευματικὴ κατάστασις τοῦ λαοῦ ἦταν τέτια πού δὲν ἦταν εὐκολο ἀπὸ τὴ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη νὰ γίνουν σημαντικὲς ἀλλαγές. Ὁ τόπος στὰ πρῶτα αὐτὰ χρόνια ἦταν βουλιαγμένος στὴν πιὸ μεγάλη ἀμάθεια κι' ἀθλιότητα, κληρονομιά ἀπ' τὴ μακρόχρονη σκλαβιά στοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ντόπιους κοτζαμπάσηδες. Σκολιά κι' ἐφημερίδες πού ἦταν σχεδὸν ἄγνωστες προτίτερα, μόλις τότε ἀρχίσαν νὰ φαίνονται. Ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸν ἔξω κόσμον ἦταν ἀργή κι' ἀραιή. Ἡ ἀστικὴ ζωὴ ἦταν σχεδὸν ἀνύπαρκτη. Ἡ ζωὴ ἦταν περιορισμένη στὰ χωριά καὶ τοὺς

κάμπους όπου ο μικροϊδιοκτήτης χωρικός ζούσε την άθλια και περιωρισμένη ζωή του χρησιμοποιώντας για τις δουλιές του όλα τα ζωντανά που ήταν μαζεμένα κάτω από τη στέγη του. Οί νέοι που μπορούσαν να πάνε έξω για σπουδή ήταν πολύ λίγοι και φυσικά αυτοί που γύριζαν πίσω για να φέρουνε λίγο φώς στον τόπο τους ήταν ακόμα λιγότεροι. Οί ξένοι έπιστήμονες και δασκάλοι που έρχονταν στην Κύπρο για να φέρουνε τα φώτα τους ήταν κι αυτοί πολύ λίγοι, γιατί κ' οί ανάγκες ήταν ανάλογες. Καμιά πνευματική κίνηση. Κανένας πνευματικός κύκλος. Η μόνη πνευματική τροφή που έφτανε στον τόπο ήταν τὰ τραγούδια του Παράσχου και τὰ ποιήματα ή οί τραγωδίες τών καθαρευσιάνων ποιητών και πεζογράφων της Αθήνας, που έφερναν μαζί τους οί φοιτητές γυρίζοντας από τις σπουδές τους.

Κάτω από τέτιες συνθήκες ή πνευματική κίνηση κ' ή πνευματική παραγωγή του τόπου δέ μπορούσε παρά να ήταν ανάλογη. Σκόρπια ποιήματα μερικές ποιητικές συλλογές και δράματα στην καθαρεύουσα ή στην «καθουμιλουμένην» της τότε έποχής μ' έρωτικό και πατριωτικό περιεχόμενο, που αν δέν έχουν παρά μέτρια ή και καμιάν αξία μās είνε όμως πολύτιμα γιατί δείχνουν πώς και κάτω από τις τόσο δύσκολες αυτές συνθήκες τὸ Κυπριώτικο πνέμα έδωσε οτι του επέτρεπαν οί συνθήκες κ' ή γλώσσα να δώσει. Τονίζω τή λέξη γλώσσα, γιατί έχει μεγάλη σημασία στη δημιουργία λογοτεχνίας ή ύπαρξη ενός ζωντανού κ' ευλύγιστου έκφραστικού μέσου. Δυστυχώς ή καθαρεύουσα κάθε άλλο παρά τέτοιο μέσο ήταν, κι όμως έφαγε ένα σωρό ταλέντα στην Ελλάδα, δέ μπορούσε παρά να κάνει τὸ ίδιο και με τους δικούς μας που αναγκαστικά τή χρησιμοποιήσαν. Πόση επίδραση είχε πάνω στα ταλέντα ή καθαρεύουσα φαίνεται από τους άθλιους στίχους που έγραψε σ' αυτήν ο Μορεάς όταν πρωτόγραψε Έλλη-

νικά. Ακόμα δέ χτυπητότερα φαίνεται από τους άψυχους κι ανούσιους στίχους που έγραψαν σ' αυτήν οί δικοί μας Βασ. Μιχαηλίδης και Δ. Θ. Λιπέρτης. Κι όμως κι οί δυό τους ήταν μεγάλα ταλέντα και μεγάλοι ποιητές όπως τὸδειξον άργότερα. Κ' είνε να τρέμει κανένας με τή σκέψη οτι κι οί δυό τους θά μπορούσαν να χαθούν, όπως χάθηκε στην Ελλάδα ένας κολοσσός σαν τὸ Βερναδάκη, αν ή δύναμη της αντίδρασης τους δέν ήταν τόσο μεγάλη ώστε να βρουν κ' οί δυό διέξοδο στην Κυπριώτικη ντοπιολαλιά. Εύτυχώς νίκησε ή αξία τους και τὸ ποιητικό τους αίσθητήριο κι άγκάλιασαν κ' οί δυό τή γλώσσα του τόπου για να μās δώσουν στα ύστερινώτερα τους χρόνια άληθινά άριστουργήματα.

Γιατί όμως ο Βασίλης Μιχαηλίδης κι ο Λιπέρτης έγραψαν στην Κυπριώτικη; Η άπάντηση έρχεται μόνη της, γιατί ήταν ή μόνη ζωντανή γλώσσα που μπορούσαν τότες να χρησιμοποιήσουν. Και λέω ή μόνη, γιατί τὸ γλωσσικό ζήτημα δέν εΐχεν ακόμα ανάψει στην Ελλάδα κ' ή «δημοτική» που μόλις άρχισε να δειλοφαίνεται στην Ελλάδα με τὸ «Ταξίδι» του Ψυχάρη και τὰ πρώτα τραγούδια του Παλαμά και τών λίγων τότες Δημοτικιστών, δέν ήταν ακόμα γνωστά στην Κύπρο. Δέν είνε λοιπόν τυχαίο που ο Βασίλης Μιχαηλίδης κι ο Λιπέρτης έγραψαν στην Κυπριώτικη, όπως ίσως θά φαντάζονται μερικοί. Τους τὸ επέβαλε ή κατάσταση κι άνάγκη να έξωτερικευτούν. Τους τὸ επέβαλε αυτό που ή έπιστήμη τών κοινωνικῶν και οικονομικῶν φαινομένων ονομάζει «ιστορική στιγμή». Σήμερα κανένας Κυπριώτης ποιητής, όσο μεγάλος κι' όσο άξιος κι' αν είνε, δέ θά μπορέσει να γράψει στην Κυπριώτικη τραγούδια ισάξια του Βασίλη Μιχαηλίδη και του Λιπέρτη, γιατί ή ιστορική στιγμή: έχει αλλάξει. Σήμερα ή μόρφωση κ' είνε νέες συνθήκες της ζωής μās ξεμακραίνουν όλο και πιό πολύ από την Κυπριώ-

ικη ντοπιολαλιά και μᾶς φέρνουν σιμώτερα στην Πανελλήνια δημοτική γλώσσα.

(Στην πρώτην αὐτῆ περίοδο ἀνήκουν ὁ Θεμιστοκλῆς Θεοχαρίδης, ὁ Ὀνούφριος Ἰασωνίδης, ὁ Θρασύβουλος Ρώπας, ὁ Γουσταῦος Λαφφόν, ὁ Θεόδωρος Κωνσταντινίδης, ὁ Γεώργιος Σταυρίδης, ὁ Λ. Θ. Κωνσταντινίδης, ἡ Πολυξένη Λοϊζιάς, ὁ Γεώργιος Φραγκοῦδης, ὁ Γεώργιος Διαγκούσης, κ' ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης κ' ὁ Λιπέρτης τῆς πρώτης ἐποχῆς)*

ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 1900 - 1914.

Ὁ τόπος ἄρχισε σιγά-σιγά νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀμάθεια. Τὰ σκολιά πληθαίνουν. Οἱ ἐφημερίδες γίνονται περισσότερες. Ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸν ἔξω κόσμον γίνεται πυκνότερη. Οἱ ξένοι ἐπιστήμονες καὶ δασκάλοι ποὺ ἔρχονται τότε στὸν τόπο προσωρινὰ ἢ γιὰ μεγάλο διάστημα εἶνε κ' αὐτοὶ τότε περισσότερο, γιατί κ' οἱ ἀνάγκες εἶνε μεγαλύτερες. Ἡ ζωὴ ἀρχίζει νὰ μεταπορίζεται ἀπὸ τὰ χωριά στ' ἀστικά κέντρα. Οἱ νέες ἀνάγκες ποὺ δημιουργοῦνται, ἢ διψᾷ γιὰ τὴ μάθηση κ' ἢ

σχετικὴ εὐμάρεια τῆς δημιουργούμενης κάτω ἀπὸ τὶς νέες συνθήκες ἀστικής τάξης, σπρώχνουνε ὅλο καὶ περισσότερους νέους στὸ ἐξωτερικὸ γιὰ σπουδές. Τὸ ἀρχιεπισκοπικὸ ζήτημα ποὺ δὲ μελετήθηκε ἀκόμα ὅσο κι ὅπως ἔπρεπε καὶ ποὺ στὸ βάθος του δὲν ἦταν παρὰ μιὰ πάλῃ ἀνάμεσα στὰ προοδευτικὰ στοιχεῖα ποὺ σπρωγμένα ἀπὸ τὶς νέες ἀνάγκες καὶ τοὺς νέους ὄρους ζωῆς ἀνέβαιναν ὀλοένα στὴν ἐπιφάνεια καὶ τὰ καθυστερημένα στοιχεῖα ποὺ μαντρωμένα σ' ὅτι τοὺς ἄφησε ἢ παράδοση, ἢ ἀμάθεια κ' ἢ ἐκμετάλληση πολλῶν αἰῶνων δὲν ἐννοοῦσαν ν' ἀφήσουν εὐκόλα τὴ θέση τους, ἦταν ἔνα κίνημα πρὸς τὰ ἐμπρός ποὺ τάραξε τὰ λιμνισμένα νερά κ' ἔκανε τὸν τόπο νὰ ζυπνήσει ἀπὸ τὴ βαθιὰ καὶ μακροχρόνια νάρκη του. Ἡ ἐποχὴ εἶνε τότε εὐνοϊκώτερη γιὰ μιὰ πνευματικὴ καλλιέργεια. Περισσότεροι μορφωμένοι. Περισσότερα βιβλία. Καλύτερες ἰδέες. Κ' ὅπως ἦταν φυσικὸ οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς ἰδέες αὐτὲς ἔρχονται ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα γιὰ γεωγραφικοὺς, φυλετικούς καὶ γλωσσικοὺς λόγους. Ἡ νεώτερη Ἑλληνικὴ λογοτεχνία ἀρχίζει νὰ τραβᾷ τὴ μορφωμένη νεολαία. Τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ποὺ ἀναστατώνει τὴν Ἑλλάδα γίνεται καὶ στὴν Κύπρο ἢ σημαία τῶν πρωτοπόρων μὴς πνευματικῆς ἀναγέννησης. Ἡ βδομαδιάτικη «ΑΛΗΘΕΙΑ» τοῦ Φραγκοῦδη ἀνοίγει τὶς στήλες τῆς σ' ὄλους τοὺς δημοτικιστὲς καὶ σ' ὅλα τὰ ζωντανὰ στοιχεῖα τοῦ τόπου καὶ γίνεται ὁ πυρῆνας γιὰ τὴν ἀναγέννησην αὐτῆ.

Κάτω ἀπὸ τέτιες συνθήκες ἦταν ἐπιτόμενο πὼς ἡ πνευματικὴ παραγωγή τοῦ τόπου θάρχιζε νὰ ξεφεύγει σιγά-σιγά ἀπὸ τοὺς ρωμαντισμοὺς καὶ τὶς σχολαστικότητες τῶν πρώτων χρόνων καὶ θάπαιρνε στροφή πρὸς καθαρότερες πηγές. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ γράφουν εἶνε τότε περισσότερο καὶ τὰ ἔργα τους ἔχουν περισσότερη ζωὴ κ' ἀλήθεια ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν προηγούμενων τους. Ἡ ἐπίδραση ὅμως τῆς

* Τὰ ὀνόματα ποὺ ἀραδάζω καὶ δῶ καὶ πῶ κάτω δὲν εἶνε βαλμένα οὔτε μὲ σειρά ἀξίας, οὔτε μὲ σειρά ἡλικίας. Μπαίνουν μονάχα γιὰ νὰ φανεῖ ποιοὶ ἔγραψαν στὴν κάθε περίοδο, ἄσχετα μὲ τὸ πολὺ ἢ λίγο τῆς δουλιᾶς τους κ' ἄσχετα μὲ τὴν ἀξία τους. Μπορεῖ μάλιστα νὰ ὑπάρχουν κ' ἄλλα ὀνόματα ποὺ θάπρεπε ν' ἀναφερθοῦν καὶ ποὺ δὲν τ' ἀναφέρω ὄχι ἀπὸ πρόθεση μὰ γιατί τὰ ξεχνῶ ἢ δὲν ἔτυχε νὰ τὰ ξαίρω. Σκοπὸς μου, κιόλας δὲν εἶνε νὰ κάνω κατάλογο τῶν Κυπριωτῶν λογοτεχνῶν οὔτε καὶ ν' ἀναλύσω τὸ ἔργο τους γιὰ νὰ δώσω τὸ μέτρο τῆς ἀξίας τους. Αὐτὸ πρέπει νὰ γίνῃ καὶ θὰ γίνῃ μιὰ μέρα, ἀπὸ κανένα ποὺ ἔχει τὸν καιρὸ ποὺ χρειάζεται γιὰ μιὰ τέτοια δουλιὰ. Ἐγὼ περιορίζομαι μονάχα νὰ δεῖξω μ' ἀδρές γραμμὲς τὴ σχέση τῆς νεώτερης Κυπριατικῆς λογοτεχνίας μὲ τοὺς κοινωνικοὺς κ' οἰκονομικοὺς ὄρους τοῦ τόπου στὴν ἴδιαν ἐποχὴ, θέμα βασικὸ γιὰ μιὰ πλατύτερη μελέτη τῆς λογοτεχνίας μας, ποὺ δὲ μπορεῖ παρά νὰ γίνῃ ἀργὰ ἢ γρήγορα.

καθαρευούσας ήταν ακόμη πολύ μεγάλη κ' ένας κάποιος διαταγμός δικιολογημένος από τό γεγονός ότι και στην Ελλάδα που οί θροι ήταν ευνοϊκώτεροι ή δημοτική δέν είχεν επικρατήσει, έκανε τούς ντόπιους δημοτικιστές νά γράφουν και τίς δυό γλώσσες κατά τήν περίσταση. Αυτό τό ζύγισμα ανάμεσα στις δυό γλώσσες που είνε τό χαρακτηριστικό της εποχής αυτής, μιās εποχής μεταβατικής ήταν σα φρένο στή λογοτεχνική παραγωγή. Γιατί όσοι είχαν τήν ικανότητα νά γράψουν παράδερναν ανάμεσα στις δυό γλώσσες κι' ένω ένιωθαν πώς ή μιά ήταν άνίκανη νά ντύσει μέ ζωντανά έκφραστικά σχήματα τά πλάσματα του νοϋ και της καρδιάς τους, από τήν άλλη δέν τολμούσαν νά δοθοϋν σύφυχα στήν άλλη. Αύτός ό διαταγμός που έκοβε τά φτερά όσων μπορούσαν κάτι νά δημιουργήσουν ήταν πολύ φυσικός και τό βρίσκουμε σ' όλες τίς μεταβατικές περιόδους όλων τών φιλολογιών κι' όλων τών κοινωνιών. Σ' αυτές τίς μεταβατικές περιόδους τό πνέμα ψάχνοντας νά βρει τό δρόμο του καθυστερεί μέσα στα χαλάσματα τών ξεπερασμένων καταστάσεων.

(Στή δεύτερη αυτή περίοδο ανήκουν ό Βασίλης και ό Λιπέτης της δεύτερης εποχής, ό Εϋγένιος Ζήνωνας, ό Μενέλαος Φραγκούδης Ν. Κλ. Λανίτης, ό Νίκος Χατζηγαβριήλ, ό Γιάννης Περδίας ό Γιάννης Διανέλλος, ό Στυλιανός Θεοχαρίδης, ό Γεώργιος Μαρκίδης, ό Νίκος Αντωνιάδης κι' ό Σίμος Μενάρδος).

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 914 ΚΑΙ ΠΕΡΑ

Η εξέλιξη που συνεχιζόταν ήρεμα και σιγά πέρνει τώρα γοργότερο ρυθμό. Ο Εϋρωπαϊκός πόλεμος που αναστάτωσε τόν κόσμο κι' έβαλε όλους τούς λαούς μέσα στό ίδιο καζάνι, δέ μπορούσε ν' αφήσει ανέγγιχτη τήν

Κύπρο. Ο σίφοντας που φύσηξε πήρε μέσα στό κλώστρι του και τό μικρό νησάκι που ζούσε σαν απομονωμένο και ξεχασμένο άπ' τόν άλλον κόσμο. Η Κύπρος μοιάζει τώρα σαν ένα μικρό παιδί που είνε αναγκασμένο νά κάνει, μεγάλες δρασκελιές για νά μπορεί ν' άκλουθα τή συντροφιά τών μεγάλων. Κάτω από τήν άμείλιχτη πίεση τών έξωτερικών γεγονότων ή Κυπριακή πραγματικότητα παίρνει όλο και περισσότερο τήν άστική φόρμα μέ όλα τά συνεπούμενά της. Μέσα σε λίγα χρόνια βρισκόμαστε από τό μουλάρι στό αυτοκίνητο, από τό μονοπάτι στόν πλατό κ' ασφαλτοστρωμένο δρόμο, από τό μικροϊδιοκτήτη στό μεγαλοαστό, από τή μοιραλατρική έγκαρτέρηση στή συνειδητή όμαδική προσπάθεια, σχεδόν χωρίς κανένα διάμεσο. Τό μικρό μα κρινό χωριό είνε τώρα πολύ κοντά στις πολιτείες κι' οί πολιτείες πολύ κοντά στόν έξω κόσμο. Οί κοινωνικές κι' οικονομικές συνθήκες του τύπου διαμορφώνονται άνάλογα μέ τή νέαν κατάσταση. Οί μικρές πολιτείες του νησιού που δέ διαφέρανε από μεγάλα χωριά, γίνονται τώρα σοβαρά άστικά κέντρα μέ ζωή και κίνηση. Τά έμπόριο διαρκώς μεγαλώνει. Η έσω-νερική κ' έξωτερική συγκοινωνία πυκνώνει. Η επικοινωνία μέ τόν έξω κόσμο είνε συχνότερη και πιό άμεση. Τά υλικά μέσα είνε κι' αυτά άφθονότερα (όπως έγραφα και πρωτίτερα δέν ένδιαφέρει τό θέμα μας άν τά οικειοποιείται μιá τάξη μόνο). Τά σκολιά πληθαίνουν. Τό βιβλίο κ' ή έφημερίδα γίνονται άνάγκη. Οί φοιτητές πηγαиноέρχονται κατά έκατοντάδες στην Ελλάδα και στην Εϋρώπη για σπουδές φέρνοντας μαζί τους παλιές και νέες ιδέες και κάποιον άέρα μεγάλης ζωής. Οί ξένοι έπιστήμονες και δασκάλοι που έρχονται τώρα δέν είνε περισσότεροι (κυρίως στα πρώτα χρόνια της περιόδου αυτής που οί Κυπριώτες έπιστήμονες και δασκάλοι

δὲν ἐπαρκοῦσαν στὶς ξαφνικὲς ἀνάγκες ποὺ δημιουργήθηκαν) μὰ εἶνε καὶ πό μορφωμένοι καὶ πιό νεωτεριστὲς ἀπὸ τοὺς προηγούμενους καὶ φυσικὰ ἢ ἐπίδραση τοὺς ἀπάνω στὴν νεολαία μεγαλύτερη.

Κάτω ἀπὸ τέτοιες συνθήκες ἦταν ἐπόμενο πὼς κ' ἡ πνευματικὴ κίνηση θάταν ζωηρότερη κ' ἡ πνευματικὴ παραγωγή πλουσιώτερη. Ἡ καθαρεύουσα ἔχει πιά καταδικαστεῖ παρ' ὅλες τὶς προσπάθειες τῶν ἀντιδραστικῶν (Μεταξαικικὰ στὴ Λάρνακα καὶ στὴ Λεμεσό.) Ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς ζωντανῆς γλώσσας ποὺ τὸ συνέχιζεν ἡ παλαίμαχη «*Ἀλήθεια*» μὲ πρωτοπαλλήκαρο τότε τὸ Γιάγκον Ἡλιάδη (Φαέθοντα) κ' ἡ νιόβγαλτη «*Ἠχὸ τῆς Κύπρου*» μὲ τὸ Μελεῆ Νικολαΐδη καὶ τὸ Σάβα Χρίστη ἢ μεγαλύτερη καὶ καλύτερη γνωριμιά τῶν διανοουμένων μας μὲ τὴ νεώτερη Ἑλληνικὴ φιλολογία, κ' ἡ ἔκδοση στὴ δημοτικὴ περιοδικῶν κ' ἐφημερίδων ὅπως ἡ «*Μοῦσα*» ἢ «*Μέλισσα*» ἢ «*Φιλολογικὴ Σελίδα τῆς Σάλπιγγος*» ἢ «*Ἀβγὴ*» ὁ «*Πυρσός*» ὁ «*Νέος Ἀνθρώπος*» ἢ «*Φιλολογικὴ Σελίδα τοῦ Παρατηρητῆ*» τὰ «*Κυπριακὰ Γράμματα*» κάνουν τὴ νέα φιλολογικὴ γενιά ν' ἀγαπήσει φανατικὰ τὴ δημοτικὴ, πρᾶμα ποὺ βοήθησε πολὺ στὸ πνευματικὸ ἀνθισμα τῶν τελευταίων χρόνων. Οἱ νέοι Κυπριῶτες λογοτέχνες μ' ἀξιέπαινη ἐπιμονὴ δουλεύουν γιὰ τὸ ἀνθισμα αὐτό, ἄλλοι ζώντας διαρκῶς στὴν Κύπρο κ' ἄλλοι βιοπαλαίοντες σὲ ξένους τόπους. Σ' ἐφημερίδες, σὲ περιοδικὰ καὶ σὲ βιβλία καὶ δῶ καὶ σὲ ἄλλω, κάνει τὴν ἐμφάνιση τῆς μιᾶς ἀξιόλογης λογοτεχνικῆς ἐργασίας, ποὺ εἶνε σὲ φόρμα καὶ περιεχόμενο στὸ ὕψος τῶν περιστάσεων. Ὅλα τὰ θέματα κ' ὅλες οἱ ιδέες ποὺ συγκινοῦν καὶ ταράζουν τὴ ψυχὴ τοῦ νεώτερου ἀνθρώπου βρίσκουν ἔκφραση μέσα στὴν νεώτερη αὐτὴ Κυπριώτικη λογοτεχνία ποὺ ἓνα ση-

μαντικὸ μέρος τῆς τιμᾶ τοὺς δημιουργοὺς τῆς καὶ τὸν τόπο μας.

Δὲν εἶνε ἀνάγκη, βέβαια νὰ ἐξηγήσω ὅτι γράφοντας πὼς οἱ συνθήκες σ' αὐτὴ τὴν περίοδο εἶνε εὐνοϊκότερες ἐννοῶ τὶς γενικὲς συνθήκες τοῦ τόπου συγκρίνοντας τες μὲ κείνες τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας περιόδου κ' ὄχι τὶς *ιδιαιτέρες συνθήκες*, συνθήκες ποὺ ἔζησαν καὶ ζοῦν οἱ λογοτέχνες μας καὶ ποὺ κάθε ἄλλο παρὰ εὐνοϊκὲς τοὺς ἦταν, ἀφοῦ εἶνε γνωστὸ πὼς οἱ περισσότεροι πέρασαν καὶ περνοῦν μιὰ πολὺ δύσκολη ζωὴ.

(Στὴν τρίτην αὐτὴ περίοδο ἀνήκουν ὁ Δ. Δημητριάδης, ὁ Γιάγκος, Ἡλιάδης, ὁ Πάνος Φασουλιώτης, ὁ Ζ. Ρωσσίδης, ὁ Γλ. Ἀλιθέρσης, ὁ Μελεῆς Νικολαΐδης, ὁ Λ. Παυλίδης, ὁ Παῦλος Βαλδασεριδης, ὁ Παῦλος Κριναῖος, ὁ Τεῦκος Ἀνθίας, ὁ Ἀντώνης Ἰντιάνος, ὁ Γιάννης Λεύκης, ὁ Μίλιος Χουρμούζιος, ὁ Γιάννης Σταυρινὸς Οἰκονομίδης, ὁ Θρασ. Αὐτόνομος, ὁ Σάβας Χρίστης, ὁ Χριστ. Χριστ. ὁ Λῶρος Φαντάζης, ὁ Πάνος Ταλιαδῶρος, ὁ Χ. Παπαχρυσοστόμου ὁ Νίκος Κρανιδιώτης, ὁ Μήτσος Μαραγκός, ὁ Ξάνθος Λυσιώτης, ὁ Λουκῆς Ἀκριτάς, ὁ Πυθαγόρας Δρουσιώτης, ὁ Πάνος Παπαδόπουλος, ὁ Ἀντώνης Φαρμακίδης κὶ ὁ Λιπέρτης τῆς τελευταίας περιόδου).

Καὶ τότε ποὺ γνωρίσαμε μέσα σὲ ποιὲς συνθήκες ἀναπτύχθηκε ἡ νεώτερη Κυπριώτικη λογοτεχνία μπορούμε ν' ἀπαντήσουμε ἄσφαλτα στὰ δυὸ ρωτήματά μας τῆς ἀρχῆς. *Θὰ μπορούσε ἡ νεώτερη Κυπριώτικη λογοτεχνία νὰ ἦταν καλύτερη κάτω ἀπὸ τὶς συνθήκες ποὺ ἔζησε καὶ ζεῖ ὁ τόπος;* Χωρὶς ἄλλο ὄχι. *Θὰ μπορούσε τὸ σημερινὸ «ἀνθισμα» νὰ ἔλθει νωρίτερα;* Ἀσφαλῶς ὄχι. Εἶνε ὅμως ἡ νεώτερη μας λογοτεχνία «*ποιοτικὰ καὶ ποσοτικὰ*» τέτια ποὺ νὰ μᾶς ἱκανοποιεῖ; Καὶ σ' αὐτὸ θάλεγα ὄχι, ἂν ἦταν νὰ τὴν

παραβάσουμε μέ τή λολοτεχνία πιό μεγάλων και πιό προχωρημένων τόπων. "Αν λάβουμε όμως ύπόψη τή μικρότητα τοῦ τόπου και τίς οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες πού ἔζησε και ζεῖ, θά βροῦμε πώς ἡ λογοτεχνία μας δέν εἶνε λιγότερη σέ ποσότητα μά οὔτε κατώτερη σέ ποιότητα ἀπό τή λογοτεχνία ἄλλων τόπων πού ἔζησαν και ζοῦν κάτω ἀπό τίς ἴδιες ἢ παραπλήσιες συνθήκες. Μιά τέτια σύγκριση μάλιστα θά μάς ἔβγαζε και καλύτερους ὄχι μονάχα ὀπό πολλά νησιά μά κι ἀπό πολλές ἑπαρχίες πού βρίσκονται πιό σιμά στα μεγάλα πνεματικά κέντρα. Και γράφοντας αὐτά δέν ἔνοῶ βέβαια νησιά κ' ἑπαρχίες τῆς Ἑλλάδας μόνο.

Ἄντι λοιπό νά γκρινιάζουμε και νά περιφρονοῦμε τούς λογοτέχνες μας, θάπρεπε καλύτερα νά κοιτάξουμε μέ περισσότερη στοργή και μέ λιγότερη διάθεση ἐπίκρισης τὸ ἔργο τους πού ὅταν μελετηθεῖ μέσα στήν ἐποχή του και τίς συνθήκες πού τὸ γέννησαν, θά βρεθεῖ πώς δέν εἶνε ἀξιοκαταφρόνητο. Κι ἂν δέν εἶνε ἐκπληχτικό και τεράστιο, ὅπως ἴσως θά τῷθελαν μερικοί, ἀσφαλῶς δέν φταῖνε γι' αὐτό οἱ κακόμοιροι λογοτέχνες μας πού ἔδωσαν ὀτι τούς ἐπέτρεπε νά δώσουν ἡ μικρότητα τοῦ τόπου, ἡ ἐποχή τους, ἡ περιγυριά τους, τὰ ἐκφραστικά μέσα πού εἶχαν στή διάθεσή τους κ' ἡ αἰσθητική και κοινωνική τους ἀντίληψη, πού εἶνε φυσικό νά διαφέρουν μέ τήν ἐποχή, τὸν τόπο και τίς οικονομικοκοινωνικές συνθήκες.

"Ὅσο γιά κείνο πού γράφτηκε ὀτι ὀσοι Κυπριῶτες γράψανε ἔξω ἀπό τήν Κύπρο δέν πρέπει νά λογαριάζονται γιά δικοί μας, δέν βρίσκω πώς εἶνε σωστό. Βέβαια ὀλοι αὐτοί πήρανε κάτι ἀπό τούς ξένους τόπους πού ζῆσαν ἡ ζοῦνε, κι ἀσφαλῶς ὀλοι τους

δὲ θά ἦταν ὀτι εἶνε ἂν ἔμειναν διαρκῶς στήν Κύπρο και ζοῦσαν τή στενή και περιορισμένη ζωὴ της. "Ὅμως τὸ ταλέντο τους ἀνήκει στήν Κύπρο. ὀΙ ξένοι τόποι μέ τίς εὐνοϊκότερες συνθήκες τούς ἔδωσαν θέματα κι ὀρεξη γιά περισσότερη και καλύτερη δουλιὰ κι ἔχουν κ' οἱ τόποι αὐτοί κάποιο δικαίωμα ἀπάνω στοῦ ἔργο τους, ὀπως ἔχουμε και μέις δικαίωμα ἀπάνω στοῦ ἔργου τοῦ Εὐγένιου Ζήνωνα, τοῦ Μενάρδου και ἄλλων πού δέν εἶνε Κυπριῶτες και πού ἔγραψαν στήν Κύπρο. "Ὅμως μεγαλύτερο δικαίωμα ἔχει ὀ τόπος πού τούς γέννησε. Κι ὀπως τὸ ἔργο τοῦ Ἰμπάνιθ ἀνήκει στήν Ἰσπανία κι ἂς γράφτηκε στήν ἔξορία του, κι ὀπως τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ Γκόρκου ἀνήκουν στή Ρωσία κι ἂς γράφτηκαν στήν Ἰταλία, ἔτσι και τὰ ἔργα τῶν δικῶν μας πού γράφτηκαν ἔξω ἀπ' τήν Κύπρο ἀνήκουν σέ μάς. Γιατί ὀ τόπος πού γενιέται ἕνας καλλιτέχνης εἶνε κείνος πού βάζει πάντα τή σφραγίδα του στή ψυχοσύνθεση τοῦ καλλιτέχνη. Δὲ μπορεῖς νά γίνεις καλλιτέχνης σ' ἕναν ξένον τόπο, ὀσο εὐνοϊκές κι ἂν σοῦ εἶνε οἱ συνθήκες, ἂν δέν εἶσαι γεννημένος καλλιτέχνης στὸν τόπο σου. Τὸ πρῶμα θάταν κάπως διαφορετικό ἂν ὀλοι αὐτοί ἔγραφαν συστηματικά σέ μιὰ ὀποιαδήποτε ξένη γλῶσσα, ὀπως λ.χ. ὀ Μορεάς, ὀ Οὔγο Φόσκολο, ἡ ὀ Λευκάδιο Χῆρν, γιατί γιά νά γράψεις σέ μιὰν ξένη γλῶσσα και νά γράψεις συστηματικά και καλά, πρέπει νά ζυμωθείς μέ τὸ λαὸ πού μιλά τή γλῶσαν αὐτή και νά πάρεις κάτι ἀπό τή νοοτροπία του, πού θά πεῖ νά γίνεις σὰ δικός του. Τίποτε τέτοιο ὀμως δέν ἔγινε μέ κανένον Κυπριῶτη λογοτέχνη, ἔκτός ἀπ' τὸ Βαλδασερίδη πού γράφει κάποτες Γαλλικά και πού ἔγῶ τὸν ἀναφέρω ἔδῶ γιά τὸ Ἑλληνικό του ἔργο μονάχα.

Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ

Ἡ γιορτὴ τοῦ Σωτῆρος δὲν ἦταν στὸ ἑορτολόγιο, οἱ ὑπάλληλοι, ποὺ λογάριαζαν τὶς γιορτὲς ἀπὸ ἕνα καὶ δυὸ μῆνες πρὶο μπροστὰ, τῶς ἔβλεπαν. Μὰ τὴν παραμονή, κατὰ τὸ μεσημέρι, ἔξεσπασε ξαφνικὰ ἡ εὐχάριστη εἶδηση. Ἐπειδὴ οἱ Τράπεζες δὲ θὰ ἐργάζονταν, θᾶκαν τὸ ἴδιο κ' ἡ Ἐταιρία.

Ὁ Θανάσης (ὁ κλητήρας) ἔμπαινε βιαστικὰ ἀπὸ γραφεῖο σὲ γραφεῖο καὶ τῶλεγε μ' ἕνα ὕφος θριαμβευτικόν. Καὶ μὲ μιὰς τὰ χαυνωμένα κ' ἄτονα ἀπὸ τὸ σκύψιμο τῶσων ὠρῶν μάτια πῆραν ξαφνικὰ ζωὴ καὶ φῶς. Τὰ διπλωμένα μπροστὰ στὰ γραφεῖα ἢ στὶς γραφομηχανὲς κορμιὰ τεντώθηκαν, τονώθηκαν. Χαμόγελα. Κρυφὲς χαρούμενες ματιές. Κάποιες βιαστικὲς λεξοῦλες («ῶραϊα», «μπράβο»). Ὅλα ἔδειχναν πῶς τὰ κορμιὰ, οἱ ψυχὲς ἐκεῖνες εἶχαν ζωογονηθῆ, σὰ νᾶχε περάσει ἀπὸ μέσα τους κάποια πνοὴ ζωῆς καὶ δύναμης.

Ἡ ἐργασία ἔγινε πρὶο γοργή, οἱ κινήσεις, οἱ χειρονομίες, οἱ κουβέντες πρὶο βιαστικὲς. Καὶ στὸ τέλος, ἀφοῦ μάζεψαν γρήγορα—γρήγορα τὰ χαρτιά τους κ' ἔκλεισαν τὶς μηχανὲς καὶ τὰ συρτάρια, κατέβηκαν πέντε λεπτὰ νωρίτερα. Ὁ Λεωνίδας (ὁ θυρωρὸς) τοὺς κύτταζε μὲ μιὰν ἀσύστηρὴ ἔκπληξη, ὑπογραμίζοντας μὲ τὸ βλέμμα του τὴν ὥρα τοῦ ρολογιοῦ τῶν ὑπογραφῶν, μὰ ἐκεῖνοι, ἀδιάφοροι, περνοῦσαν βιαστικοί, τρέχοντας νὰ προφτάσουν ὅσο μποροῦσαν πρὶο γρήγορα τὴ μιὰ μέρα λευτεριάς ποὺ τοὺς περιμένε ἔξω.

Μέσα στ' αὐτοκίνητα φώναζαν, γελοῦσαν, ἀστερίζουνταν. «Ζήτω ὁ Σωτήρ!» Ἄλλοι κανόνιζαν πῶς θὰ περνοῦσαν τὶς δυὸ μέρες (ἐπειδὴ τοῦ Σωτήρος ἔπεφτε Σάββατο κ' ἔτσι, μὲ τὴν Κυριακή, θᾶχαν δυὸ μέρες ἀργία).

Ἡ Ζωὴ δῆλωσε πῶς θὰ πῆγαινε

στὴν Πάτρα, νὰ δῆ τὴν ἀδελφὴ της (εἰσιτήριο θᾶχε δωρεάν ἀπὸ τὸν ἀνιψιὸ της ποὺ δούλευε σὲ κάποια ἀτμοπλοῖα). Ὁ Σπύρος θὰ πῆγαινε μὲ τὶς ἀδελφές του καὶ μὲ μιὰ μεγάλη παρέα στὴ Βουλιαγμένη. Ὁ Πέτρος θὰ περνοῦσε τὶς δυὸ μέρες στὸ Μεγάλο Πεῦκο οἰκογενειακῶς.

Ὅταν ἔφτασε στὸ σπίτι, ἡ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιὰ του κοιμοῦνταν. Μὰ εἶχε μπη μὲ τέτοια φούρια κ' ἔκανε τόσο θόρυβο, ποὺ ξύπνησαν ὅλοι.

—Ἐμπρός! Ξυπνάτε! Φεύγουμε γιὰ τὸ Μεγάλο Πεῦκο!

Ἡ μικροῦλα (ἡ Κικὴ) ἀνατινάχτηκε μὲ χαρούμενα ξεφωνητά. Ὁ Πᾶνος μισοξύπνημένος, ἀνοιγοκλείνοντας μὲ κάποια προσπάθεια τὰ μάτια, ἔδειχνε τὴ χαρὰ του μ' ἕνα μακρὸ, ψεύτικο βογγητό.

—Ἀλήθεια, μπαμπᾶ; Θὰ πᾶμε;

—Ναί, χρυσοῦλα μου. Θὰ πᾶμε.

Τὰ παιδιὰ μισόγυμνα, ξυπόλητα, πετάχτηκαν ἀπὸ τὸ κρεβάτι κ' ἄρχισαν νὰ τρέχουν μέσα στὸ δωμάτιο, νὰ φωνάζουν, ν' ἀγκαλιάζουν τὸν μπαμπᾶ τους, νὰ τὸν φιλοῦν, νὰ τοῦ τραβοῦν τὰ χέρια, τὰ ροῦχα. Ἡ κάμαρα γέμιζε ἀπὸ χαρὰ.

Σὲ λίγο, στὸ τραπέζι, κανόνιζαν τὶς λεπτομέρειες τῆς ἐκδρομῆς, τὰ παιδιὰ λογάριαζαν τὰ ροῦχα καὶ τὰ πράματα ποὺ θᾶπαιρναν μαζί τους, ἔλεγαν νὰ μὴ ξεχάσουν τὰ μαγιό, τὴ μπάλα, τὸ μπαστουνάκι.

—Θὰ πᾶμε καὶ στὴν Πούντα, μπαμπᾶ;

—Βέβαια θὰ πᾶμε.

—Ἀχ τί ὠραϊα! Θὰ χορέψω!

Κ' ἡ μικρὴ ἄπλωσε τὰ χέρια σὲ πλαστικὰ σχήματα χοροῦ.

Ἐκεῖνη τὴ στιγμή ἡ γυναῖκα του, ποὺ παρακολουθοῦσε μὲ κάποια ἐπιφύλαξη, εἶπε:

—Καὶ τὰ ἔξοδα; Δὲ λογαριάζετε τὰ ἔξοδα;

—Καλὰ, τὸ ξέρουμε. Δὲ θὰ πάνε πρὸς πολὺ ἀπὸ διακόσιες δραχμῆς.

—Δὲ φτάνουν. Ξεχνᾶς πὼς θὰ μείνουμε δυὸ βραδυὲς στὸ ξενοδοχεῖο;

—Δυὸ κρεββάτια, ἀπὸ 33 δραχμῆς, 66. Δυὸ βραδυὲς, 132 δραχμῆς.

—Δηλαδή μὲ τὸ πουργιουὰρ 150. Κι' ἂν μᾶς δεχτοῦν μὲ δυὸ κρεββάτια κι' ὄχι μὲ τρία.

—Θὰ δεχτοῦν.

—Καὶ τὰ μεταφορικά;

—Τρία εἰσιτήρια. Τὰ δυὸ παιδιὰ θὰ πληρώσουν ἓνα. 75 δραχμῆς.

—Κι' οἱ 75 τοῦ γυρισμοῦ, 150. Κι' οἱ 150 τοῦ ξενοδοχείου, 300.

—Καλὰ, 300.

—Καὶ τὸ φαγητό;

—Τὶ φαγητό! Ἐδῶ δὲ θὰ τρώγαμε;

Τὰ παιδιὰ εἶχαν σωπάσει παρακολουθώντας ἀκίνητα τὴν κουβέντα.

—Δὲν εἶνε τὸ ἴδιο. Θὰ φάμε στὸ ξενοδοχεῖο ἢ στὴν παραλία. Τοῦλάχιστο 200 δραχμῆς τὴν ἡμέρα. Δυὸ μέρες, 400 δραχμῆς.

—Εἶσαι ὑπερβολικὴ.

—Δὲν εἶμαι καθόλου ὑπερβολικὴ. Δὲν σοῦ λογαριάζω ἀκόμα οὔτε καφενειακὰ, οὔτε βάρκα, οὔτε ἄλλα ἔξτρα.

Ἐγὶνε σιωπὴ. Ἐκεῖνος ἔτρωγε βιαστικά, νευρικά. Τὰ παιδιὰ τὸν κύτταζαν κατὰμματα. Ἡ μητέρα πρόσθεσε:

—Πρέπει νάχης ὑπ' ὄψη σου ἓνα χιλιάτικο.

Τὰ παιδιὰ κύτταζαν πάντα τὸν πατέρα τους μὲ μίαν ἀνακατώμενη ἀνησυχία καὶ λαχτάρα. Ἡ Κικὴ εἶπε μὲ φωνὴ ταραγμένη:

—Μπαμπά, δίνω κι' ἐγὼ τὸ πενήνταρικό μου.

—Ἐχω κι' ἐγὼ ἔξη δραχμῆς, πρόσθεσε γρήγορα-γρήγορα ὁ Πάνος.

Ἡ μητέρα γέλασε. Ὁ Πέτρος ἀφήκε τὸ πηροῦνι ἀπότομα.

—Θὰ πᾶμε! εἶπε μὲ πείσμα.

Τὰ παιδιὰ στράφηκαν στὴ μητέρα τους.

—Ἐλα μαμάκα, ἄς πᾶμε. Μὴ μοῦ κάμης τώρα τὸ φουστανάκι ποῦ μοῦ εἶπες.

—Νὰ μὴ βγοῦμε δυὸ βδομάδες, εἶπε ὁ μικρὸς, γιὰ νὰ κάμουμε οἰκονομία.

Ἐκεῖνη τὰ χαϊδεψε καὶ ρώτηξε τὸν ἄντρα της:

—Ἐχεις χρήματα;

—Ἀργησε λιγάκι ν' ἀπαντήση.

—Δὲν ἔχω βέβαια χίλιες δραχμῆς. Μὰ κάτι ἔχω, φυσικά.

Σιωπὴ. Σὲ λίγο εἶπε:

—Ἐπειτα, ἀντὶ νὰ πᾶμε ἀπὸ σήμερα, πηγαίνουμε αὔριο. Θὰ γλυτώσουμε ἔτσι μιὰ βραδυά.

Ξανάκαμαν τὸν λογαριασμό. Ἡ διαφορὰ δὲ θάταν σημαντικὴ. Καὶ τὸ ταξιίδι θὰ γινόταν κουραστικώτερο.

Στὸ τέλος ἡ μητέρα εἶπε:

—Τὸ καλλίτερο εἶνε νὰ τὸ ἀναβάλλουμε γιὰ τὸ δεκαπενταύγουστο. Θάχης καὶ πάλι δυὸ μέρες. Καὶ θάχης πάρει τὴν ἴδια μέρα καὶ τὸ μισθό σου. Στὸ ἀναμεταξὺ θὰ κάμουμε καὶ προληπτικὴ οἰκονομία. Νομίζω πὼς εἶνε τὸ καλλίτερο.

Ὁ Πέτρος ἔμεινε σιωπηλός. Τὰ μεγάλα μάτια τῆς Κικῆς γέμισαν δάκρυα. Ὁ Πάνος, ὅταν ἡ μητέρα του πῆγε νὰ τὸν χαϊδέψῃ, ἀποτράβηξε ἀπότομα τὸ κεφάλι μ' ἓνα μορφασμὸ δυσαρσεκείας.

—Σοῦ θύμωσα, μουρμούρισε.

Ὁ Πέτρος ἔσπρωξε τὸ πιάτο κι' ἔκαμε νὰ σηκωθῇ.

—Μὰ εὐὸ δὲν ἔφαγες τίποτα, τοῦ λέει ἡ γυναῖκα του.

—Δὲ θέλω.

Γύρισε στὰ παιδιὰ.

—Τὸ δεκαπενταύγουστο θὰ πᾶμε σίγουρα. Σὰς δίνω τὸ λόγο μου.

Πῆγε ὁλόγισα στὸ κρεββάτι καὶ ἐπλῶσε. Εἶπε νὰ κλείσουν τὰ παντῆρια. Τὰ παιδιὰ, ξυπόλητα καθὼς ἦσαν ἦρθαν σιγά-σιγά, ἀθόρυβα, κι' ἐπιπεριο-

στό κρεββάτι τους. Ἡ γυναίκα του ξάπλωσε κι' αὐτὴ δίπλα του.

Δὲ μίλησε κανεὶς. Μιὰ βαθειὰ σιωπὴ τρύπωσε μέσα στὴ μισοσκότεινη ἀτμόσφαιρα. Κι' ἡ κάμαρα γέμισε ἀπὸ λύπη.

Τὴ Δευτέρα τὸ πρωτὶ οἱ ὑπάλληλοι ρωτοῦσαν, ὅπως πάντα, ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, στερεότυπα:

— Πῶς πέρασες τὶς μέρες σου;

— Δὲ βαρύνεσαι! Ἔσυχία!

Ρώτηξαν τὴ Ζωὴ ἂν πῆγε στὴν Πάτρα.

— Ὅχι. Εἶχα ἕνα μονάχα εἰσιτήριο. Ἄν πῆγαινε κι' ὁ Τάκης (ὁ ἄντρας της), θὰ πλήρωνε. Ἄν δὲν πῆγαινε,

θᾶχε ἐδῶ ἄλλα ἔξοδα. Κι' ἔπειτα, πῶς θὰ πῆγαινα στὴν ἀδερφή μου, ὕστερ' ἀπὸ τόσον καιρὸ, μ' ἀδειανὰ χέρια;

Ὁ Πέτρος εἶπε πῶς ἀνάβαλε τὴ ἐκδρομὴ του γιὰ τὸ δεκαπενταύγουστο. Κι' ὅταν ρώτηξαν τὸν Σπύρο πῶς πέρασε στὴ Βουλιαγμένη, ἔκαμε νευρικές χειρονομίες θυμοῦ.

— Ἄ στὰ κομμάτια! Δὲν εἶνε κατὰσταση! Νὰ μὴ μπορῆς νὰ κάμης οὔτε μιὰ ἐκδρομὴ!

Κι' οἱ γραφομηχανές, ποὺ ἄκουγαν σιωπηλές, ἄρχισαν ξαφνικὰ νὰ τσιρίζουν, σὰ νὰ γελοῦσαν ἕν' ἀπαίσιο εἰρωνικὸ γέλοιο.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΕΓΑΡΙΣΤΟΥ ΠΑΙΔΕΣ

Ἄκόμα πρὶν διαβεῖ ὁ καιρὸς τῆς νιότης τους ὁ ἐφχάριστος, πεθάνανε ὁ Πυθῶναχτας κι' ὁ ἀδερφός του, οἱ δυό.

Κ' ἔστησε μνήμα ἀθάνατο ὁ πατέρας τους Μεγάριστος γιὰ τὸ χατήρι τῶ θνητῶ θαμμένων του παιδιῶ.

[Σιμωνίδης Κεῖος]

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ, ΑΓΧΙΤΟΥ ΥΙΟΣ, ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ

Τὸ γιὸ τοῦ Ἀγχίτη, ποῦλεγαν καὶ Παφσανία, ἡ Γέλα τὸν ἔθρεψε, ἡ πατρίδα του, γιαιτρὸν Ἀσκληπιάδη, π' ὅσους οἱ ἀρώστειες μάραϊναν, τὴν Περσεφόνη ἐγέλα καὶ δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ πᾶν στὸ μάβρο της σκοτάδι.

[Ἐμπεδοκλῆς Ἀκραγαντίνος]

ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ

Σὲ ξένο χῶμα ἐθάφτηκες, Κλεισθένη, ποὺ ὡς βρισκόσου στὸν Ἐφξεινο, τοῦ θάνατου σὲ βρῆκε τὸ στοιχείο.

Δὲ γύρισες χαρούμενος στὸ σπιτί, τὸ γλυκό σου καὶ στὴ θαλασσοράντιστη δὲν ἔφτασες τὴ Χιό.

[Σιμωνίδης Κεῖος]

ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΕΙΑ

Ἐγὼ, ἡ Καλλικράτεια, ποῦκαν' εἰκοσιενιά παιδιὰ, πεθαίνω κι' ὄλα τους γερὰ τ' ἀφήνω πίσω.

Μᾶζησα χρόνια ἑκατὸ καὶ πέντε καὶ σὰ νὰ ποτὲ ραβδί στὸ χέρι μου δὲν πῆρα ν' ἀκουμπήσω.

[Ἀδέσποτον]

Λεμεσός, 1934

ΑΝΤΩΝΑΚΙΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

μ
λε
Λ
λοῦ
τήρ»
νοῦσα
τήρος
Κυριακ
Ἡ

ΛΥΡΙΚΕΣ ΠΡΟΞΕΣ

ΕΓΚΩΜΙΟ

Τόσο ἤρεμη εἶναι ἀπόψε, καλή μου, ἡ ἑσπέρα· τὰ πέφκα μωσκοβολᾶνε ρετσίνα· ἡ βρύση κελαιδάει τὸν ὕμνο πρὸς τὴ ζωὴ καὶ τὸ κάθε τι γύρου μας παραδόθηκε στὴ νιρβάνα τῆς ἱερῆς σιωπῆς. Νοιώθω τὴν ἀνάσα σου ζεστὴ νὰ μοῦ περεχάει τὸ πρόσωπο καὶ μιὰ ἡδονὴ μοῦ συγκλονίζει ὀλάκερο τὸ κορμί. Τὰ κατὰμυρα μάτια σου ὕμνολογᾶνε τὴν ὀμορφιά τῆς ἀγάπης κι' ἔχουνε τὰ χεῖλη σου πάρει τὸ σχῆμα τοῦ **φιλιού**. Μέσα σου εὐωδιάζει ὁ στρύχνος τῆς χαρᾶς κ' εἶναι ἀπὸ τὰ μάτια σου π' ἀρχινάει τοῦ κόσμου ἡ χαρὰ βγῆ. Εἶσαι τόσο ἤρεμη ἀπόψε, καλή μου, ὡς εἶναι ἡ ἑσπέρα κι' ἔχει πάρει ἡ μορφή σου τὴν ἔκφραση τῆς θεϊκιάς ὀμορφιάς. Βαθιά σου ἔχεις τοῦ ἀγνοῦ καημοῦ τὴ φλογέρα κ' εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἑνα τραγοῦδι ἀγάπης γιὰ τὸ καθενα πού ζεῖ καὶ πεθαίνει.

Μοιάζεις τοῦ ἐρωτεμένου βοσκοῦ τὸ σκοπὸ, πού τὸν πότισαν οἱ κρύες βρυσούλες καὶ τὸν θρέψανε μὲ τὰ φιλιὰ τους οἱ ἀρχαῖες οἱ νύμφες. Γύρε στὴν ἀγκαλιά μου νὰ αἰστανθεῖς τὸν παλμὸ τῆς ζωῆς καὶ νὰ πιεῖς ἀπ' τῆς θωπείας τὰ μάγια τὸ βοτάνι τῆς αἰωνιότητος. Ἔχω τὸ μυστικὸ τῆς ἀγάπης καὶ τὴ τρανὴ γοητεία τοῦ φιλιού. Εἶναι ἡ φωνὴ μου θεῖα μολπὴ καὶ στὸ γέλοιο μου θὰ βρεῖς τὴν ὑπέρτατη ἔκφραση τῆς χαρᾶς.

Εἶσαι τόσο ἤρεμη ἀπόψε, καλή μου, ὡς εἶνε ἡ ἑσπέρα κι' ἔχει ἡ μορφή σου πάρει τὴν ἔκφραση τῆς θεϊκιάς ὀμορφιάς.

ΑΠΑΛΟ ΜΙΛΗΜΑ

Ἄφουγκραζόμαστε τὴ φωνὴ μας νὰ βγαίνει ἀπὸ μέσα μας σὰν ἕνας ἀχὸς ποῦρχειται ἀπ' τὰ βάθια τῆς αἰωνιότητος. Τὰ γέλοια μας γάργαρα, ἀχολογοῦσαν γύρου στὸ δάσος μὲ τὴν ἀνατριχίλα τῆς παρθενικῆς ὀμορφιάς. Τὸ τραγοῦδι μας εἶτανε ἕνας ὕμνος ἐρωτικῆς ἀποθέωσης. Εἶχανε τὰ μάτια μας τὸ χρῶμα τοῦ βυθοῦ τῆς θάλασσας καὶ τούρανοῦ. Ἔσταζε ἀπ' τὰ χεῖλια μας ὁ καημὸς τοῦ φιλιού καὶ πύρωνε τὸ κορμί μας ἡ ἡδονὴ τῆς ἐκμηδένισης. Μᾶς παράσυρε ὁ χεῖμαρρος τῆς βραδυνῆς γαλήνης καὶ πλημμύρισε τὴ ψυχὴ μας ἡ γοητεία τῆς ἀγάπης. Στὴ μορφή μας ἀποτυπώθηκε ἡ ἐρωτικὴ ἀγαλλίαση καὶ τὸ νοτιασμένο ἀγεράκι τῶ βουνῶ ἀπόθεσε στὰ κυματιστὰ μαλιά μας τὴν ἄχνη τῆς βραδυνῆς δρόσου.

Πάλλινε τὰ στήθεια μας ἀπόνα δυνατό παλμὸ, κ' εἶχε ἡ ὀμορφιά μας πάρει τὴν ἔκφραση τῆς μεγαλοφυῖας. Σὰν ἀητὸς ἡ εὐγενικιά σκέψη μας πέταξε στὰ ὕψη τῆς χαρᾶς καὶ χάθηκε ἀνάμεσα στὸ φῶς τῆς ἀπεραντοσύνης· Ρούφηξε ἡ ψυχὴ μας τὴ θεϊκιά ἀμβροσία τῆς ἀγάπης καὶ τὸ πνεῦμα μας θάμπωσε ὁ ἥλιος τοῦ ἀπαλοῦ λογισμοῦ.

Νύχτωσε καὶ μᾶς πῆρε ἡ νύχτα στ' ἀνάλαφρα φτερά της γιὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσει στὴ ροδοδάχτυλη ἀβγὴ τῆς χαρᾶς.

Η ΕΛΕΓΕΙΑ

Πῆγες ἕνα μεσημέρι στὴ βρύση. Ὁ ἥλιος φλογοβολοῦσε πάνω ἀπὸ τὰ κυματιστὰ μαλιά σου καὶ πύρωνε τὴν ἀπαλὴ σάρκα σου μὲ τὸ φίλτρο τῆς ἡμέρας·

περιο-

έραστῆ. Εἶχε μέσα σου εὐωδιάσει τὸ λουλούδι τῆς ἀγάπης μαζί με τὸ μοσκοβολητὸ ποῦστελνε τὸ κοντινὸ δάσος σπαρμένο θυμάρια. Κοίταζες μακρυὰ σου με τὸ μάτι ἀλαφιασμένου ἀγριοπεριστερου, κάποιο ἀνυποψίαστο διαβάτη, κι' ἔσκυψες, ὄλη λιχουδιὰ, στὴ βρῦση ποῦ ψιθύριζε τὸ ἐγκώμιο τῆς παρθενικῆς ἀγνότητας μέσα ἀπ' τὶς ρωγμὲς ἐνὸς γιγάντιου βράχου. Σίμως τις ἀπαλὲς χοῦρτες σου καὶ ρούφηξες μ' ὄλη τὴ δίψα τῆς ζωῆς τὸ φίλτρο τῆς δροισοτικῆς εὐωχίας.

Σ' ἀγνάντεψα ἀπὸ μακρυὰ· εἶχε τὸ γοργὸ βῆμα σου τὴ γοητεία κυνηγημένου ζαρκαδιοῦ κι' ὡς πέταες τὰ χέρια σου διαγράφανε ἓνα σχῆμα ἐρωτικῆς προδιάθεσης. Ἐνα παιδάκι σιμὰ σου δεχότανε ἡρεμα ὅλες τις σκληρὲς θωπείες μιὰς ὄνειπαισθητῆς αἰσθησιακῆς ἀμάχης. Ὅλα γύρουθε σου πύρωναν ἀπόνια δυνατὸ αἶσθημα ἐρωτισμοῦ.

Σὲ σίμωσα με τὸ κρυφὸ καρδιοχτύπι μιὰς ἀμίλητης κι' ἐγωϊστικῆς ἀγάπης. Κάτι σοῦ μίλησα—δὲ θυμᾶμαι—κ' εἶδα τὸ πρόσωπο σου ὠχρὸ σὰν τὸ φθινοπωρινὸ φύλλο. Κάτι ψέλλισες κ' ἐσὺ· κάτι γιὰ τὸ φευγιό μας· κάτι τόσο μοιραῖο ὅσο κι' ὁ θάνατος. Δὲν εἶπαμε τίποτε ἄλλο· φύγαμε. Ἡ βρῦση πῆρε τὸ μурμουρητὸ μας καὶ τῶκανε τραγοῦδι· ὅλοι ποῦ ἤπιανε νερό τ' ἄκουσαν καὶ τῶλεγαν τὴν ἄλλη μέρα με κρυφὴ ἀναγάλια. Καὶ τώρα κάθε ποῦ θά περάσω ἀπ' τὴ βρῦση ἀκούω νὰ τραγουδάει τὸ μурμουρητὸ μας τόσο κελαρυστὰ, τόσο ἀηδονόλαλα. Δὲν ξέρω ἂν τ' ἄκουσες κ' ἐσὺ· δὲν ξέρω ἂν ἀφουγκράστηκες κι' ἐσὺ τὸ θρηνητικὸ ἄσμα τῆς· εἶνε τόσο πονετικὸ· ἀλήθεια. Εἶνε ἡ Ἐλεγία τοῦ μοιραίου φευγιοῦ μας....

ΠΡΩΙΝΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ

Εἶχαμε φύγει ἓνα πρωῖνό με μιὰ ἀγκαλιὰ ἀπὸ ἐλπίδες. Βαθιά μας φούσκωνε μιὰ θάλασσα αἰσιοδοξίας, κι' ὅλα γύρουθε μας φάνταζαν τόσο ὁμορφα, τόσο ἀπαλά. Ἀποχαιρετήσαμε με τὴν ἀπαντοχὴ τοῦ μελλοῦμένου θρίαμβου τὴν παληὰ κι' ἡρεμὴ ζωὴ μας. Φύγαμε ἀπ' τὸ περιβόλι τῶν μικρῶν κι εὐθυμῶν καμηῶν καὶ βρεθήκαμε μιὰν ἀβγὴ, ἀνυποψίαστοι, στ' ἄγονο καὶ τραχὺ χωράφι τῆς μάταιης ἀναζήτησης. Δέ ξέφυγε ἡ παραμικρὴ λέξη ἀπ' τὰ χεῖλια μας καὶ στὸ ἡρεμο πρόσωπο μας δὲ ζουγραφίστηκε ἡ μορφή τῆς ἀπογοήτεψης. Σκύψαμε μ' ὄλη μας τὴ ψυχὴ στ' ἀμπέλι τοῦ νοῦ καὶ νοιώσαμε τὴν ἀπαλὴ κι ἡρεμὴ σκέψη νὰ μᾶς χαϊδολογᾷ τὸ πρόσωπο. Μιλήσαμε χρόνια με τὸν ἑαυτὸ μας καὶ τὸν κάναμε τὸν πιὸ ἀγνὸ φίλο μας. Εἶπαμε ἓνα σωρὸ λόγια, γιὰ τὴν ὁμορφιά τῆς ἀγάπης, γιὰ τὸν πόνο τοῦ χωρισμοῦ καὶ δὲ μᾶς ξέφυγε κανένα ἀπ' τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς ζωῆς ποῦ κυβερνᾶνε τὸν κόσμο. Πέρασαν χρόνια καὶ χρόνια. μιὰ μέρα συναπαντηθήκαμε κατάντικρο με τὸν ἑαυτὸ μας. Τὸ ρωτήσαμε με τὸ τραγικὸ ὕφος τοῦ ζωτικῶ φεῦδους νὰ μᾶς πεῖ γιὰ τὸ πρωῖνό μας ξεκίνημα. Γέλασε σαρκαστικὰ καὶ στ' ἀπαίμιο γέλοιο του, ἀγναντέψαμε τὸ γυμνὸ σχῆμα τοῦ ἀνικανοποίητου πόθου, ἀραμορφωμένο ἀπ' τὸ μεγάλο οἶχτο, γιὰ τὴ μάταιη κι ὀδυνηρὴ βλέψη μας ἣ κουνήσαμε τὸ κεφάλι μας ἡρεμα—ἡρεμα καὶ γελάσαμε μαζί του ὄλη μας τὴ καρδιά.

λοῦ
τῆρ»
νοῦσι
τῆρος
Κυριακ
Ἡ

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

ΛΑ-Ι-ΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΤΑ ΕΚΑΤΟΝ ΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ*

Δέν γνωρίζω ποιός άλλος λαός έχει τραγουδήσει τόν έρωτα, όμως είναι γεγονός ότι ο κυπριακός λαός τόν έχει τραγουδήσει και τόν τραγουδεί πάντα πολύ. Τά περισσότερα τραγούδια τών κυπρίων ποιητάρηδων έχουν θέματα έρωτικά και όλα σχεδόν τά δίστιχα τών τραγουδιστάδων τών γάμων και τών πανηγυριών έχουν αντικείμενο τήν γυναίκα, τήν έλξη της και τήν αγάπη της. Ο όρεσειβιος κύπριος τραγουδεί παθιάρικα:

τά όρη τρών τά ρούχα μου
τζ' οί πευτζιοί τά μαλλιά μου
οί κορασιές τά ννιατά μου
τζ' ή γή τά κόκκαλα μου.

Στήν καρπασίτισσα πού φανερώτατα είναι πολύ παλιό λαϊκό τραγούδι ο ποιητάρης φαντάζεται:

ά καρπασιτοπούλλα μου
τήν Τζύπρουν έκαψές την
τζ' άνοιξες τήν παράδεισον
τζαι πάλε σφάλισες την.

Αυτό τό ελατήριο, δηλαδή τόν έρωτα στήν γυναίκα, έχει και έντενές λαϊκόν ποίημα πού είναι γνωστό και στήν Κύπρο μέ τόν τίτλο τά Έκατόν Λόγια της Άάπης. Τό τραγούδι αυτό είναι ποιημένον στά χρόνια (ή ίσως για τά χρόνια) πού στούς έλληνικούς τόπους υπήρχαν βασιλιάδες και πύργοι.

Ένα βοσιλόπουλλο αγαπά μιάν λυε ρή πού προφανέστατα είναι κάποια άρχοντοπούλα. Αυτό φαίνεται από τούς στίχους πού περιγράφουν τή συνοδεία της.

τζαι βάλλει βάες από μπρός τζαι βάες
[από πίσω
τζαι βάες εις τά δυο πλευρά να μὲν τήν
[άγρονίσουν

* Πρωτοδημοσιέφθηκε στήν έφημ. Λευκωσίας «Καθημ. Φύλλα» στίς 28 και 29 του Νιόβρη, 1932 και ξαναγράφτηκε για τά «Κ.Γρ.».

κι' από μερικούς άλλους στίχους. Όμως ή μάνα του νέου άντι να του δώση τήν εύχή πού της ζητά να επιτύχη στόν έρωτα του θυμώνει:

πού τ'άκουσεν ή μάνα του άρκώθη τζι'
[έθυμώθη
γιέ μου τά βασιλόπουλλα ποττέ έν άα-
[πούσιν
μόνον σαίτταν τζι' άρματα πκιάνουν τζαι
[πολεμοΰσιν.

Όμως ή κόρη είναι άκαταμαχήτου κάλλους και τό βασιλόπουλο άδιάσειστα ύποταγμένο στα κάλλη της είναι άποφασιστικά παραδομένον στήν ιδέα να τήν κατακτήση. Και γίνεται δάσκαλος ύπόμονης και πονηρίας:

Έξώδεψεν στήν πόρταν της, έννια πύργους
[λουβάριν
έξηνταπέντε ξυλαλάν τζ' έφτά μαρκαριτάριν
τζ' άκόμα πού τό στόμαν της λόον έν
[μπορεί να βιάλη.

Ός άπάντηση στή μάνα πού θυμώνει πουλεί τέσχωρες του, όλη τήν περιουσία του τήν βασιλική:

τζαι στό στενό της λυερής πάει τζαι δια-
[λαλιέται
πκοιός θέλει τέτοιον μισταρκόν, πκοιός θέ-
[λει τέτοιον δοϋλον;

Η λυερή τόν δέχεται για μισταρκόν και δοϋλον.

κάμνει ταυλάρης δυο γρόνους στής λυερής
[τήν λόρταν
τζαι ζευκαλάτης άλλους τρεις, σείξης δεκα-
[πέν.

τζαι λόον πού τό στόμαν της έν μπόρεσ
[v' άκούην

Κύπρις γάρ ού φορη
ήν πολλή ρυή. Είναι δυε-
σταχτος ο έρωτας όταν σε πιάσ
γεμάτα. Λέει ο Εύριπίδης στόν
λυτο. Και τό βασιλόπουλο δέν
ζει. Μέσα του είναι ο δαίμονας
μπορεί να τόν ξεφύγη. Αυτό, περι-

τὰ δύο : ἢ τοῦ παραδίδεσαι ἢ σέ τρελλ-
λαίνει. Δὲν ἔχει ἀστεία. Τὸ λέει πάλι
ὠραία ὁ Εὐριπίδης συνεχίζοντας τὸν
στίχο ποῦ προανάφερα :

ἢ τὸν μὲν εἶκονθ' ἡσυχῇ μετέροχεται,
ὅν δ' ἄν περισσὸν καὶ φρονοῦνθ' εἴρη
[μέγα

τοῦτον λαβοῦσα—πῶς δοκεῖς ;—
καθύβοισεν.

Ἔτσι τὸ μυθικὸ βασιλόπουλο, ὁ
νάταν τὸ ζωντάνεμα τῶν στίχων τοῦ
ἀρχαίου τραγικοῦ δὲ ζητᾷ νὰ
κάμη τὸν παλληκαρᾶ στὸν Ἔρωτα
ἀλλ' ὑποχωρεῖ καὶ παραδίδεται ἰλαρᾶ
στὴν ὀρμὴ του.

Μιὰν κυριακὴν ἢ λυερὴ ξεκινᾷ νὰ
πάη στὴν ἐκκλησιᾶ κι' ὁ νέος τὴν ἀκο-
λουθεῖ ἀνεπίφυλαχτα :

ἀγνᾶριν του τζι ἀγνᾶριν της, παδκιᾶν του
[τζιαὶ παδκιᾶν της

Βγαίνει ἢ λυερὴ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιᾶ
καὶ τὸ βασιλόπουλο πάλιν ξωπίσω της
μιλάει προπετεστάτα :

κόρη γιὰ ὅς μου τὸ φιλι, κόρη γιὰ ὅς
[μου πόθους

Ἡ νέα θυμώνει φυσικὰ καὶ λέει :

Ἄδε τὸν γιὸ τῆς ἄνομης ἄδε τὸν γιὸν
[τῆς κούρβας

ὡς τζαι στὸ σπίνιν τοῦ Θεοῦ φιλιν ἦσεν
[νὰ πάρει

Τὸ βασιλόπουλο τὸ παίρνει τὸ κλέμα
ἀπὸ τὸ κακὸ. Κλαίει ποπισόν της
καὶ λέει ἀκόμη :

κόρη γιὰ ὅς μου τὸ φιλιν κόρη γιὰ ὅς
[μου πόθους

κόρη γιὰ γίνου ἀρκάντζελος νὰ πάρης τὴν
[ψυσιὴν μου

Ἡ ἀρχοντοπούλα συνεχίζοντας τὸν
δρόμο της τὸν βρίζει :

πῶς νὰ σοῦ ὥσω τὸ φιλιν πῶς νὰ
μ [ώσω πόθους

λεὶ εἶσαι μικρὸν τζι' ἀνήξευρον τζι ἀά-
λ [πην ἐν εἴξευρεις

λοῦιν ἐν αἶες στὰ βουνὰ νὰ πάης νὰ
τήρ» [τὲς εὔσης

νοῦσαι βασιλόπουλο ἀπαντᾷ μὲ ψύχραι-
τήρος ἰ εὔστροφον πνεῦμα καὶ τῆς λέει

Κυριακάξη πῶς οἱ μικρὲς μηλιές ἀν-
Ἡ ἄλιον ποῦ τὲς μεάλες ὁπότε

παίρνει φωνὴ μιὰ μικρὴ μῆλιά καὶ
λέει στὴν λυερὴ :

νᾶχα καλή τὰ κάλλη σου νᾶχα τὲς ὀμορ-
[κιές σου

ὁποῖος μοῦ ἔλεεν φιλιν δέκα θελα τοῦ
[δώσει

Ἡ λυερὴ πάλι θυμωμένη λέει :

ἀδε τὸν γιὸν τῆς ἄνομης ἄδε τὸν γιὸν
[τῆς κούρβας

ὡς τζιαὶ τὰ δέντρον τᾶλαλα πκιάννει τα
[μαυλιστὰδες.

Ἦστερα ἀπ' αὐτὰ πηγαινέει στὸν
πύργον της καὶ σφιχτοκλειδώνεται

ὅμως ὁ ἐρωτευμένος πρίγκηπας τρι-
γυρίζει τὸν πύργο ζητώντας

πόρτα γιὰ νὰ μπῆ. Δὲ βρίσκει πόρτα
καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸ νὰ κάμη τόση

ζέστη που ἢ λυερὴ κρατώντας τὴ
ρόκα της νὰ βγῆ στὸ παραθύρι, νὰ

κοπῆ ἢ κλωστή ἢ χρυσοῦ, νὰ πέση
ἢ ρόκα κάτω καὶ νὰ μὴ βρισκεται

κανεὶς νὰ τῆς τὴν πάρη :

μάντες ὁ νέος αἴος ἦταν Χριστὸς
τζι' ἐπάκουσέν του

Ἐκόπην ἢ γρουσοῦ κλωστή τζι' ἔππεσεν τὸ
[ροδάνιν

κανέννας ἐν ἐβρέθηγεν νὰ πᾶ νὰ τῆς τὸ
[πάρη

τζαι διπλατζίδιν τόκαμεν στὰ σιέρκα του τὸ
[παίρνει

κάθε σκαλιν ἐφίλαν το κάθε σκαλιν
[φιλά το

κάθε καὶ τρία τέσσερα στέκει τζαι ἐ-
[ρωτᾷ το

ροδάνιν μου σὰν σὲ φιλω νὰ φίλου τὴν
τζυρᾶν σου

ροδάνιν μου σὰν σὲ τσιμπῶ νὰ τσιμπουν
[τὴν τζυρᾶν σου

Ἡ κόπελλα ἀπὸ τὸ παραθύρι λέγει :

τζαι τὸ ροδάνιν μοῦππεσεν τζαι δὲ χαρὲς
[ποῦ ἔσαι

τζαι κάλο νᾶππεφα τζι' ἐγιῶ ἦντα χαρὲς
[ἐν νᾶσιη

Μετὰ τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ ἢ λυερὴ
ἀρχίζει νὰ κλονίζεται ἄν καὶ λέει κο-
ροῖδευτικά :

να πάης να λουτουρηθῆς στους τρεῖς
 [ἀγίους τζείνους
 στὸν αἶν μὲν ἔρτεῖς ἔσσω μου στὸν αἶν
 [μὲν πατήσης.
 στὸν αἶν πογλησμονητὴν νὰ μὲ πογλη-
 [σμονήσης
 Ὁ νέος δίδει ἀπάντηση γιὰ τὸ ἀν-
 τίθετο καὶ ἡ περήφανη καὶ πεισματάρα
 ἀρχοντοπούλα ρίχνει καὶ τὸ τελευταῖον
 ἀτοῦ της :
 δύνασαι σοῦ ὁ νιοῦλλικος.....

να μάθης τὰ κατὸν λόγια, ποῦ λὲν γιὰ τὴν
 [ἀάπην
 Τὸ βασιλόπουλο τὰ ἔχει κιάλας μα-
 θημένα καὶ λέγοντας του ἡ λυγερὴ ἕνα
 δύο, τρία κτλ. εἶπε τὰ ἑκατὸν λόγια.
 Μετὰ τὴν ἀπάντηση στὰ ἑκατὸν ἡ ἀρ-
 χοντοπούλα παραδίδεται.

Ἐκαμὰ τὴ σύντομη περιγραφή τῶν
 γεγονότων ἐκείνων γιὰ νὰ πάρουν οἱ
 ἀναγνώστες—ποῦ βέβαια δὲν ἔχουν
 πρόχειρο τὸ ποίημα—ιδέα περὶ τοῦ τι
 συμβαίνει. Καὶ τώρα θὰ κάμω τὲς πα-
 ρατηρήσεις μου γιὰ νὰ πῶ μὲ λίγα
 λόγια τι καλὸν καὶ ἐξαιρετικὸν βρί-
 σκω στὸ λατὸν αὐτὸ τραγοῦδι. Ὅσο
 γιὰ τὰ ἐλαττώματά του φρονῶ ὅτι
 προεξοφλῶ μὲ τὴν δήλωσιν μόνον ὅτι
 λείπει ἡ λεπτότης ἀπὸ τοὺς στίχους
 του. Ἐκεῖνο ποῦ τὸ χαρακτηρίζει—
 τὸ ζωντανεὺι μάλιστα—εἶναι ἡ ἐλευ-
 θεροστομία ποῦ προέρχεται ἀπὸ μιὰ
 ρεαλιστικώτατην ἀντίληψιν. Ὅμως ὑ-
 πάρχει καὶ ἕνας στίχος μὲ μιὰν εἰκόνα
 ἀνυπόφορη γιὰ τὸν ἐκλεπτυσμένον
 ἄνθρωπο :

τζί ἤρτεν ἡ κόρη ἀφ' τὸ λουτρον τζί ὁ
 [νέος ποῦ τὴν ταβέρονα
 καὶ μ' αὐτὴν τὴν κατάστασιν
 ἐπῆαν τζαὶ πλαγιάσασιν μέσα ποῦ τὸ
 [κλινάριν....

Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι πρέπει νὰ ἐξο-
 βελισθῇ ὁ στίχος αὐτὸς ἀπὸ τὸ ποίημα.

Ὁ νεοέλληνας τροβαδοῦρος ζητᾷ νὰ
 μᾶς ὑποβάλῃ τὴν ιδέα ὅτι ἡ ἥρωίδα
 του εἶναι ἀκαταμαχῆτου κάλλους καὶ

οἱ στίχοι του ποῦ πετυχαίνει εἶναι
 πιὸ ἀκαταμάχητοι σὲ δύναμη. Ἡ
 Ἡ λυερὴ ἦτον στὴν ἐκκλησιὰ ὁπότε:
 θέλεις ἔν θέλημαν θεοῦ θέλεις ἔν ποῦ
 [κανέναν
 ἐξηκουμπιαστὴν κάζακκα τζί ἔφᾶνην τὸ
 [εὐζὶν της
 παπᾶς εἶδεν το τζί ἔλαβεν διακόκος τζαὶ
 [μρουμουτιτίστην
 τζαὶ τὰ μικρὰ διακόπουλα τζαὶ χάσαν
 [τὰ ψαρτίρκα
 ὡς τζί ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἔβρην ποῦ τὸ
 [δρονὶν του

Στίχους μὲ τόσην δύναμη ὑποβολῆς
 γιὰ τὴ σαρκικὴν ὁμορφίαν της γυναίκα
 ἐγὼ δὲν ξεύρω ἄλλους. Οἱ στίχοι τοῦ
 Ὀμήρου στὴν Ἰλιάδα, ἐκεῖ ποῦ περι-
 γράφει τὴν ἐντύπωση ποῦ κάμνει ἡ
 Ἑλένη ὅταν ἀνέβηκε στὰ τεῖχη τῆς
 πολιορκημένης Τροίας στοὺς γέρους
 Τρῶες τολμῶ νὰ πῶ ὅτι εἶναι σχεδὸν
 χλωμοὶ ἀπέναντι στὴν ζωντανεὶα τῶν
 ρεαλιστικώτατων στίχων τοῦ μεσαι-
 νικοῦ ποιητάρη. Νὰ οἱ στίχοι τοῦ
 Ὀμήρου γιὰ σύγκριση :

Οὐ νέμεσις Τρῶας καὶ εὐκνήμιδας Ἀχαι-
 [οὺς
 τοιῆδε ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα
 [πάσχειν
 αἰνῶς ἀθανάτησι θεοῖς εἰς ὧπα ἔοικεν.

Μεταφράζω—καὶ νὰ μὲ συγχωροῦν
 οἱ φιλόλογοι ἂν κάνω λάθη— «δὲ
 μπορεῖ νὰ κατακρίνη κανεὶς τοὺς Τρῶες
 καὶ τοὺς εὐκνήμιδες Ἀχαιοὺς, διότι
 γιὰ μιὰ τέτοιαν γυναίκα ὑποφέρουν
 τόσον καιρὸ βάσανα στὸ πρόσωπο
 μοιάζει φοβερὰ μὲ τοὺς ἀθανάτους
 θεοὺς».

Στὸν Ὀμηρο ὑπάρχει ἡ ποιητικὴ
 ὑπερβολή, ἐνῶ στὸν νεοέλληνα ποιη-
 τάρη, ἡ αἴσθησις τῆς πραγμα-
 τικότητος. Ἐκεῖ θυμᾶται ἡ
 νεὶς τὴν Ἀφροδίτην, ἐνῶ ἐδῶ βλῖν
 τὰ ἐνστιχτα ποῦ κρύβονται κάτω
 [τὰ ράσα, δηλαδὴ τὴν ἀν-
 [πινὴν ἀδυναμίαν τοῦ
 [δρὸς γιὰ τὴν γυναίκα ὁμήθη-
 προδίδονται. Σκεφθῆτε μιὰ στι-
 [μας :
 εἰκόνα: Μέσα στὴν ἐκκλησὶα περι-

ὕπάρχει ἱερώτερος τόπος — ἀνοιξεν ἔξαφνα τὸ φόρεμα τῆς ἀρχοντοπούλας ἐκεῖ πού σκέπαζε τὰ στήθη της καὶ στὸ θέαμα τοῦ περιεχομένου τοῦ φορέματος της, οἱ καρδιές τῶν λειτουργῶν τοῦ Ὑψίστου λαχτάρησαν σάν ψάρια ἀπὸ συγκίνηση καὶ ταραχή. Φαντασθῆτε «ὡς τζι' ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἔβηκεν πού τὸ δρονίν του»....

Στοὺς ἀρχαίους χρόνους ἔβαλαν τὴν Κύπρο γιὰ πατρίδα τῆς Ἀφροδίτης. Αὐτὸ βέβαια δὲν εἶναι τυχαῖον. Ἀποδεικνύει ὅτι στὸ νησί αὐτὸ ἐζοῦσεν ἕνας λαὸς ὠραιολάτρης καὶ τόσον δυνατὰ ὠραιοπαθῆς, πού ὅλοι οἱ ἄλλοι λαοὶ τῶν ἑλληνικῶν τόπων ἀναγκάσθηκαν νὰ δεχτοῦν ὅτι ἡ θεὰ τοῦ κάλλους εἶχε γεννηθεῖ στὴν Κύπρο. Καὶ ὁ μεσαιωνικὸς τροβαδούρος τοῦ μυθικοῦ νησιοῦ ἐκφράζει καθαρῶτα τον παγανισμό στὰ Ἑκατὸν Λόγια ὅταν ἀποδέχεται τὴν ἀντίληψη ὅτι δὲ βλάφτει διόλου τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἢ ἀνάμιξη τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν παπῶδων στὸν ἔρωτα.... Λησμονεῖ ὁλωσδιόλου τὸν βλοσυρὸν Ἰεχωβὰ καὶ τὰ παραγγέλματα τοῦ Εὐαγγελίου πού λέει ὅτι ἀμαρτάνεις καὶ ἂν ἐπιθυμήσης μόνο τὴ γυναῖκα...

Ἀληθινὰ μέσα στὰ ἑκατὸν Λόγια βρίσκουμε τὴ χαρωπὴν ἀντίληψη ζωῆς πού εἶχαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ πού τὴν κατὰστρεψε ὁ Χριστιανισμός: Κάτω στὰ Γεροσόλυμα εἰς τοῦ Χριστοῦ

ἔχει ἑκατὸν μιὰν ^{[τὸν τάφον} *καλορικὰν* ^{τζι' ἐξήντα}
^{[καλοήρους}
 τῶσιν τὸν *μῆναν* ^{[καστάνα} τὸν γρόνον
^{[λεφτοκάρα}

ῥὸν ^{[ἐν μπουῦν} *μέ* ^{[ν' ἀγιάσουν} *καρυόκουπταν* *τζαι*

^{[μ. παρασίσου} *τὰ κλειδιά* ^{[τὴν} *πούγγαν*
^{[λε. μου} *κροατῶ* ^{[τα}

^{[λοῦ} *μου* ^{[δῶσει} *τό φιλιν* ^{[τζεινῆς} *ἀν-*
^[τῆρ] *νοῦς* ^{[νοῖω} *πρώτα*

^[τῆρος] *ῥωνεῖα* ^{[ἑναντίον} *τῶν καλογῆρων*
^[Κυριακ] *ῥώνουν* ^{[τὰ} *ἀνθρώπινα* ^{[φυσικά}

^{[ἔ} *ν' ἀγιάσουν* ^{[εἶναι} *ἀρκετὰ*
^{[ἦ} *ἄληθνη* ^{[τὴν} *ὠμῆν* ^{[ἀλήθεια} *πού*

περιεχουν οἱ στίχοι στὴν ἔννοια τους.

Ὡς καὶ ἡ Φύση αὐτὴ εὐνοεῖ τὴν ἀγάπη καὶ συμμαχεῖ μὲ τὸ ἐρωτευμένο βασιλόπουλο:

Μία *μηλιά* *μικρὴ* *μηλιά* ἦτον *γεμάτη*

^{[μηλα} *στόμαν* *τζαι* *γλώσσαν* *ἔκαμεν* *της* *λυερῆς*

^{[τζαι} *λέει*

νᾶχα *καλὴ* *τὰ* *κάλλη* *σου* *νᾶχα* *τές*

^{[ἴμορφιές} *σου*

ὅποιος *μου* *ἔλεεν* *φιλιν* *δέκα* *θελα* *του*

^{[δώσει.}

Ἡ καλοδιάθετα ἐλευθερόστομη φρασσεολογία πού μεταχειρίζεται ὁ Ὅμηρος ὅταν ἀναφέρῃ ἔρωτες καὶ γενικὰ σχέσεις *φυλικές* εἶναι φυσικὴ κι ἀβίαστη σὰν τὸ χαμόγελο παιδιοῦ καὶ στὰ ἑκατὸν λόγια:

ἔπῃαν *τζαι* *πλαγιάσασιν* *μέσα* *πού* *τὸ*

^{[κλινάριν}

τζι' *ἐν* *τοὺς* *ἐποχωρίζασιν* *βράγχοι* *μὲ* *τὸ*

^{[κοντάριν}

τζαι *λάμνασιν* *τὰ* *πόδια* *τους* *σάν* *τὸν*

^{[ἀναφαρτάρην.}

Αὐτὴ εἶναι ἡ εἰκόνα πού μεταχειρίζεται ὁ λαϊκὸς ποιητὴς γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ἔνωση τῆς ἀρχοντοπούλας μὲ τὸ βασιλόπουλο ἀπὸ φιλότητα καὶ ἴμερον, αἰσθήματα πού κατὰ τὸν Ὅμηρον ἔχουν πατημένους στὰ σουβλερὰ νόχια τους καὶ θνητοὺς καὶ ἀθανάτους;

δαμνᾶ ἀθανάτους ἠδὲ θνητοὺς ἀνθρώπους καὶ πού θυμίζει πάλιν τόσο πολὺ τοὺς στίχους τῆς Ἰλιάδας:

ἦ ὅα *καὶ* *ἀγκὰς* *ἔμαρπτε* *Κρόνου* *παῖς* *ἦν*

^{[παράκοιτιν}

τοισι *δι* *ὑπὸ* *χθῶν.* . . . . .

. . . . .

ὑπῶ *καὶ* *φιλότητι* *δαμείς,* *ἔχε* *δ'* *ἀγκὰς*

^{[ἄκοιτιν'}

Ἡ εἰκόνα στὸν Ὅμηρον εἶναι ὅτι ὁ Ζεὺς ἀγκάλιασε τὴν Ἥρα καὶ ξαπλώθηκε μαζί της πάνω στὴ γῆ τοῦ Ὀλύμπου καὶ ὅταν τὸν νίκησε ἡ ἥδονῃ κοιμήθηκε ἔχοντας τὴν μέσα στὴν ἀγκάλη του.

Ἐπίσης θυμοῦμαι τοὺς στίχους στὴν

Ὁδύσσεια ἐκεῖ πού ὁ Δημόδοκος παί-
ζοντας τή φόρμιγγα στά ἀνάχτορα τοῦ
Ἄλκίνοου τραγουδεῖ τόἐπισόδειον ὅπου
ὁ Ἥφαιστος ἐπίασεν ἐπ' αὐτοφόρω
τὴν Ἄφροδίτην — πού ἦτον σύζυγος του
— νά τόν ἀπατᾶ μέ τόν Ἄρη κι' ἔδεσε
καί τοὺς δυὸ μέ ἀραχνοειδῆ σύρματα
πού εἶχε φτιάξει πάνω στό στῶμα
ἐπίτηδες «ἀθώρητα κι' ἀπ' τοὺς ἴδιους
τοὺς θεοὺς» κι ὅταν μπερδεφτήκαν
μέσα σ' αὐτὰ οὔτε νά κινήσουν τὰ
μέλη οὔτε νὰ σηκωθοῦν μποροῦσαν....
Τοὺς δὲ μάκαρες θεοὺς τοὺς ἐπίασεν
ἄσβεστος γέλωτας....
οὐδὲ τί κινήσαι μελέων ἦν οὐδ' ἀναεῖραι.

ἄσβεστος δ' ἄο ἐνῶρτο γέλωσ μακάρεσσι
[θεοῖσιν.

Ἔνας δυνατώτερος παγανισμὸς φαί-
νεται στὴν ἀντικοινωνικὴν (ὅπως φυ-
σικὰ θὰ χαρακτηρίζεται) ἀντίληψη τοῦ
ποιητᾶρη μέ τὸ νά πιστεῦθαι στὴν ὡ-
ραιότητα τῆς ἐλευθερογαμίας πού αὐ-
τὴν προτιμᾶ καί ἀσκεῖ:

νάτων πού τὲς ἀρμάζουμου τὲς ἀγαπη-
[τικὲς μου
σὲ κίθε κίστρον ἔχω ὀχτῶ, ἔχω τζι' ὀχτῶ
[στὴν Σαίλαν
τζιαί στὴν Κωνσταντινούπολιν μάνες μέ
[τὰ παιδάργα.

Γιὰ νά εἶναι μάλιστα ἐν τάξει μέ τὴν
Δικαιοσύνη (πού μέ τὸν τρόπο πού τῆς
φέρνεται τὴν ἐξευτελίζει) πιάνει «σιερ-
κὲς, σιερκὲς» τὴν λυερῆ καί πάει στὸν
Κριτὴ δηλαδὴ στὸν Δικαστὴ :

τζιαί γειά σου ἀφέντη μου κριτὴ τζιαί κάμε
[δίκαιαν κρίσιν
ἐσσοίννιασα τὸν μαῦρον μου σὲ δροσερὸν
[λειβάδιν
μῆτ' ἔφαν μῆτ' ἐχόρτασεν, ἡ κρίσις ἦντα
θὰ πάρει ;
ἐπρόσταξεν τὸν ὁ κριτὴς γιὰ νά ξανασσοιν-
[νιάση,

Ὁ Ἐρωτὰς εἶναι θεὸς πού κυβερνᾶ
τὸ Σύμπαν. Εἶναι ὁ πιὸ ἐλεύθερος κι'
ἀνώτερος ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους θε-
οὺς, τοὺς ἀνθρώπους ἠδὲ θνητοὺς ἀνθρώπους.

Μ' ἀρέσει πολὺ καί θαυμάζω τὴν
ἀντίληψη τοῦ μεσαιωνικοῦ τροβαδού-
ρου, πού εἶναι ἡ ἴδια μέ τὴν ἰδέα τῶν
ἀρχαίων ἐλλήνων: Ὁ Ἐρωτὰς εἶναι ὁ
θεὸς, δὲν εἶναι πάθος, ὅπως τὸν ἔκα-
μαν οἱ ρωμαντικοί. Ἐχεῖ ἀπαίτηση νά
τὸν λατρεύης χαρούμενα καί με ὕγεια
διότι οἱ θεοὶ πού δέχεται καί θέλει
προϋποθέτου ὕγεια.....

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Τ' ΑΜΠΕΛΙΝ*

- Ἀμπέλιμ μου, ἀμπελουῖμ μου⁽¹⁾ τζ' ἀναρκοφυτεμένον⁽²⁾
ἔβαλες τὸν ἀφέντησ σου στὸ γρέος⁽³⁾ τὸγ καμένον.
Τ' ἀμπέλισ στόμαν ἔκαμεν⁽⁴⁾ τζιαί λέει τοῦ ἀφέντη,
— Βάλε νά μέ κλαδέψουσιδ δκυὸ γέροι μ' ἄσπρα γένεια
δκυὸ βούδικια νωστομέρωτα⁽⁵⁾ βάρτα γιὰ νά μέ κάμου⁽⁶⁾
Τζιαί νά μέ πογυρίσουσιν⁽⁷⁾ ἄγενα παλληκάρκα
νά μέ μουττολοῖσουσιν⁽⁸⁾ ἀπάρθυνα κοράσια
Τράβα τό σιλιοκούζισ⁽⁹⁾ σου κοντὰ νά τὸ γεμῶσω
πού τὰ μουττοκαμπάναρα⁽¹⁰⁾ τὸ γρέος νά πκιερῶσω.⁽¹¹⁾

* Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ τοῦ φίλου γεωπόνου κ. Ἀντ. Κλόκκαρη. Προέρχεται ἀπὸ τὸ
χωριό Ἅγιος Μάμας τῆς Λεμεσοῦ.

(1) μικρὸ μου ἀμπέλι (2) ἀνάργια φυτεμένο (3) χρέος (4) μίλησε (5) πού μόλις μέρωσαν
(6) καλλιεργήσουν (7) νά τὸ λεκανώσουν (8) δευτέρου μαζουλί (9) δοχεῖο πού φορεῖ χίλιες κοῦ-
ζες. 1 κούζα=8 ὀκάδες (11) πληρώσω.

«ΥΠΟΘΗΚΑΙ ΣΤΟ ΦΙΛΟ Φ.»

I

Τι κι' ἄν χρυσός γεμίζει τὰ σεντούκια,
στάρι τ' ἀχούρια, κρασί τούς κάδους!
Τάχα μπορείς τὴν τύχη νάδροδέσεις,
τὴ μοῖρα, τὸν ἀδερφό της τὸ χειμῶνα
νὰ διώξεις, Φοῖβο!

Παντοῦ στὴ φύση μιὰ σφαγὴ, μιὰ μάχη:
τὸ πετούμενο τρώει τ' ἀγνὸ μαμούδι,
κι' ἡ γάτα πάνου στὸ δεντρίν ἀρπάζει
τ' ἀνήξερο πουλί. Κι' ἐμεῖς καὶ ζῶα
καὶ φύτρα τρώμε.

Κι' ὁ πονηρός τ' ἄθώου τοῦ γείτονα του,
ποῦ σύνεση γι' ἀσπίδα δὲν κρατάει,
τὸ βιὸς τ' ἀτίμητον ἀρπᾶ καὶ σπέρνει,
κι αὐτὸ νερὸ ἀπ' τὴ βρύση γιὰ νὰ φέρνει
τὸν πέρνει σκλάβο.

Τὴν ἀσπίδα ἐσὺ πάντα κράτα κι' εἶτε
τὸ ποτάμι κοντὰ σου ἀγάλια τρέχει,
κι' ἀνεμοβρόχι τὰ τοιχάρια δέρνει
Κι' εἶτε φουρτούνα στὶς ἀχτὲς τὰ πλοῖα
σκουντᾶ καὶ σπάζει.

Κι' ἐγὼ δοξάζω τῆς σιωπῆς τὸ στόμα,
μὲ χρυσοβέλονα ραφτὸ, ποῦ κρύβει
χρυσάφι στῶν χειλιῶν τὴν κάθε δίπλα,
τὸ χρυσομάη τῆς σύνεσης, τῆς πείρας
καὶ τῆς σοφίας.

II

Κόσμημα ἀτίμητο καὶ στέρεη ἀσπίδα
ἢ παλάμη τοῦ φίλου. Δέσε τὸ χέρι
στὸ χέρι μου καὶ μείνε. Σὰν τὸ ψάρι,
στῆς θάλασσας τὰ βάθη ποῦ βοσκίζει,
ἅμα στοῦ μπάτη τὰ φτερά τ' ἀπλώσει,

τὰ βράγχια του πετᾶ, τὰ λέπια ὀρθῶναι
καὶ σύγκαιρα τὰ σπλάχνα του ξερνάει
ἔτσι κι' αὐτὸς, τὸν τόπο του π' ἀφίνει
κι' ἄλλοῦ ζητᾶ τὴ φλέβα τῆς χαρᾶς του.
Μὲ μπρὸς τὸν Πόθο, πίσω τὴν Ἑλπίδα.

Τάχα μπορεῖς σι' ἀμάθητα στρατάρια
τῆς ξενητιάς τὴ μνήμη νὰ ξεπλύνεις.
ἀνάβρεχτος τὸν βίο νὰ προσπεράσεις,
κι' ἀφοῦ γευτεῖς τὴ μέρα δίχως ἔγνοια
ἀπόσπερα σιὸ μνήμα νὰ ἡσυχάσεις!

Τὸ χέρι σου σιὸ χέρι μου καὶ μείνε :
μᾶς φτάνει ἐδῶ τὸ λαλημα τῆς νειότης,
ὁ κόρφος τῶν γλυκοαίματων παρθένων
καὶ τῆς φλογέρας οἱ φωνὲς ποὺ σπαθίζουν
τὸ μαθημένο ἀγέρα ὡς χελιδόνια.

III

Μὴ κυττᾶς, ποὺ ἡ ζωὴ μου τὴ γοργάδα
τοῦ πολύβουου χειμάρρου ξεπερνάει·
ἐμέ φτερά μοῦ χάρισαν οἱ Μοῦσες
κι' οἱ Χάρες μ' ἀλαφραίνουνε τὸν πόδα·
Μὴ κυττᾶς τῆς ζωῆς μου τὴ γοργάδα.

Μὰ σταθερά τ' ἀργὸ σου βῆμα πάτα,
μιὰ ποὺ σοῦλαχε νᾶσαι πεζολάτης
ἀψήφα τὸ λιοπύρι καὶ μελέτα,
πῶς σύντομα κουράζεται ὅποιος τρέχει,
καὶ πάντα σου βαρὺ τὸ βῆμα πάτα.

Κι ἂν κάποτε στοῦ βίου τὴ δύση φτάσεις
καὶ δεῖς πῶς ἦταν ἄχνα τῶνειρό σου,
μὴ κλάψεις. Σὰν τὸ φίδι τὸ χειμῶνα,
μαζέψου σιὸ κιβούρι καὶ κοιμήσου :
νεκρὸς, μὰ τόλμησες αὐτὸ σὲ φτάνει.

IV

Φοῖβο, ἀδερφέ μου, τάχατες τ' αὐτὶ σου
τό τραγούδι αὐτὸ μάταια θὰ γυρέψει;
Μεγάλος ὁ καῦμός τοῦ ἀνθρώπου, ὡς βλέπει
τὰ λόγια του νὰ χάνονται, σὰν πέτρες
ποὺ ρίχνουν σιὸ ποτάμι τὰ παιδάκια.

Ἰθάκη 1935. ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ἰθάκη-
μας :
περιο-

ΤΗΣ ΘΛΙΜΜΕΝΗΣ ΑΔΕΡΦΗΣ...

Καλέ μου
 έπήγανε τά δάκρια μου τ' άνέμου...

Κ' ήπιαν τή σκιά μου τ' άσφοδειλία
 κρύα δείλια.
 Ρόδο φεύγει, ρόδο άνοίγει
 όλο ρίγη.
 Μέ τήν κάθε αύγή
 τής χλωμής σαρκός κραυγή.

Ένα μενταγιόνι
 τήν ψυχή μου όλη προσηλώνει
 στ' όνειρο μέσ στο θαμπό κρουστάλλι
 πού δέν θάλλει.
 Ήρταν και μέ βρήκαν, δίχως άφορμή
 οί ζεστοί λυγμοί.

Τό χρυσό χινόπωρο ζυγώνει
 κ' είμαι μόνη ...

Μές στην πολιτεία
 ίδια και μονότονα και κρύα.
 Τό φως πού σπαρταρά μπρός στο μπαλκόνι
 μέ πληγώνει.
 Κι όλοένα πέφτει, σάν περιπλοκάδι
 τό μεγάλο Βράδι !

Καλέ μου
 έπήγανε τά δάκρια μου τ' άνέμου...

ΜΑΝΟΣ ΚΡΑΛΗΣ

μ
 λε
 λ
 λο
 τήρ»
 νο
 τήρος
 Κυριακ
 'Η

Θ Ρ Η Ν Ο Σ

(Μιά μάνα κλαίει τὸ παιδί της
πὸ σκοτώθηκε στὸν πόλεμο.)

Παιδί μου! Καί σοῦ γράφτηκε μαρτύριο μέγα καί πικρό.
Μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπη μου κι' ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά μου
Νὰ σ' εὔρει ἄδικος θάνατος. Κι' ᾧ ἀγόρι μου, ἦσουνα μικρὸ
Κι' ἀκόμα χὰδια σοῦπρεπαν καί ζήταες τὰ φιλιὰ μου. . . .

Πόσο κοντὰ—σὰ νᾶναι χτές, σὰ νᾶναι σήμερα—ὁ καιρὸς
Κομμάτι ἀπὸ τὰ σπλάχνα μου πὸ σέ κρατοῦσα ἐντὸς μου
Κι' ἀγάλια—ἀγάλια σ' ἔπλαθα γιὰ νὰ σέ φέρω ἔξω στὸ φῶς
Καί στὸν ἀγέρα, νὰ χαρεῖς τὶ ὁμορφιές τοῦ κόσμου.....

Πόσο κοντὰ—σὰ νᾶναι χτές—πὸ ἡ προφυλάχτρα μου ἀγκαλιὰ
Σὲ σκέπαζε καί σ' ἔτρεφε τοῦ κόρφου μου τὸ γάλα
Κ' ἦσουν ἀδύνατο πουλι πὸ γιὰ ν' ἀφίσει τὴ φωλιά
Προσμένει, τὰ φτεράκια του νὰ γίνουνε μεγάλα. . . .

Κι' ὡς τὸ μπουμπούκι μιαν αὐγὴ σκάει σὲ λουλούδι δροσερὸ
"Ὅλο ὁμορφιές καί χρώματα κι' ὄλο λαμπρὸ ἓνα θῶρι,
"Ἐτσι, σὰ θάμα, ξαρνικά κι' ἀπ' τὸ γλυκὸ μου τὸ μωρὸ
Φούντωσε τὸ τρισέμορφο, χαριτωμένο ἀγόρι.....

Κ' ὕστερα νὰ ὁ γερὸς ὁ νιὸς πὸ μέσ' στοὺς κάμπους τῆς ζωῆς
"Ὅλο χαρὰ καί δύναμη τὸ δρόμον εἶχε πάρει,
Μὲ πῆδημα καί μὲ χορὸ, μὲ κύλισμα πάνου στὴ γῆς
Καθὼς τρέχει τὸ λεύτερο, νιογέννητο πουλάρι.....

Κ' ἐδῶ ἡ ἱστορία κόπηκε.... "Ἦταν ἡ μοίρα, λέν, κακιὰ
Κ' ἡ ζωὴ μας, λέν, παιχνίδι της ν' ἀνάψει καί νὰ σβύσει....
"Ὅχι! Εἶναι μιὰ ἀνθρωπόπλαστη δύναμη, καταλυτικιά
Πὸ πίνει γαῖμα καί μασᾷ κόκκαλα γιὰ νὰ ζήσει....

Νὰν τῶξερα.... Νὰν τῶξερα.... 'Ἡ μάνα, ἡ πλάστρα τῆς ζωῆς
Τυλίγουμαι τὸ θάνατο καί βλαστημᾷ ἡ φωνὴ μου :
Μῆτρα, κατάρρα νὰ σέ φάει! Καί νὰ σαπεῖς καί νὰ χαθεῖς!
Κι' ᾧ ζωὴ πὸ λαχταρᾷς τὸ φῶς, αἰώνια ἄπλαστη κοίμου!

. . . . .

ση-
ιν
ης
ε-
ια
θήθη-
μας :
περιο-

...Χρυσοντυμένοι μπόγιδες... Και πίσω σέρνουνε βαρειά
Μιάν άλυσσίδα, και γυρνούν τούς κάμπους και τις χάρες....
Κι' όπως τούς ώριμους καρπούς άρπάζουν πάνω άπ' τά κλαριά
Και μέσ' στους βούρκους τούς κυλούν οί λυσσασμένες μπόρες,....

Κι' ως ποταμός πού άφήνιασε και σαν άγρίμι έχει ριχτεί
Στους κάμπους, ξερριζώνοντας τά σπίτια και τά δέντρα....
Κι' ως ταύρος πού μυγιάστηκε, τά στάχια λυώνει όπως δρομεί
Κ' ή τρέλλα του τόν κυνηγά, φαρμακερή βουκέντρα....

Κι' όπως περνά κατακλυσμός... Κι' ως λοιμική... Κι' όπως φωτιά...
Κι' ως σίφουνας... Πού άφίνουε τή γή σά μιά Σαχάρα...
Χρυσοντυμένοι μπόγιδες, πού πίσω σέρνουνε βαρειά
Μιάν άλυσσίδα... και περνούν... 'Η πιό μαύρη κατάρα....

Μιάν άλυσσίδα σέρνουνε... Και πάνω βόγγουε δετοι
Μυριάδες νιοί... Κομμένοι οί άνθοί τής ζωής και τά βλαστάρια...
Σκυμμένα έχουν τά μέτωπα και προχωρούν χαμοσυρτοί
Σέ μακελιό όπως σέρνονται – κοπάδι, τά σφαχτάρια....

Κ' ή συνοδεία όπως περνά κάθε μιá πόρτα θ' άνοιχτεί
Και κάθε σπίτι κλαίγοντας, χαράτσι σά νά δώνει
Θ' άφίσει κάποιο του παιδι νά του άρπαχτεί και νά ριχτεί
Μέσ' στο κοπάδι πού περνάει και πάει και μεγαλώνει....

Νάν τ'ξερα... Νάν τ'ξερα Σάν ήρτε ή μαύρη συνοδεία
Παιδί μου, νά σ' άγκάλιαζα σφιχτά και νάχα κράξει :
Γυναίκες ! 'Αγκαλιάσετε τούς άντρες ! Μάνες, τά παιδιά !
Και μη δεχτείτε, ή ζωή, πλάστρες της νά ρημάζει...

Παιδί μου πού σταυρώθηκες... Πόσο πονώ ! Πόσο πονώ !
'Η γής για μένα έρήμωσε κ' έγίνει μιá Σαχάρα...
Και σά νά βρυκολάκισα τώρα τόν κόσμο τριγυρνώ
Μαύρο όραμα και σκοτεινό... Θυμίζω μιάν κατάρα...

Θ. ΠΕΤΡΗΣ

μ
λε
λ
λου
τήρ»
νούσα
τήρος
Κυριακ
'Η

ΚΥΠΡΙΟΙ ΠΟΙΗΤΑΡΗΔΕΣ(1)

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

"Η

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ἦ ποιητὴς τ' Ἀρακαπᾶ
π' ἀκούστησ σὰ τριπέρατα
Ποῦ τὸ Λοντίνου γράμματα
Πέμπουν του σιαιρετίσματα.

Κάθε φορά πού τύχει κανείς ν' ἀναφέρει τὸνομα τοῦ Ποιητάρη, τοῦ Ἀρακαπιώτη Κυριάκου Παπαδόπουλου σὲ πρόσωπο πού τὸν γνώρισε ἢ σὲ πρόσωπο πού θυμᾶται κάποιον τραγούδι του ἢ καὶ μερικοὺς του στίχους ἀκόμα θὰ ξεπηδήσουν στὴ μνήμη μέσα οἱ στίχοι ἐτοῦτοι καὶ θ' ἀπαγγελθοῦν μὲ τὸν ἴδιον τόνο, ὄχι τὸν συνειθισμένο μονότονο τρόπο τῆς ποιητάρικης ἀπαγγελίας, πού ὑποτίθεται πὼς ἦταν ἀποκλειστικὰ προσωπικὴ ἀνακάλυψη τοῦ ποιητῆ τ' Ἀρακαπᾶ. Ὅπως πληροφοροῦμαι ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς τοὺς ἀπάγγελε συχνὰ—πυκνὰ συστήνοντας τὸν ἑαυτὸν σὲ γνωστὸ εἶτε ἄγνωστο ἀκροατήριον, περηφανεύονταν γιὰ τὸ περιεχόμενον τους καὶ μεθοῦσε ἀπὸ τὸν τόνο τῆς δικῆς του φωνῆς καὶ ἀπαγγελίας. Δυστυχῶς οἱ στίχοι αὐτοὶ πού γράφτηκαν κατόπιν ἀπὸ ἕνα εὐχαριστήριον γράμμα, ἀπαντητικὸ σ' ἕνα του τραγούδι ἐγκωμιαστικὸ γιὰ τὸ Ἴωβιλαῖο τῆς Βικτώριας, δὲ βρίσκονται σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ἐκδομένα σὲ φυλλάδα τραγούδια, πού ὑπάρχουν καταχωρημένα στὸ ἐπίσημον μητρώον, καὶ φαίνεται πὼς ἀποτελοῦν ἕνα αὐτοτελὲς τετράστιχο πού συνειθίζε νὰ τὸ προτάσσει πρὶν ἀρχίσει ν' ἀπαγγέλλει τὸ κύριον τραγούδι του.

«Ὁ ποιητὴς τ' Ἀρακαπᾶ» γεννήθη-

1) βλ. Ἄντ. Ἰντιάνου: Κύπριοι Ποιητάρηδες—Χριστὸδουλος Μ. Τζιαπούρας «Κ. Γρ.» τεύχος 13, σ. 414—421, τεύχος 14—15—16, σ. 495—439, τεύχος 17—18, σ. 572-575.

κε στὸ χωριὸ Ἀρακαπᾶς τοῦ διαμερισματος Λεμεσοῦ, τῆς Ἐπαρχίας Λεμεσοῦ στὰ 1872. Δὲν πῆγε καθόλου σὲ σκολειὸ καὶ φαίνεται πὼς δὲν ὑπῆρχε σκολειὸ καν στὸ χωριὸ του στὰ παιδικὰ του χρόνια γιατί οὔτε ὁ Λοῦζος Φιλίππου κι οὔτε ὁ μ. ὁ Ι. Περισιτιάνης ἀναφέρουν πὼς λειτουργοῦσε σκολειὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη στὸν Ἀρακαπᾶ στὰ βιβλία των γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας στὴν Κύπρο (8) κι ὅ,τι εἶχε μάθει ἢ ὅ,τι ἤξαιρε τῶχε μάθει καὶ τῶξαιρε διαβάζοντας μονάχος του κι αὐτοδιδασκόμενος. Ὁ ἴδιος φρονοῦσε ὅτι εἶχε γεννηθεῖ ποιητὴς καὶ πὼς εἶχε καθῆκο ν' ἀναπτύξει τὸ ποιητικὸ τάλαντο του, τὸ θεῖο αὐτὸ δῶρο. Γι' αὐτὸ καὶ τραγούδησε:

Μεγάλα ὑποκειμένα πού ἔχουσι παράδες
δὲν ἐκτιμοῦσι σήμερα λέγον τοὺς ποιητᾶδες
Μήπως ἐβγῆκα ποιητὴς παρὰδες νὰ
|κερδέσω;
αὐτὴ ἐν γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ τὴν
|ἐκτελέσω.
(Ἄρ. 4)

Ἦ ἐνασχόληση του ἴσαμε τὸ εἰκοστὸ ἔτος τῆς ἡλικίας του ἦταν γεωργὸς βοηθώντας τὴν οἰκογένεια του στὶς γεωργικὰς καὶ τίς ἄλλες τῆς ἀσχ.

2) Τὸ χωριὸ αὐτὸ ἀπέχει 18 ἐγγλέζικα μίλια ἀπὸ τὴν πόλιν Λεμεσοῦ. Ὁ πληθυσμὸς εἶναι, σύμφωνα μὲ τὴν γραφὴ τοῦ 1931, 228 πρόσωπα πού κατοικοῦν τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ μ. Μενάρδος παράγει τὴ λέξη ἀπὸ τὸ Ἑλλ. ἔκκοςος βλ. Σίμου Μενάρδου: Τοπωνυμικὸν τῆς Κ. Π. Ἰα Ἐν Ἀθῆναις ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλῆ, 1906 σ. 366.

3) Λ. Φιλίππου: «Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα ἐν ἀρχαῖς κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας (1571—1878) τόμος Α' ἐν Λευκωσίᾳ, 1930, σ. 258—273. Ἰ. Περισιτιάνης: «Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἐν ἀρχαῖς ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς κατακτησεως μέχρι τῆς Κατοχῆς (1571—1878), ἐν Λευκωσίᾳ, 1931, σ. 263

λίες. Ἀπὸ πολὺ μικρὸ παιδί ὅμως εἶχε φανερώσει μιὰν ποιητικὴ προδιάθεση συχνάζοντας σὲ γάμους, πανηγύρια καὶ σ' ἄλλες δημόσιες γιορτὲς καὶ συγκεντρώσεις κι ἀπαγγέλοντας δημοτικὰ δίστιχα καθὼς καὶ δίστιχα δικῆς του σύνθεσης. Τὸ ἀκόλουθο ἐπισόδειο ὅπως μοῦ τὸ διηγεῖται σ' ἓνα γράμμα του ὁ δάσκαλος τοῦ χωριοῦ κ. Σάβας Καρατσόλης πού σ' αὐτὸν ὀφείλω καὶ μερικὲς ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ποιητικὴ δράση τοῦ ποιητάρη εἶναι χαρακτηριστικὸ τοῦ πόσο αὐτὸς ἀγαποῦσε τὴν ποιητάρικη στιχουργία. Ὅταν ἦταν στὰ εἴκοσι του ἀπάνω κάποιος ἐξάδελφος του ἀπὸ τὸ χωριὸ Μονὴ τὸν πῆρε μισθωτὸ στὴν ὑπηρεσία του. Τοῦ εἶχε ἀγοράσει γουρουνόπουλα καὶ τοῦ εἶχε ἐμπιστευθεῖ τὴ βόσκησι καὶ τὴ φύλαξη τους. Μιὰ μέρα πού ἀπουσίαζε ὁ ἐξάδελφος του ἀπὸ τὸ χωριὸ κι αὐτὸς βρισκόταν στοὺς ἀγρούς βόσκοντας τὰ γουρουνόπουλα συναντήθηκε μὲ κάποιον γνωστὸ ποιητάρη πού εἶχε μαζί του ἄρκετὰ ποιήματα του. Ἐκεῖ καὶ τότε, κατόπι ἀπὸ μιὰ συμφωνία, δέχτηκε ν' ἀνταλλάξει τὰ γουρουνόπουλα μὲ κάμποσες ποιητάρικες φυλλάδες πού τίς πῆρε μαζί του καὶ τίς κατάφαγε ἀπὸ τὸ διάβασμα καὶ τὴ μελέτη. Τ' ὅτι ἄρχισε τὸ ποιητικὸ του στάδιο σὲ μιὰ πολὺ νεαρὴ ἡλικία βγαίνει κι ἀπὸ τοὺς παρακάτω στίχους του:

Ὅρκίζομε οὖς κύριοι μὲ πιγραμμένο στόμα
ἔχει πού δὲν μὲ ξεύρουσιν στὴν Κύπρου
[μιας ἀκόμα.]

Ἐγύρισα πολλὴν κόσμον μέχρι ἔως τὰ τόξα
τὸν περισσότερον καιρὸν ἔκαμα τὸν στήν
μ [χώρα]

λέελετε με εἶμαι παιδὶν εἰς τέτοιαν ἡλικίαν
Μνάστημα μου ἔν πολλὴν, τὰ χρόνια
λοῦ [μου ἔν λλία]

τήρ» ἢ γνῶσι πῶλαβα μόλις πέντ' ἔξη
νοῦσα [μῆνες]

τήρος ν με ἄν ἐσπούδασα πολλοὶ εἰς τὲς
Κυριακ [Ἀθῆνες]

Ἡ πηλέ δὲν ἔμνηκα γιὰ νὰ διασκεδάσω

ἔχω δυνάμεισ ὁ φτωχὸς νὰ πᾶω νὰ σπουδάσω;
(Ἄρ. 4)

Κι ἀκόμα ἀπὸ μερικοὺς ἄλλους:

Μεγαλοδύναμη Θεὲ, Χριστὲ μου, Παναγία
ἀκόμα γὼ εἶμαι παιδί καὶ δόσε μου σοφίαν
πολλοὶ πῶς ἐγινήκασιν ἐμείναν σ' ἀπορίαν
ἐκαίννουσιν τζιαὶ φαντάζονται χωρὶς κα-
[μιὰν ἄξιαν.]

Τὸνομα τοῦ «γνωστοῦ» ὅπως ἀναφέρεται ποιητάρη μὲ τίς πολλὲς φυλλάδες πού πῆρε τὰ γουρουνόπουλα καὶ πού γι' αὐτὰ ὁ Κυριάκος ἀναγκάστηκε νὰ πληρώσει κατόπι μιὰν ἀποζημίωσι ἀπὸ δύομισυ λίρες δὲ μᾶς ἔχει παραδοθεῖ. Ἄν ὅμως ἀναλογιστοῦμε πῶς οἱ γνωστοί, οἱ πολὺ γνωστοὶ μάλιστα ποιητάρηδες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἦσαν ὁ Χριστόδουλος Τζιαπούρας κι ὁ Κωστής ὁ Στροβιλιώτης κι ἂν ζητήσουμε νὰ βροῦμε κάποιαν ἐσωτερικὴ μαρτυρία σ' αὐτὰ τὰ ποιήματα του (πού πραγματικὰ τὴ βρίσκουμε) ἀναγκαστικὰ θὰ φτάσουμε στὸ συμπέρασμα πῶς ὁ «γνωστὸς» ποιητάρης δὲ μπορεῖ νᾶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Τζιαπούρα ἢ τὸ Στροβιλιώτη, καὶ τὸ πιὸ πιθανὸ ὁ δεύτερος. Ἄκριβῶς στὸ πρῶτο—πρῶτο του τραγούδι καὶ στὸ συνειθισμένο ἐπίλογο πού οἱ ποιητάρηδες, σχεδὸν χωρὶς ἐξαιρεση χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ μᾶς δώσουν κάτι τὸ βιογραφικὸ ἢ τὸ προσωπικὸ τραγούδι:

Ἄν θέλετε νὰ σᾶς εἰπῶ κύριοι τὸ ὄνομα μου
τὸ ὄνομα μου Κυριακὸς ἔν με στὸ ποίημα
[μου]

Τὸν Στροβολίτην τὸν Κωστήν ἔχω τον
[σύντροφον μου
καὶ θεωρῶ τον σήμερον ὡσάν τὸν δάσκα-
[λον μου.
(Ἄρ. 1)]

Γι' αὐτὰ τὰ δύο ὀνόματα μιλοῦσε πάντα του μὲ σεβασμὸ καὶ ποιητάρης αὐτὸς τοὺς ἀναγνώριζε ὡς πραγματικὰ γνήσιους ποιητάρηδες. Στὸν Ἄρ. 18, ἔστερα πού γύρισε ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ 1897 καὶ βρῆκε πῶς τὸ ἐπὶ γγελμα τῶρα τὸ ἐκμεταλλεύονταν κάποιον

καινούργιοι νεαροὶ κι ἀνάξιοι στιχουργοὶ γράφει :

Τὰ χρόνια εἶναι τέσσερα τὸν κόσμον ποῦ
[γυρίζω

καὶ ὅσοι εἶναι ποιηταὶ ἐγὼ τοὺς ἐγνωρίζω
Εἶναι ὁ Τσιαπούρας κι ὁ Κωστής αὐτοὶ

[ἔξακουσμένοι
καὶ ἄλλους δὲν ἐγνωρίσα μέσα στὴν οἰ-

[κουμένην
Ἔχει ἓναν ἰδιαίτερον ἄλλον ποῦ τὸν Τσια-

[ποῦραν
καὶ θέλει νὰ μᾶς πῆ κι αὐτὸς φλαοῦναν

[καὶ κολουῶραν
Ἐν ποῦ τὸ ἴδιον χωριὸν πὸ μὲς τὴν Κορή-

[τουτέραν
ἀλλὰ τὴν νύκτα φαίνεται καὶ ὄχι τὴν ἡ-

[μέραν
Τὴν νύκτα σὰν τὸν ἄλουπὸν ποῦ βγαίνει

[στὸ σιργιάνι
τόσον καιρὸν ποῦ τραγουδῶ κ' ἐμπρὸς μου

[δὲν ἐφάνη
Ὅμως καμμιάν πανήγυριν ἔαν τὸν ἀντα-

[μύσω
Ἐν νὰ τὸν κάμω χῶματα τ' ἀέρα νὰ τὸν

[δῶσω.

Ὡς γεγονὸς μὲ τὸν Κωστή συνεργάστηκε στὸν Ἄρ. 12 καὶ 28, κάτι ποῦ εἶχε κάνει ὁ πρῶτος καὶ μὲ τὸν Τζιαπούρα (4) καὶ ποῦ εἶναι κάτι τὸ συνειθισμένο καὶ τώρα ἀκόμη. Εἶναι τὸ δεῖγμα μιᾶς στενῆς φιλίας κι ἀλληλοαναγνώρισης μὰ κ' ἐπαγγελματικῆς σκοπιμότητος ὅταν μάλιστα τὰ δυὸ ὀνόματα εἶναι παγκύπρια. Φυσικὸ ἢ τέτοια συνεργασία νὰ γενῶ τὴν περιέργεια τοῦ κεινοῦ ποῦ τρέχει ν' ἀγοράσει τὶς φυλλάδες των μὲ μεγαλύτερη προθυμία. Δὲν εἶναι βέβαια εὐκόλο νὰ διακρίνει κανεὶς στὶς τέτοιες περιστάσεις τὴ συμβολὴ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ποιητάρη καὶ φαίνεται πῶς, μ' ὄλη τὴν κερδοσκοπικὴ του ἀποψη, τὸ πρᾶμα δὲν εἶναι καὶ πολὺ εὐκόλο καὶ γι αὐτὸ σπανίζει :

Νομίζετε ἢ ποίησις πῶς εἶναι εὐκολία
ἔ δυὸ ποῦ ζαλιστήκαμεν γι αὐτὴν τὴν ἰ-

[στοριάν
(Ἄρ. 12).

Ἔτσι ὁ ποιητάρης Κυριάκος Παπα :

δόπουλος διαλέγοντας τὴν ποίηση ὡς μοναδικὸ βιοποριστικὸ ἐπάγγελμα ἐφαρμόζει ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέσα καὶ χρησιμοποιεῖ ὅλους ἐκείνους τοὺς τρόπους ποῦ θὰ τὸν ἔκαναν γνωστότατο στὸν τόπο του σὲ βαθμὸ ποῦ νὰ μπορεῖ νὰ συναγωνίζεται τοὺς συναδέλφους του καὶ νὰ ξεοδεύει εὐκολώτερες
φυλλάδες του :

Κυλῶ σὰν τὸ κισρόμηλον στὴν Κύπρου
(μᾶς ἀπάνω
αὐτὴ εἶν' ἐργασία μου ὡς ὅτου νὰ ποιήνω.

Ὁ πόλεμος τοῦ 1897 τὸν βρίσκει στρατιώτη στὰ Θεσσαλικά πεδία. Στὸν Ἄρ. 15 μᾶς δίνει τὶς ἀκόλουθες πληροφορίες :

Γι' αὐτὰ ἂν μ' ἀρωγήσετε πῶς εἶμαι ἐη-

[γημένος
οἱ μῆνες ἔν τρισήμισυ ποῦμον φωτιαῖς

[ζωσμένους.
Ὅσ' ἄδα ὀφθαλμοφανὲς καὶ τ' ἄλλα ποῦ

[ἀρώτου
τὰ σύνταξα στὸ ποίημα ὅποιος θέλει που-

[λῶ του
Ἔχω τα μὲς τὸ ποίημα ὠραία συνταγμένα
διότι ὡς τὴν Λάρισσαν ἐπήρα με κ' ἐμένα.

Ἐμᾶς ἀπὸ τὰ Φάρσαλα ἄμα ὑποχωρήσαν
σ' ἓναν βουνὸν τοῦ Δομοκοῦ ἐκεῖ μᾶς ἐ-

[καθήσαν

Καὶ στὸν Ἄρ. 18 :

Ποῦ πῆγα εἰς τὸν πόλεμον κ' ἔκαμα δυὸ-

[τρεῖς μῆνες
ἐβγήκαν ἄλλοι ποιηταὶ μὲ δίχως ταῖς πο-

[δίταις
Ἀκοῦσαν πῶς ἐπέθανα καὶ κάτι ἐνομίσαν
ἔκαμαν ἓνα ποίημα καὶ μὲ κατηγορήσαν

Ὁ ἓνας τὸ ἐτύπωσεν μέσα στὴν Λευκωσίαν
ὅποιος τὸ ἀνέγνωσε δὲν εὔρηκεν οὐσίαν.

Μετὰ τὴν ἀποστράτευση πῆγε στὴ Ἀλεξάνδρεια ὅπου ἔμεινε 6—8 μῆν κερδίζοντας τὸ ψωμί του ὡς ποιη-
της. Τὸ ἐπόμενο ἐπεισόδιο ποῦ
περιγράφω δωπέρα κατὰ πῶς με-
ταδίδει ὁ κ. Καρατσόλης θεσπέθη-
κε τότε μοραῖο γιὰ τὸν ποιητάρη μᾶς :
«Σὲ μίαν ἀπὸ τὶς ποιητικὲς του περιο-

δειες περνώντας από την Ἀθηναίου (4) ἔμεινε σὲ κάποιου φίλου του τὸ σπῆτι. Ἡ γυναῖκα τοῦ φίλου του ἐρωτεύθηκε τὸν ποιητὴ καὶ προσποθοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸν φέρει στὰ νερά της. Αὐτὸς ὅμως σεβόμενος τὸ φίλο του ἔμεινε ἀπρόσβλητος στὶς ἐπιθέσεις της κι ἀνεπηρέαστος, ὁπότε ἐκείνη στὸ ἔλος γιὰ νὰ ἐκδικηθεῖ τὸν διαβάλλει τὸν ἄντρα της πὼς τάχατε θέλησε νὰ τοῦ προσβάλει τὴν οἰκογενειακὴ του τιμὴ. Ὁ φίλος του τότε πιστεύοντας τὴν ἀποπειράθηκε νὰ τὸν σκοτώσει μὲ ρόπαλο. Κάποιος κουμπάρος τοῦ φίλου μπήκε στὴ μέση λέγοντας του «ἄφησε μου τὸν κουμπάρε νὰ τὸν δικαιωθῶ ἐγώ», κι ὁ κουμπάρος προσποιοῦμενος πὼς ἤθελε νὰ τὸν σκοτώσει ἔβγαλε ἕνα μαχαίρι ποῦ τῆριψε ἀκουμπώντας το στὸ λαιμὸ τοῦ ποιητῆ. Αὐτὸς ὁ φόβος τοῦ ράγισε τὴν καρδιά καὶ στάθηκε ἀφορμὴ, σὲ ἡλικία 32 ἐτῶν, τῆς κατοπινῆς του ἐξάντλησης». Τώρα δὲν εἶναι βέβαιο ἂν τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ ἦ ἂν τὰ κρουολογήματα καὶ οἱ κακουχίες τοῦ πολέμου ἦσαν ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀγιάτρευτης ἀρρώστιας του ποῦ ἐξέσκαψε τὰ θέμελα τοῦ κτιρίου τῆς ζωῆς του. Γι' αὐτὸ μὲ σκοπὸ ν' ἀναπαυτεῖ λιγάκι ἀνοίγει καφενεῖο στὸ χωριὸ του καὶ μένει αὐτοῦ τρία χρόνια:

Μέσ' τὸ χωριὸ ποῦ κατοικῶ ἔχω ἕναν κα-
[φενεῖον
δὲν θὰ μείνω πολὺν καιρὸν γρήγορα ἔν
[νὰ φύγω
Ποτέ μου δὲν τὸ ἤλιξα αὐτὸ νὰ ἀποκτῆσω
γιὰ νὰ στραφῶ στ' Ἀρακαπᾶ πάλιν νὰ
[ζατοικίσω.

Στὰ 1910 ἢ 1911 πηγαίνει στὴν Ἀθήνα γιὰ θεραπεία· πηγαίνει μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ κατόρθωνε νὰ μπεῖ σὲ τὴν ἐνα φθισιατρεῖο. Δὲν τὸ πέτυχε νοῦ, γυρνᾷ στὴν Κύπρο κατόπι ἀπὸ μιὰ τῆροζηνη διαμονὴ ἐκεῖ πέρα. Ἀφοῦ Κυριακε στὴν Κύπρο γιὰ ἕνα μῆνα περὶ τοῦ πρέγγει γιὰ τὴν Ἀλεξάντρεια ὁ-

που καὶ πεθαίνει πρὸς τὸ τέλος τοῦ 1911 ἢ ἀρχὲς τοῦ 1912. Τὸ τελευταῖο του ποίημα εἶχε γραφεῖ στὰ 1905. Ὁ ἐπίλογος του, τὸ κύκνειο ἄσμα του, δὲν εἶναι παρὰ μιὰ θλιβερὴ ἔκκληση πρὸς τὸ ἀκροατήριό του γιὰ βοήθεια νὰ ξαναβρεῖ τὴν κλονισμένη του ὑγεία:

Ὁ τρόπος ποῦ τὸ τραγουδῶ καθεὶς εὐχα-
[ριστεῖται
θὰ μὲ συνδράμη ἕκαστος τὸ ὅ,τι προαι-
[ρεῖται
Ἔχω ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τοῖ Κάουν(5)
[μιὰν ἐλπίδα
θὰ μὲ συνδράμουν κάτι τι γι' αὐτὴν τὴν
[ἱστορίαν
Τ' ὄνομα του ἀθάνατον στὸν κόσμον θὰ
[τὸ φήσω
κ' ἐγὼ ἐννὰ τοὺς συγχωρῶ ὅσον καιρὸν
[ἔξήσω
Ἀσθένησα καὶ δὲν ἔχω δύναμιν νὰ συντάξω
ἄς ἔχη τὴν συγχώρεσιν καὶ πλέον θὰ τὸ
[παύσω.

II

Ὁ ποιητᾶρς μας περιγράφεται ἀπ' ὅσους τὸ γνώρισαν ὡς «ψηλὸς τζιαὶ λεγόνος». Ἀπὸ τὰ 25 καὶ πέρα εἶχε παχύνει μέτρια καὶ εἶχε γίνει σωστὸ λεβεντόπαιδο. Στὴν ὁμορφιά του καὶ τῆ λεβεντοσύνη του χρωστοῦσε ὄχι λίγο μέρος ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία του ὡς ραψωδὸς κι ὡς ἄνθρωπος. Ἔμεινε ἄγαμος καὶ ζώντας στὸ χωριὸ μοιραζόταν τὴ ζωὴ μὲ κάποιαν χωριανὴ του, γνωστὴ μὲ τὸνομα Ἀρετῆ.

III

Γενικὰ γιὰ τὶς φυλλάδες του, πρὸ πάντων σχετικὰ μὲ τὸ ὀρθογραφικὸ, φωνητικὸ καὶ γλωσσικὸ μέρος, μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ ὅ,τι εἰπώθηκε γιὰ τὸν Τζαπούρα καὶ ὅ,τι εἶναι ὀρθὸ νὰ εἰπωθεῖ καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ποιητᾶρηδες. Κι ὅμως δὲν εἶναι πραγματικὰ μικρὸ τὸ αἰσθημα τῆς χαρᾶς—χαρᾶς ποῦ δὲν τὴ βρίσκει κανεὶς στοὺς περισσότερους

(4) χωριὸ στὴν Ἐπαρχία Λάρνακας.

(5) τὸ θέμα τῆς φυλλάδας Ἀρ. 28 ἀπ' ὅπου παρή-
κανε οἱ στίχοι τοῦτοι.

ποιητάρηδες καὶ πρό πάντων σ' ὅσους ἀνήκουν στήν «τζιαπουριστική» σχολή — πού πηγάζει ἀπὸ τὸ διάβασμα μερικῶν ἀπὸ τὶς φυλλάδες αὐτοῦ τοῦ ποιητάρη. Δὲ θέλω βέβαια μ' αὐτὸ νὰ ἰσχυρισθῶ πὼς στὰ τραγούδια του δὲν ὑπάρχουνε τὸ «τσιάττισμα», ἢ ἔλλειψη συνοχήσ καὶ συνέχειας, οἱ ἀσύνδετοι κι ἀκατανόητοι στίχοι, οἱ ἀταίριαστες καὶ ξεκάρφωτες ρίμες, ἢ ἐλαττωματικὴ στιχουργία. Ὑπάρχουν καὶ παραῦπαρχουν. Δίπλα ὁμως ἀπὸ τὰ τραγούδια μὲ τὰ τόσα καὶ τόσα ψεγάδια παραστέκουν καὶ δυὸ τρία πού παρουσιάζουν μιὰν ἁρμονισμένη αὐτοτέλεια καὶ πού ἐλαττώνουν ἀρκετὰ τὴν ἀπόσταση πού τὰ χωρίζει ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς τέχνης τοῦ εἴδους των. Αὐτὰ εἶναι ὁ Ἄρ. 8, 14 (μιὰ συλλογὴ ἀπὸ ἔμορφα δίστιχα), 17, 25 καὶ μερικὰ ὁ 11 πού περιλαβαίνει ἀρκετοὺς καλοὺς στίχους. Στὸ πρῶτο ἐξυμνεῖ τὴν ἀγάπη του καὶ πάει νὰ μοιάσει μὲ τὸν Ἄρ. 144 τοῦ Τζιαπούρα: «Ὁ Πλάνος Ἐρωτας» καθὼς καὶ μὲ τὰ ἄσμα τὰ 43 (Ἄσμα ἐρωτομανοῦς) καὶ 45 (Εἰκόνος περιγραφὴ) στὸ Β' τόμο τῶν Κυπριακῶν τοῦ Σακελλαρίου καὶ Γ. Λουκά: Φιλολογικαὶ Ἐπισκέψεις, Ἀθήναι, 1874 «Ἡ Εἰκόν» σ. 171—173. Παραθέτουμε γιὰ δεῖγμα τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ τραγουδιοῦ:

Θέλω ν' ἀρχίσω νὰ σὰς πῶ
διὰ μιὰν νέαν π' ἀγαπῶ
φίλοι μου, ξένοι κι ἀδελφοί
ἀγάπησα μιὰν ἔμορφη
γιὰ νὰ σὰς πῶ γιὰ ἔμορφιές
ἄξιζεν τρεῖς μουσκοκαρφιές
ἔχει ἀμμάδια γαλανὰ
ἔκαμεν με κ' ἐπέλλανα
ἔχει φρούδια καμαρωτὰ
ἐβάλαν με ὅτὸν ἔρωτα
τὸ πρόσωπον της κι ὁ λαιμὸς
ἐπλήγωσεν με ὁ καμὸς
πάρακατω ἔχει δυὸ βυζιά
ἄξιζουσιν μιὰν κκεραζιὰν
τὰ δυὸ της χεροπάλαμα
ἀπὸ χρυσάφιν τᾶκαμαν

κόκκινη ἔν τραναφυλιά
γλυκόλοη σὰν τὴν μηλιάν
ἢ νειότη της εἶναι λεχνή
δὲν εἶν' παχειὰ εἶναι στεχνή
ἄσπρη ἔν χιόνιν τ' οὐρανοῦ
πιστεύεις δὲν μ' ἀφήξεν νοῦν

Ἄπὸ τὸ δεύτερο, πού εἶναι μιὰ συλλογὴ ἀπὸ δίστιχα (τὸ πιὸ πολὺ), τ' ἀκόλουθα, παρμένα στήν τύχη, φανερώνουν πὼς ὁ ποιητάρης μας κατόρθωνε νὰ πετᾷ μὲ τὴν φαντασία του ἀπάνω καὶ πέρα ἀπὸ τὸ ἀπλὸ «τσιάττισμα», τὸ αὐτοσχέδιο δίστιχο τῆς στιγμῆς καὶ πὼς εἶχε τὴ δύναμη καὶ νὰ αἰστανθεῖ καὶ νὰ στοχαστεῖ ἀκόμα:

Ἄν βουληθῶ νὰ σ' ἀρηθῶ, νὰ σὲ παλη-
[σμονήσω
νὰ μὴν εὔρω νερόν νὰ πιῶ μὲ ροῦχον νὰ
[φορήσω
Δὲν το χορταίνω τὸ ψωμί οὔτε θὰ τὸ χορ-
[τάσω
ἂν δὲν μοῦ πούν τὰ χεῖλι σου κοντά σου
[νὰ κοπιάσω
Σὰν ἀνοιξεν τὸ στόμαν της διὰ νὰ μοῦ μι-
[λήσῃ
ἄρχισεν ἡ καρδοῦλα μου ὡσὰν δένδρον ν'
[ἀνθίσῃ

Τὸ τρίτο εἶναι κι αὐτὸ ἓνα τραγούδι τῆς ἀγάπης πού ἐνῶ μοιάζει μὲ τὸ πρῶτο διαφέρει ἀπὸ κείνο γιατί αὐτὸ ἐκφράζει ὑποκειμενικὰ τὸ ἐρωτικὸ αἶσθημα πλεμένο σὲ σκηνές ἐρωτικῆς ἀντίθετα μὲ τᾶλλο πού εἶναι πιὸ πολὺ περιγραφικὸ. Τὸ μέτρο εἶναι ἐπίσης τὸ ἴδιο. Ὁ Σακελλάριος τ' ὀνομάζει τροχαϊκὸ ἐνῶ δὲν εἶναι παρὰ ὁ ὄχτοσύλλαβος μὲ παροξύτονες ρίμες (στὸ προηγούμενο οἱ ρίμες εἶναι κάπου προπαροξύτονες καὶ κάπου ὀξύτονες). Θάξιζε ἀλήθεια τὸν κόπο ἂν ξαναδημοσιεύταν κάποτε σ' αὐτὸ τὸ περιοδικ-

Σιωπὴν νὰ σιωπάτε
τὸν Θεὸν ἂν ἀγαπάτε: ἰα.η.
Τίποτε μὴν ὀμιλᾶτε ἰας
ὅτι λέγω νὰ γροικᾶτε βλ. γλε-
Νὰ σὰς πῶ καμπόσα πάθη (ὀμ.) εἰα
ἀπὸ τῆς καρδιᾶς τὰ βάρη: τῆς
Τὸ τέταρτο, πού πρέπει νὰ ξ ρά-
ια

πωθεί κι αυτό όπως και το προηγούμενο, είναι το συμπληρωματικό της παραγωγής του. Είναι ένας διάλογος μεταξύ του σώματος και της ψυχής και σ' αυτόν ο ποιητής προσπαθεί να φιλοσοφήσει άπάνω στα φυσικά και τα μεταφυσικά, τ' ανθρώπινα και τα θεϊκά θέματα. Σ' αυτό καθώς και σε μερικά από όσα γράφτηκαν ύστερα από το γυρισμό του από την Ελλάδα υπάρχει μία νεοελληνική επίδραση και στη γλώσσα και το πλέξιμο του στίχου: η γλώσσα είναι πιο ραφιναρισμένη κι ο δεκαπεντασύλλαβος, που είναι ο στίχος όλων σχεδόν των τραγουδιών του, εκτός των αρ. 8 και 7., είναι περισσότερο άρτιος.

Τέλος, το τελευταίο που είναι ένα διηγηματικό τραγούδι (και στα τέτοια είναι που δεν πετυχαίνει) για τον θάνατο κάποιας νεαρής κι ωραίας κοπέλας περιλαμβάνει μερικούς πολύ παθητικούς στίχους:

Τρία πουλάκια την αυγήν έκλαιαν λυπημένα
 πόσον τὰ ἐλυπήθηκα κ' ἐγὼ τὰ καυμένα
 Πλησίασα καὶ τὰ ροιτῶ τί ἔχουσιν καὶ
 ἔστρέψασι τὸ βλέμμα τους καὶ πρὸς ἐμένα
 Ἄνοιξασι τὸ στόμα τους καὶ μούπαν ἕνα
 «ἕνα κορίτσι πέθανε κ' εἶναι γι' αὐτὸ τὸ
 (κρίμα»

Ἄμα τὴν ἐκατέβασαν τὸν τάφον τῆς ἐ-
 τῶν κάμπων τὰ λουλούδια ὡς καὶ αὐτὰ
 Ἰ. Ἄπο τὸ κλάμαν τὸ πολὺ ἐπήσαν τὸν ἀέραν

Σταν τὴν ἐνταφίαζαν ὅλα τὰ δέντρα κλί-
 θήνα (ναν
 ἴδα τὴ πουλιὰ τοῦ οὐρανοῦ ἐκλάψαν τὴν
 τινένα (κ' ἐκεῖνα
 νοιγυρὸς ἐθάμπωσε τὰ δέντρα ἐμαράναν
 τῆρολνέλευσαν οἱ νεκροί, οἱ ζῶντες ἐπε-
 κ. ἴκε
 ρίπου φ (θάναν.

(4) χωρῶν

IV

Ὁ Κυριάκος Παπαδόπουλος τύπωσε τ' ἀκόλουθα ποιήματα που καταχωροῦνται δωπέρα σύμφωνα με τὴ σειρά που πήραν στὸ ἐπίσημο μητρώο ἐγγραφῆς:

1* Τραγούδι τῶν τριῶν πνιγέντων ἐν Λεμησοῦ ὑπὸ Κυριάκου Παπα Νικολάου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ). Ἐν Λεμησοῦ (Κύπρου), ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος», 1894.

Ἄρ. 82 (6) 8νο. 24)11)1894 σ. 14 Πρώτη** 500. 1 χ.γ. στ. 186. 15σύλλαβοι.

Θέμα: Ἐνα δειλινὸ τ' Αὐγούστου 7νομάτοι νοίκιασαν μιὰ βάρκα καὶ βγήκαν σὲ θαλασσινὸ σεργιάνι. ὄντας ξανοίχτηκαν στὸ πέλαο ἡ βάρκα ἔκανε νερά που ἀναγκάστηκαν νὰ τὴν ἐγκαταλείψουν καὶ νὰ ριχτοῦνε εἰς τὴ θάλασσα. Ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ τρεῖς (οἱ διὸ ἀπὸ τὴν Ἀκρούνταν χωριὸ τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ) πνίγηκαν. Περιγράφεται ἡ ἀνεύρεση τῶν πτωμάτων καὶ ἡ κηδεῖα τῶν.

2. Τραγούδι τῶν τριῶν πνιγέντων ἐν Λεμησοῦ ὑπὸ Κυριάκου Παπα Νικολάου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ). Ἐν Λάρνακι (Κύπρου) ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Ἀλβιών», 1894.

Ἄρ. 81. 8νο. 26)10)1894. σ. 8. Δεύτερη 500 1 χ.γ. στ. 186 15σύλλαβοι.

Θέμα: Βλ. τὸν προηγούμενο ἀριθμὸ.
 3. Ἡ πλημμύρα τῆς Λεμησοῦ (7)

* ΣΗΜ. Τὸ νὰ προτάσσεται ἕνας ἀριθμὸς σειρᾶς ἀντὶ τοῦ ἀριθμοῦ ἐγγραφῆς ὀφείλεται σὲ μιὰ ὀρθὴ ὑπόδειξη τοῦ σοφοῦ ὑφηγητῆ στὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν κ. Συκουτρῆ που παρακολουθεῖ με τὴν ἐπιμέλειαν τὴν προσπάθεια μου αὐτὴ καὶ γενικὰ τὴν πνευματικὴν δράση τοῦ τόπου μας. Μιὰ μέρα, καὶ πολὺ σύντομα, θὰ φανεῖ πόσα χρωσιὰ κ' ἡ Κύπρος σ' αὐτὸ τὸν χαλκέντερο πνευματικὸ ἄνθρωπο.

6) κατὰ σειρά ἀριθμὸς ἐγγραφῆς στὸ ἐπίσημο μητρώο μέγεθος ἡμερ. Ἐκδόσης, ἀριθ. σελίδων, ἀριθ. Ἐκδόσης, ἀριθ. ἀντίτυπων, τιμὴ, στίχοι, εἶδος στίχων.

** Καταχωρεῖται κατὰ λάθος ὡς πρώτη ἐνδ ἡ ἄλλη ἀρ. 81 που ἀναφέρεται ὡς δευτέρη βγῆκε στίχ. 26)10)94. Βλ. Cyprus Gazette 1895 p. 2635.

7) Βλ. Φ. Ζανέττου: Ἱστορία τῆς Κύπρου τόμος. II 817. Τὸ ἴδιο θέμα εἶχε ἐμπνεύσει κι ἄλλους ποιητὰρῆδες καὶ τοὺς ποιητὰς I. Καραγεωργιάδη καὶ Β. Μιχαηλίδη.

(ποίημα) ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ). Ἐν Λεμεσῷ (Κύπρου) ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος» 1884.

Ἄρ. 83. 8νο. 27)11)1894. σ. 16. Πρώτη. 1000. 1½ γ.χ. στ. 202 15σύλλαβοι.

Θέμα: Περιγραφή τῆς πλήμμυρας καὶ τῆς βλάβης ποῦ εἶχε πάθει ἡ πόλις Λεμεσός. Ἐπαινεῖ τὴν προσπάθεια τοῦ τότε Ἀρμοστή καὶ γενικὰ τῆς Κυβέρνησης νὰ περισυλλέξουν τοὺς ἄστεγους καὶ νὰ τοὺς βοηθήσουν. Ἀποδίδει τὴν καταστροφή σὲ θεϊκὴ τιμωρία.

4 Ὁ διαβόητος Γιαλλούρης ποίημα ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ). Ἐν Λευκωσίᾳ (Κύπρου), ἐκ τοῦ τυπογραφείου Γ. Νικοπούλου. 1894. Ἄρ. 88. 8νο. 31)12) 1894. σ. 8. Πρώτη. 1000 1 γ.χ. στ. 158 15σύλλαβοι.

Θέμα: Ὁ Γιαλλούρης ποῦ περιγράφεται

Ὅπως εἶναι ὁ οὐρανὸς μὲ τὰ ἄστρα στυλομένης
καὶ τὸ Γιαλλούρην ἔτσι ἦτο εἰς τὸν κόσμον
(ἔαχομένης)

ὕστερα ἀπὸ μιὰ σειρά ἐγκλήματα ἔφυγε κρυφὰ ἀπὸ τὴν Κύπρον καὶ πῆγε στὴν Κάλυμνον καὶ ἀπὸ κεῖ στὴν Ἀθήνα ὅπου γράφτηκε στρατιώτης. Μιὰ μέρα τσακώνεται μὲ τὸν ἀξιωματικὸν τοῦ καὶ γυρίζει στὴν ἄλυμνον. Ἐκεῖ μαχαιρώνει κάποιον στὸ καφενεῖο, τὸ συλλαμβάνουν κ' εἰδοποιοῦν τὴν Κυπριακὴν Κυβέρνηση ποῦ στέλνει ἀστυνομικοὺς γιὰ νὰ τὸν ὀδηγήσουν στὴν Κύπρον. Τὸν μάρκαραν, τοὺς ξεφεύγει, πέφτει στὴ θάλασσα καὶ κολυμπώντας φτάνει στὴν Πάτμον ὅπου τὸν ξανατσακώνουν καὶ τὸν ὀδηγοῦν στὸ Κτήμα. Ἐκεῖ δικάζεται καὶ καταδικάζεται σὲ ἰσόβια δεσμά. Κατόπι μεταφέρεται στὴ Λευκωσίαν ὅπου δικάζεται γιὰ τὸ φόνο τῶρα κάποιου Ἀππουλά καὶ καταδικάζεται σὲ θάνατον. Ἡθικολογεῖ καὶ τονίζει

τὴν ἀστηρότητα τῆς Ἀγγλικῆς δικαιοσύνης.

5 Ὁ διαβόητος Γιαλλούρης ποίημα ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ). Ἐκδοσις Δευτέρα. Ἐν Λεμεσῷ (Κύπρου), ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος», 1895.

Ἄρ. 91. 8νο. 20)1)1895. σ. 8. Δευτέρα. 1000 γ.χ. στ. 158 15σύλλαβοι.

Θέμα: βλ. 3 πῶ ἀπάνω.

6 Ἡ πλημμύρα τῆς Λεμεσοῦ, ποίημα ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ). Ἐκδοσις τρίτη⁽⁸⁾ (μετὰ τινῶν προσθηκῶν). Ἐν Λεμεσῷ (Κύπρου), ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος», 1895.

Θέμα: βλ. 3 πῶ ἀπάνω.

7 Τὰ συλλαλητήρια, ⁽⁹⁾ ποίημα ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ). Ἐν Λεμεσῷ (Κύπρου) ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος», 1895.

Ἄρ. 98. 8νο. 31)1)1895, σ. 8. Πρώτη 1000. 1 γ.χ. στ. 180. 15σύλλαβοι.

Θέμα: Τὰ παγκύπρια συλλαλητήρια στὴ Λευκωσίαν, Λεμεσό καὶ Πάφον (στὶς 16)4)1895, στὴ Λάρνακα (στὶς 23)4) 1895, σχετικὰ μὲ τὴν οἰκονομικὴ στενοχώρια τοῦ λαοῦ καὶ ἄλλα πολιτικὰ ζητήματα. Ἀναφέρει τὶς ἀγορεύσεις ποῦ ἐγίναν καὶ κατὰ σειράν τὰ ὀνόματα τῶν ρητόρων.

Ἐναν πρὸς ἓνα γράφω τοὺς νῆστ' ἢ σει-
(ἐὰ τοῦ ἄλλου
τρίτος ὅπου ὀμίλησεν ὁ Σίμος τοῦ Με-
(νάρδου).

8 Ὁ ἔρωτος ποίημα ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ). Ἐν Λάρνακι (Κύπρου) ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἀλβίων, 1895.

Ἄρ. 101. 16 μο. 5)9)1895. σ. 6. Δευτέρα. 500 1 γ.χ. στ. 113. 8σύλλαβοι

Θέμα: Τραγουδεῖ τὴν ἀγάπην τὸ συναπάντημα τοὺς στὸ δρόμον καντάδα του κάτω ἀπὸ τὸ μπαρ

(8) Ἡ δεύτερη δὲ βρισκεται καταχωρημένη βλ. εἰς τὸ τεῦχος 13, σ. 420.

(9) Φ. Ζανέττου: «Ἱστορία τῆς Κύπρου» τόμ. et seq.

της καὶ τὸ ἐρωτικό κουβεντολόγημά τους.
 9 Τὰ συλλαλητήρια (1^ο) ποίημα ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ). Ἐν Λευκωσίᾳ (Κύπρου). Τύποις «Φωνῆς τῆς Κύπρου», 1895.

Ἄρ. 103. 8νο. 14)1895. σ. 8. Πρώτη. (*) 1000. 1 χ. γ. στ. 180 15σύλλαβοι.

10 Τραγούδι τοὺς Χασαμπουλήδες ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ). Ἐν Λεμησσῶ (Κύπρου), ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος», 1895.

Ἄρ. 112. 8νο. 7]1]1896. σ. 16. Πρώτη. 1000. 1 χ. γ. στ. 398 15σύλλαβοι.

Θέμα : Ὁ Θεῖος τῶν Χασαμπουλήδων (δυσ Τούρκων), ἔτσι ἀρχίζει τὸ τραγούδι ξεφάντωνε μαζί τους καὶ μὲ ἄλλους στὸ σπίτι τῆς χριστιανῆς ἀγαπητικιάς του· ἐκεῖ ἔγινε καβγάς, πληγώθησαν πολλοὶ κ' ἕνας σκοτώθηκε. Πῆγαν στὴν ἀστυνομία στὸ Κτήμα νὰ παραπονεθοῦν μὰ σὰν γυρνοῦσαν τοὺς ἀπάντησαν κάποιοι φίλοι των καὶ τοὺς ὀρμήνεψαν νὰ βγοῦν φυγόδικοι στὰ βουνὰ καὶ ν' ἀνταμωθοῦν μὲ τὸ θεῖο τους πού σύντομα ὄμως παραδόθηκε ἐνῶ ἐκεῖνοι ἔμειναν κἀνοντας φόνους ληστεῖες κ.τ.λ. Μαζί μὲ τοὺς δυὸ ἐνώθησαν καὶ 4 ἄλλοι: 2 ἀπὸ τὸ Πραστεῖο τῆς Αὐδήμου, 1 ἀπὸ τὸ Μονιάτη κ' ἕνας ἄλλος ἀπὸ τὴ Γεροβάσα. Ἡ ἀστυνομικὴ δύναμη τοῦ τόπου αὐξήθηκε κι ὁ ἀστυνόμος Μαυροκορδατος τοὺς πῆρε στὸ κατόπι. Σὲ μιὰν ἀψιμαχίᾳ οἱ τρεῖς πιάστηκαν κ' ἔμειναν τρεῖς πού μ' αὐτοὺς ἐνώθησαν ἄλλοι δυὸ καθὼς καὶ δυὸ γυναῖκες. Τὸ τραγούδι προχωρεῖ στὸ σημεῖο πού πληγώθηκε ὁ ἕνας καὶ ἴσως ἀσάνε τις γυναῖκες. Ἀναφέρεται ἐπί-
 γινῆ ἡ ἔκτακτη συνεδρία τοῦ νομοθε-
 σιῶ γιὰ νὰ ψηφίσει μέτρα ἐνάντια
 Στὶ φυγόδικων καὶ τῶν συνενό-
 θήσαντων. 11
 λίδα —
 τῆς ἐνός. 7.

νοῦς γιὰ τὸς στὴν ἐγγραφή: Cyprus Gazette 1896, σ. 3019.
 Φ. Ζανέττου «Ἱστορία τῆς Κύπρου», τόμ. II
 τῆρος Ἐπίσης Cyprus Gazette 30]10]95 σ. 2907 Τὸ ἀκό-
 Κυρ-ἔτρο εἶχε ψηφισθεῖ: «To authorize and provide
 ρίτου law of criminals in certain cases.»

11 Τραγούδι διὰ τὸν θάνατον τῆς Ἰουλίας Τελεβάντου ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ) Λευκωσία (Κύπρου) 1896, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Ὁ Εὐαγόρας» Α. Π. Μιχαηλίδου,

Ἄρ. 117. 8νο, 21)3]1896 σ.6 Πρώτη. 1000. 1 χ. γ. στ. 168 15σύλλαβοι.

Θέμα : Θρήνος γιὰ τὸ θάνατο τῆς Ἰουλιανῆς Τελεβάντου ἀπὸ τῆς Λευκωσίας πού πέθανε σὲ ἡλικία 18 ἐτῶν. Εἶχε ζήσει στὴ Λεμεσό μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ τῆς πού ἦταν ἀστυνομικὸς λειτουργὸς καὶ κατόπι στὴν Πάφο. Περιγράφει τὴν κηδεῖα τῆς στὴ Φανερωμένῃ καὶ τὴν πομπή ἴσαμε τὸν τάφο. Ἡθικολογεῖ ἀπ' ἀφορμὴ τοῦ λόγου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου.

12 Τραγούδι τῶν φυγάδων ἐκ τῶν φυλακῶν Χασαμπουλή Φελάχογλου καὶ Τσάμαλη ὑπὸ Κ. Φ. ἐκ (Στροβόλου) καὶ Κυριάκου Παπαδοπούλου ἐξ (Ἀρακαπᾶ), Λευκωσία (Κύπρου) 1896 ἐκ τοῦ τυπογραφείου ὁ «Εὐαγόρας» Α. Π. Μιχαηλίδου.

Ἄρ. 123 8νο. 23]5]1896. σ: 8. Πρώτη. 1000. 1 ἢ 1½ χ. γ, στ. 206 15σύλλαβοι.

Θέμα : Οἱ τρεῖς αὐτοὶ φυλακισμένοι παραπλάνησαν τὸν σκοπὸ. Παραβίασαν τὴ σιδερόπορτα μ' ἕνα λιβέρι καὶ βγήκαν ἔξω. Ἦρθαν στὰ χέρια μὲ τοὺς βαρδιάνους. Πῆραν τοῦ ἐνὸς τὸ ντουφέκι καὶ φέβγουν. Καταδιώκονται ἀπὸ ἀστυνομικὸ σῶμα, πυροβολοῦνται κ' οἱ δυὸ πρῶτοι σκοτώνονται. Ὁ τρίτος ξαναγυρνᾷ στὴ φυλακή.

13. Τραγούδι τοῦ ἀνίκητου Π. Κουταλιανοῦ ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ), Λεμησσῶ (Κύπρου), ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος», 1896.

Ἄρ. 132. 8νο. 10]8]96 σ. 12. Πρώτη. 500. 1 χ. γ. στ. 198 15σύλλαβοι.

Θέμα : Ὁ Κουταλιανὸς Ἕλληνας πρωτοπαλαστής ἀπὸ τὴν Κούταλη σὲ ἡλικία 18 χρόνων πηγαίνει στὴν Ἀμερικὴ. Στὸ δρόμο, στὴ Μασσαλία, κάνει παλληκαριῆς ἀξιοθαύμαστες. Φτάνον-

τας στὸν προορισμὸ τοῦ παλέβει μ' ἓνα Ἰταλὸ κ' ἓνα Γάλλο καὶ νικᾷ. Ταξιδεύει σ' ὄλο τὸν κόσμον γιὰ νὰ ἐπιδείξει τὶς ἀνδραγαθίες τῆς σωματικῆς τοῦ ρώμης καὶ φτάνει καὶ στὴν Κύπρον.

14 Διάφορα τραγούδια ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ) ἐν Λεμησῶ (Κύπρου) ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος», 1897.

Θέμα: δίστιχα γιὰ τὴν ἀγάπη σ. 1-4 ἀπάνω στὴ λέξη «βασιλιτζιά» σ. 4-5 μὲ θέμα τ' ὅτι οἱ «μαραθευτές» τάξη ἔξυπνων ἐμπόρων ἀπὸ τὸ διαμέρισμα Μαραθάσα κ' ἐγκατεστημένων στὴν Λεμεσὸ καταδέχτηκαν νὰ ἐνοικιάσουν ἀκίνητα τῶν γιὰ νὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς «οἶκοι ἀνοχῆς». Τὸ ἀποδίδει στὴν κερδοσκοπικὴ τοὺς βουλιμῖα πού πιστεύεται γενικῶς νὰ χαρακτηρίζει τοὺς ἀνθρώπους τοῦ διαμερισματος αὐτοῦ.

15. Ὁ πόλεμος Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας τοῦ 1897 ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ) Ἐν Λεμησῶ (Κύπρου), ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος», 1897.

Ἀρ. 141. 8νο 17)9)97 σ. 10. Πρώτη 1000. 2 χ.γ. στ. 322 15σύλλαβοι.

Θέμα: Ὁ ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τῆς Κρήτης περιγράφει τὴν ἀποβίβαση τοῦ Βάσου καὶ τὴν ἐγκατάλειψη τοῦ νησιοῦ ἀπὸ τὰ ἀντίπαλα στρατεύματα μὲ τὴ διαταγὴ τῶν Δυνάμεων. Κατόπι ἔρχεται ἡ περιγραφή τῆς προέλασης στὴ Θεσσαλία, ἡ ὑποχώρησις στὴ Λάρισα, στὰ Φάρσαλα, στὸ Δομοκὸ, στὸ Βελεστίνο. Περιγράφονται οἱ μάχες καθὼς κ' ἡ ἐκστρατεία στὴν Ἠπειρὸ ἴσαμε τὰ Πέντε Πηγᾶδια. Ὁ ποιητὴς ἦτανε πολεμιστὴς σὲ τοῦτο τὸν πόλεμον.

16 Ὁ πόλεμος Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας τοῦ 1897 ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ) ἐν Λάρνακι (Κύπρου) τύποις «Φιλοκαλίας» 1897.

Ἀρ. 148. 8νο 4)11)1897 σ. 12 Δευτέρα 1000 1 χ.γ. στ. 322 15σύλλαβοι.

Θέμα: Βλ. τὸ προηγούμενον.

17 Τραγούδι τῆς ἀγάπης ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ) ἐν Λεμησῶ (Κύπρου) τύποις «Σάλπιγγος», 1898.

Ἀρ. 150. 8νο 15)2)98. σ.7. Πρώτη 1000 1 χ.γ. στ. 168 8σύλλαβοι μὲ παροξύωσιον ρίμα αα, ββ, κτλ.

Θέμα: τραγουδεῖ τὸν ἔρωτα τοῦ Συναντᾶ τὴν ἀγάπην τοῦ. Τῆς λέει πὼς ἔχει στείλει προξενιτάδες στοὺς δικούς της. Αὐτὴ ἀρνεῖται πὼς ἔχει κὰν εἶδησι. Τὸν συμπαθεῖ κι ἀποφασίζει νὰ τὸν παντρευτεῖ. Εἶναι ὅμως μικρὴ στὴν ἡλικία. Θὰ περιμένει νὰ μεγαλώσει γιὰ νὰ τὴν πάρει καὶ νὰ φύγει.

18 Στοχασμοὶ ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ) ἐν Λεμησῶ (Κύπρου) ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος» 1898.

Ἀρ. 161 8νο 15)4)1898. σ.6. Πρώτη 9)0. 1χ.γ. στ. 162 15σύλλαβοι.

Θέμα: Συμβουλεύει τὸν Κυπριακὸ λαὸ πὼς πρέπει νὰ ὑποστηρίξει τὴν ντόπια βιομηχανία ἀγοράζοντας ρούχα κυπριώικης κατασκευῆς. Ἐτοὶ βρίσκει ἀφορμὴ νὰ ἐπαινέσει τὶς φάντρες τοῦ Λευκόνοικου. Ἐπίσης συμβουλεύει νὰ μὴ ἀγοράζονται εὐρωπαϊκὲς κλίνες, ἀλλὰ ντόπιες κομοδρομίσιμες. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ γίνῃ δυνατό νὰ ὑπάρξουν καὶ ντόπια ἐργοστάσια πού θᾶνε μεγάλη ὠφέλεια στὸν τόπον. Ψέγει τὴ σπατάλη στὰ θέατρα καὶ στὰ καφενεῖα.

19 Διάφορα τραγούδια (Θεσσαλία—Κουτσουφλιάνη—Γλάδστον—Πατριά) ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ) ἐν Λεμησῶ (Κύπρου) ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος», 1898.

Ἀρ. 166. 8νο. 28)7)98. σ. 7. Πρώτη 1000 1 χ. γ. στ. 174 15σύλλαβοι.

Θέμα: Ἡ ἐπιστροφή τῆς Θεσσαλίας στὴν Ἑλλάδα ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμον τοῦ 1897. Ἐκκλησιὴ γιὰ βοήθεια γιὰ τὴ Θεσσαλία πού ὁ πόλεμος τῆς εἶχε κταρημάξει τὰ χωριά. Περιγράφει τὸ πατριωτισμὸ τῆς Κουτσουφλιά-

νης γιατί μόλις οί κάτοικοι της πληροφορήθηκαν τὴν ἐκχώρηση τῆς στήν Τουρκία πήραν ὅ,τι μπορούσαν νὰ πάρουν, ἔκασαν τὸ χωριὸ κ' ἔφυγαν στὴν Ἑλλάδα. "Ἐπαινος γιὰ τὸν Γλάδστονα καὶ γενικῶς γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

20 Ἀνάστασις τῆς Κρήτης ποίημα ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακατᾶ). "Ἐκδοσις Β', Λεμεσῶ Κύπρου τύποις «Σάλπιγγος» 1899.

Ἄρ. 186. 8νο. 30]7]1899. σ. 8. Δευτέρα. * 500. 1 χ. γ. στ. 214 15σύλλαβοι.

Θέμα: Ἀποδίδει τὴν ἀπολευθέρωση τῆς Κρήτης στὸ Θεό. Κατόπι περιγράφει τὸν πηγαϊμὸ τοῦ Πρίγκηπα Γεωργίου στὴν Κρήτη πού τὸν στολίζει μὲ χίλιες δυὸ θερμὲς εὐχές.

21 Οἱ δώδεκα μῆνες, ποίημα ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακατᾶ) ἐν Λεμεσῶ (Κύπρου) ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος» 1900.

Ἄρ. 201. 8νο. 18]6]1900. σ. 6 Πρώτη. 500. 1 χ. γ. στ. 180 15σύλλαβοι.

Θέμα: Περιγραφή τῶν μηνῶν καὶ τῶν ἀγροτικῶν ἀσχολιῶν.

22 Τὰ κόμματα εἰς τὴν Κύπρον (ποίημα) ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακατᾶ). Ἐν Λεμεσῶ (Κύπρου) ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος», 1901.

Ἄρ. 228. 4ο. 1]12]1901. σ. 8. Πρώτη. 800. 1 χ. γ. στ. 244 15σύλλαβοι.

Θέμα: Θλίβεται γιὰ τὴν ἄθλια κατάστασι τοῦ τόπου ἀπ' ἀφορμὴ τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ, γιὰ τὸ χωρισμὸ σὲ Μακρακιστὲς καὶ Μασόνους, συμβουλεύει εἰρήνην καὶ ἀγάπην κ' ἐλπίζει πὼς σήμερ ζήτημα θὰ λυθεῖ σύντομα μιά κ' εἶχαν φτάσει στὸν τόπο ἀντιπρόσωποι τῶν Πατριαρχείων.

23 Τραγούδι τῶν πνιμένων ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακατᾶ) ἐν Λεμεσῶ (Κύπρου) τύποις «Σάλπιγγος», 1902.

Ἄρ. 250 4ο. 21]7]1902. σ. 8. Πρώτη. 500. 1 χ. γ. στ. 232 15σύλλαβοι.

Θέμα: Μιά ἀδικαιολόγητη παρέκβα-

ση: στὰ Λεύκαρα γιὰ ἀνάδειξη ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς ἕνα γερὸ ξυλοκόπημα γιὰτὶ τὸ χωριὸ ἦταν διαιρεμένο σὲ δυὸ ἀντίθετες μερίδες (26 πρῶτοι στίχοι). Κατόπι στὸ πανηγύρι τοῦ κατακλυσμοῦ στὴ Λεμεσό μιά βάρκα μὲ πανηγυριστὲς τράκαρε μὲ μιὰν ἄλλη πού ξεφόρτωνε ἐμπορεύματα ἀπὸ κάποιον βαπόρι. Μιά γυναῖκα ἀπὸ τὴ Σηλόκου καὶ δυὸ νέοι ἀπὸ τὸ Κοιλάνι πνίγηκαν. Περιγραφή τῆς ἀνεύρεσης τῶν πτωμάτων καὶ τοῦ θρήνου τῶν δικῶν τῶν.

24 Κυπριακὰ ζητήματα, ποίημα ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακατᾶ) ἐν Λεμεσῶ (Κύπρου) ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος», 1903.

Ἄρ. 281 8νο. 28]11]1903. σ. 8. Πρώτη. 500. 1χ. γ. στ. 216 15σύλλαβοι

Θέμα: ἐξύμνηση τῆς πειθαρχίας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς εἰρήνης, τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς παιδείας. Σύγκριση μὲ τὴν προηγούμενη κατάστασι στὸν καιρὸ τῆς τουρκοκρατίας. Ψέγει τὴν ἀπροθυμία τῶν χωρικῶν νὰ στέλλουν τὰ παιδιά τους στὸ σκολειὸ. Κατόπι στιχουργεῖ ἀπάνω στὴ διάδοσι πὼς ἡ Ἀγγλία σκόπευε νὰ ἐπιστρέψει τὴν Κύπρον στὴν Τουρκία. Ἐπειτα μιλά γιὰ τὴν ἴδρυσιν μιᾶς Κυπριακῆς Τράπεζας, χρεωστάσιο, ἐλάττωσι τοῦ ποσοστοῦ τοῦ τόκου, μακροπρόθεσμα δάνεια κτλ.

25 Ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ποίημα ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακατᾶ) ἐν Λεμεσῶ (Κύπρου) τύποις «Σάλπιγγος», 1903.

Ἄρ. 282. 8νο. 25]4]1903. σ. 5. Πρώτη. 500. 1/2 χ. γ. στ. 202 15σύλλαβοι.

Θέμα: Διάλογος μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς. Ζητάει τὸ σῶμα ἔλεος ἀπὸ τὴν ψυχὴ μιά καὶ τῆς ἀποχωρίστηκε. Τὴν ἱκετεύει νὰ ξαναγυρίσει κοντά του γιὰ νὰ τοῦ δοθεῖ εὐκαιρία νὰ κάνει ὅ,τι δὲν εἶχε κάνει πρὶν καὶ νὰ σωθεῖ. «Ἀδύνατο» εἶναι ἡ ἀπάντησις τῆς. Πέρνουσι τὸ σῶμα οἱ παπάδες γιὰ νὰ τὸ θάψουν. Ἀκολουθεῖ μιά στι-

* Ἡ πρώτη δὲ βρίσκεται καταχωρημένη.

χομυθία τάφου καὶ νεκροῦ κ' ὕστερα μεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τοῦ δικαίου (σ. 4—5).

Τὸ σῶμα ἐδιάλυσεν μέχρι ὡς ταῖς σαράντα ἄλλ' ὅμως τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἄλυτον μένει
[πάντα.

26 Ὅπως καὶ τὸ προηγούμενο (12).

27 Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Νάπας Λεμεσοῦ ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου (ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρακαπᾶ) ἐν Λεμεσῶ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος», 1904.

Ἄρ. 298 8νο. 5|4|1904. σ. 8. Πρώτη. 500. 1 χ. γ. στ. 246 15σύλλαβοι.

Θέμα: Τὸ χτίσιμο τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Νάπας (μέχρι τῆς σ. 5). Ἐπαινος γιὰ τὴ Λεμεσὸ καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀποστροφῆ γι ἀγάπη κι ὁμόνοια. Κα-

(12) Δὲ σημειώνεται ὅμως ὡς δεύτερη ἔκδοσις ἐπὶ Cyprus Gazette 1|1|1904, p. 5228.

τόπι συνεχίζει γιὰ τὸ χτίσιμο τῆς ἐκκλησιᾶς τῆς Γερμασόγειας.

28 Ὁ φόνος τοῦ Κάουν καὶ ἡ δίκη ποίημα ὑπὸ Κυριάκου Παπαδοπούλου ἐξ Ἀρακαπᾶ καὶ Κωσταντίνου Φιλίππου ἐκ Στροβόλου. Ἐν Λεμεσῶ τύποις «Σάλπιγγος», 1905.

Ἄρ. 315, 8νο. 16|3|1905. σ. 8. Πρώτη. 800. 1 χ. γ. στ. 238 15σύλλαβοι.

Θέμα: Τὸ τσιφλίκι τοῦ Ραντιδιοῦ στὴν ἐπαρχία Πάφο ἀγοράστηκε ἀπὸ μιὰν Ἀγγλικὴ ἑταιρεία. Ὁ Κάουν ἦρθε στὴν Κύπρο ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἑταιρείας καὶ τὴν πρώτη-πρώτη βραδυὰ τοῦ πῆγε στὸ Ραντίδι τὸν σκότωσαν. Ἐπικηρύχθησαν οἱ φονιάδες καὶ συλλάβαν 4 τοὺς δὲν καταδικαστήκανε ὅμως.

ANT. INTIANOΣ

ΠΩΣ ΕΚΑΤΗΝΤΗΣΑ

Τὴν νύχταμ ποῦ σ' ἀρμάζασιμ μὲ ἄλλομ πέρτικά μου
ἀποῦ τὴμ μέσην ἔνωσα τὸ στήθος μου τζι' ἐράην
τζιαί, σὰμ πουλλίν, ἐπέτησεν τζι ἐχάθην ἢ χαρά μου
π' ἀνζιελοσιάστην τοὺς καμοὺς, ποῦρταν σωστόγ κουπάιν.

Τζι' ἔσιει ποῦ τότες τζιαί νὰ πᾶ, ποῦ τὸ κορμίμ μου μοιάζει
σάν ἕναν σπητιγ κούκκουρον, ποῦ μαυρογερημιάζει
διχῶς καμιὰν νοικοτζιυρὰν νὰ μπαίνει νὰ τὸ σάζει
τζι' ἔν μανιχὸς του ὁ ἄδρωπος μέσα, τζι' ἀναστενάζει!

ΕΙΜΑΙ ΝΗΛΙΟΣ ;

Σίλιους άνομάτους είπουν νάρτουσιν νά μοῦ τανήσουν
 τούν' τήγ γήν νά τήσ σηκώσω, — πόν ήμπόρω μανιχός μου —
 νάκκον ώραν λλλίοι χτίστες τοίχος στό πλευρόν νά χτίσουν
 γιά νά κάτσο' ό άξονάς της ἴσια γιά καλόν τοῦ κόσμου.

Τζί' έμ πιστεύκουν, μέ νά ποῦσιν «χάτ' άς πάμεγ γιά τό χάζιν».
 "Ωσπου τούς λαλώ «έλάτε», τζιείνοι πάσιμ πίσω-πίσω.
 "Ας λαώννουνται οί χάφτες! είντα τζιαί ποδα μαράζιν;
 Είμαι νήλιος; ... Τά μυαλά τους άν έν κλότσιοι νά τά ψήσω;...

ΨΕΥΚΙΑ

Είντα λοής νάσι' όρεξην τό πλάσμαγ γιά δουλειάν
 εΐτε στα σιέρκα ή στον νοῦν, νά σπείρει νά γιωρκήσει,
 τζιαί τής ζωής του τόν τροχόν άχολος νά τζιυλήσει,
 άφοῦτις οὔλλ' έπήσιν μέ τήν κατραβαλιάν ;

'Εδράτζιασεν τζιείν' τό δεντρόν πού τό λαλοῦν ψευκιον,
 μ' "Αΐα "Ορ' έμείνασιν μέ κάμποι πόν έφτάσαν
 οί κλώνοι του, γυρόν τήγ γήν πού πάνω καππελιάσαν,
 τοῦ νήλιου έν τοῦ φήκασιν νά δεΐ χαραμαδικιάν.

ΑΓΑΠΗ ΠΡΩΤΗ

"Οντες ή γή έμ πρωτογκάς, πολλά μουσκομυρίζει—
 σάν τό φιλίν τής κορασιās πού σοῦ πρωτοχαρίζει.
 "Αμα βρασιεί πολλές βολλές τζιαί βαρυστομασιάσει,
 πκιόν τζιιτρινίζει τζι' άρωστā, π' άρκει νά τής περάσει.
 Για νάβρεις τάτιν τοῦ νεροῦ πρέπει νά κοριζιάσεις,
 τζιαί τοῦ φαγιοῦ, τό ἴδιον, πουζάρτου νά πεινάσεις.
 Για τοῦτον τζι' έν άξήχαστη κάθε άγάπη πρώτη,
 γιατ' "Ερωτα κρασίλ λυσιαί τότες νά πκιεί ή νεότη.

ΠΑΥΛΟΣ ΛΙΑΣΙΔΗΣ

ΠΡΟΖΕΣ

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ*

Ξέγνιαστη βασιλοπούλα μὲ τὸ ροδαλὸ στοματάκι καὶ τὶς χαριτωμένες μπουκλίτσες τῶ μαλλιῶνε σου ποὺ ἀπαλοχάδευαν σὰν φτερά πεταλουδίτσας τὸν παρθενικὸ λαιμὸ σου καὶ τὰ φλογάτα σου μάγουλα. Ἡ ματιά σου καθρέφτιζε τοῦ φωτὸς τὰ παιγνιδίσματα κι ἡ ψυχὴ σου ἔνιωθε κι ἔζουσε τὸ τρελλὸ σπαρταριστὸ κελᾶδημα τῶν πουλιῶν.

Σ' ἀντίκρυσεν ἡ Μοῖρα—σὰν μαύρη σκιά στὸν οὐρανὸ σου—καὶ τὸ σκληρὸ παγερὸ της μάτι γλίστρησε μέσα στὴν ψυχὴ σου σὰν κρύος βοριάς. Τὰ ματόκλαδα σου σὰν φτεροῦγες φοβισμένου πουλιοῦ, σπασμωδικὰ ἀνοιγοκλείσανε. Φρικιάσανε οἱ μπουκλίτσες τῶν μαλλιῶν σου καὶ τὸ χρῶμα σου πῆρε τοῦ κεκριμπαριοῦ τὸ χρῶμα.

Κι ἔκλαψες ἔκλαψες πικρὰ γιὰ τὴ ζωὴ ποὺ σοῦ κλεβαν. Το δάκρυ σου τ' ὀλόθερμο, ἀπ' τὴν ἀγνή βρυσούλα τῶ ματιῶ σου, καθρέφτιζε τὸν πόθο στὴ ζωὴ, στὸ ἥλιοφῶς καὶ στὸ τραγοῦδι τῶν πουλιῶν.

Μὰ στὰ ὀλόδακρα φοβισμένα σου μάτια ἔλαμψεν ἄξαφνα ἡ μεγάλη Ἑλλάδα.

Κι ἔγινες τ' ἀγνὸ παρθενικὸ θῦμα στὸν ἱερὸ βωμὸ τῆς Πατρίδας κι ὑψώθηκες καὶ λάμπεις γιὰ πάντα στὸν οὐρανὸ της.

ΕΥΡΥΔΙΚΗ

Συντροφιά παντοτινὴ μὲ τὸν καλὸ σου γυρνοδιάβαινες σ' ἀνότοπους καὶ πράσινα βοσκοτόπια καὶ κάτω ἀπὸ θαλερές ἀναδενδράδες. Τὸ κρουσταλλένιο σου γέλιο ζωντάνευε τὴ γύρω φύση, κι οἱ γλυκὲς νότες τοῦ καλοῦ σου σκόρπιζαν τὸ ρυθμὸ παντοῦ, καὶ στὴ ζωὴ σας, ποὺ εἰδύλλιο γελούμενο ἀπαλοκυλούσε γιὰ σᾶς.

Μὰ ἦρθεν ἄξαφνα ἡ μαύρη ὥρα ποὺ κάπου κρυμμένες οἱ γριές ἄσκημες Μοῖρες ἔκοψαν ζηλότυπα καὶ μ' ἀπονιὰ τὴ ζωούλα σου...

Ἐγυραν λυπημένες τὶς κορφές τους τὰ δέντρα καὶ σ' ἀποζητοῦσαν, μοιρολογούσανε τὰ πουλάκια τὸ χαμὸ σου, κρύφτηκε πίσω σὲ μαῦρο κρέπι θλιμμένος ὁ ἥλιος, μαραθῆκανε τοῦ κάμπου τὰ λουλούδια, ποὺ χάσανε τὸ χᾶιδι τῶν λευκῶ σου ποδαριῶν.

Τρεμάμενες θλιμμένες νότες ἀντήχησαν ἀπὸ τὴ λύρα τοῦ καλοῦ σου, συνωδευμένες μ' ἓνα μουγγὸ θλιπτὸ κλάμα. Ραγίσανε κι οἱ βράχοι ἀπὸ τὸν καημὸ του· μαλάκωσε κ' ἡ σκληρὴ τοῦ Πλούτωνα καρδιά...

Κ' ἡ φύση ὄλο ἀνάδινε κάποιους θλιμμένους ἀντίλαλους...

Κι ἐνῶ σὲ κρατοῦσε στὴ σιδερένια του ἀγκαλιὰ τὸ πεπρωμένο, σ' ἀνάστησεν ὁ μεγάλος ἐρωτευμένος μὲ τὴ θεία του τέχνη.

*) Ἀπὸ τὴ σειρὰ «Ἀρχαῖα Πορτραῖτα» Βλ. «Κ. Γρ.» τ. 14—16 σ. 476—477.

ΝΑΥΣΙΚΑ

Εύλογημένοι οί γονιοί που σὲ γέννησαν καὶ τρισευλογημένοι ἐκεῖνος που θὰ σὲ κλείσῃ, θησαυρὸ ἀτίμητο, στὴν ἀγκαλιὰ του. Ἔτσι σὲ τραγουδάει ὁ γέρο Ὀμηρος κι ἀγνή, ἀθῶα παιδούλα σ' ἔστησε ἀπάνω ἀπ' τοὺς αἰῶνες.

Ἦναι θεῖο τ' ὠραῖο σου κορμί τὸ πλασμένο μέσα σὲ χαρούμενα παιγνίδια, τὰ ὀλόλευκα χέρια σου κι' ἀπάνω ἀπ' ὅλα οἱ τορνευτές σου κνήμες· κι' ἀκόμα ἡ ντροπαλοσύνη σου καὶ τὸ ροδαλὸ χρῶμα που ἀνθοῦσε στὰ μάγουλά σου. Μὲ τοῦ πουλιοῦ τὴ χάρη συγγενεὺς καὶ μὲ τῶν λουλουδιῶν τὴν ὁμορφιά καὶ τὴν ἀπαλοσύνη. Κάτι ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο τῶν Θεῶν τοῦ Ὀλύμπου σοῦ δόθηκε καὶ σὰν ν' ἀνάπνευσες τὴν αὔρα τῶν Ἀθανάτων.

Ξανάγινε νιὸς ὁ γέρο Ὀμηρος μιλώντας γιὰ τοῦ κορμιοῦ καὶ τῆς ψυχῆς σου τὰ χαρίσματα. Χλώμιασαν τὰ πλανέματα καὶ τὰ πάθια τοῦ ἀδάμαστου πορθητῆ τῆς Τροίας μπροστὰ στὸ δικό σου χαμόγελο. Ὁ χρόνος σὰν νὰ ξεχάστηκε μπροστὰ στὴ δική σου καλωσύνη· πάντα νέα ἀνθίζεις στὴ θύμισή μας καὶ μὲ τὰ χτυποκάρδια μας σ' ἀναζητοῦμε.

Εἶσαι σὰ μιὰ ἀπαλὴ γλυκούλα νότα στὸ πολύβοο τραγούδι τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, εἶσαι ἓνα μεϊδιάμα που γλυκαίνει καὶ θερμαίνει τίς θλιμμένες μας ψυχές.

Εἶσαι ἡ καλὴ Μοῖρα, ὅταν μᾶς δέρνει ἡ μπόρα τῶν δακρῶν—κι' ὁ Παρήγορος Ἄγγελος στὴν κόλασή μας.

ΚΛΥΤΑΙΜΗΣΤΡΑ

Εἶμαι ἡ μοιραία γυναῖκα τῆς καταστροφῆς. Μέσα μου τὸ πάθος φωτιά, στὰ μάτια μου φλόγα, στὴ σάρκα μου ἡ τρεμούλα τῆς λαγνείας. Στὴ ψυχή μου ἓνα βάραθρο· κάποια σκοτάδια κλείνω μέσα μου. Εἶμαι ἡ σκύλλα μάνα, εἶμαι κοταραμένη.

Σέρνω στὴ ζωὴ μου, σὰ φίδι ζωσμένο στὸ κορμί μου, τὸ κρῖμα μου. Μάταια προσπαθῶ τὴν τύψη μου νὰ νανουρίσω, που βόσκει μέσα μου σὰ λαίμαργο σκουλήκι. Στὰ μεγάλα μαῦρα μάτια μου—σκοτεινὰ σὰν τίς φτερούγιες τῆς Νύχτας—ἀστράφτει συχνὰ τὸ μοιραῖο πελέκι μὲ τὸ κοφτερό του λεπίδι. Κάποια μουγγρητὰ συνοδεύουν παντοῦ τὰ βήματά μου, σὰν παγεροὶ ἤχοι πατημάτων σ' ἀδειανές κάμαρες. Ἄλιμονο! δὲ μπορῶ νὰ ξεφύγω τὸ θύμημα τῆς φριχτῆς ὥρας, που μοῦγινε ὁ πιστός μου σύντροφος κι' ὁ τρομερός μου ἐφιάλτης. Εἶμοι ἡ σκύλλα μάνα, εἶμαι καταραμένη.

Στὴν ψυχή μου φωλιάζει ἓνας μαῦρος γύπας μ' ἀχόρταγο ἀνοιχτὸ στόμα, που χτυπάει πένθιμα τὰ φτερά του καὶ κρῶζει πάντα τόσο ἀπαίσια.

Ἦναι Σιωπὴ κι' ὦ Λήθη κι' ὦ μαῦρε Θάνατε λυτρώστε με πιά.... Ἐλάτε..... Σκεπάστε γρήγορα τὸ μεγάλο μου κρῖμα.

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Α.

ΚΥΠΡΙΑΚΕΣ ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ

1. Παραγωγή τῆς βροντῆς.

Οἱ βροντές, κατὰ τοὺς Κυπρίους, παράγονται ἀπὸ τὸν κρότο τῆς ἄμαξας τοῦ Προφήτη Ἡλίας σὰ διατρέχει τὰ νέφη. Στὲς δυνατὲς βροντὲς λέγουν: «Ἄκου βούριστρα (τρεξίματα) τοῦ Ἄϊ Ἡλίας.

2. Παραγωγή τῆς ἀστραπῆς.

Οἱ ἀστραπὲς παράγονται ἀπὸ τὴν προστριβὴ τῶν πετάλων τῶν ἀλόγων τοῦ ἄρματος τοῦ ἴδιου προφήτη ποὺ χτυπάει ἀπάνω σὲ πέτρες.

3. Παραγωγή τοῦ ἀνέμου.

Φρονοῦν ὅτι ὁ προφήτης Ἡλίας εἶναι προστάτης τῶν ἀνέμων καὶ σὰ θέλει, τοὺς ἐξαποστέλλει. Γι' αὐτὸ κ' οἱ χωρικοί, ὅταν λιχνίζουν τὰ σιτηρά τους καὶ κοπᾶσει ὁ ἄνεμος, ἐπικαλοῦνται τὴ βοήθεια του γιὰ νὰ στείλει εὐνοϊκὸ ἄνεμο λέγοντας: «Ἄϊ Ἡλίας μου στείλει τὸν ἄνεμοσ σου τζιαὶ νὰ σου ἄψω ἕναν τζιερίν». Ἔτσι πολλὰ παρεκλήσια σὲ καλὴ ἢ σ' ἐρειπωμένη κατάσταση ποὺ φέρουν τ' ὄνομα του, εἶναι κτισμένα ἀπάνω στὲς ψηλότερες κορυφὲς τῶν βουνῶν. Ἡ τέτοια δοξασία προέρχεται ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη ποὺ σύμφωνα μ' αὐτὴ ὁ προφήτης «ἀνηρπάγη» μέσα σὲ μιὰ φωτεινὴ νεφέλη ἀπάνω σ' ἕνα πύρινο ἄρμα. Ἡ λέξη Ἡλίας προφέρεται Λιδᾶς ὅπως «παρακλήσιν τοῦ Ἄϊ Λιδᾶ».

4. Παραγωγή τῆς βροχῆς:

Ἐπίσης γιὰ τὴ βροχὴ φρονοῦν πὼς παράγεται ἀπὸ τὴν ἀπορροήση νεροῦ

ἀπ' τὴ θάλασσα ποὺ ὑψώνεται ὡς τὰ νέφη μὲ νεραντλίες ποὺ τὲς ὀνομάζουν «τροῦμπες» καὶ ποὺ φρονοῦν πὼς τὲς στήνει αὐτὸς ὁ Θεὸς ἀπάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. Ἡ τέτοια δοξασία προέρχεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία γιὰτὶ στὲς εὐχές της γιὰ τὴν ἀνομβρία συναντᾶ κανεὶς: «ὁ προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ θαλάσσης καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς» (εὐχολόγιον, σελ. 522, εὐχὴ β', στιχ. 3—5). Τὴν τέτοια δοξασία ἀκολούθησε καὶ ἡ μοναχὴ Κασσιανὴ στὸ τροπᾶριό της «ὁ νεφέλαις διεξάγων τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ».

5. Γιὰ τοὺς ἀστέρες.

Κάθε ἀστέρας ἀντιπροσωπεύει τὴ ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου. Τὸν ἀστέρα αὐτὸ τὸν θεωροῦν σὰ μιὰ κανδήλα ἀναμμένη γιὰ κάθε ἀνθρώπο. Ὅταν αὐτὴ σβύσει, σβύνει κ' ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ ὅταν πέφτουν διάπτοντες ἀστέρες λέγουν «κάποιος ἐπέθανεν».

Μάϊος 1935.

Ξ. Π. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ

ΣΗΜ.—Πολλὲς ἀπὸ τὲς δοξασίαις αὐτὲς τὲς εἶχα ἀκούσει ὅταν ἦμουνα παιδί ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ πατέρα μου ποὺ πέθανε πρὶν εἴκοσι χρόνια σὲ ἡλικία 75 ἐτῶν καὶ ἀπὸ τὸν παπούλη μου, τὸν πατέρα τῆς μητέρας μου, (1820—1895) καὶ ἀπὸ ἐνήλικους ἀγράμματους χωρικοὺς στὰ νεανικά μου χρόνια.

B.

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥΣ ΛΕΜΥΘΙΚΙΩΤΕΣ

[Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν τῆς Μαραθάσας, οἱ Μαραθεῦτες, εἶναι ὀνομαστοὶ σ' ὅλη τὴν Κύπρον γιὰ τὸ ἐμπορικὸ τους δαιμόνιο, τὴν ἐπιχειρηματικότητα καὶ τὴν ἀγάπην τους στὸ χρῆμα. Ὁ κανόνας τῆς ζωῆς τους συνοψίζεται στὸ ἀποδιδόμενον, σ' αὐτοὺς γνωμικόν: Γιὰ πρᾶσσε γιὰ μετάπρασσε, γιὰ ἴπου τὸν κόσμον λείψε.

Κι ἐπειδὴ, σὰν ἄνθρωποι τοῦ παρᾶ, μεταχειρίζονται στὲς δουλειές τους ὅλα τὰ μέσα, θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτα, ἐγέννησαν τὴν δυσπιστίαν στοὺς ἄλλους Κυπρίους, οἱ ὅποιοι ἔχουν τὴν ἰδέαν ὅτι: Μαραθεῦτες, ψευδῆτες, κλέφτες.

Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἀνάμεσα στοὺς Μαραθεῦτες ὑπάρχουν διάφοροι βαθμοὶ «ἐξυπνάδας». Οἱ Πεδουλιῶτες λ. χ. θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς πῖο δραστήριους καὶ ἐπιτήδεους, ἐνῶ οἱ Λεμυθῖωτες εἶναι οἱ περισσότερον ἀπονήρευτοι καὶ ἀπλοϊκοί. Οἱ παρακάτω ἱστορίες πειράζουν τοὺς Λεμυθῖωτες γιὰ τὴ δειλία τους καὶ ἀνικανότητά τους νὰ κάμουν ἐμπόριον καὶ τὴς ἔβγαλαν, πιθανώτατα, οἱ Πεδουλιῶτες ποὺ κατέχουν τὰ σκῆπτρα στὴν «πράξιν» καὶ ἰδίως τὴν «κασαπιτζήν», ἡ ὁποία εἶναι ἀπὸ τὰ κυριώτερα ἐπαγγέλματα ποὺ ἀσκοῦν σὲ ὅλη σχεδὸν τὴν Κύπρον.

Τὴν πρώτην ἱστορίαν ἀναφέρει κ. Συκουτρῆς σὲ μιὰ μελέτη τοῦ «Χαρακτηρισμοὶ καὶ πειράγματα χωριῶν ἐν Κύπρῳ» ποὺ δημοσίευσεν στὰ «Κυπρ. Χρονικά» (ἔτος Α', τεύχος Β' Φεβρ. 1923 καὶ τεύχ. Γ' Μαρτ. 1923). Ἡ δευτέρα εἶναι, ὅσο ξέρω, ἀδημοσίευτη.

Στὴν προφορικῇ, ἐννοεῖται διήγησιν, ὅπου ὁ διηγούμενος ἀπομιμείται τὴ φωνὴν καὶ τὴν ἰδιάζουσαν προφορὰ τῶν χωρικῶν ἔχουν πολὺ περισσότερη χάριν, ἀλλὰ μόνο φωνογραφικῶς μποροῦσαν ν' ἀποδοθοῦν. Ἡ γραπτὴ διήγησιν, στερεῖται τὸ σπουδαῖον αὐτὸ θέλ-

γητρο, δὲν παύει, ὡστόσο νᾶναι, ἐνδιαφέρουσα καὶ διασκεδαστικῇ].

I

Μιὰν ἡμέραν ἐκάθουσαν καμπόσοι Λεμυθῖωτες στὸν καφενὲν τζι' ἐσουντουχαῖνναν. Ἦρτεν τζι' ἡ ὀμιλία πάνω στα ἐμπόρια. Πολοέται ἕνας τζιαὶ λαλεῖ τους: Νὰ κάμωμεν, ρέ, τζι' ἐμεῖς ἐμπόριον, νὰ κάμωμεν ἐμπόριον νὰ βγάλωμεν τὸν ἄμα μας τζιαὶ τᾶλλον μας.

—Τζ' εἶντα ἐμπόριον νὰ κάμωμεν, ἀρωτᾷ ἄλλος.—Νὰ κάμωμεν κασαπιτζήν ὅι νᾶχωμεν τοὺς Πέδουλους νὰ μᾶς τρῶσιν.—Ἐγ κάμνομεν, γυιέ μου, ἐμεῖς γιὰ ἐμπόριον, ἐγ κάμνομεν. Κανέναν ἴσακκοῦν νὰ φαίνομεν.—Ἄτε, ὄλάν, ἴπουτζαμαί, ἴ πὸν κάμνομεν. Γιατί ἐγ κάμνομεν; Νὰ βρεθοῦμεν καμπόσοι νὰ κάμωμεν ἐταιρείαν. Ἐτο σελίνιμ μου κάτω.—Ἐτο τζι' ἐμέναν, λαλεῖ ἄλλος.—Ἐγὼ ἐγ κρατῶ τὸ τσεντίμ μου βάρ μου το ἐσύ, ρέ Μιχαήλη, λαλεῖ ἕνας.

Ἐσουνάξαν καμμιάν δεκαρκὰν σελίνια τζι' ἐπήσιν στὸν Ἄην Νικόλαν τζι' ἐγοράσαν ἕναν τράουλλον. Σὰν ἔρχουσαν ἐνουχτωθῆκαν στὸν πεῦκον τῆς Πέρα Βάσας τζι' εἶπαν νὰ μείνουν νὰ τζοιμηθοῦσιν τζιαμαί.

Λαλεῖ τους ἕνας—τὸν τράουλλον, ρέ, τὸν τράουλλον—μέμπα τζιαὶ κλέψουμ μας τον. Ἐγ' κλέφτες δακάτω, ἐγ' κλέφτες.

—Νὰ σᾶς ἴπω ἐγὼ εἶντα νὰ κάμωμεν, λαλεῖ ἄλλος. Νὰ κάμωμεντε κύκλον τζιαὶ νὰ τὸβ βάλωμεσ στήμ μέσην. Ἐμ μπορεῖ κανένας νὰ δικαιοσιελίση.²—Νὰ δικαιοσιελίση; πολοέται ἄλλος. Κατὰ Θεὸν τὸ γαῖμαν του ρουφῶ το.

Ἐνας βοσκὸς ἴπου τὸν Ἄην Νικόλαν εἶδεν τοὺς Λεμυθῖωτες πὼς ἐγο

ράσαν τὸν τράουλλον τζαί ἐπειδὴ ἤ-
ξερέν τους εἶντα φοητοιάριδες ἐνι ἐ-
σκέφτην νὰ τους τὸν-ι-κλέψη. Ἔβαλεν
ἕναγ κομμάτιν ττενεκὲν στήγ κόξαν του
νὰ γυαλλίζη, τζαί μὲ τὴν τζυπόαν³
σὸ σιέριν ἐπῆεν τζι' ἐπκίασεν τὸν τρά-
ουλλον. "Ὅτι τζι' ἐξωμάκρισεν δυὸ—
τρεις σκάλες, ἕνας Λεμυθκιώτης ἐκού-
σπησεν⁴ τὸδ διπλανόν του τζαί λαλεῖ
του. —"Ανου, ρέ, ἄνου, τζι' ἐκλέψαμ
μας τὸν τράουλλον.—Βούρα, ρέ, βού-
ρα ἐσοῦ ὅσον νὰ ξυπνήσω τζι' ἐγώ,
λαλεῖ του τζεῖνος.—Τζαί ποῦ νὰ πάω,
ρέ, τζαί ποῦ νὰ πάω, πολοῖται ὁ πρῶ-
τος⁵ κραεῖ τὸχ Χάρομ μιτά του. Γυαλ-
λίζει, ρέ, γυαλλίζει ἄλωπως⁷ ἔσ' σ'ι-
απέττα.⁸

Ἐξυπνήσαν τζι' οἱ ἄλλοι Λεμυθκιῶ-
τες τζι' ἐκάμαναμ πῶς ἴποκνιαζονται.⁹
—Εἶνταμ ποῦ κάμνετε, ρέ, λαλοῦν
τους τζι' ἐμ μᾶς ἀφήνετε νὰ τζιοιμηθοῦ-
μεν.—Ἐκλέψαμ μας τὸν τράουλλον,
ρέ, ἐκλέψαμ μας τὸν τράουλλον, λα-
λοῦν τους τοῦτοι.

—Τζι' εἶνταμ που ἴκάμνετε ἐσεῖς,
εἶνταμ ποῦ ἴκάμνετε.—Ἦρτεμ μὲ τὸν
σίεπέττον, ρέ, ἦρτεμ μὲ τὸν σίεπέτ-
τον τζι' ἐπκίασεν τον τζι' ἐπῆεν. Ἄς
μείνει γέρημος τζι' ὁ τράουλλος τζι' ἡ
φάνη¹⁰ του. Εἶντα ἐν νὰ μᾶς-ι-σκο-
τώση ὁ κλέφτης. Ἐφ' φονιάες τοῦτοι,
ἔφ' φονιάες.

—Φέρ' ἰὸ σελίνο σου, ρέ Ττοουλη,
λαλεῖ ὁ Μιχαήλης.

—Ἐμ' πκιερώννω, Μιχαήλη, ἐμ πκιε-
ρώννω. Ὁ τράουλλος ἐπῆεν πκιόν.
Εἶντα ἔτσι κάμνου. Ἰσημ¹¹ μ' ἐξυ-
πνήσετε νὰ δῆτε εἶνταμ πῶθεν νὰ τοῦ
κάμω ἐγῶ. Ἐθεν νὰ τὸν δακκάσω
ἴπα σὸ καριτσαυλίν.¹² —"Ἄτε ρε, ἄτε
ἐσύ, λαλεῖ του ὁ Μιχαήλης, ἄλλομ
που λόγια νὰ λαλεῖς. "Αγ-για, ὀλάν,
λαλεῖ τους ἕνας παραιτᾶτε τα. Ἐν ἔν'
δουλειά μας τούτη. Θέλει Πέ(δ)ουλους,

γυιέ μου, Πέ(δ)ουλους γιὰ τούντηδ
δουλειάν.

II

"Ἡμαστοδ δώδεκα νομᾶτοι ἴπου τοὺς
καλοῦς. Ἡμουν ἐγῶ, ἦτουν ὁ Κου-
τσιομούττας, ἦτουν ὁ Φιελλέχας, ὁ
Σταματάρης, ὁ Σιάλος τοῦ Καμηένου,
ὁ Ἀντώνης τοῦ Ὑπάλληλου, ὁ Χαμπῆς
τοῦ Ἐξῆντα ἦτουν ὁ Τόπρας, ἦτουν
τὸ Γιουπίν, ὁ Λαζωνιάς, ὁ Γιωρκῆς,
τοῦ Πίλλα, ἦτουν ὁ Πιτσιέντης. Τζι'
ἐπήαμεγ κάτω τζεῖ στήγ Καρύδαιναν¹
νὰ φᾶμεν τζαί νὰ πκιοῦμεν.

Κατὰ Θεόν τῶν ἀπάντων, ρέ κοπέλ-
λια ἕναγ κῶλον τοῦ τυρκοῦ τζαί μια
ὄντζιάν κρασίν ἐγίνημαν, ἴδελ, τάππα
σὸ μεθύσιν. Ἐσύραμεν τζύλισμα
πάνω σὸν ἄμμον τζαί μέσα στές λα-
τζιές.

Πάνω σὸ φᾶς πάνω σὸ πκιεῖν ἦρ-
τεμ μου νεπέτι² νὰ τραουδήσω, βρέ.
"Ὅσοι μὲ φοβερίζουσιν κανέναν ἔφ' φοῦμαι
Βάλλω την μέσ στ' ἀγκάλια μου την νύχταν
[τζαί τζιοιμοῦμαι.

Σκορποῦμ³ μας μιάν—νὰ μ' ἐλεή-
ση ὁ Θεός μου, ἐθῶρεια τοὺς τοίχους
(Σημ.—Ὑπάρχουν «χαλοσπιδικιές» στήν
Καρύδαιναν) τζ' ἐθάρ(ρ)εια τζι' ἔγ'
κρεμμοῖ. Σκορποῦμ μας ἄλλημ μιάν,—
στήμ πίστημ μου, ἐλύσσιασεν ἡ κοτζιά-
καρη νὰ φά' τ' ἀλακούδιν.⁴

Ἦρταν οἱ Πέδουλοι, οἱ καταραμέ-
νοι, τζι' ἐπκιάσαμ μας τῆγ κατσέλλαμ
μας τζι' ἐπηαῖναν. Ἐγῶ ἐφώναζα της:
Μίο, κανναουροτρουλλοτζεροῦ.⁵ Τζεῖ-
νη ἐλάλεμ μου: Μιὰ—α.—α. Μάνα μου,
ἀνηψιούλλη μου, τζαί πκιοῖός ἐν τὸ
λυπάται ἔτσι χτηνάτζιν.

Κ. ΠΗΛΑΒΑΚΗΣ

1 τοποθεσία σὸ Ν μέρος τῆς Λεμύθου, 1
μίλλι ἐξω ἀπὸ τὸ χωριό. 2 σειρά. 3 ρίχνουν.
4 τὸ λακούδι, ἡ μικρὴ λατζιά (δασικὸ δέν-
τρο). Παροιμ. ἐκφρ. ποῦ σημαίνει μεγάλο φό-
βο καὶ θυμὸ μαζί. 5 ποῦ ἔχει τὸ χρῶμα τοῦ
κανναβιοῦ (καννάουρος), κίτρινο ξέθωρο καὶ
κέρατα «τρουλλωτᾶ» (τρουλλοτζέρας βοῦς),
πρὸς τὰ πάνω ψηλωμένα.

1 ἀπ' ἐκεῖ. 2 νὰ δρασκελήση. 3 τὸ κυπόδι,
ἡ γκλίτσα. 4 ἔσπρωξε μὲ τὸ χέρι. 5 σήκου.
6 τρέχα. 7 λαλῶ-πῶς, ἴσως. 8 τουφέκι. 9 ἀ-
νακλαδίζονται. 10 ἡ παρουσία του. 11 ἄς.
12 ὁ λάρυγγας.

Γ. Γ Η Θ Κ Ε Ι Ε Σ

1. Γηθηκιά κασινιόρου ἢ γριτζελ- λόρου. (1)

“Αμα κρούσει (2) κανέναν ὁ κασι-
νιόρος, τζείνος πού ξεύρει τζιαί γη-
τεύκει τον, πκιάννει ἕνα μασιαίριν τρι-
κάρφιν (3) τζιαί σταυρώνει το πάνω
στό μέρος πού τόν ἔκρουσεν ὁ κασι-
νιόρος τζιαί λαλεῖ: «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ
Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος Ἀμήν». Τότες ρίβκει (4)
το μασιαίριν χαμαί. Σταυρώνει τρεῖς
φορὲς μὲ τὸ μασιαίριν τζιαί ρίβκει το
χαμαί τζιαί λαλεῖ τοῦντα λόγια:

«Ἐκαμα τὴν ἀροδάμναν (5) ἄλετρον (6)
τζιαί τὴν ἐλιάμ ποδάριν (7)

Ποῦ τ' ἄκουσεν ἡ Παναῖα μου
ἡ Δέσποινα εἶπεν:

—Εἶντα' σεις τζιαί γροικίτσει; (8)

—Ἐκρουσεμ με ὁ γριτζελλόρος

—Πκιάσ' τὸ μέλιν, πκιάσ' το
τζι' ἄφρησ' τὸ φαρμάτζιν τζ' ἔλα.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ
Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, Ἀμήν».

Ἐπὶ τὴν 75 βλέες (9) τῆς τζεφαλῆς
νά τρέξει λοῦ τ' ἀχναροπόδαρα σου τὸ
(φαρμάτζιν)

2. Γηθηκιά τοῦ πόνου τῶν ἐντέρων.

Ἡ ἐπωδὴ αὐτὴ ἀναφέρεται ὡς μᾶς
εἶπαν στὸν πόνο τῶν βρεφῶν· δοκι-

(1) Κ' οἱ δυὸ λέξεις σημαίνουν τὸν σκορ-
πιόν. Ἡ λέξη «κασινιόρος» εἶναι συνηθέστε-
ρη. Ὅπως μᾶς ἔχουν ἐξηγήσει ὁ σκορπιὸς
ὀνομάζεται «γριτζελλόρος» ἢ γιατί βρίσκεται
στά «γριτζέλια» ἢ μαντάλια τῆς πόρτας ἢ
γιατὶ ἡ οὐρὰ τοῦ σκορπιοῦ τὴ στιγμή πού
θά κεντρίσει γίνεται κυκλική σάν «γριτζέλιν».

(2) κεντρίσει (3) μαχαίρι πού ἡ λαβὴ του ἔχει
τρία καρφώματα (4) ρίχτει (5) ροδοδάφνη
(6) ἄροτρο (7) τὸ κάτω μέρος τ' ἀρότρου
π' ἀπάνω του στηρίζεται τὸ ὑνὶ καὶ πού τὸ
πατὰ ὁ ζευγαλάτης σὰ θέλει νὰ εἰσχωρήσει
τ' ἀροτρό του στὴ γῆ (8) φωνάζει μὲ θόρυβο
(9) φλέβες.

μάστηκε ὁμως καὶ γιὰ πόνους ἡλικιω-
μένων ἀτόμων. Καὶ στὴν ἐπωδὴν αὐτὴ
παίζει ρόλο τὸ μαχαίρι μὲ τὰ τρία
καρφιά μὲ τὸ ὁποῖο σταυρώνει τὸν
ἄρρωστον ἐκεῖνος πού ξεύρει τὸ γῆτε-
μα καὶ λέει τὰ παρακάτω λόγια ἀρχί-
ζοντας μὲ τὲς λέξεις: «εἰς τὸ ὄνομα
τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγί-
ου πνεύματος». Αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται
τρεῖς φορὲς καὶ ρίχεται τὸ μαχαίρι
σὲ κάθε σταυρῶμα χαμαί:

«Φύε πόνε τῶν ἐντέρων
γαῖμαν τρώεις γαῖμαν πίννεις
γαῖμαν συγγοκαταπίννεις
γέρονεις τζιαί ποκαμματίζεις (1)
Ποῦσαι στά ἔντερα μπλεμένος (2)
τζιαί στό γαῖμαν βουτητημένος.

Ἐχριστὸς σὲ κατατρέσει
μὲ τὴν ἀργυρῆν μασιαίραν (3)
τζιαί μὲ τὴν δεξιάν του σιέραν (4)
Ἐπὶ τὴν 72 βλέες νὰ ξεβεῖ ὁ πόνος
ποῦ τ' ἀγνωρόποδα του

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ
καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν».

3. Γηθηκιά ἢ ἔβκαρμαν τοῦ νήλιου.

“Αμα ἓνι κανενοῦ κομμένα τὰ μέλη
του, ἢ ἔσειε τζεφαλόπονον βκάλλου
του τὸν νήλιον του μ' ἔτσι λοῆς: Τζιεῖ-
νη πού ξέρει τζιαί βκάλλει τὸν νήλιον
γεμώννει ἕναμ ποτῆριν νερόν τζιαί
σταυρώννει τὸν ἄρρωστον πάνων στό
μέτωπον τρεῖς φορὲς, Σὰν τὸ σταυρών-

(1) ἀποκοιμάσαι (2) περιτυλιγμένος (3)
μπαλτᾶς (3) χέρι μεγάλο μ' ἀνοικτὴ παλάμη
ἔτοιμο νὰ καταφέρει ράπισμα.

ΣΗΜ.—Τὲς δυὸ αὐτὲς ἐπωδὲς μοῦ τὲς ἔχει
ὑπαγορεύσει ἡ Γλυκερία Νικολάου ἀπὸ τὸν
Στρόβολον πού κι αὐτὴ τὲς εἶχε μάθει ἀπὸ
κάποιον συγγενῆ της.

νει ἀφήνει νά σιονόννεται (1) λλίολ-
λλίον (2) τὸ νερόν εἰς τὸ μέτωπον τοῦ
ἀρώστου τζιαί νά πέφτει στήγ γήν.
"Αν τύσει (3) τζιαί μείνει νακκουρίν (4)
σιονώννει το πίσω ποῦ τήρ ράσιην τοῦ
ἀρώστου. "Αν ἐνι πρῶνι στέκει κατὰ
ἀνατολήν τοῦ ἡλίου ἄν ἐνι δείλις κατὰ
τὸ βούττημαν (5) τοῦ ἡλίου. Ἡ ἐφτζιή
(6) ἐν τούτῃ : (Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πα-
τρός κ.λ.π.)

Τζιεῖθθε δῶθε τοῦ νεροῦ (7)
τζ' ἀντίπερα τοῦ ποταμοῦ
γρουσὸδ δεντροδ ἐβλάστησεν
γρουσαῖ πουλλούτζια (8) ἔβκαλεν
στοῦ ποτηροῦ τὸν κῶλον
Ἡλιον ἐτροῶν, ἡλιον ἐπίναν
ἡλιον ἐποκαμματίζαν (9)
Σὰν τρέσειε ὁ ἡλιος
σὰν τρέχον τ' ἄστρα

σὰν τρέσειε ἡ Παναῖα, ἡ Δέσποινα
νά πάει στόμι Μονογιόν της
ἔτσι νά τρέξει τὸ κακόν
ἀπὸ τὴν τζεφαλὴν τῆς δούλης
τοῦ Θεοῦ».

ΣΗΜ.—Τὴν ἐπωδὸ αὐτὴ καθὼς καὶ μερὶ
κὲς ἄλλες ποῦ ἐλπίζω νὰ δημοσιεύσω εἰς τὰ
«Κ. Γρ.» τὲς κατέγραψα ἀπὸ τὴν Μαριοῦν Ἀ-
ρεσιτῆ, ἐνενηνταχροניתισσα, ἀπὸ τὸν Στρόβο-
λον ποῦ εἶναι ἄφταστη ὅπως ἰσχυρίζεται. Τὲς
ἔμαθε σὲ ἡλικία 10 ἐτῶν ἀπὸ κάποιον Ἰεσσαῖ
Ἰωακείμ ποῦγε παρατσούκλι του τὸν «Κουτ-
σιοζούμης». Καὶ πρόσθεσε : «ἡ πλερωμὴ ἐνι
κατὰ προαίρεση ἔσειε ποῦ ἀδροπκιερώνουν
ἔσειε ποῦ διοῦν μικρὰ πράματα. Ὅσα μοῦ
δώκουν ἔβ βάλλα τὸ τταμάχιμ μου» (10).

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Ἀρχιμανδρίτης Μαχ. ἱρᾶ.

1) χύνεται 2) λίγο—λίγο 3) τύχει 4) λιγάκι
5) δύση 6) εὐχή 7) ἐδῶθε—ἐκεῖθε 8) βλαστά-
ρια 9) ἀποκοιμούνταν 10) δὲ μὲ γνοιάζει.

Δ.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

"Εσπειρα τζι' ἐθέρισα
τζιαί τὸ δεμάτιν ἔδησα·
τὸ χωράφιν ἔφυεν
τζιαί τὸ δεμάτιν ἔμεινε.
(τὸ πρόβατο καὶ τὸ μαλλί του.)

Τούρτζισσα σεντονιασμένη
μέσ τῆσ σκληνιτζιάχ χωσμένη.
(μουζήθρα στὸ ταλάρι)

Τὸ σιοιρίμ μου τὸ κοσίινιν
μέσ τὸν κάμπον ἀπλωμένον
μὲ τὸν ἄλυσσοδ δημμένον.
(πεπόνι)

Ἡ ὄρνιθα μου ἡ μαύρη
τ' αὐκά σωρεύκει τα
τζι' ἡ ἄσπερη σκοροπᾶ τα.
(νύκτα καὶ μέρα)

Γύρου, γύρου βρατζίν
τζ' εἰς τὴμ μέσην καβλίν.
(τσατήρι)

Τὸ φίδιν τρώ(ει) τῆθ θάλασσαν
τζι' ἡ θάλασσα τὸ φίδιν·
πάνω στήμ μουττην τοῦ φιδκιού
ὁ ἡλιος ἀνατέλλει.
(λύχνος ἀναμμένος)

Εἶντα ἔμ ποῦ σὲ γόρασα
τζι' ἔδωκα τὸ ππαράν μου ;
γιὰ νὰ σὲ βάλλω ἀνάσθελα
νὰ κάμνω τῆδ δουλειάμ μου.
(σκάφη μὲ ζυμᾶρι)

"Ἀσπερη κόρη κρέμμεται ποῦ τὸ τρυπίν,
πέντε τὴν ἀρπάσσουσιν γιὰ τὴν ἀν-
[τροπήν.
(μῖξα)

Τὸ γίδιμ μου τὸ φίδιμ μου
ἀποῦ τὸ πό(δ)ιν δῆννω το
τζι' ὅπου θέλω παίρινω το,
(βελόνι)

Εἶντα πράμαν ἐνι
πούκουππα γεμάτων;
(φέσι)

Σι(δ)ερένιον τὸ καπρίν
τζιαί ξύλενη ἡ μάνα του.
(κλαδευτήρι, τσαπί, σκεπάρνι)

Πήττα πὺ πάνω
πήττα πουκάτω
τζιαί καβλίς στῆμ μέσην του.
(χειρόμυλος)

Ἄνοιξε τὸμ μαλλουρωτόσ σου
νά βάλω τὸλ λαμπασμένομ μου μέσα.
(άσκι καί κρασί).

Μα(γ)εῖρισσα κρηατένη
τζιαί κρέας σι(δ)ερένον.
(χαλινάρι)

Ἄντίπερα τοῦ ποταμοῦ
μιὰ κουλουμπέττα κάθεται.
ἐφτά ροῦχα ἐφόρησεν
τζι' ὁ κῶλος τῆς ἐφάνηκεν.
(κουνουπίδι)

Σηίζω πεδκον τζιαί δαδίν.
βκάλλω νύφην τζιαί γαμπρόν,
πεθθεράν τζιαί πεθθερόν,
(καρούδι).

ΜΙΧΑΗΛ ΑΜΑΡΑΝΤΟΣ

Η ΧΟΛΕΡΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΙ ΤΟ ΛΟΙΜΟΚΑΘΑΡΤΗΡΙΟ

Μιά κ' ἡ Κύπρος ἦταν ἓνα σοβαρὸ κέντρο γιὰ τὸ διαμετακομιστικὸ ἐμπόριο μεταξύ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσης, εἶναι καλοξήγητο τὸ πῶς προσβαλόταν εὐκόλα ἀπὸ ἐπιδημίες πὺ ἐπικρατοῦσαν στὰ διάφορα μέρη πὺ μ' αὐτὰ εἶχεν ἐμπορικὲς σχέσεις, ἀπὸ χολέρα πιὸ συχνά, κάποτε ὅμως κι' ἀπὸ πανώλη πὺ φάνηκε ἴσως γιὰ πρώτη φορά στὴν Κύπρο στὰ 1347 καὶ ρήμαξε στ' ἀληθινὰ τὸ Νησί. Στὰ ἔγγραφα τοῦ Γαλλικοῦ Προξενείου στὴ Λάρνακα ἀναφέρεται συχνότερα ἡ πανώλης καὶ σπανιότερα ἡ ἐπιδημία χολέρας, φρονοῦμε ὅμως, πῶς ἡ λέξη peste καὶ cholera morbus χρησιμοποιόνταν, χωρὶς καμμιά διάκριση, γιὰ νὰ κατονομάσουν μιὰ καὶ τὴν ἴδιαν ἐπιδημία, τὴ χολέρα. Ἡ χολέρα πολὺ συχνὰ καταδυναστεύε στὰ περασμένα χρόνια τὴν Κύπρο. Οἱ σοβαρότερες ἐπιδημίες ἦταν τοῦ 1819, 1832, 1835, 1849, 1853, 1865. Ἡ μετάδοση κ' ἡ ἐξάπλωση ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ, τῆς ἐπιδημίας σ' ὄλο τὸ νησί ἦτανε κάτι τὸ ἀναπόφευχτο

γιατί, ἐχτός ἀπὸ τὴν πυκνὴ ἐπικοινωνία, ἡ ἐπιστῆμη δὲν εἶχε στὴ διάθεση τῆς, ὅπως σήμερα, ἀποτελεσματικὰ προφυλακτικὰ μέσα κ' ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ὅσων ὑπῆρχαν δὲν γινόταν σωστὴ καὶ κατὰ πῶς ἔπρεπε. Φαίνεται πῶς ἐπιβάλλονταν ὑγειονομικὰ μέτρα στὴν Κύπρο ἀπὸ τὰ 1819, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ὅμως γινόταν τόσο ἐλαττωματικὰ ἀπὸ τὰ ὑπεύθυνα πρόσωπα πὺ δὲν ἔφτασαν σὲ κανένα καλὸν ἀποτέλεσμα. Στὶς ἀρχὲς ἐπιβάλλονταν καραντίνα κι' ἄλλα μέτρα στὴ Λάρνακα καὶ πιὸ ὕστερα στὴ Λεμεσό καὶ στὴν Ἀμμό-Ἀμμόχωστο χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐφαρμόζονται αὐστηρά, ἐνῶ τὸν ἴδιον καιρὸ μποροῦσε κανεὶς ν' ἀποβιβαστεῖ ὀλωσδιόλου ἐλεύθερα, σ' ὅποιο ἄλλο μέρος τῆς Κύπρου, στὴν Κερύνεια, Πάφο κ.τ.λ.

Τὸ ζήτημα τοῦ νὰ παρθοῦν προφυλακτικὰ μέτρα καὶ νὰ ἐφαρμόζονται αὐστηρότερα συζητήθηκε πολλὲς φορὲ ἀπὸ τοὺς Κυπρίους, πὺ μόνοι δοκίμαζαν τὶς συνέπειες τῆς Κυβερνητι-

κῆς ἀσπλαχνίας πεθαίνοντας κοπαδιαστά ἀπὸ τὴν ἐπιδημία ἢ ἔχοντας στ' ἄλλα νὰ πληρώσουν, ἂν ἐπιζούσαν, τοὺς φόρους πού ἔπρεπε νὰ πληρῶσουν οἱ πεθαμμένοι. Ἡ ἐπιθυμία τους ὅμως νὰ βοηθήσουν μὲ κάθε μέσο στὴν ἐφαρμογή κάποιου μέτρου πού θὰ μπορούσε νὰ μποδίσει τὴν ἐπιδημία πού παρουσιαζόταν στὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἔφταναν στὰ Κυπριακὰ λιμάνια, νὰ μεταδοθεῖ στὸ νησί δὲν εὔρισκεν ἀπήχηση στὶς οκέψεις τῆς τοπικῆς Κυβέρνησης. Σὲ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Προξένου τῆς Γαλλίας σταλμένη στὸν πρεσβευτὴ στὴν Κωνσταντινούπολὴ σημειώνεται ἡ τελευταία προσπάθεια, τὸ Γενάρη τοῦ 1835, τῶν Λαρνακιωτῶν, Μουσουλμάνων, Ἑλλήνων καὶ Εὐρωπαίων, καὶ ἡ ἄρνηση τοῦ Κυβερνήτη γιὰ τὴν ἴδρυση λοιμοκαθαρηρίου ἀπὸ ἐκούσιες συνεισφορὲς τῶν πολιτῶν. Κι' ὁ ἐπιστολογράφος φτάνει στὸ ἔξῃς πολὺ χαρακτηριστικὸ συμπέρασμα: «Βεβαιώνεται πῶς ἂν ἡ πανώλης ἐρήμωσε τόσο μεγάλο ἀριθμὸ σπιτιῶν καὶ πίκρανε τόσες οἰκογένειες, ἔκαμε ὅμως καὶ νὰ γεμίσει τὸ χρηματοφυλάκιο τοῦ Κυβερνήτη ἀπὸ 4-5 χιλιάδες πουργικὰ μὲ τὴν ἀλλαγὴ καὶ τὴν καταγραφή γιὰ τὸ σπαχιλίκι. Κι' ἀπ' αὐτὰ βγαίνει ὁ σιχαμερὸς ὑπολογισμὸς γιὰ κερδοσκοπία κι' ἀπὸ τοὺς πεθαμένους ἀκόμη».

Πιὸ ὕστερα, κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῆς Εὐρώπης, ἡ Τουρκία παίρνοντας τὴν ἀπόφαση νὰ ἱδρῦσει λοιμοκαθαρητῆρια στὰ διάφορα κέντρα τῆς Αὐτοκρατορίας ἱδρῦσε ἕνα τέτιο καὶ στὴ Λάρνακα. Στὶς ἀρχὲς χρησιμοποιήθηκε ὡς Λαζαρέττο, τὸ μικρὸ φρούριο κοντὰ στὴν παραλία, λίγο πρὶν ἀπὸ τὶς 25 Αὐγούστου τοῦ 1835 καὶ προσωρινά, γιατί, κατόπιν ἀπὸ λίγα χρόνια, χτίστηκε κάπως μακρῶς ἀπὸ τὴν πόλιν λοιμοκαθαρητῆριο σὲ σχῆμα παραλληλόγραμμο (167X111) πού περιλάμβανε 40 δωμάτια, ἀποθήκες, διευθυντῆριο κ.τ.λ. Διακρινεῖται τὴν ἴδρυση του μιὰ ἐπιγραφή γραμμὴν Τουρκοπερι-

κά σὲ πλάκα ἀπὸ μάρμαρο τῆς Ἀθηνάου, πού ἔχει 0.81 ὕψος, 1.33 μᾶκρος καὶ 0.13 πάχος, διαιρεμένη ἀπὸ κάθετες ἀνάγλυφες γραμμὲς σὲ δύο τμήματα, μ' ἐπτὰ ἀνάγλυφες γραμμὲς τὸ καθένα. Σύμφωνα μὲ μιὰ ἐλεύθερη μετάφραση ἢ σημασία τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι: «Ὁ ἄρχοντας τῆς ὑψηλοῦ Ἀπτούλ Μετζίτ, πρόδρομος τῆς νίκης, φιλοδίκαιος καὶ ἀγαθοεργὸς μεγάλοφρονος Κύριος καὶ κόσμημα τοῦ θρόνου τοῦ Χαλιφάτου πού ἡ σεπτὴ καὶ πολύτιμη ὑπαρξὴ του εἶναι γιὰ τὸν κόσμον ὅπως ὁ ἀχτιδοβόλος ἥλιος, Αὐτὸς πού σέβεται καὶ τοὺς ἱεροὺς νόμους καὶ τὴ σοφία καὶ πού μὲ τὴ σύνεση του καὶ τὰ μέτρα του ἔκαμε ἰσχυρότατη τὴν ἀρμονία ἀνάμεσα τῆς θρησκείας καὶ τοῦ Κράτους καὶ πού ἱδρῦσε παντοῦ λοιμοκαθαρητῆρια καὶ μὲ τὴν εὐεργεσία καὶ τὴ μεγαλοφροσύνη του προφυλάττει ἔτσι ὅσους κυβερνᾷ. ἱδρῦσε καὶ στὴ νῆσο Κύπρο μεγάλοπρεπο λοιμοκαθαρητῆριο πρωτόφαντο καὶ ἀπαράμιλλο σχετικὰ μὲ τὴν ὠραιότητα καὶ στερεότητα πού ὄσο μπαίνουν σ' αὐτὸ γλυτώνουν ἀπὸ κάθε εἶδος κόπου, ἀκαθαρσίας καὶ δυσκολίας, κι ὅσοι βγαίνουν ἀπ' αὐτὸ αἰσθάνονται χαρὰ κ' εὐχαρίστηση ἀναπέμποντας δέηση στὸν Ὑψιστὸ γιὰ τὴ Μεγαλειότητα του πού ἡ βασιλεία του διακοσμήθηκε ἀρκετὰ στὰ 1263, ἐποχὴ πού ἐγίνε καὶ τὸ πάρα πολὺ εὐεργετικὸ αὐτὸ ἔργο, τὸ ζωφόρο κ' ἐξωραϊστικὸ λοιμοκαθαρητῆριο». Ἡ πλάκα αὐτὴ πού ἀνακαλύφθηκε καὶ σώθηκε ἀπὸ μᾶς μεταφέρθηκε γιὰ νὰ ἐντειχισθεῖ στὸ λοιμοκαθαρητῆριο. Μόλις ἱδρῦθηκε τὸ λοιμοκαθαρητῆριο, κι ἀπὸ τὲς πρῶτες-πρῶτες μέρες, διορίστηκε ὑγειονομικὸς γιατρὸς ὁ Λαρνακιώτης Παῦλος Κ. Βαλσαμάκης, ἕγγονος τοῦ Ἡλία Βαλσαμάκη, πού ἦρθε ἀπὸ τὴν Κεφαληνιά κ' ἐγκαταστάθηκε στὴ Λάρνακα. Τὰ ὄνόματα τῶν ἐννιά γιατρῶν, πού τὸν διαδέχτηκαν ἴσαμε τὰ 1930, εἶναι τὰ ἐπόμενα:

- 1) Π. Βαλσαμάκης 1835 ἢ 1836—23 Δεκ. 1837.
- 2) Ν. Ἀγγελάτος 24 Δεκ. 1837—1839.
- 3) Joseph Irenè Fohlant 1839—7 Ἀπριλ. 1864.
- 4) Joseph Battalico 1864—1871,
- 5) Brachetti 1871—1876.
- 6) Fed. Charles Heidenstam 1876—10 Ἰουλ. 1882.
- 7) Ἀντώνιος Γκιώνης Τσέπης Ἰουλ. 1882—2 Ἰαν. 1905.
- 8) Ἡλίας Μαλλιῶτης 1 Μαρτ. 1905—8 Ἰαν. 1921.
- 9) Νικόλαος Ἱατρίδης 29 Ἰαν. 1921—7 Νοεμβ. 1929.
- 10) Κώσταντίνος Μαρκίδης 8 Νοεμβ. 1929—1930.

Ἡ ἴδρυση τοῦ λοιμοκαθαρηθρίου καὶ τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα πού εἶχαν ληφθεῖ θὰ ἔδιναν, μ' ὅλες τές ἄλλες δυσκολίες, καλύτερα ἀποτελέσματα ἀν ἐφαρμόζονταν αὐστηρότερα. Εἰκόνα ἀρκετὰ διαφωτιστικὴ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν καθάρσεων καὶ τοὺς λόγους τῆς συχνῆς μετάδοσης τῆς χολέρας στὴν Κύπρῳ μᾶς τὰ δίνει κάποιον ὀλιγόλογον σημείωμα πού τὸ συναντοῦμε γραμ-

μένο ἰταλικά στὸ χειρόγραφο τοῦ Giuseppe Cirilli. Σύμφωνα μ' αὐτό ἡ μεγάλη ἐπιδημία χολέρας πού ἐξαπλώθηκε σ' ὅλη τὴ νήσο καὶ κράτησε περισσότερο ἀπὸ ἕξη μῆνες ὠφείλονταν στὸν τότε ὑγειονομικὸν γιαντὸν πού ἐπέτρεψε, medeante, disono, lucroso regalo, ἐλευθεροκοινωνία στὴν κόρη τοῦ Χατζημιχάλη ἀπὸ τὴ Λάρνακα πού ἐρχόνταν ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια κ' ἐπάσχε ἀπὸ χολέρα. Ἀπὸ τὴν ἴδια ἀρρώστεια πέθανε πιὸ ὕστερα κι ὁ πατέρας τῆς.

Μιά πολυσέλιδη μελέτη σχετικὰ μὲ τὴ μεγάλη αὐτὴ ἐπιδημία ἔγραψε καὶ δημοσίευσε ὁ ὑγειονομικὸς γιαντὸς στὴ Λάρνακα Joseph Battalico μὲ τίτλον: «Cholera Morbus in Cyprus 80—Trieste, 1866». Ἄλλη μελέτη γιὰ τὴ χολέρα εἶναι τοῦ Fontana πού ἐξασκοῦσε τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα στὴ Λευκωσία στὰ 1883, δὲν ἔχουμε ὅμως ὑπ' ὄψην τὸ βιβλίον του. Ἄν δὲν μᾶς ἀπατᾷ ἡ μνήμη τὸ ταμεῖο τοῦ Δημαρχείου τῆς Λευκωσίας εἶχε ὑποβοηθήσει τὴν ἔκδοσιν.

N. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

T. S. ELIOT

ΠΡΕΛΟΥΝΤΙΑ (I)

Φτάνει ἡ χειμωνιάτικη βραδυὰ

Ἐνα μὲ τὴ μυρουδιά φαγιῶν σὲ διαδρόμους.

Ἐξη ὥρες.

Τ' ἀποτσιγαρα ἡμερῶν πού ὀλοκαπνίζουν.

Τώρα τ' ἀνεμόβροχο τυλίγει

Σιχαμένα ἀπομεινάρια

Ξερῶν φύλλων γύρω σου στὰ πόδια

Καὶ περιτυλίγματα ἄδεια ἐφημερίδων.

Τ' ἀνεμόβροχο χτυπάει

Σὲ σπασμένες γρίλιες πάνω καὶ σὲ καπνοδόχες,

Καὶ στο στρίψιμο τοῦ δρόμου

Ἐρμὸ ἔν' ἄλογο ζεμένο βγάξει ἀχνούς, κροτᾷ τὸ πόδι.

Νὰ κι' ἀνάβουν τὰ φανάρια.

Ἑλληνικὴ ἀπόδοση,

Κ. Κ.

Ο ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΚΑΙ Ο «ΟΜΙΛΟΥΜΕΝΟΣ» ΛΟΓΟΣ

Υπάρχει ανάμεσα στον μουσικό και τον «ομιλούμενο» λόγο—για να μεταχειριστώ αυτό τον πλεονασμό—μια μεγάλη σειρά αναλογίες και δεσμοί, που δέν περιορίζονται μονάχα στο ότι ο ένας είναι αποτέλεσμα συνδυασμού «μουσικῶν» ἤχων και ο άλλος «ένάρθρων». Ἡ μουσική—για ν' αρχίσουμε με μια «κοινοτυπία»—ἀντίθετα με τές ἄλλες Τέχνες ἐκφράζεται «ἐν χρόνῳ», πρᾶγμα που παρουσιάζει καταπληκτική ὁμοιότητα με τὴν ὁμιλία ὅπου οἱ συλλαβές, λέξεις και φράσεις διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλη γιὰ νὰ ποτελέσουν κάποιο σύνολο. Ἔτσι και στή μουσική γιὰ νὰ ἐξωτερικεύσουμε ἕνα συναίσθημα μεταχειριζόμαστε μουσικές συλλαβές, λέξεις και φράσεις.

Αὐτὴ εἶναι ἡ καθιερωμένη ἀντίληψη, που τώρα τελευταία μερικοὶ σύγχρονοι συνθέτες θέλουν νὰ ἀμφισβητήσουν. Ὁ Ἰγκὸρ Στραβίνσκι, ὁ μεγάλος σύγχρονος κοσμοπολίτης—δὲ λέω Ρώσος—συνθέτης, λ. χ. δὲν παραδέχεται τώρα ἄλλο ἀπὸ τὴ «συλλαβὴ» στή μουσική. Ἡ «συλλαβὴ» ἀποτελεῖ γι' αὐτὸν ἕνα πρόγραμμα που ἀκολούθησε στὰ νεώτερα ἔργα του, ἀπὸ τὸν «Οἰδίποδα Βασιλῆα» ὡς τὸ μουσικόδραμα του «Περσεφόνη» (1934). Ἡ λέξη κ' ἡ φράση εἶναι γι' αὐτὸν ἐμπόδια στὸ μουσικό. (1) Συνέπεια βέβαια αὐτῆς τῆς ἀρχῆς εἶναι νὰ περιοριστεῖ ἡ μουσική στὰ στενά ὅρια τοῦ συνδυασμοῦ τῶν (μουσικῶν) δια-

στημάτων και τῶν διαφόρων «χρωμάτων» τῶν ὀργάνων τῆς ὀρχήστρας.

Ἄς κοιτάξουμε τώρα ἀπὸ πῶς κοντὰ τὰ τρία στοιχεῖα τῆς μουσικῆς: ρυθμῶς, μελωδία, ἀρμονία. «Ὁ ρυθμὸς, ὅπως λέει ὁ d' Indy, εἶναι ἡ τάξη κ' ἡ ἀναλογία στὸ διάστημα και τὸ χρόνο». Εἶναι τὸ πρωταρχικὸ στοιχεῖο, ὄχι μονάχα στή μουσική, μὰ και στή φύση. Εἶναι ὁ ρυθμιστὴς τῆς κίνησης σ' ὄλην τὴ φύση. Ὑπάρχει ἕνας θαυμαστὸς ρυθμὸς στή διαδοχὴ τῶν ἐποχῶν, τῆς ἡμέρας με τὴ νύχτα, στήν κίνηση τῶν ἀστρῶν ὡς τοὺς παλμούς τῆς καρδιάς, τὴν ἀναπνοὴ και ὅλες τές κινήσεις τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ σημαντικὸ μέρος που ἔχει ὁ ρυθμὸς στή ζωὴ και ἰδίως στή μουσική, ἔκανε τὸν γερμανὸ μουσικὸ Μπόλφ νὰ πει ἀλλάζοντας τὸ γνωστὸ τοῦ εὐαγγελίου «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος» στὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ ρυθμὸς». Στους ἀρχαίους ὁ «μουσικός» και ὁ «ποιητικός» ρυθμὸς εἶναι στενά δεμένοι, ἢ καλύτερα, ὁ πρῶτος ἦταν ἐξαρτημένος ἀπὸ τὸν δεύτερο. Ἡ μελωδία περιέχει πρωταρχικὰ τὸ ρυθμὸ· χωρὶς αὐτὸν δὲ μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἔστω και τὸ ἀπλούστερο και τὸ ἐλαχιστώτερο μελωδικὸ κομματάκι. Ὁ τονισμὸς δίνει τὴν πνοὴ μαζί με τὴν ἐναλλαγὴ τῶν διαφόρων μουσ. ἤχων. Στὴν ὁμιλία πάλι ἔχουμε μιὰν ἀπέραντη—μονολότι σχεδὸν ἀνεπαίσθητη—ποικιλία στή διάρκεια και τὸν τονισμὸ τῶν συλλαβῶν και λέξεων και ἐδῶ ὁ τονισμὸς εἶναι μοναδικὸ ἐκφραστικὸ μέσο. Ἀπ' ἐκεῖ ἔχει ἐκπηγάσει τὸ τραγούδι ἀπὸ τὴν πῶς μακρυνὴ ἐποχῇ, ὅταν ὁ πρωτόγονος ἀνθρώπος βρέθηκε στήν ἀνάγκη νὰ ἐκφράσει ἐντονώτερα διάφορα ζωηρὰ συναισθηματά του. Σὲ μουσική ἀκόμη ἔχει μεταμορφωθεῖ ἡ συλλογικὴ προσευχὴ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς ζωηρότερης ἐκδήλωσης τοῦ θρησκευτικοῦ συνρισθήματος.

(1) Μολονότι ἡ ἀντίληψη αὐτὴ γιὰ μᾶς εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατη σημειώνουμε τὴν καταπληκτικὴ ἐντύπωση που μᾶς ἀφῆκε τὸ τελευταῖο τοῦ ἔργου «Περσεφόνη», που πρωτοπαίχτηκε πέραν στὸ Παρίσι. Συχνὰ ὅμως, ἴσως ἀπὸ συνήθεια, βλέπαμε καθαρὰ πὺς οἱ (μουσικῆς) φράσεις κάθε ἄλλο παρὰ ἔλειπαν. Ἴσως ἀκόμη γιατί οἱ ἐκτελεστὲς συνηθισμένοι δὲν ἀπέφευγαν τὸ phrasé, πρᾶμα που με κάθε θυσία ἐπροσπαθοῦσε νὰ ποφύγει ὁ συνθέτης!

Στό πρώτο παράδειγμα (π. 1 α, β, γ.) μπορεί να παρακολουθήσει κανείς τη μεταμόρφωση ενός άπλου ρυθμικού στοιχείου, (άπλυν ή άμλων) σε μελωδική όντότητα. Στά δύο άλλα (π. 2 α, β) ό μετρικός τονισμός κανονίζει την τακτική και ισόχρονη έναλλαγή στό στενό πλαίσιο του κάθε μέτρου. Τό μεγαλύτερο μέρος του *allegretto* της Έβδόμης Συμφωνίας του Μπετόβεν είναι κτισμένο πάνω σ' αυτό τό τετράμετρο μέ την έναλλαγή ενός δακτυλικού μ' ένα σπονδειακό μέτρο. Τό ίδιο στό *Capriccio* του Άρένσκη μέ τετράμετρο παιανικό. Άπό μια πλατύτερη άποψη, όπως στην όμιλία ή στην ποίηση, ένας τονισμός σ' ένα όρισμένο μέτρο κανονίζει τον έσωτερικό ρυθμό μέσλ στό πλατύτερο πλαίσιο των φρασεων, όπου ξεχωρίζει κανείς στη μουσική δυνατά κι άδύνατα μέτρα. Στό άπόσπασμα άπό τή Συμφ. Μι ύφ. του Mozart ή διαδοχή άνά δύο των μέτρων φαίνεται καθαρά. Στό άλλο άπό την 9η Συμφωνία του Μπετόβεν ή έναλλαγή γίνεται άνά τρία: ό Συνθέτης τό καθορίζει γράφοντας «ritmo di tre battute» και λίγο πιο κάτω ζητάει άνά τέσσερα: «ritmo di quattro battute».

Αυτοί βέβαια είναι ρυθμικοί τονισμοί: υπάρχει όμως ό *φραστικός* που άφορά αυτό τό νόημα, τον χαρακτήρα και τό χρώμα της φράσης. Στην όμιλία δέν είναι τό ίδιο; Σ' όρισμένες μάλιστα στιγμές υπό την επίδραση ενός έντονου αισθήματος ή έντυπώσεως βγαίνει άπό τά συνηθισμένα όρια της όμιλίας και καταφεύγει σε μουσικά διαστήματα, μετατρέπεται δηλ. σε *μουσική φράση*. Και πάλι τό αντίθετο νομίζει κανείς συχνά σε μουσικές φράσεις, όπως λ, χ. σ' αυτή του Chopin, για να πάρουμε ένα παράδειγμα στην τύχη, πώς μιλάει ή πώς άκούει να του μιλούν μία γλώσσα γεμάτη γοητεία.

Για να μη άφήσουμε και τό τελευταίο μουσικό στοιχείο, ή *άρμονία* βγήκε άπό μία άνάγκη *φυσικής καλαισθησίας*. Στη φύση τό κάθε δέντρο, τό κάθε λουλούδι, τό καθένα μέ τό δικό του χρώμα προσφέρει κάτι στη γενική όμορφιά. Στη μουσική ή άρμονία δέν καθορίζει μονάχα την έσωτερική όμορφιά του έργου, μά και την έξωτερική του μορφή. Είναι έδώ που έπαιμβαίνει ή λογική για να βάλει—μαζί μέ τό καλλιτεχνικό γοδστο του συνθέτη—σε σειρά και τάξη άπαραίτητη και τες πιο

πλούσιες ιδέες. «Η μουσική δὲν εἶναι ἡ σκέψη» βέβαια ἀπὸ ἄλλο, ὅπως καὶ ἡ γνώση, εἶναι ἀπαραίτητοι παραστάτες τοῦ δημιουργοῦ καλλιτέχνη. Εἶναι θαυμαστό πραγματικά σὰν σκεφεῖ κανεὶς πῶς ὁ Μπετόβεν κατορθώνει πάντα νὰ κυριαρχεῖ ἑνὸς πλούσιου καὶ ἔντονου συναισθηματικοῦ κόσμου, ὥστε νὰ κατευθύνει τὸ κάθε τι στὴ θέση ποῦ τοῦ χρειάζεται ἡ γενικὴ ἰσορροπία τοῦ ἔργου. Τὸ κάθε μοτίβο ἀναπτύσσεται καὶ διαμορφώνεται, ὅπως τὸ λιθάρι ποῦ πελεκᾶει ὁ κτίστης.

Θὰ ἐκινδυνεύαμε νὰ ἐπαναλάβουμε ἀκόμη μιὰ «κοινοτοπία» ἂν ἐλέγαμε πῶς τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὴν ὁμιλία καὶ στὴν ποίηση καὶ γενικὰ στὴ λογοτεχνία, καὶ πῶς ἕνας δεσμὸς στενὸς τὲς δένει μὲ τὴ μουσική. Ὁ δεσμὸς αὐτὸς μὲ τὴν ὁμιλία—για νὰ περιοριστοῦμε μονάχα σ' αὐτὴ—χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν πιὸ μακρινὴ ἐποχὴ τοῦ πρωτόγονου ἀνθρώπου, ὅπου, ὅπως σημειώνουμε καὶ πιὸ πάνω, ὑπὸ τὴν ἐπίδραση ἑντόνων συναισθημάτων ὁ ἄνθρωπος κατάφευγε γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ σὲνα μίγμα φωνῆς-κραυγῆς καὶ τραγουδιοῦ. Ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ ἐποχὴ τῆς «μαγείας», ὅπου οἱ ἐξορκισμοὶ κ' οἱ διάφορες «μαγικὲς» φράσεις ἦταν ἕνα εἶδος ἀπαγγελίας καὶ τραγουδιοῦ πάνω σὲνα τυπικὸ ρυθμὸ (αὐτὸς δὲν βρίσκεται στὴ μέση τῆς ἐξέλιξης τῆς μουσικῆς ;). Καὶ στοὺς κατοπινοὺς χρόνους τὸ τραγούδι εἶναι μιὰ ὁμιλία ἔντονη καὶ χρωματισμένη. Δὲν θὰναι τολμηρὸ νὰ ὑποστηρίξει κανεὶς πῶς ὁ χορὸς, ἰδιαίτερως, τῆς ἀρχαίας τραγωδίας ἦταν μιὰ ἐξέλιξη—ἕνα ἀνθισμα μάλιστα—πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτῆ. Καὶ ἡ χριστιανικὴ ψαλμωδία καὶ ὕμνωδία ὡς τὸ ἀνθισμα τοῦ γρηγοριανοῦ μέλους στὴ Δύση καὶ τῆς Βυζαντινῆς στὴν Ἀνατολὴ στὴ βάση της ἀπὸ μιὰ ἀποψη ἔχει τὴν ὕμνηση τοῦ Θεοῦ μὲ μιὰ χρωματισμένη μουσικὴ «ὁμιλία». Μὰ καὶ τὸ *λαϊκὸ τραγούδι*

ποῦ στὴν ἀρχὴ εἶχε συνηθέστατα κάποιον σκοπὸ *ἀφηγηματικόν*, βγήκε ἀπ' αὐτὴ τὴν ὁμιλία καὶ ἐξελίχθηκε μάλιστα μαζί της ὡς μιὰ μεγάλη περιοδὸ. Στὴ μουσικὴ κατέφυγαν γιὰ τὴ ζωρὸτερη περιγραφή ὀρισμένων «σκηνῶν» τῆς ἀφηγήσεως. Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ φαντασθεῖ κανεὶς τὴν ἐξέλιξη τῆς «ἀφηγηματικῆς ὁμιλίας» ὡς τὰ λαϊκὰ τραγούδια τῶν ὁμηρικῶν ραψωδῶν, καὶ ἀκόμη τῶν νεώτερων μεσαιωνικῶν τροβαδούρων γιὰ *meistersingers*. Τὸ λαϊκὸ τραγούδι λοιπὸν βγήκε ἀπὸ μιὰ ζωρὴ διάθεση χρωματισμοῦ τῆς περιγραφῆς τῆς ζωῆς τῶν ἔθνικῶν ἡρώων καὶ τῶν κατορθωμάτων των, ποῦταν τὸ συνηθέστερο τῶν λαϊκῶν παραδόσεων. Μὰ καὶ στὴν Ἀναγέννηση μὲ τὴν ἀναβίωση τοῦ μουσικοῦ δράματος, τὸ *recitativo* στὴν ὄπερα ἢ τὸ ὄρατόριο ποῦ ἄλλοι παρά στὴν ὁμιλία ἔχει τὴν προέλευση του; Συνηπῆρχαν μάλιστα, γιὰ τὸν ὅταν λ. χ. ὁ «ἀφηγητὴς» στὸ ὄρατόριο ἔπρεπε νὰ διηγηθεῖ τὴν θρησκευτικὴ ὑπόθεση ἢ μέρη της, ἐχρειαζόταν ἕνα τύπο μεταξὺ ὁμιλίας—ἀπαγγελίας καὶ τραγουδιοῦ, ποῦ φυσικὰ ὁ συνθέτης ἔπρεπε νὰ τοῦ «προμηθεύσει». Χωρὶς νὰναφέρει κανεὶς μερικὰ «μελοδράματα» (ὅπως τὸν *Freitshütz* τοῦ *Weber*) ὅπου ὁ φυσικὸς διάλογος παίζει κάποιον ρόλο, μπορεῖ νὰ παρατηρήσει τὴ σημαντικὴ συμβολὴ τοῦ Βαγνερ ὅταν στὰ μουσικά του δράματα—ἰδίως τὰ τελευταῖα—ἐπεδίωξε στὲς μελωδικὲς γραμμὲς μὲ τὸν ἄπλετο χρωματισμὸ τοῦ ἕνα εἶδος μεταξὺ ὁμιλίας καὶ μουσικῆς, ἐπεζήτησε δηλ. νὰ βρίσκεται ὅσο τὸ δυνατὸ πιὸ κοντὰ στὴν ὁμιλία. Καὶ νεώτεροι συνθέτες (πρὸ πάντων ὁ Debussy μὲ τὸ μουσικολυρικό του δράμα «*Pelléas et Mélisande*»), ἔχει φτάσει στὸν πιὸ ἐξελιγμένον ἴσως τύπον τῆς «μουσικῆς ὁμιλίας».

Robert Louis Stevenson

ΓΙΑ ΝΑ ΠΕΡΑΣΕΙ ΤΗ ΒΡΑΔΥΑ

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΦΡΑΝΣΟΥΑ ΒΙΓΙΟΝ

[**Ο Ρόμπερτ Λουϊ Στήβενσον** γεννήθηκε στην Έδιμβούργη τὸ Νοέβρη τοῦ 1850. Ὁ πατέρας του, ὅπως κι ὁ παππούς του, ἦταν ἕνας πολὺ γνωστός κατασκευαστὴς φάρων. Ἀπὸ τὴ σχολικὴ τοῦ ζωὴ εἶχε ὠφεληθεῖ πολὺ λίγο καὶ ξόδευε τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ καιροῦ τοῦ ζώντας μιὰ ζωὴ φυσικὴ στὸ ὑπαιθρο, μιὰ τοιγκάνικη ζωὴ ποὺ τὴν ἔζησε ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Ὁ ἴδιος τὴν ὀνόμαζε ζωὴ ἀλλὰ Ρόμπισον Κρούσο. Ἀπο μικρὸς ἄρχισε νὰ γράφει καὶ πέρασε ἀπὸ πολλὰς—πολλὰς ἐπιδράσεις προτοῦ κατορθώσει νὰ δημιουργήσει δικό του προσωπικὸ ὕφος, τὸ γνωστὸ λαγαρό, δυνατὸ κ' ἀναγλυφικὰ γραφικὸ ὕφος, ποὺ ἂν τοῦ λείπει μιὰ βαθύτερη μουσικὴ ἔχει πάντα κάποια δική του παράξενη μαγεία. Εἶχε ὅλα τὰ χαρίσματα ἑνὸς μεγάλου διηγηματογράφου κ' ἕνας μεγάλος διηγηματογράφος, ὅπως ἕνας ποιητῆς, γενιέται καὶ δὲ γίνεται. Ἐγράφε καὶ πειραματιζόταν καὶ σπούδαζε μηχανικὴ ποὺ τὴν παράτησε ὅμως γιὰ νὰ μελετήσει νομικὰ στὶς Νομικὰς Σχολὰς τοῦ Λοντίνου ἀπ' ὅπου πήρε τὸ δίπλωμα του. Ἡ νομικὴ ἐπιστῆμη δὲν τὸν κράτησε καὶ πολὺ, καὶ πολὺ γρήγορα κατέβασε τὴν ὀρειχάλκινη νταμπέλα ποὺ κρέμασε ἔξω ἀπὸ τὸ γραφεῖο ἀποφασισμένος, σὲ ἡλικία 24 ἐτῶν, νὰ ἐπιδοθεῖ στὴ λογοτεχνία. Ψηλός, κοκκαλιάρης, μ' ἀδύνατο στήθος καὶ παράξενος στὸ ντύσιμο ποὺ συναντώντας τὸν μιὰ μέρα ὁ ποιητῆς **Andrew Lang** σ' ἕνα πολυσύχναστο δρόμο τοῦ Λοντίνου ἀρνήθηκε νὰ σταθεῖ καὶ νὰ τὸν κουβεντιάσει ἄπ' ἀφορμὴ μιὰς ὄχι καλῆς ὑγείας ταξίδευσε πολὺ καὶ σὲ πολλὰ μέρη μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ γιατρευτεῖ. Ἐνας συχνὸς ξηρὸς βήχας ροκάνιζε τὰ θέμελα τοῦ σώματος του ὡστόσο στὰ 1894 ὄντας στὴ **Vailima** ὅπου εἶχε κάνει τὴν κατοικία του ἀπὸ τὰ 1891 καὶ σὰ μιλοῦσε χαρούμενα στὴ γυναίκα του ἔγυρε καὶ πέθανε. Οἱ ἰθαγενεῖς ποὺ τὸν εἶχαν ὀνομάσει **Tusifala**, δηλαδὴ, Συγγραφέα Διηγημάτων, κρατώντας τὸ φέρετρό του τὸν πήραν καὶ τὸν ἔθαψαν στὴν πιὸ ψηλὴ βουνοκορφὴ τοῦ νησιοῦ. Στὴν ἐπιτάφια πλάκα ὁ ἐπισκέπτης διαβάζει ἕνα δικό του ὀχτάστιχο ποὺ τελειώνει:

Here he lies where he longed to be;
Home is the sailor, home from sea,
And the hunter home from the hill.

Ὁ Στήβενσον ἔγραψε καμμιά δεκαπενταριά τόμους διηγήματα. Τὸ πρῶτο βιβλίον του ποὺ τὸν ἔκανε γνωστὸ στὸν κόσμον τῶν γραμμάτων ἦταν τὸ **Young Folks** στὰ 1881 ποὺ κρίθηκε ὡς τὸ καλύτερο στὸ εἶδος τοῦ ὕστερα ἀπὸ τὸ Ρόμπισον Κρούσο. Ἡ φανταστικὴ ἱστορία τοῦ «δισυπόστατου» στὸν ἄνθρωπο «Ἡ παράξενη περίπτωση τοῦ Δρ. Τζέκυλ καὶ ὁ κ. Χαϊντ» τὸν ἔκανε ν' ἀκουστεῖ στὰ πέρατα τοῦ κόσμου. Πουλήθηκε σὲ χιλιάδες ἀντίτυπα καὶ γέμισε τίς τόπες του ἀπὸ χρῆμα. Τὸ «Ὁ Κύριος τοῦ Μπάλλαντρε» εἶναι ἴσως τὸ καλύτερο του ἔργο. Στὸ καλύτερο του ἔργο πρέπει νὰ ταξινομηθοῦν καὶ οἱ τόμοι του ἀπὸ μικρὰ διηγήματα. Ἄπ' αὐτὰ τὸ μεταφραζόμενο καὶ τὸ **Markheim** θεωροῦνται ὡς κορυφαία. Ὁ Στήβενσον ἔγραψε ἐπίσης τραγοῦδια ποὺ τὰ ἔβγαλε σὲ τόμο μὲ τὸν τίτλον: «**A Child's Garden and Underwoods**. Ὡς ποιητῆς βέβαια δὲν εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγάλους ποιητῆς τῆς Ἀγγλίας· κι ὅμως μερικὰ εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸ ἔργο ἑνὸς καλοῦ τεχνίτη. Ἀπὸ τίς μελέτες του ἢ «**Lantern-Bearers**,» εἶναι ἀπὸ τίς ὠραιότερες ποὺ ὑπάρχουν σὲ ὅποιαδήποτε γλῶσσα].

Ἦταν οἱ τελευταῖες μέρες τοῦ Νοέβρη τοῦ 1456. Τὸ χιόνι ἔπεφτε ἀπάνω ἀπὸ τὸ Παρίσι μ' αὐστηρὴ κι ἀκατάπαυτην ἐπιμονή. Κάποτε ὁ ἄνεμος ἐ-

ξορμούσε καὶ τὸ σκόρπαε σὲ πετούμενα ἀνεμοστροβιλίσματα· κάποτε ὑπῆρχε ἡρεμία καὶ τολύπη ἀπάνω σὲ τολύπη κατέβαινε ἀπὸ τὴ μάβρη νύ-

χτιαν ἀτμόσφαιρα, σιωπηλό, ἀναγυριστικό, ἀτελεύτητο. Στὸ φτωχόκοσμο πού κοιταζε πρὸς τ' ἀπάνω, κάτω ἀπὸ μουσκεμένα βλέφαρα, φαινόταν ἕνα θαῦμα τ' ἀπὸ τοῦ ἔφτανε ὄλο ἐκεῖνο τὸ χιόνι. Ὁ Κύρ Φρανσουά Βιγιόν εἶχε ἐκφράσει ἕνα δίλημμα, ἐκεῖνο τ' ἀπομεσήμερο, δίπλα ἀπὸ ἕνα παράθυρο μιᾶς ταβέρνας: ἦτανε μονάχα ὁ Εἰδωλολατρικός Δίας πού μαδοῦσε χῆνες ἀπάνω στον Ὀλυμπο εἴτε ἦτανε οἱ ἅγιοι ἄγγελοι ποῦ μαδοῦσανε; Δὲν ἦτανε παρὰ ἕνας φτωχὸς Πιρολύτης, * συνέχισε· ἐπειδὴ ὅμως τὸ ζήτημα εἶχε σχέση μετὰ τῆς θεολογίας, δὲν τολμοῦσε ν' ἀποπειραθεῖ νὰ φτάσει σὲ συμπέρασμα. "Ἐνας ἀνόητος, γέρος παπᾶς ἀπὸ τὸ Μονταρζίς, πού ἦταν στὴν παρέα, κέρασε στὸ μπαγαποντάκο μιὰ μπουτίλια κρασί γιὰ τιμὴ τοῦ χωρατοῦ καὶ τῶν μορφασμῶν πού τὸ συνόδευσαν, κι ὀρκίστηκε στὴν ἄσπρη του γενειάδα πὼς ὑπῆρξε κι αὐτός ἐν' ἄλλο παρόμοιο, ἀθεόφοβο, σκυλλί ὄντας στὴν ἡλικία τοῦ Βιγιόν.

Ὁ καιρὸς ἦταν ἄγριος καὶ τσουχτερός, ὄχι ὅμως καὶ πολὺ κάτω ἀπὸ τὸ βαθμὸ τῆς παγωνιάς, κ' οἱ τολύπες ἦτανε μεγάλες, ὄγρες καὶ κολλῶδεις. Ὀλάκερη ἡ πολιτεία ἦταν σκεπασμένη μ' ἕνα μονοκόμματο σεντόνι. "Ἐνας στρατὸς θὰ μπόρει νὰ βαδίσει ἀπὸ τὴν μιὰ στὴν ἄλλη ἄκρη χωρὶς οὔτε μιὰ πατημασιά νὰ μὴνύσει τὸν κίνδυνο. "Ἄν ὑπῆρχαν ὅποια πουλιά πού νυχτώθηκαν στὸν οὐρανὸ, ἔβλεπαν τὸ νησί σὰν ἕνα μεγάλο ἄσπρο μπάλωμα καὶ τὰ γεφύρια σάμπως λιγνά, ἄσπρα δοκάρια ἀπάνω στὸ μαῦρο ἔδαφος τοῦ ποταμοῦ. Ψηλά ἀπσπρωθιὸ τὸ χιόνι στιβαζόταν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ στολίδια τῶν καμπαναριῶν τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ. Πολλὲς ἀχιβάδες εἶχαν γιομίσει ὡς ἀπάνω ἀπὸ χιόνι καὶ πολλὰ ἀγάλματα φοροῦσαν ἕνα μακρὺ, λευκὸ σκοῦφο στ' ἀλλόκοτα εἴτε τ' ἁγιασμένα τους κεφάλια.

Οἱ ὑδρορροές εἶχαν μετασηματιστεῖ σὲ μεγάλες ψεύτικες μύτες πού ἦταν λυωμένες πρὸς τὴν ἄκρη. Οἱ κροκέτες ἦτανε σάμπως ὀρθὰ μαξιλάρια, φουσκωμένα στὴ μιὰ πλευρά. Στὰ διαλείμματα τοῦ ἀνέμου γινόταν ἕνας ὑπόκωφος ἤχος ἀπὸ σταλαγματιές γύρω ἀπὸ τον περίβολο τοῦ ναοῦ.

Τὸ κοιμητήρι τ' "Αἰ-Γιάννη εἶχε πάρει κι αὐτὸ τὸ μερτικό του ἀπὸ τὸ χιόνι. "Ὅλοι οἱ τάφοι ἦτανε μ' εὐπρέπεια σκεπασμένοι. Ψηλὲς ἄσπρες κορφὲς σὲ στέγες σπιτιῶν στέκονται γύρω σὲ μιὰ σεμνόπρεπη παράταξη. Τίμιοι νοικοκυραῖοι βρισκονταν ἀπὸ νωρὶς στὸ κρεβάτι κουκουλωμένοι ὅπως κ' οἱ κατοικίες τους. Δὲν ὑπῆρχε φῶς σ' ὅλη τὴ γειτονιά, ἐχτὸς ἀπὸ μιὰ μικρὴ φωτοβολὴ ἀπὸ κάποιο καντήλι πού κρεμόταν αἰωρούμενο στὰ στασίδια τῶν ψαλιτάδων στὴν ἐκκλησιά καὶ τάρραζε τίς σκιὲς ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἕνα μὲ τίς κινήσεις του. Τὸ ρολοῖ εἰδείχνε ἄκριβῶς δέκα ὅταν πέρασε ἀπὸ κεῖ ἡ βάρδια μὲ λογχοφόρα τσεκούρια κ' ἕνα φανάρι· οἱ ἄντρες τῆς χτυποῦσαν τὰ χέρια τους καὶ δὲν εἶδαν τίποτε τὸ ὑποπτο γύρω ἀπὸ τὸ κοιμητήρι τ' "Αἰ-Γιάννη.

Κι ὅμως ὑπῆρχε ἕνα σπιτάκι πού ἀκουμποῦσε στὸν τοῖχο ἀπάνω τοῦ κοιμητηρίου· ἀγρυπνοῦσε μὲ κάποιο κακὸ σκοπὸ, σ' ἐκείνη τὴ γειτονιά πού ροχάλιζε. Δὲν παρῶσιν ἔτι τίποτε τὸ ἐξαιρετικὸ ἀπ' ἔξω πού νὰ τὸ προδίνει· μονάχα ἕνα ποταμάκι ἀπὸ θερμὸν ἀτμὸ ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὸ σκέπασμα τῆς καπνοδόχης, μιὰ λωρίδα ἐκεῖ πού ἔλυωνε τὸ χιόνι στὴ στέγη ἀπάνω καὶ μερικὰ μισοσβυσμένα ἀχνάρια ποδιῶν μπροστὰ ἀπὸ τὴν εἴσοδο. Μέσα ὅμως πίσω ἀπὸ τὰ παράθυρα μὲ κλειστά παραθυρόφυλλα, ὁ Κύρ Φρανσουά Βιγιόν ὁ ποιητῆς καὶ μερικοί ἀπὸ τὴν κλεφτουριά πού συναναστρεφόταν ζωντανεῦσαν τὴ νύχτα καὶ περνοῦσαν γύρω τῆς μπουτίλια.

"Ἐνας μεγάλος σωρὸς ἀπὸ ἀναμένα κάρβουνα διάχυνε μιὰ δυνατὴ καὶ

* Master of Arts.

κόκκινη λάμψη από τὸ ἀφιδωτὸ τζάκι. Μπροστά του καθόταν μ' ἀνοιχτά σκέλη ὁ πάτερ Νικόλαος, ὁ καλόγηρος ἀπὸ τὸ Πίκαρτυ μὲ τὰ ράσα του σηκωμένα ἀπάνω καὶ τὶς χοντρές γάμπες του γυμνές ἀντικρὺ στὴ γλυκειὰ ζέστα. Ἡ πλατεία σκιά του ἔκοβε τὸ δωμάτιο σὲ δυὸ, κ' ἡ λάμψη τῆς φωτιάς ξέφευγε μοναχὰ ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ χοντεροῦ κορμιοῦ του καὶ σὲ μιὰ λιμνούλα ἀνάμεσα τῶν ξαπλωμένων του ποδιῶν. Τὸ πρόσωπο του εἶχε τὴν κοστωμένη ὄψη τοῦ ἀνθρώπου ποὺ πίνει ἀδιάκοπα. Ἦταν σκεπασμένο μ' ἕνα δίχτυ ἀπὸ φλέβες ποὺ ἔπαθαν ἀπὸ συμφορῆση, πορφυρές σὲ συνηθισμένες περιστάσεις, τώρα ὅμως μ' ἕνα ξέθωρο μενεξελὶ χρῶμα, γιατί καὶ μὲ τὴ ράχη του στὴ φωτιά τὸν ἔτσουζε τὸ κρῦο στὴ μιὰ πλευρὰ. Ἡ κουκκούλα του ἦτανε μισοπεσμένη πίσω καὶ σχημάτιζε ἕνα παράξενο πρήξιμο στὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ βοδίστιου του λαιμοῦ. Ἔτσι καθόταν μ' ἀνοιχτά σκέλη μουρμουρίζοντας, κ' ἔκοβε τὸ δωμάτιο σὲ δυὸ μὲ τὴ σκιά τοῦ ὀγκώδικου κορμιοῦ του.

Στὰ δεξιὰ ὁ Βιγιὸν κι ὁ Γκύ Ταπαρὺ ἦσαν στριμωγμένοι δίπλα ὁ ἕνας στὸν ἄλλο σκύβοντας ἀπάνω ἀπὸ ἕνα κομμάτι μεβράνας, ὁ Βιγιὸν σκαρώνοντας μιὰ μπαλλάντα ποὺ θὰ τὴν ὀνόμαζε τὴ «Μπαλλάντα τοῦ ψητοῦ ψαριοῦ», κι ὁ Ταπαρὺ σαλιαρίζοντας κ' ἐκφράζοντας τὸ θαυμασμό του ἀπάνω ἀπὸ τὸν ὄμο του. Ὁ ποιητὴς ἦτανε ἕνα ἀνθρώπινο κουρέλι, μελαχρινός, κοντόσωμος κι ἀδύνατος μὲ βαθουλωμένα μάγουλα καὶ σπανὰ, μαῦρα κατσαρὰ μαλλιά. Βάσταζε τὰ εἰκοσιτέσσερα του μὲ πυρετώδικη ζωηράδα. Ἡ ἀπληστία εἶχε κάνει πτυχές γύρω ἀπὸ τὰ μάτια του καὶ τὰ πονηρὰ χαμόγελα εἶχαν σουφρώσει τὸ στόμα του. Ὁ λύκος κι ὁ χοῖρος ἀλλοπαλέβανε στὸ πρόσωπο του. Ἦτον μιὰ εὐγλωττη, σουβλερή, ἄσκημη ἐπίγεια μορφή. Τὰ χέρια του ἦταν

μικρὰ κι ἄρπαχτικά μὲ κομπωμένα δάχτυλα ὅπως ἕνα σχοινὶ καὶ φτερούγιζαν ἀδιάκοπα μπροστά του σὲ μιὰ βίαιη κ' ἐκφραστικὴ παντομίμα. Τώρα γιὰ τὸν Ταπαρὺ, μιὰ πλατιά, εὐάρεστη, θαυμαστικὴ ἠλιθιότητα ἀνάδινε ἀπὸ τὴ ζουλισμένη του μύτη καὶ τὰ σαλιάρικα χεῖλη του: εἶχε καταντήσει κλέφτης, ὅπως θὰ μπορούσε ἀκριβῶς νὰ γίνεῖ ὁ πιὸ τίμιος νοικοκυραῖος ἀπὸ τὴν ἀγέρωχη τόχη ποὺ κυβερνάει τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπωνων χηρῶν καὶ τῶν ἀνθρώπωνων γαϊδάρων.

Ἀπὸ τ' ἄλλο χέρι τοῦ καλόγηρου, ὁ Μοντινιὺ κι ὁ Τεβενέν Πανσέτ ἔπαιζαν ἕνα τυχερὸ παιγνίδι. Γύρω ἀπὸ τὸν πρῶτο κρεμόταν κάποια ὀσμὴ καλῆς γενιάς κι ἀνατροφῆς, ὅπως γύρω ἀπὸ ἕνα ξεπεσμένο ἄγγελο: ἕνα κάπως ἀψηλὸ, λυγερὸ κ' εὐγενικὸ κορμί, ἕνα κάπως γρυπὸ καὶ μελαγχολικὸ πρόσωπο. Ὁ καὶ μενούλης ὁ Τεβενέν ἦτανε πολὺ εὐθυμὸς: εἶχε πετύχει ἕνα καλὸ κατεργάρικο κόλπο ἐκεῖνο τὸ δειλινὸ στὸ προάστειο τοῦ Ἁγίου Ἰάκωβου κι ὄλο τὸ βράδυ κέρδιζε ἀπὸ τὸν Μοντινιὺ. Ἐνα ξεχυμένο χαμόγελο φώτιζε τὸ πρόσωπο του: ἡ φαλακρὴ κεφαλὴ του ἔλαμπε ροδαλὴ σὲ μιὰ γκιρλάντα ἀπὸ κόκκινες πλεξούδες. Τὸ μικρὸ, προεξέχον στομάχι του κουνιόταν ἀπὸ σιωπηλὰ χαχανίσματα σὰν τσέπωνε τὰ κέρδη.

«Διπλὰ ἢ κιτάρουμε;» εἶπε ὁ Τεβενέν.

Ὁ Μοντινιὺ δέχτηκε μ' ἕνα βλοσυρὸ νέμα.

«*Μερικοὶ μπορεῖ νὰ θέλουν σὰν ἀρχόντοι νὰ δειπνοῦνε*», ἔγραψε ὁ Βιγιὸν «*Καὶ ψωμότυρο ἀπὸ πιάτο ἀσημωμένο νὰ μασοῦνε*. Ἡ-ἦ βοήθησε με Γκίτο!»

Ὁ Ταπαρὺ χαχάνισε.

«*Εἶτε μαίτανὸ σὲ πιάτο ἀπὸ χρυσάφι*», ὀρنيθοσκάλισε ὁ ποιητὴς.

Ὁ ἄνεμος ἔξω μάνιαζε. Ἀπόδιωχνε τὸ χιόνι ἀπ' ἐμπροστά του, καὶ ὕψωνε κάποτε τὴ φωνὴ του μὲ μιὰ νικητήρια κραυγὴ καὶ βόγγιζε πένθιμα στὸ τζάκι. Τὸ κρῦο γινόταν πιὸ τσουχηρὸ ὅσο προχωροῦσε ἡ νύχτα. Ὁ

Βιγιόν, γυρίζοντας πρὸς τὰ ἔξω τὰ χεῖλή του, ἀπομιμήθηκε τὸ φύσημα τ' ἀνέμου μὲ κάτι μεταξύ σφυρίγματος καὶ βογγισμοῦ. Αὐτὸ ἦταν μιὰ διαβολικὴ κι ἀνησυχαστικὴ ἐπιδειξιόσυνη τοῦ ποιητῆ, πολὺ μισημένη στὸν καλόγηρο τοῦ Πίκαρτυ.

«Δὲ μπορείτε νὰ τ' ἀκούσετε ποὺ κροταλίζει ἀπάνω στὴν κρεμάλα;» εἶπε ὁ Βιγιόν. «Ὅλοι χορεύουν τὸ χορὸ τοῦ διαβόλου γιὰ τὸ τίποτε ἐκεῖ ἀπάνω. Μπορεῖτε νὰ χορέψετε, ἀντρεωμένοι μου, δὲ θὰ ζεσταθεῖτε καθόλου πιὸ πολὺ! Χώ! τί ἀνεμοφύσημα. Ἔπесе κάποιος μόλις τώρα! Ἔνα πομιλιδι λιγώτερο στὴν τρίποδη πομιλιδιά!— Ἄκουσε πάτερ Νικόλαε, θᾶναι κρῦο ἀπόψε στὸ δρόμο τοῦ Σὲν Ντενίς;» ρώτηξε.

Ὁ Πάτερ Νικόλαος τρεμόπαιξε τὰ βλέφαρα καὶ τῶν δυὸ μεγάλων του ματιῶν, κ' ἔδειξε πὼς πνιγόταν στὸ καρῦδι τοῦ λαιμοῦ του. Μονφωκόν, ἡ μεγάλη, φρικαλέα Παρισινὴ κρεμάλα, βρισκόταν δίπλα ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Σὲν Ντενίς, καὶ τὸ χωρατὸ τοῦ πάτησε τὸν κάλο. Κι ὁ Ταπαρὺ παραγέλασε μὲ τὰ πομιλιδία· δὲν εἶχε ἀκούσει ποτέ του κάτι περισσότερο εὐθυμοκρατοῦσε τὶς πλευρές του κ' ἔκρωζε. Ὁ Βιγιόν τοῦ τράβηξε μιὰ σκορδομουτιὰ ποὺ ἄλλαξε τὴν εὐθυμία του σὲ μιὰ προσβολὴ βηξίματος.

«Ἄ, ἔλα πάψε αὐτὸ τὸ θόρυβο,» εἶπε ὁ Βιγιόν, «καὶ βρὲς ρίμες γιὰ τὸ ψάρι!»

«Διπλά ἢ κιτάρουμε;» εἶπε ὁ Μοντινιὺ πεισιμωμένα.

«Μ' ὄλη μου τὴν καρδιά», ἀπάντησε ὁ Τεβενέν. «Υπάρχει κάτι ἀκόμη σ' ἐκείνη τὴ μποτίλια;» ρώτηξε ὁ καλόγηρος.

«Ἄνοιξε μὲ ἄλλη», εἶπε ὁ Βιγιόν. «Πῶς, ποτέ σου, ἐλπίζεις νὰ γιομίσεις τὸ μεγάλο ἐκεῖνο μῶδι, τὸ κορμί σου, μὲ τέτοια μικροπράματα σάν τὶς μποτίλιες. Ἄι πῶς περιμένεις νὰ πᾶς στὸν Παράδεισο; Πόσοι ἄγγελοι, φαντάζεσαι, μποροῦν νὰ διατεθοῦν γιὰ νὰ

μεταφέρουν ἓνα μονάχα ἄγγελο ἀπὸ τὸ Πίκαρτυ; Ἡ νομίζεις πὼς εἶσαι ἓνας ἄλλος Ἡλίας καὶ θὰ στείλουν τὸ ἄρμα γιὰ σένα;»

«Hominiibus impossibile», ἀπάντησε ὁ καλόγηρος, σὰ γέμιζε τὸ ποτήρι.

Ὁ Ταπαρὺ βρισκόταν σ' ἐκστάσεις. Ὁ Βιγιόν τοῦ φερε μιὰ σκορδομουτιὰ καὶ πάλι.

«Γέλα μὲ τ' ἀστεῖα μου, ἂν σ' ἀρέσει», εἶπε.

«Ἦταν πολὺ καλὸ τὸ χωρατὸ» μίλησε ἀντιτείνοντας ὁ Ταπαρὺ.

Ὁ Βιγιόν τοῦ κανε κάποιον μορφασμό. «Βρὲς ρίμες στὸ «ψάρι» εἶπε. Τὶ ἔχεις νὰ κάνεις ἐσὺ μὲ τὰ Λατινικά; Θὰ πεθύμαες νὰ μὴ γνῶρίζεις οὔτε λεξούλα ἀπ' αὐτὰ στὸ μεγάλο κακουργοδικεῖο, ὅταν ὁ διάβολος θὰ προσκαλεῖ τὸ Γκίτο Ταπαρὺ, φιλόλογο—ὁ διάβολος μὲ τὴν καμπούρα καὶ τὰ καταφλογισμένα νύχια τῶν χεριῶν. Μιλώντας γιὰ τὸ διάβολο» πρόσθεσε ψυθιριστὰ, «κοίταξε τὸ Μοντινιὺ!» Κ' οἱ τρεῖς κρυφοκοίταξαν τὸ χαρτοπαίχτη. Δὲ φαινόταν νᾶχε τύχη. Τὸ στόμα του ἦταν λιγάκι στραβωμένο στὴ μιὰ μεριά, τὸ ἓνα του ρουθούνη σχεδὸν κλειστὸ καὶ τ' ἄλλο πολὺ ἀνοιγμένο. Τὸ μάβρο σκυλὶ βρισκόταν στὴ ράχη του ἀπάνω, ὅπως λένε μεταφορικὰ, σὲ τρομαχτικὰ νανουρίσματα, κι ἀνάπνεε δύσκολα κάτω ἀπὸ τ' ἀποτρόπαιο φορτίο.

«Φαίνεται σάμπως νὰ μποροῦσε νὰ τότε μαχαίρωσει», ψιθύρισε ὁ Ταπαρὺ μὲ στοργυλεμένα μάτια. Ὁ καλόγηρος ρίγησε, ἔστρεψε τὸ πρόσωπο του κι ἄπλωσε τ' ἀνοιχτὰ του χέρια στὴν κόκκινη καρβουνιά. Ἦταν τὸ κρῦο ποὺ ἐπηρέαζε ἔτσι τὸν Πάτερ Νικόλαο κι ὄχι ἓνα ξεχειλισμα ἠθικῆς εὐαισθησίας.

«Ἔλα τώρα», εἶπε ὁ Βιγιόν— «γι αὐτὴ τὴ μπαλλάντα. Ποῦ φτάσαμε;» Καὶ κρατώντας χρόνο μὲ τὸ χέρι του τὴ διάβαζε μεγαλόφωνα στὸν Ταπαρὺ. Στὸν τέταρτο στίχο τοῦς διέκοψε μιὰ σύντομη καὶ μοιραία κίνηση μεταξύ

τῶν χαρτοπαιχτῶν. Ὁ γῦρος εἶχε τελειώσει κι ὁ Τεβενέν μόλις ἀνοίγε τὸ στόμα του γιὰ νὰ διεκδικήσει κι ἄλλη μιὰ νίκη καὶ νάσου ὁ Μοντινιὺ πήδηξε ἀπάνω, γοργὸς σὰ φίδι, καὶ τόνε μαχαίρωσε στὴν καρδιά. Τὸ χτύπημα ἔφερε ἀποτέλεσμα προτοῦ βρεῖ καιρὸ νὰ φωνάξει, προτοῦ βρεῖ καιρὸ νὰ κινηθεῖ. Ἐνα ἢ δυὸ τρεμουλιάσματα σύστρεψαν τὸ κορμὶ του· τὰ χέρια του ἀνοίξαν κ' ἔκλεισαν, οἱ φτέρνες του κροτάλισαν στὸ πάτωμα· ἔπειτα τὸ κεφάλι του οτριφογύρισε πρὸς τὰ πίσω ἀπάνω ἀπὸ ἓνα νῶμο μὲ τὰ μάτια διάπλατα ἀνοιχτά. Καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Τεβενέν Πανσέτ γύρισε στὸ δημιουργό του. Ὁ καθένας τινάχτηκε στὰ πόδια του, μὰ τὸ πρᾶμα τέλεψε σὲ δυὸ δευτερόλεπτα. Τὰ τέσσερα ζωντανὰ ἄτομα ἀλληλοκοιτάχτηκαν μ' ἓνα φρικαλέο τρόπο κι ὁ πεθαμένος κοιτοῦσε μιὰ γωνιὰ τῆς ὀροφῆς μ' ἓνα παράξενο κι ἀπείσιτο στραβοκοίταγμα.

«Θεέ μου!» εἶπε ὁ Ταπαρὺ κι ἄρχισε νὰ προσεύχεται Λατινικά.

Ὁ Βιγιὸν ξέσπασε σ' ἓνα ὑστερικό γέλοιο. Προχώρησε ἓνα βῆμα κ' ἔκανε μιὰ γελοία ὑπόκλιση στὸν Τεβενέν καὶ γέλασε ἀκόμα δυνατώτερα. Τότε κάθησε ξαφνικά, σάν ἓνας ὄγκος, ἀπάνω σ' ἓνα σκαμνὶ καὶ συνέχισε γελώντας σκληρὰ σὰ νάβαλε νὰ τινάξει τὸν ἑαυτὸ του σὲ κομμάτια.

Ὁ Μοντινιὺ ἦταν ὁ πρῶτος ποὺ συνέφερε.

«Ἄς δοῦμε τί κρατᾶει ἀπάνω του», παρατήρησε, καὶ γύμνωσε τὶς τσέπες τοῦ νεκροῦ μ' ἓνα πεπειραμένο χέρι καὶ μοίρασε τὰ χρήματα σὲ τέσσερα ἴσα μέρη στὸ τραπέζι ἀπάνω. «Αὐτὰ εἶναι γιὰ σὰς», εἶπε.

Ὁ καλόγηρος πῆρε τὸ μερτικό του μ' ἓνα βαθὺ στεναγμὸ καὶ μ' ἀπλή, κλεφτάτη ματιὰ στὸν πεθαμένο Τεβενέν ποὺ ἄρχιζε νὰ βουλιάζει καὶ νὰ γέρνει στὴ μιὰ μεριά ξεφεύγοντας ἀπ' τὴν καρέκλα.

«Εἶμαστε ὅλοι ὑπεύθυνοι γι' αὐτὸ», φώναξε ὁ Βιγιόν, καταπίνοντας τὴν

εὐθυμία του. «Εἶναι δουλειὰ γιὰ κρέμασμα γιὰ τὸν κάθε μποῦφο, ἀπὸ μᾶς δωτέρα—ἄσε γιὰ τοὺς ἄλλους ποὺ ἀπουσιάζουν». Ἔκανε μιὰ αἰσχρὴ χειρονομία στὸν ἄερα μὲ τὸ σηκωμένο δεξί του χέρι κ' ἔβγαλε ὀξω τὴ γλώσσα του κ' ἔριξε τὸ κεφάλι του στὴ μιὰ μεριά, γιὰ νὰ πλαστογραφήσει ἔτσι τὴν ἐμφάνιση κάποιου ποὺ ἔχει κρεμαστῆ. Κατόπι τσέπωσε τὸ μερτικό του ἀπὸ τὸ πλιάτσικο καὶ κούνησε ἀπάνω-κάτω, δῶ-ἐκεῖ τὰ πόδια του γιὰ ν' ἀποκαταστήσει τὴν κυκλοφορία.

Ὁ Ταπαρὺ ἦταν ὁ τελευταῖος ποὺ πῆρε τὸ δικό του ὄρησε πρὸς τὰ χρήματα καὶ τραβήχτηκε στὴν ἄλλην ἄκρη τοῦ διαμερίσματος.

Ὁ Μοντινιὺ ἔστησε τὸν Τεβενέν ἴσια στὴν καρέκλα καὶ τράβηξε τὴ γκάμα· τὸ γαῖμα ἀνάβλυσε.

«Ἐ παιδιὰ θάταν καλύτερα σὰς ἂν τοῦ δίνατε», εἶπε, σὰ σφόγγιζε τὴ λεπίδα ἀπάνω στὸ παντελόνι τοῦ πεθαμένου.

«Νομίζω πὼς πρέπει», πρόσθεσε ὁ Βιγιόν μὲ μιὰ ρουφηξιά. «Νὰ πάρει ὄργη τὸ χοντρό του κεφάλι!», ξέσπασε. «Κολλάει στὸ λαρύγγι μου σὰ φλέγμα. Τί δικαίωμα ἔχει ἓνας ἄνθρωπος νάχει κόκκινα μαλιὰ ὅταν εἶναι νεκρός;» Κ' ἔπεσε σάν ἓνας ὄγκος καὶ πάλι στὸ σκαμνὶ ἀπάνω καὶ σκέπασε καλὰ τὸ πρόσωπο του μὲ τὰ χέρια του.

Ὁ Μοντινιὺ κι ὁ Πάτερ Νικόλαος γέλασαν δυνατὰ, κι ὁ Ταπαρὺ ἀκόμη ἔσμιξε μὲ τὸ δικό τους τὸ σιγανὸ γέλιο του.

«Κλάψε μπεπέκο», εἶπε ὁ καλόγηρος.

«Πάντα ἔλεα πὼς ἦταν γυναίκα», πρόσθεσε ὁ Μοντινιὺ εἰρωνικά.

«Κάθισε ὄρθιος, δὲ μπορείς;» συνέχισε τινάζοντας ἀκόμη μιὰ φορὰ τὸ δολοφονημένο κορμί.

«Σβύσε μὲ τὰ πόδια σου ἐκείνη τὴ φωτιά, Νίκ!» Ὁ Νίκ ὅμως εἶχε κάποια καλύτερη ἀσχολία· ἔπαιρνε ἡσυχα τὸ πορτοφόλι τοῦ Βιγιόν, σάν ὁ

ποιητής κοθόταν, φτανοκαρδισμένος και τρέμοντας, στο σκαμνί εκείνο που άπάνω του σκάρωνε μιὰ μπαλλάντα λιγώτερο από τρία λεπτά πριν. Ὁ Μοντινιὺ κι ὁ Ταπαρὺ βουβά ζήτησαν μερτικό από τό πλιάτσικο που σιωπηλά ὑποσχέθηκε ὁ καλόγηρος σὰν ἔβαζε τό σακκουλάκι στὸν κόρφο τοῦ ράσου του. Πολλές φορές μιὰ καλλιτεχνική φύση κάνει ἕναν ἄνθρωπο ἀκατάλληλο στὴν πρακτικὴ ζωὴ.

Μόλις εἶχε συμπληρωθεῖ ἡ κλοπὴ ὁ Βιγιόν τινάχτηκε, στάθηκε στὰ πόδια του κι ἄρχισε νὰ βοηθεῖ στό σκόρπισμα καὶ τό σβύσιμο τῶν καρβούνων. Στ' ἀναμεταξύ αὐτό ὁ Μοντινιὺ ἄνοιξε τὴν πόρτα καὶ κρυφοκοίταξε στό δρόμο. Ἡ ἀκρογιαλιά ἦτανε ἔρημη· δέν φαινόταν καμμιά ἐνοχλητικὴ βάρδια. Κι ὅμως θεωρήθηκε φρονιμώτερο νὰ γλυστρήσει ὁ καθένας χωριστά, κι ἐπειδὴ ὁ Βιγιόν βιαζόταν νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴ γειτονιά τοῦ πεθαμένου Τεβενέν, κ' οἱ ἄλλοι βιαζόντανε ἀκόμη πιὸ πολὺ νὰ τὸν ξεφορτωθοῦν πριν ἀνακαλύψει τό χάσιμο τῶν χρωμάτων του, ἦταν ὁ πρῶτος που με τὴ συγκατάθεση ὄλων βγήκε στό δρόμο.

Ὁ ἄνεμος εἶχε θριαμβώσει κ' εἶχε σαρώσει ὄλα τὰ νέφη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Μονάχα λίγοι ἀτμοί, τόσο λεπτοὶ ὅπως τό φεγγαρίσιο φῶς, ἔτρεχαν γοργὰ ἀνάμεσα ἀπὸ τ' ἄστρα. Ἦταν τσουχτερό κρύο, κι ἀπὸ ἕνα συνηθισμένο ὀπτικό ἀποτέλεσμα, τὰ ἀντικείμενα φαινονταν σχεδὸν ὀριστικώτερα παρὰ στό πιὸ πλατὺ ἡμερίσιο φῶς. Ἡ κοιμώμενη πολιτεία ἦταν ἀπόλυτα ἤρεμη: ἕνας λόχος ἀπὸ λευκὲς κουκκουλές, ἕνα χωράφι γιομάτο ἀπὸ μικρὲς Ἄλπεις κάτω ἀπὸ τὰ λαμπυρίζοντα ἄστρα. Ὁ Βιγιόν καταράστηκε τὴ μοίρα του. Ἄχ καὶ νᾶταν νὰ χιόνιζε ἀκόμη! Τώρα ὅπου κι ἂν πήγαινε θᾶφηνε πίσω του ἄσβηστα πατήματα στὶς λαμπερὲς στράτες ἀπάνω· ὅπου κι ἂν πήγαινε ἦταν ἀκόμη δεμένος με τὸ σπιτί κοντὰ στό κοιμητήρι τ' Ἀη—Γιάννη. Ὅπου κι ἂν πήγαινε ἔπρεπε νὰ ὑφά-

νει, με τὰ ἴδια ταλαίπωρα του πόδια, τό σχοινὶ που τὸν ἔδενε με τό ἐγκλημα καὶ πο' θὰ τὸν ἔδενε με τὴν κρεμάλα. Τό στραβοκοίταγμα τοῦ νεκροῦ τοῦ ξαναγύρισε με μιὰ νέα σημασία. Κρότησε τὰ δάχτυλα του σὰ νᾶθελε μ' αὐτό νὰ πάρει κουράγιο καὶ διαλέοντας ἕνα δρόμο στὴν τύχη βᾶδισε με θάρρος στό χιόνι.

Δυὸ πράματα τὸν ἀπασχολοῦσαν σὰν προχωροῦσε: τό θέαμα τῆς κρεμάλας στό Μονφωκόν σ' αὐτὴ τὴ λαμπρῇ, ἀνευδόαρτη φάση τῆς νυχτερινῆς ζωῆς, τό ἕνα, καὶ τ' ἄλλο, τό βλέμμα τοῦ νεκροῦ με τὴ φαλακρὴ κεφαλὴ καὶ τὴ γκιρλάντα τῶν κόκκινων πλεξούδων. Καὶ τὰ δυὸ πάγωσαν τὴν καρδιά του, καὶ συνέχισε ἀνοίγοντας τό βῆμα σάμπως νὰ μπορούσε νὰ ξεφύγει ἀπὸ δυσάρεστες σκέψεις με μιὰν ἀπλὴ γοργάδα τῶν ποδιῶν. Κάποτε κοίταξε πίσω ἀπάνω ἀπὸ τὸν ὄμο του μ' ἕνα ξαφνικὸ, νευρικὸ κοίταγμα μὰ ἦταν τό μόνο κινούμενο πράμα στὶς ἄσπρες στράτες, ἐχτὸς ὄντας ὁ ἄνεμος ὀρμούσε γύρω ἀπὸ μιὰ γωνιά κ' ἔριχτε ἀπάνω τό χιόνι που ἄρχισε νὰ πῆζει σὲ κόμπους ἀπὸ ἀχιτιδόβολη σκόνη.

Ἄξαφνα εἶδε σὲ μεγάλη ἀπόσταση μιὰ μάβρη μάζα κ' ἕνα ζεβγάρι φανάρια. Ἡ μάζα βρισκόταν σὲ κίνηση καὶ τὰ φανάρια κουιόνταν σὰ νὰ τὰ κρατοῦσαν ἄνθρωποι που περπατοῦσαν. Κ' ἐνῶ ἀπλούστατα θὰ διασταύρωνε τὴ γραμμὴ τῆς πορείας του, ἔκρινε φρονιμώτερο ν' ἀποφύγει νὰ τὸν πάρει ἡ ματιὰ της ὅσο τό δυνατὸ πιὸ γρήγορα. Δέν ἦταν σὲ κέφι γιὰ νὰ δεχτεῖ τὴν πρόκληση της κ' αἰσθανόταν πῶς ἄφηνε φανερά σημάδια στό χιόνι. Ἀκριβῶς στ' ἀριστερά του βρισκόταν ἕνα ξενοδοχεῖο, με μερικοὺς πύργους κι ἀνοιχτόχωρα προπύλαια μπροστὰ στὴν εἴσοδο. Θυμήθηκε πῶς ἦταν μισοερειπωμένο καὶ πῶς ἔμεινε εὐκαιρο ἀπὸ καιρό. Ἔτσι ἔκανε τρία βήματα κατ' ἀπάνω του καὶ πήδησε στό καταφύγιο τῶν προπυλαίων. Τό

έσωτερικό ήταν πολύ σκοτεινό ύστερα από τ' άχτινοβόλημα τών χιονισμένων δρόμων και προχωρούσε πασπατεύοντας μ' άπλωμένα τὰ χέρια και νά, σκουντούφλησε άπάνω σε μιὰ ουσία που έσπινε έν' άπερίγραπτο μίγμα από άντιστάσεις, σκληρές και μαλακές, σταθερές κι άχαμνές. Ή καρδιά του τινάχτηκε άπάνω. Πήδησε δυο βήματα πίσω και κοίταξε με τρόμο τὸ έμπόδιο. Τότε άφήκε ένα μικρὸ γέλοιο κι άνάσανε. Ήταν μονάχα μιὰ γυναίκα κι αὐτὴ πεθαμένη. Γονάτισε δίπλα της γιὰ νά έξακριβώσει τὸ δεύτερο σημείο. Ήτανε παγωμένη πέρα—πέρα κι άκαμπτη σάν ένα μπαστούνι. Ένας μικρὸς, άνώμαλος καλλωπισμὸς φτερούγιζε στὸν άνεμο γύρω από τὴν κόμη της κ' εἶχε κατακοκκινίσει από νιψίδι τὰ μάγουλα της έκείνο άκριβῶς τὸ δειλινὸ. Οἱ τσέπες της ήτανε όλωσδιόλου εὔκαιρες, κι ὅμως στὴν κάλτσα της κάτω από τὴν καλτσοδέτα της, ὁ Βιγιόν βρήκε δυὸ από τὰ μικρὰ νομίσματα που ἦσαν γνωστὰ μετ' ὄνομα ἄσπρα: Ήσαν κάτι τὸ πολὺ λίγο, μὰ ἦσαν πάντα κάτι, κι ὁ ποιητὴς συγκινήθηκε από ένα βαθὺ αἶσθημα οἴχτου γιατί εἶχε πεθάνει χωρὶς νά μπορέσει πρὶν νά ξεοδέψει τὰ χρήματα της. Αὐτὸ τοῦ φαινόταν ένα σκοτεινὸ κι άξιοθρήνητο μυστήριο, και κοίταζε τώρα τὰ νομίσματα στὸ χέρι που και τώρα τὴ νεκρὴ γυναίκα και πάλι τὰ νομίσματα κουνώντας τὸ κεφάλι του άπάνω από τὸ αἶνιγμα τῆς ζωῆς τ' ανθρώπου. Ὁ Έρρῖκος, ὁ Έτῆς Ἀγγλία πεθαίνοντας στὴ Βινσέν άκριβῶς κατὸπι που κυρίευσε τὴ Γαλλία κι αὐτὸ τὸ φτωχὸ κούτσουρο που τὸ έκοψε μιὰ ψυχρὴ άνεμοπονή μπροστὰ στὴ ξώθυρα ενός άρχόντου, πρὶν νά μπορέσει νά ξεοδέψει τὰ δυὸ ἄσπρα της—φαινόταν ένας σκληρὸς τρόπος γιὰ νά ξεοδευτοῦν, κι ὅμως θά μπορούσαν νά χαρίσουν μιὰν άκόμη καλὴ γεύση στὸ στόμα, έν' άκόμη δυνατὸ φιλί στὰ χεῖλη, πρὶν ὁ διάβολος πάρει τὴν ψυχὴ και τὸ

σῶμα μείνει στὰ πουλιὰ και τὰ σκουλήκια. Θάθελε νά χρησιμοποιήσει ὅλο τὸ λάδι του πρὶν σβυστεῖ τὸ φῶς και τὸ φανάρι σπάσει.

Ένῶ τέτοιες σκέψεις περνοῦσαν από τὸ μυαλὸ του, άναζητοῦσε, μισομηχανικά, τὸ πορτοφόλι του. Ξάφνου ἡ καρδιά του έπαψε νά χτυπᾶ· ένα αἶσθημα από κρύα λέπια στὸ ένα μέρος τών κνημῶν του πέρασε άπάνω στὸ σῶμα του κ' ένα κρύο χτύπημα τοῦ φάνηκε πῶς έπεσε στὴν κορφή τοῦ κρανίου του άπάνω. Στάθηκε ἀπολιθωμένος μιὰ στιγμή κ' έπειτα ζωντάνεψε με μιὰ πυρετώδη κίνηση. Κατόπι ξέσκασε άπάνω του τὸ χάσιμο και λούθηκε με μιὰς στὸν ἴδρωτα. Στους ἄσωτους τὸ χρῆμα εἶναι κάτι τόσο τὸ ζωντανὸ και πραγματικὸ—εἶναι ένα τόσο λεπτὸ βέλο άνάμεσα τοῦ εαυτοῦ των και τῆς ἡδονῆς! Ένα μονάχα ὄριο ὑπάρχει στὴν τύχη των—τὸ ὄριο τοῦ χρόνου. Κ' ένας ἄσωτας με λίγες μονάχα κορῶνες εἶναι ὁ Αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης ὡσότου ξεοδευτοῦν. Γιὰ ένα τέτοιο πρόσωπο τὸ χάσιμο τών χρημάτων εἶναι σὰ νά παθαίνει τὴν πιὸ φοβερὴ άναποδιά, σὰ νά πέφτει από τοὺς οὐρανοὺς στὴν κόλαση, από τὸ πᾶν στὸ τίποτε, σε μιὰ πνοή. Και τὸ χειρότερο άκόμη, ἂν έπαιξε με τὸ κεφάλι του γι αὐτὸ. Κι ἂν θά κρεμαζόταν αὔριο γιὰ κείνο τὸ ἴδιο πορτοφόλι, τόσο άκριβὰ κερδισμένο, τόσο άνόητα έξαφανισμένο! Ὁ Βιγιόν στάθηκε και καταριόταν· έριξε τὰ διὸ ἄσπρα στὸ δρόμο, έσεισε τὸ γρόθο κατὰμουτρα τ' οὐρανοῦ· κλώτισε και δέν τρόμαξε που βρέθηκε ποδοπατώντας τὸ φτωχὸ πτῶμα. Τότε ἄρχισε νά ξαναγυρνᾶ στὸ σπίτι κοντὰ στὸ κοιμοιτήρι. Ξέχασε κάθε φόβο γιὰ τὴ βάρδις που προσπέρασε άρκετὴ ὥρα τώρα και δέν εἶχε ἄλλη σκέψη από τὸ χαμένο πορτοφόλι του. Μάταια κοίταζε δεξιὰ κι ἄριστερὰ στὸ χιόνι άπάνω: τὸ μάτι δέ μπορούσε νά δεῖ τίποτε. Δέν τοῦχε πέσει στους δρόμους. Ἄν τοῦχε πέσει στὸ

σπίτι; Θάθελε παρά πολύ νά μπει καί νά κοιτάξει μή ή ἰδέα τ' ἀντικρύσματος τοῦ φρικαλέου πτώματος ἐκεῖ μέσα τόν ἀφόπλιζε. Κι ἀκόμα ἅμα σίμως εἶδε πῶς οἱ προσπάθειες τους νά σβύσουν τή φωτιά δέν πέτυχαν· τὸ ἐναντίο, ξέσπασε σὲ φλόγες κ' ἕνα ἀλλόχρωμο φῶς ἔπαιζε στὶς χαρμίδες τῆς πόρτας καί τοῦ παραθύρου καί τοῦ ξαναγέννησε τὸν τρόπο γιὰ τὴν ἐξουσία καί τὴν κρεμάλα τοῦ Γαρισιοῦ.

Γύρισε στοῦ ξενοδοχείο μὲ τὰ προπύλαια, καί πασπάτευε γύρω στοῦ χιόνι ἀπάνω γιὰ τὰ χρήματα ποῦ πέταξε, σάν τὸν βρῆκε ἕνα παιδακίσιο ἄγκρισμα: Μὰ μπόρεσε νά βρεῖ ἕνα ἄσπρο μανάχα· τὸ ἄλλο πιθανὸ νάπασε παραπέρα καί νά βούλιαζε βαθειά. Μ' ἕνα μόνο ἄσπρο στὴν τσέπη, ὅλα τὰ σχέδια του γιὰ ἕνα βραδυνὸ ξεφάντωμα σὲ μιὰ ταβέρνα ξαφανιστήκανε ὀλότελα. Καί δέν ἦταν μόνο ἡ εὐχαρίστηση ποῦ εἶχε πετάξει γελαστή ἀπὸ τὰ χέρια του· ἀληθινὴ στενοχωρία, ἀληθινὴ θλίψη, τὸν χτύπησαν σὰ στεκόταν πένθιμα μπρὸς στὰ προπύλαια. Ὁ ἴδρωσ εἶχε στεγνώσει ἀπάνω του, καί μόλον ποῦ ὁ ἄνεμος εἶχε πέσει, μιὰ βαριά παγωνιά ἀρχίζε καί δυνάμωνε, ὅσο πήγαινε καί πιὸ πολὺ, κ' ἔνωσε τὸν ἑαυτὸ του μουδιασμένο καί βαριεστημένο. Τί ἔπρεπε νά γίνει; Μιὰ κ' ἡ ὥρα ἦτανε προχωρημένη, μιὰ κ' ἡ ἐπιτυχία ἦτανε ἀπίθανη, θὰ δοκίμαζε τὸ σπίτι τοῦ θεοῦ πατέρα του τοῦ ἐφημέριου τοῦ Σὲν Μπενουά.

Ἐτρεξε ὅλο τὸ δρόμο ὡς ἐκεῖ κάτω, καί χτύπησε δειλά. Δέν ἀπάντησε κανένας. Ξαναχτύπησε καί ξαναχτύπησε παίρνοντας θάρρος μὲ τὸ κάθε χτύπημα· στὸ τέλος ἀκούστηκαν βήματα νά πλησιάζουν ἀπὸ μέσα. Μιὰ συρτωμένη θυρίτσα ἀνοιξε στὴ σιδεροκαρφωμένη πόρτα κι ἀφήκε νά ξεχυθεῖ μεμιάς ἕνα κίτρινο φῶς.

«Σήκωσε τὸ πρόσωπο σου πρὸς τὴ θυρίτσα», εἶπε ὁ ἐφημέριος ἀπὸ μέσα.

«Νά, εἶμαι γῶ», εἶπε ὁ Βιγιόν.

«᾿Ω, εἶσαι σύ, ἔτσι; ἀντιφώνησε ὁ ἐφημέριος· καί τὸν καταράστηκε μὲ πρῶτες, ἀταίριαστες γιὰ ἕνα παπᾶ, κατάρες, γιὰ τὸν ἀνησούχησε σὲ τέτοια ὥρα καί τὸν πρόσταξε νά γκρεμιστεῖ στοῦ διάβολο ἀπ' ὅπου εἶχε ρθεῖ.

«Τὰ χέρια μου βενέτωσαν ὡς τὸν καρπὸ», εἶπε μ' ἕνα παρακλητικὸ τόνο ὁ Βιγιόν· «τὰ πόδια μου εἶναι πεθαμένα καί γεμάτα ἀπὸ σουβλερὸς πόνους: ἡ μύτη μου μὲ πονᾷ ἀπὸ τὸν τσουχτερὸ ἀγέρα· ἡ ψύχρα ἔχει μπηχτεῖ στὴν καρδιά μου. Μπορεῖ νά πεθάνω πριχοῦ ξημερώσει. Μονάχα ἐτούτη τὴ φορά, πάτερ, καί μάρτυς μου ὁ Θεὸς δὲ θὰ στοῦ ξαναζητήσω ποτὲ ἄλλη μιὰ φορά!»

«Ἐπρεπε νά εἶχες φτάσει νωρίτερα», εἶπε ὁ ἐκκλησιαστικὸς ψυχραίμα. Χρειάζονται ἕνα μάθημα οἱ νεαροὶ πότε καί πότε.» Ἐκλείσε τὴ θυρίτσα κι ἀποχώρησε ἐπιδειχτικά στοῦ ἐσωτερικὸ τοῦ σπιτιοῦ.

Ὁ Βιγιόν ἦτανε ἔξω φρενῶν χτύπησε στὴ θύρα μὲ τὰ χέρια καί τὰ πόδια καί φώναζε ξωπίσω ἀπὸ τὸν ἐφημέριο βραχνόφωνα.

«Βρωμιαρὴ γεραλουπέ!» φώναζε. «Ἄν σὲ τσάκωνα στὰ χέρια μου θὰ σ' ἔριχτα κατακέφαλα στοῦ ἀτύθμενο χάος». Μιὰ πόρτα ἐκλείσε στοῦ ἐσωτερικὸ, ποῦ μόλις ἀκούσαν ἀπ' τὸν ποιητὴ κάτω σὲ μακροῦς διαδρόμους. Ἐκανε μιὰ χειρονομία ἀπάνω ἀπὸ τὸ στόμα του ξεστομίζοντας μιὰ βρυσιά. Καί τότε τὸν πήρε τὸ ἀστεῖο τῆς περιστασης καί γέλασε καί κοίταξε σιγαλὰ στοῦ οὐρανὸ ὅπου τ' ἀστέρια φαίνονταν νά νεύουν τῶνα στ' ἄλλο σχετικὰ μὲ τὴν ἀμχανία του.

Τί ἔπρεπε νά γίνει; Ἐμοιαζε πολὺ σὰ μιὰ νύχτα στοὺς παγωμένους δρόμους. Ἡ σκέψη τῆς νεκρῆς γυναίκας ξεπετάχτηκε στὴ φαντασία του, καί τὸν κατατρόμαξε. Ἐκεῖνο ποῦ τῆς συνέβηκε νωρὶς τὴ βραδυὰ ἐκείνη, μποροῦσε νά συμβεῖ καί στοῦ ἴδιο πριχοῦ ξημερώσει. Κ' αὐτὸς τόσο νεὸς! μὲ

τόσο άπέραντες δυνατότητες για τρικούμπερτο γλέντι μπροστά του! Πικράθηκε κατάκαρδα από τη σκέψη αυτή για την τύχη του σά νάταν ή τύχη κάποιου άλλου, και χάραξε μιá φανταστική εικόνα του πρωϊού που θ' άνακάλυπταν τó σώμα του.

Άναθεώρησε κάθε εύκαιρία που μπορούσε νάχε παίζοντας μιá καλή σκέψη του άνάμεσα από τόν άντίχειρα και τó δείκτη του δεξιού του χεριού. Δυστυχώς δέν τάχε καλά με κάποιους παλιούς φίλους που μπορούσαν να τó σπλαχνιστούμε στην τέτοια του άθλιότητα. Τους είχε θεατρίσει σέ στίχους του, τους είχε δείρει και τους είχε κλέψει. Κι όμως τώρα που βρισκόταν σέ τόσο στενή άμχανιά, σκέφτηκε πώς υπήρχε τέλος κάποιος που πιθανό να μαλάκωνε. Ήταν μιá εύκαιρία. "Άξιζε τόν κόπο στο κάτω-κάτω να δοκιμάσει, και γι αυτό θά πήγαινε να δει.

Στό δρόμο, δυό μικρά περιστατικά χρωμάτισαν τις σκέψεις του μ' ένα πολύ διαφορετικό τρόπο. Γιατί πρώτα έπεσε άπάνω στ' άχνάρια μιáς βάρδιας, και τ' άκολούθησε σ' έκατό γιάρδες άπάνω-κάτω, μύλον που έβγαίναν έξω από τó δρόμο του. Αυτό του έδωκε θάρρος· τέλος είχε συχίσει τη γραμμή τών πατημάτων του, γιατί άκόμα τó βασάνιζε ή ιδέα πώς τόν κυνηγούσαν σ' όλο τó Παρίσι ζητώντας ν' άνακαλύψουν τ' άχνάρια του στο χιόνι άπάνω και πώς θά τόν τσάκωναν από τó γιακά την άλλη μέρα τó πρωί προτού ξυπνήσει. Τό άλλο ζήτημα τόν έπηρεάσε διαφορετικά. Είχε περάσει από μιá γωνιά ενός δρόμου που όχι πολύ πριν σί λύκοι κατασπάραξαν μιá γυναίκα και τó παιδί της. Τέτοιο ήταν τó είδος του καιρού, άναλογίστηκε, που μπορούσε να περάσει από τó μυαλό τών λύκων να ξαναμπούνε στο Παρίσι. Κ' ένας άνθρωπος μονάχος σ' αυτός τους έρημους δρόμους θά κινδύνευε να πάθει κάτι τó χειρότερο από ένα

άπλό τρώμαγμα. Σταμάτησε και κοίταξε τó μέρος μ' ένα δυσάρεστο ένδιαφέρο—ήταν μιá πάροδο όπου πολλοί δρόμοι διασταυρώνόνταν· τους κοίταξε ένα προς ένα και κράτησε την άναπνοια του για ν' άκροαστεί μήπως και θάβλεπε κάποια καλπάζοντα μάβρα πράματα στο χιόνι άπάνω ή θάκουε τόν ήχο ούρλιασμάτων άνάμεσω του και του ποταμού. Θυμήθηκε τη μητέρα του που του μίλησε γι' αυτή την ιστορία και τούδειξε τó μέρος όντας ήτανε άκόμη παιδί. "Η μητέρα του! Άν ήξαιρε μονάχα που ζούσε θά μπορούσε νάταν βέβαιος στο κάτω-κάτω για στέγη. Άποφάσισε να κάνει έρευνες την επάυριο· ναί θά πήγαινε να τη δει κι αυτή την καυμένη τη γρηούλα! Μ' αυτή τη στέψη έφτασε στόν προορισμό του—την τελευταία του έλπίδα για τη βραδυά.

Τό σπίτι ήταν όλότελα σκοτεινό, όπως τά γειτονικά του, κι όμως ύστερα από μερικά χτυπήματα άκουσε μιá κίνηση άπανωθιό, μιá πόρτα ν' άνοίγει και μιá προφυλαχτική φωνή που ρωτούσε ποιός ήταν. "Ο ποιητής είπε τόνομα του μ' ένα μεγάλο ψίθυρο και περιέμενε, όχι χωρίς κάποια τρεμούλα, τó άποτέλεσμα. Κι' ούτε είχε να περιμένει πολύ. Ένα παράθυρο ξάφνου άνοιξε κι ένας κάδος γιομάτος από άκάθαρτα νερά χύθηκε άπάνω στο σκαλοπάτι της ξώθυρας.

Ο Βιγιόν δέν ήταν άπροετοιμαστος για κάτι τέτοιο και προφύλαξε τόν εαυτό του τόσο όσο επέτρεπε ή φύση τών προφυλαίων του σπιτιού· μ' άκόμ' όλο τούτο καταβράχηκε άθλια από τη μέση και κάτω. Οί κάλτσες του άρχισαν να παγώνουν με μιáς. "Ο θάνατος από τó κρύο και τη διαμονή του στο ύπαιθρο τόν κοίταζε κατάμουτρα. Θυμήθηκε πώς είχε φυματική προδιάθεση κι άρχισε να βήχει δοκιμαστικά. Κι όμως ή σοβαρότητα του κινδύνου άτσάλωσε τά νεύρα του. Σταμάτησε λίγες γιάρδες πίσω από τη ξώθυρα όπου την είχε πάθει τόσο άσκημα και

συλλογιζόταν με τὸ δάχτυλο στὴ μύτη. Κατόρθωσε νὰ δεῖ ἕνα μονάχα τρόπο γιὰ νὰ βρεῖ διαμονὴ κ' ἐκεῖνος ἦταν νὰ τὴν ἐξασφαλίσει μετὰ τὴ βία. Εἶχε προσέξει ἕνα σπίτι ὄχι πολὺ μακριὰ πού φαινόταν πῶς μπορούσε νὰ μπεῖ μέσα του εὐκόλα, καὶ μετὰ προθυμία τράβηξε κατ' ἀπάνω του διασκεδάζοντας τὸν ἑαυτὸ του στὸ δρόμο μετὰ τὴν ἰδέα μιᾶς κάμαρης ζεστῆς ἀκόμα, μ' ἕνα τραπέζι φορτωμένο ἀκόμη ἀπὸ τ' ἀποφάγια τοῦ δείπνου, ὅπου θὰ μπορούσε νὰ περάσει τις ὑπόλοιπες μᾶβρες ὄρες, κι ἀπ' ὅπου θάφευγε τὴν ἐπαύριο μετὰ γιομάτα τὰ χέρια, ἀπὸ πολυτίμα σερβίτσια. Συλλογίστηκε ἀκόμη γιὰ ποιά φαγιά καὶ πιοτὰ θάδειχνε προτίμηση. Κ' ἐνῶ διάβαζε τὴ λίστα τῶν ἀγαπημένων του ντελικατέντσων, θυμῆθηκε τὸ ψητὸ ψάρι μ' ἕνα παράξενο μίγμα χαρᾶς καὶ φρίκης.

«Δὲ θὰ τελειώσω ποτὲ μου ἐκείνη τὴ μπαλλάντα» σκέφτηκε· καὶ νάσου ξαναθυμούμενος μ' ἕνα ἄλλο αἶσθημα φρίκης «ὦ νὰ πάρει ὄργη τὸ χοντρό του κεφάλι!» Ἐπανάλαβε μετὰ θέρμη, κ' ἔφτυσε ἀπάνω στὸ χιόνι.

Τὸ σπίτι φαινόταν σκοτεινὸ στὸ πρῶτο κοίταγμα κι ὁμοίως ὁ Βιγιὸν ἔκανε μιὰ προκαταρκτικὴ ἐπιθεώρηση ἀναζητώντας τὸ πιὸ πρόχειρο σημεῖο γιὰ τὴν ἐπίθεση· μιὰ μικρὴ φωτοβολή, πού ἔβγαине ἀπὸ πίσω ἀπὸ ἕνα κλειστὸ μετὰ κουρτίνες παράθυρο τοῦ πήρε τὸ μάτι.

«Ἄ, στὸ διάβολο!» σκέφτηκε. «Κάποιοι εἶναι ξυπνοὶ! Κάποιοι σπουδαστῆς ἢ κάποιοι ἅγιοι πού νὰ τοὺς πάρει ὄργη! Δὲ μπορούν νὰ μεθύσουν καὶ νὰ μπουδνὸν στὸ κρεβάτι ροχαλίζοντα ὅπως καὶ οἱ γείτονες τους! Τὶ ἀξία μπορεῖ νάχει ὁ περιορισμὸς στὸ σπίτι καὶ γιατί οἱ φτωχοὶ καμπανοκροῦστες πηδοῦν ἀπάνω—κάτω πιασμένοι στὴν ἄκρη τοῦ σχοινοῦ στὰ καμπαναριά; Γιὰ ποῖο λόγο νὰ ὑπάρχει μέρα ἀφοῦ ὁ κόσμος ξαγρυπνᾷ ὅλη τὴ νύχτα; Αὐτοὺς πάει συρτοθηλεῖα!» Ἐτριξε τὰ δόντια σὰν εἶδε πού τὸν ὀδηγοῦσε

ἡ λογικὴ του. «Μὰ στὸ κάτω—κάτω ὁ καθένας μετὰ τὴ δουλειὰ του», πρόσθεσε, «κι ἂν εἶναι ξυπνοὶ, μὰ τὸ Θεὸ μπορούμὶ μιὰ φορά κ' ἐγὼ νὰ πάρω τίμια τὸ δείπνο μου κ' ἔτσι νὰ γελάσω τὸ διάβολο».

Πῆγε μετὰ τόλμη πρὸς τὴν πόρτα καὶ χτύπησε μετὰ χέρι στιβαρὸ. Καὶ τις δυὸ προηγούμενες φορές εἶχε χτυπήσει δειλά καὶ μετὰ κάποιο φόβο νὰ μὴ τὸν πάρουν χαπάρι. Μὰ τώρα πού ἔβγαλε τὴν ἰδέα νὰ μπεῖ σὰ λωποδύτης, χτυπώντας σὲ μιὰ πόρτα φαινόταν ἐν ἀπλούστατο κι ἀθωότατο διάβημα. Ὁ ἦχος τῶν χτυπημάτων του ἀντήχησε πέρα-πέρα στὸ σπίτι μετὰ λεπτές, φαντασματικές ἀντηχήσεις σάμπως νάτανε ὀλότελα ἄδειο· μὰ πρὶν ἀκόμη προφτάσουν νὰ κατασιγήσουν, ἕνα ρυθμικὸ βῆμα σίμωσε, ἕνα ζεβγάρι ἀπὸ σύρτες τραβήχτηκε κ' ἕνα θυρόφυλλο ἄνοιξε διάπλατα σάμπως οἱ σπιτικοὶ νὰ μὴ γνώριζαν τὸ δόλο ἢ τὸ φόβο τοῦ δόλου. Μιὰ ψηλὴ κορμοστασιά ἀνθρώπου, νευρώδικο καὶ ἀδύναμο, μὰ λιγάκι σκυφτοῦ, ἀντίκρουσε τὸ Βιγιόν. Τὸ κεφάλι ἦταν ἀδρὸ σὲ ὄγκο, μὰ λεπτὰ λαξεμένο· ἡ μύτη πλακωτὴ στὸ κάτω μέρος, πιὸ λεπτὴ ὅσο προχωροῦσε ἀπάνω ὡς ἐκεῖ πού ἔσμιγε μετὰ δυὸ δονατὰ καὶ τίμια φρούδια. Τὸ στόμα καὶ τὰ μάτια περιβόλλονταν ἀπὸ νόστιμα σημάδια κι ὀλάκερο τὸ πρόσωπο καθόταν ὀπάνω σὲ μιὰ πυκνὴ, ἄσπρη γενειάδα καλοψαλιδισμένη καὶ τετραγωνισμένη. Στὸ τρεμάμενο φῶς μιᾶς κινητῆς λάμπας, φαινόταν ἴσως εὐγενικώτερο ἀπ' ὅ,τι εἶχε δικαίωμα νὰ φαίνεται. Κι ὁμοίως ἦταν ἕνα ὥραϊο πρόσωπο, τίμιο πιὸ πολὺ παρὰ ἔξυπνο, ἀπλό, δυνατὸ καὶ δίκαιο.

«Φτάνετε πολὺ ἀργά, κύριε», εἶπε ὁ γέρος μ' ἕνα ἀνησυχαστικὸ, εὐγενικὸ τόνο.

Ὁ Βιγιὸν ὑποκλίθηκε βαθεῖα καὶ πρόφερε πολλὰ δουλόπρεπα λόγια ζητώντας συγγνώμη. Σὲ μιὰ τέτοια κρίση κυριάρχησε μέσα του ὁ ζητιάνος, κ' ἡ

ιδιοφυία ἔκρυψε τὸ κεφάλι της μὲ σύχιση.

«Θὰ κρῶνετε», ἐπανάλαβε ὁ γέρος, «καὶ θὰ πεινᾶτε. Ὅριστε μέσα.» Καὶ τὸν πρόσταξε νὰ μπεῖ στὸ σπίτι μὲ μιὰ ἀρκετὰ εὐγενικὴ χειρονομία.

«Κάποιος μεγάλος κύριος», σκέφτηκε ὁ Βιγιὸν ἐνῶ ὁ οἰκοδεσπότης ἀπιθῶνοντας τὴ λάμπα ἀπάνω στὸ πλακόστρωτο κατώφλι τῆς ξώθυρας πέρασε τοὺς σύρτες ξανά στὶς θέσεις τους.

«Θὰ μὲ συχωρέσετε ἂν προχωρήσω», εἶπε, τελειώνοντας· καὶ πήγαυε μπροστὰ ἀπὸ τὸν ποιητὴ πρὸς ἓνα μεγάλο διαμέρισμα, θερμαινόμενο μ' ἓνα μαγκάλι καὶ φωτιζόμενο ἀπὸ μιὰ μεγάλη λάμπα κρεμασμένη ἀπὸ τὴ στέγη. Ἦταν γυμνὸ ἀπὸ ἔπιπλα: μονάχα μερικά χρυσᾶ σερβίτσια ἀπάνω σὲ μιὰ σερβάντ, μερικά βιβλία κ' ἓνα τραπέζι μὲ ἄρματα ἀνάμεσα στὰ δυὸ παράθυρα. Μερικὲς ὥραϊες ταπετσαρίες κρεμόντανε στοὺς τοίχους, τὸ ἓνα κομμάτι παρασταίνοντας τὴ σταύρωση τοῦ Κυρίου, καὶ τ' ἄλλο μιὰ σκηνὴ ἀπὸ βοσκούς καὶ βοσκοπούλες κοντὰ σ' ἓνα ποταμάκι μὲ νερὸ. Ἀπάνω ἀπὸ τὸ τζάκι ἦταν μιὰ πολεμικὴ ἀσπίδα.

«Καθηστε, παρακαλῶ», εἶπε ὁ γέρος «καὶ συχωρᾶτε με πούθ' ἄς ἀφήσω. Εἶμαι μονάχος στὸ σπίτι ἀπόψε κι ἂν εἶναι νὰ φᾶτε κάτι πρέπει νὰ ἴσ' ἔτοιμάσω ἐγὼ.

Μόλις ἔφυγε ὁ οἰκοδεσπότης ὁ Βιγιὸν πήδηξε ἀπὸ τὴν καρέκλα πού καθόταν κι ἄρχισε νὰ κρυφοκυτᾶζει τὸ δωμάτιο μὲ τὸ πάθος ἑνὸς γάτου. Ζύγιασε τὰ χρυσᾶ κομμάτια στὸ χέρι του, ἄνοιξε ὅλα τὰ βιβλία, ἐρεύνησε τὰ οἰκόσημα στὴν ἀσπίδα καὶ τὸ ὕφασμα πού ἦταν φοδραρισμένες οἱ καρέκλες. Σήκωσε τίς κουρτίνες τῶν παραθύρων κ' εἶδε πὼς τὰ γυαλιὰ ἦταν πλούσια χρωματισμένα μὲ εἰκόνες, ἀπ' ὅ,τι μπορούσε νὰ διακρίνει, πολεμικῶν θεμάτων. Τότε στάθηκε στὴ μέση τοῦ δωματίου, ἀνάπνευσε βαθειὰ καὶ κρατώντας τὴν ἀνάσα του μὲ φουσκωμένα μάγουλα κοίταξε γύρα καὶ γύρα του, στριφογυρίζο-

ντας ἀπάνω στὶς φτέρνες του σάμπως νᾶθελε νὰ τυπώσει τὸ κάθε τι, στὸ διαμέρισμα, στὴ μνήμη του.

«Ἐφτὰ χρυσᾶ κομμάτια», εἶπε. «Ἄν ὑπῆρχαν δέκα θὰ διακινδύνευα. Ἐνα ὥραϊο σπίτι κ' ἓνας καλὸς γέρος κύριος, βοηθᾶτε με λοιπὸν οἱ ἅγιοι πάντες!»

Κι ἀκριβῶς τότε ἀκούοντας τὸ πᾶτημα τοῦ γέρου πού γυρνοῦσε ἀπὸ τὸ διάδρομο πήγε σιγὰ—σιγὰ πίσω στὸ κάθισμα του, κι ἄρχισε νὰ ψῆνει ταπεινὰ τὰ βρεμένα του πόδια μπροστὰ στὸ ἀναμένο μαγκάλι.

Ὁ οἰκοδεσπότης κρατοῦσε ἓνα πιάτο μὲ κρέας στὸ ἓνα χέρι κ' ἓνα βάζο μὲ κρασί στὸ ἄλλο. Ἀπίθωσε τὸ πιάτο στὸ τραπέζι ἀπάνω νεύοντας στὸ Βιγιὸν νὰ σύρει κοντὰ τὸ κάθισμα του, καὶ προχωρώντας πρὸς τὴ σερβάντ ἔφερε δυὸ κύπελλα πού τὰ γέμισε.

«Σοῦ εὐχομαὶ μιὰ καλύτερη τύχη» εἶπε ἀγγίζοντας μὲ σοβαρότητα τὸ ποτήρι τοῦ Βιγιὸν μὲ τὸ δικό του.

«Γιὰ μιὰ καλύτερη γνωριμία», εἶπε ὁ ποιητὴς παίρνοντας θάρρος. Ἐνας ἀπλὸς ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ θὰ τάχανε ἀπὸ τὴν εὐγένεια τ' ἀρχοντόγερου, ὁ Βιγιὸν ὅμως ἦτανε συνηθισμένος ἀπὸ τέτοια. Εἶχε διασκεδάσει πολὺ πρὶν μὲ μεγάλους ἀρχόντους καὶ τοὺς βρῆκε τόσο μεγάλους ἀγύρτες ὅπως καὶ τὸν ἑαυτὸ του. Κ' ἔτσι ἔπεσε ἐπάνω στὰ φαγιὰ μὲ μι' ἀχόρταγη ὄρεξη, ἐνῶ ὁ γέρος, γέρνοντας πίσω, τὸν κοίταξε μὲ ἥρεμα, περιέργα μάτια.

«Ἐχεις αἵματα στὸν ὤμο σου, ἄνθρωπε μου», εἶπε.

Ὁ Μοντινιὸ πρέπει νᾶχε βάλει ἀπάνω του τὸ λερωμένο δεῖι τοῦ χέρι σὰν ἔφευγε ἀπ' τὸ σπίτι. Βαθειὰ μέσα του καταράστηκε τὸ Μοντινιὸ.

«Δὲν ἤμουνα ἐγὼ ἡ ἀφορμὴ πού χύθηκε», ψέλλισε.

«Δὲν εἶχα ὑποθέσει ἓνα τέτοιο πρᾶμα» εἶπε ὁ οἰκοδεσπότης ἥρεμα. «Κατένενα τσάκωμα»;

«Ναὶ κάτι τέτοιο», παραδέχτηκε ὁ Βιγιὸν μὲ τρεμουλιαστὴ φωνή.

«Ίσως κάποιος νά δολοφονήθηκε;»

«Όχι, όχι, δὲ δολοφονήθηκε» εἶπε ὁ ποιητὴς περισσότερο συχισμένος. «Τὸ πᾶν ἔγινε τίμια—σκοτώθηκε στὴν τύχη. Δὲν εἶχα τὸ χέρι μέσα σ' αὐτὸ. Νά μὲ πεθάνει ὁ Θεὸς!» πρόσθεσε μ' ἕνα θερμὸ τόνο.

«Ένας μπαγαπόντης λιγώτερο, τολμῶ νά πῶ», παρατήρησε ὁ οἰκοδεσπότης.

«Μπορεῖς νά τὸ πεῖς αὐτὸ», εἶπε ὁ Βιγιὸν ἀνασαινοντας ἀπεριόριστα.

«Ὁ μεγαλύτερος μπαγαπόντης ποὺ ζοῦσε ἀνάμεσα τοῦ τόπου αὐτοῦ καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ. Τίναξε τὰ κῶλα ὅπως τ' ἄρνι. Ἦταν ἕνα ἀπαίσιον θέαμα νά τὸ βλέπεις. Τολμῶ νά πῶ πῶς ἔχεις δεῖ νεκροὺς στὸν καιρὸ σου, κύριε μου;» πρόσθεσε μὲ μισὴ ματιὰ στὴν ἀρματοισιά.

«Πολλοὺς», εἶπε ὁ γέρος. «Ἔχω πάει στοὺς πολέμους ὅπως φαντάζεσε».

Ὁ Βιγιὸν ἀπίθωσε κάτω τὸ μαχαίρι του καὶ τὸ πηροῦνι ποὺ μόλις τᾶχε πάρει στὸ χέρι.

«Ἦταν κανένας φαλακρὸς σ' αὐτοὺς;» ρώτησε.

«Βέβαια, καὶ μ' ἄσπρα μαλιά σάν τα δικά μου».

«Δὲ νομιζῶ πᾶς θὰ γνοιαζόμουν τόσο πολὺ γιὰ τ' ἄσπρα», εἶπε ὁ Βιγιὸν. «Τὰ δικά του ἦτανε κόκκινα». Καὶ τοῦ ξαναγύρισε ἡ τρομούλα κ' ἡ τάση νά γελάσει ποὺ τὴν ἔπνιξε σὲ μια μεγάλη ρουφηξιὰ κρασί. «Τὰ χάνω λιγάκι ὅταν τὸ σκεφτῶ», συνέχισε. «Τὸν ἤξαιρα—νά τὸν πάρει ὄργη! Καὶ τὸ κρῦο φέρνει φαντασίες σ' ἕνα ἄνθρωπο ἢ ἡ φαντασίες φέρνουν κρῦο σ' ἕνα ἄνθρωπο, δὲ ξαίρω πιὸ ἀπὸ τὰ δύο».

«Βαστᾶς καθόλου χρήματα;» ρώτηξε ὁ γέρος.

«Ἔχω ἕνα ἄσπρο», ἀπάντησε ὁ ποιητὴς γελώντας.

«Τὸ πήρα ἀπὸ τὴν κάλτσα μιᾶς πεθαμένης σάπιας γυναίκας σ' ἕνα ἡλιακόν. Ἦταν τόσο νεκρὴ ὅπως κι' ὁ Καῖσαρ, φτωχὴ γυναίκα, καὶ τόσο κρῦα ὅπως μιὰ ἐκκλησιά, μὲ κομμάτια κορ-

δέλλας κολλημένα στὰ μαλλιά της. Αὐτὸς ὁ κόσμος εἶναι σκληρὸς τὸ χεῖμῶνα γιὰ τοὺς λύκους καὶ τὶς γυναῖκες καὶ τοὺς φτωχοὺς ἀλήτες σάνκαὶ μένα».

«Ἐγώ», εἶπε ὁ γέρος, «εἶμαι ὁ Ἐγκερᾶν ντὲ λά Φαγιέ, κύριος τοῦ Μπριστοῦ, εἰρηνοδίκης τοῦ Πατατράκ. Ποιὸς εἶστε σεῖς καὶ τί δουλειὰ κάνετε;»

Ὁ Βιγιὸν σηκώθηκε. κ' ἔκανε μιὰ ὅπως ἔπρεπε ὑπόκλιση. «Ὀνομάζομαι Φρανσουὰ Βιγιόν», εἶπε «ἕνας φτωχὸς Προλύτης αὐτοῦ τοῦ Πανεπιστημίου. Ξαίρω λίγα λατινικά κι ἀρκετὲς ἀτιμίες Μπορῶ νά κάνω τραγούδια εἰδῶν-εἰδῶν καὶ μπαλλάντες, κι ἀγαπῶ πολὺ τὸ κρασί. Γεννήθηκα σὲ μιὰ σοφίτα κι ὄχι ἀπίθανο νά πεθάνω στὸ σχοινὶ ἀπάνω. Μπορῶ νά προσθέσω, κύριε μου, πῶς ἀπὸ τούτη τὴ βραδυὰ καὶ νά πάει εἶμαι ἕνας ταπεινὸς δούλος σας καὶ ὑποταχτικὸς σας».

«Ὅχι δούλος μου», εἶπε ὁ ἱππότης· «ξένος μου ἀπόψε καὶ τίποτε περισσότερο». «Ένας πολὺ ὑποχρεωμένος ξένος», εἶπε εὐγενικὰ ὁ Βιγιόν· κ' ἤπια στὴν ὑγεία τοῦ οἰκοδεσπότη μὲ μιὰ παντομίμα.

«Εἶστε ἔξυπνος», ἄρχισε ὁ γέρος χτυπώντας ἐλαφρὰ τὸ μέτωπο του, «πολὺ ἔξυπνος· ἔχετε μὸρφωση· εἶστε ἐπιστήμονας· κι ὁμως ἀφαιρεῖτε ἕνα μικρὸ νόμισμα ἀπὸ μιὰ νεκρὴ στὸ δρόμο. Δὲν εἶναι αὐτὸ ἕνα εἶδος κλεψιάς;»

«Εἶναι ἕνα εἶδος κλεψιάς πού συνηθίζεται πολὺ στοὺς πολέμους κύριέ μου».

«Οἱ πόλεμοι εἶναι τὸ πεδίο τῆς τιμῆς», παρατήρησε ὁ γέρος μὲ περηφάνεια.

«Ἐκεῖ ἕνας ἄνθρωπος παίζει τὴ ζωὴ του σὲ μιὰ βολὴ ἀπάνω· πολεμᾷ ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέα κυρίου του, τοῦ Θεοῦ κυρίου του, καὶ ἐν ὀνόματι τῶν κυρίων του, τῶν ἀγίων πάντων καὶ ἀγγέλων».

«Πάρτε το», εἶπε ὁ Βιγιόν, «πῶς ἤμουνα πραγματικὰ ἕνας κλέφτης, δὲ θάπαιζα κ' ἐγὼ τὴ ζωὴ μου ἀντικρὺ σὲ κάτι χειρότερο;»

«Γιὰ κέρδος κι ὄχι γιὰ τιμὴ».

«Γιὰ κέρδος;» ἐπανάλαβε ὁ Βιγιόν. «κέρδος! Ὁ φτωχούλης ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ δειπνοῦ καὶ τὸ παίρνει. Τὸ ἴδιο κι ὁ στρατιώτης σὲ μιὰ ἐκστρατεία. Γιατί, τί εἶναι ὅλες οἱ ἐπιτάξεις πού γι' αὐτὲς ἀκοῦμε νὰ μιλουνε τόσο πολὺ. Ἐὰν δὲν εἶναι κέρδος σὲ κείνους πού τις παίρνουν, εἶναι ἀρκετὴ ζημία στοὺς ἄλλους. Οἱ ἄνθρωποι τῶν ἀρμάτων πίνουν διπλά ἀπὸ μιὰ καλὴ φωτιά ἐνῶ ὁ δημότης σπάει στὴ δουλειὰ γιὰ νὰ ἀγοράσει τὸ κρασί καὶ τὰ ξύλα. Ἐχῶ δεῖ ἀρκετοὺς ἀγρότες κρεμασμένους σὲ δέντρα ἐδῶ καὶ κεῖ στὴν Ἑπαιθρο. Ναὶ ἔχῶ δεῖ τριάντα ἀπάνω σὲ μιὰ φτελιά, καὶ τότε ρώτησα πῶς ἦταν κι ὅλοι αὐτοὶ κρεμασθήκανε κ' ἔμαθα πῶς ὁ λόγος ἦταν πού δὲ μπόρεσαν νὰ μαζέψουν ἀρκετὲς κορῶνες γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἀρμάτων».

«Αὐτὰ ὅλα εἶναι μιὰ πολεμικὴ ἀνάγκη πού οἱ ταπεινοὶ τῆς ζωῆς πρέπει νὰ ὑποφέρουν μὲ ὑπομονή. Εἶναι ἀλήθεισ πῶς μερικοὶ καπεταναῖοι τὸ παρακάνουν· ὑπάρχουν καρδιές σὲ κάθε τάξη πού δὲ συγκινοῦνται εὐκόλα ἀπὸ σπλαχνιά. Αἱ πολλοὶ πού δὲν εἶναι καλύτεροι ἀπὸ τοὺς ληστὲς γίνονται στρατιῶτες.»

«Βλέπεις», εἶπε ὁ ποιητής, «δὲ μπορείτε νὰ ξεχωρίσετε τὸ στρατιώτη ἀπὸ τὸ ληστή καὶ τί εἶναι ἕνας κλέφτης παρὰ ἕνας μοναχιασμένος ληστής μὲ προσεκτικὸς τρόπος; Κλέβω δυὸ ἀρνίσιας κοτολέττες καὶ τὸ χειρότερο πού μπορεῖ νὰ γίνει εἶναι τὸ πῶς ἀνησυχῶ τοὺς ἰδιοκτῆτες ἀπὸ τὸν ὕπνο τους. Ὁ γεωργὸς μουρμουράει λιγάκι μὰ δειπνᾷ, χωρὶς νὰ πάθει τίποτε ἢ ὑγεία του. μ' ὅ,τι ἀπομένει. Ἔσεῖς ἔρχεστε ἠχώντας ἐνδοξα τὴ σάλπιγγα, παίρνετε ὀλάκερο τ' ἀρνὶ κι ἀκόμα χτυπάτε οἰχτρά τὸ γεωργό. Δὲν ἔχῶ σάλπιγγα· εἶμαι ἕνας ἀγύρτης κ' ἕνα παλιόσκυλλο κ' ἢ κρεμάλα εἶναι κάτι τὸ πιὸ καλὸ ἀπ' ὅ,τι πρέπει γιὰ μένα— μ' ὅλη μου τὴν καρδιά. Κι ὅμως ρώτηξε τὸ γεωργό ποιὸν ἀπὸ τοὺς δυὸ

μας προτιμᾷ, μάθε ποιὸν ἀπὸ μᾶς ξαγρυπνᾷ γιὰ νὰ καταραστεῖ τις κρύες νύχτες».

«Κοίταξε καὶ τοὺς δυὸ μας», εἶπε ὁ οἰκοδεσπότης. «Εἶμαι γέρος, δυνατὸς καὶ τιμημένος. Ἄν αὔριο μὲ πετούσανε ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, ἑκατοντάδες ἀνθρώπων θὰ περηφανευότανε νὰ μοῦ δώσουν καταφύγιο. Φτωχοὶ ἄνθρωποι θάβγαιναν ἔξω καὶ θὰ περνοῦσαν τὴ βραδυὰ τους στὸ δρόμο μὲ τὰ παιδιὰ τους ἂν τοὺς ἐδινατόσο δὰ νὰ καταλάβουν πῶς ἤθελα νὰ μείνω μόνος. Καὶ σὲ συναντῶ νὰ περιπλανᾷσαι ἄστεγος καὶ νὰ συνάζεις φαρδίνια ἀπὸ μιὰ νεκρὴ στὸ δρόμο! Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ἢ τίποτε ἄλλο πού νὰ φοβοῦμαι. Σὲ εἶδα νὰ τρέμεις καὶ ν' ἀλλάζεις ὄψη σὲ μιὰ καὶ μόνη λέξη. Περιμένω τὴν πρόσκληση τοῦ Θεοῦ εὐχαριστημένος στὸ σπίτι μου, ἢ, ἂν τὸ θελήσει ὁ βασιλιάς καὶ μὲ καλέσει, στὸ πεδίο τῆς μάχης· φαίνεται πῶς θὰ σὲ φάει τὸ σχοινὶ ἕνας σκληρὸς, γοργὸς θάνατος, χωρὶς ἐλπίδα ἢ τιμὴ. Δὲν ὑπάρχει καμιά διαφορὰ μεταξὺ τῶν δυὸ αὐτῶν;

«Ἴσαμε τὸ φεγγάρι», παραδέχτηκε ὁ Βιγιόν.

«Κι ὅμως ἂν γενόμουν κύριος τοῦ Μπριστοῦ, καὶ σὺ ἦσουν ὁ φτωχὸς φιλόλογος Φρανσουά, θάταν καθόλου μικρότερη ἢ διαφορὰ;

Ἐγὼ δὲ θὰ ζέστανε τὰ γόνατα μου μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ μαγκάλι κ' ἐσὺ δὲ θὰ πασπάτευες γιὰ φαρδίνια στὸ χιόνι; Δὲ θάμουνα ἐγὼ ὁ στρατιώτης κ' ἐσὺ ὁ κλέφτης; «Ἐνας κλέφτης!» κραύγασε ὁ γέρος. «Ἐγὼ ἕνας κλέφτης!» Ἄν καταλάβαινες τὰ λόγια πού λὲς θὰ μετάνιωνες γι αὐτὰ».

Ὁ Βιγιόν τίναξε μπρὸς τὰ χέρια του μὲ μιὰ κίνηση ἀμίμητης ἀναίδειας «Ἄν ἢ ἐντιμότητα σας μοῦ ἔκανε τὴν τιμὴ νὰ παρακολουθήσει τὴ σκέψη μου!» εἶπε.

«Εἶναι πολὺ μεγάλη σου τιμὴ τὸ νὰ σ' ἀντικρύζω», εἶπε ὁ ἱππότης. «Μάθε νὰ περιορίζεις τὴ γλώσσα σου

ὄταν μιλάς μὲ γέρους κι ἔντιμους ἀνθρώπους, ἄλλως κάποιος πιὸ ράθυμος ἀπὸ μένα μπορεῖ νὰ σὲ μαλώσει μ' ἓνα πιὸ τσουχτερό τρόπο». Καὶ σηκώθηκε καὶ περπατοῦσε ἐδῶ κ' ἐκεῖ στὴν πάνω ἄκρη τοῦ δωματίου πνιγμένος στὸ θυμὸ καὶ τὴν ἀντιπάθεια. Ὁ Βιγιὸν κρυφά—κρυφά ξαναγέμισε τὸ ποτήρι του καὶ κάθισε πιὸ ἄνετα στὴν καρέκλα μὲ τὸνα πόδι ἀπάνω στᾶλόλο κι ἀκουμπώντας τὸ κεφάλι του ἀπάνω στὸνα χέρι καὶ τὴν ἀγκώνα στὴ ράχη τῆς καρέκλας. Χόρτασε τώρα καὶ ζεστάθηκε καὶ δὲν ἦτανε καθόλου φοβισμένος ἀπὸ τὸν οἰκοδεσπότη του ποὺ τὸ βυθομέτρησε τόσο καλά, ὅπως ἦτανε δυνατό ἀνάμεσα σὲ δυὸ τέτοιους διαφορετικοὺς χαρακτήρες. Εἶχε περάσει τὸ πιὸ μεγάλο μέρος τῆς βραδυᾶς, καὶ μάλιστα μ' ἓνα πολὺ ἄνετο τρόπο κ' αἰσθανόταν βέβαιος στὴ ψυχὴ του μέσα πῶς ἡ αὐριανὴ του ἀναχώρηση θάταν ἀσφαλίσμένη.

«Πές μου ἓνα πρᾶμα», εἶπε ὁ γέρος σταματώντας τὸ βηματισμὸ του. «Εἶσαι πραγματικά ἓνας κλέφτης;»

«Ἀπαιτῶ τὰ ἱερά δικαιώματα τῆς φιλοξενίας» ἀπάντησε ὁ ποιητής. «Εἶμαι, Κύριε μου».

«Εἶσαι πολὺ νέος», συνέχισε ὁ ἱππότης.

«Δὲ θὰ γερνοῦσα τόσο πολὺ», εἶπε ὁ Βιγιὸν δείχνοντας τὰ δάκτυλα του. «Ἄν δὲν βοήθοῦσα τὸν ἑαυτὸ μου μ' αὐτὰ τὰ δέκα χαρίσματα. Αὐτὰ μ' ἀνάθρεψαν κι ὡς μητέρες κι ὡς πατέρες».

«Μπορεῖτε ἀκόμη νὰ μετανοήσετε καὶ ν' ἀλλάξετε».

«Μετανοῶ κάθε μέρα», εἶπε ὁ ποιητής. «Υπάρχουν πολὺ λίγοι ἄνθρωποι ποὺ ἀφιερώνονται στὴ μετάνοια ὅπως ὁ φτωχὸς Φρανσουά. Ὅσο γιὰ τὴν ἀλλαγὴ ἄς ἀλλάξει κανένας τις περιστάσεις μου. Ἕνας ἄνθρωπος πρέπει νὰ ξακολουθήσει τρώγοντας ἔστω καὶ γιὰ νὰ μπορεῖ μόνο νὰ ξακολουθεῖ νὰ μετανοεῖ».

«Ἡ ἀλλαγὴ πρέπει ν' ἀρχίσει στὴν καρδιά», ἀπάντησε ὁ γέρος μὲ σεμνοπρέπεια.

«Ἀγαπητὲ μου κύριε», ἀπάντησε ὁ Βιγιὸν». πραγματικά φαντάζεστε πῶς κλέβω ἀπὸ εὐχαρίστηση; Μισῶ τὴν κλεψιά, ὅπως κάθε εἶδος δουλειᾶς ἢ κινδύνου. Τὰ δόντια μου κροταλοῦν στ' ἀντίκρουσμα τῆς κρεμάλας. Μὰ πρέπει νὰ τρώω, πρέπει νὰ πίνω, πρέπει νὰ βγαίνω στὴν κοινωνία κάπως. Καὶ τί διάβολο! Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἓνα μοναξιασμένο ζῶο. Cui Deus foeminaam tradit* Κάνε με κελάρη τοῦ βασιλέα—κάνε με ἠγούμενο τοῦ Σὲν Ντενίς, κάνε με εἰρηνοδίκη τοῦ Πατατράκ καὶ τότε θ' ἀλλάξω πραγματικά. Μὰ ὅσο μ' ἀφήνεις νάμαι ὁ φτωχὸς φιλόλογος Φρανσουά Βιγιὸν χωρὶς οὔτε μιὰ πεντάρα, ἔ τότε βέβαια, θᾶμαι ὁ ἴδιος.

«Ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ εἶναι παντοδύναμη.»

«Θὰ ἤμουνα αἰρετικὸς νὰ τὴν ἀμφισβητήσω», εἶπε ὁ Βιγιὸν. «Σ' ἔχει κάνει κύριο τοῦ Μπριστοῦ καὶ εἰρηνοδίκη τοῦ Πατατράκ· σὲ μένα δὲν ἔχει δώσει παρά τὴν ἐξυπνάδα κάτω ἀπὸ τὸ καπέλλο μου κι αὐτὰ τὰ δέκα δάκτυλα στὰ χέρια· Μπορῶ νὰ πῶ ἓνα κρασί; Σ' εὐχαριστῶ «μεθ' ὑπολήψεως». Μὰ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἔχεις ἓνα ἔξοχο τρυγητό».

Ὁ κύριος τοῦ Μπριστοῦ βημάισε ἀπάνω—κάτω μὲ τὰ χέρια πίσω. Ἴσως νὰ μὴ εἶχε φτάσει ἀκόμα σὲ συμπέρασμα σχετικὰ μὲ τὸν παραλληλισμὸ ἀνάμεσα τοὺς κλέφτες καὶ στρατιῶτες. Ἴσως ὁ Βιγιὸν νὰ τοῦ γέννησε τὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ συμπάθεια· ἴσως τὸ μυαλό του νὰ συχίστηκε μονάχα ἀπὸ μιὰ ἀσυνήθιστη σειρὰ συλλογισμῶν. Μὰ ὅποια κι ἂν ἦταν ἡ ἀφορμὴ ἔστεργε κάπως νὰ μεταπέσει τὸ νεαρό καὶ νὰ τὸν κάνει νὰ σκεφτεῖ καλύτερα, καὶ δὲν μπορούσε ν' ἀποφασίσει νὰ τὸ βγάλει καὶ πάλι στὸ δρόμο.

* Ὁ Θεὸς ἔδωκε αὐτῷ γυναῖκα.

«Υπάρχει κάτι παραπάνω σ' ὄλ' αὐτὰ πού δὲ μπορῶ νὰ τὸ καταλάβω», εἶπε στὸ τέλος.

«Τὸ στόμα σου εἶναι γεμάτο ἀπὸ σοφιστίες κι ὁ διάβολος σ' ἔχει παραπλανήσει πολὺ. Καὶ ὁ διάβολος εἶναι ἀδύναμο πνεῦμα μπροστὰ στὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅλες οἱ σοφιστίες του χάνονται μὲ μιὰ λέξη τίμιας ἀλήθειας ὅπως τὸ σκοτάδι τὸ πρωῒ. Ἄκουσε με ἀκόμα μιὰ φορά. Ἡ πολὺ-καίρη πείρα μου λέει πὼς ἕνας τζεντλεμαν πρέπει νὰ ζεῖ ἱπποτικά καὶ ν' ἀγαπᾷ τὸ Θεό, τὸ Βασιλέα καὶ τὴ γυναίκα του, καὶ μ' ὄλο πού ἔχω δεῖ νὰ γίνονται πολλὰ παράξενα πράματα, ἔχω ἀγωνιστεῖ πάντα νὰ ζήσω σύμφωνα μ' αὐτὸν τὸν κανόνα. Δὲν εἶναι αὐτὸ μόνον γραμμένο σ' ὅλες τίς τιμημένες ἱστορίες, μὰ καὶ στὴν καρδιά κάθε ἀνθρώπου, ἂν φροντίσει νὰ τὸ διαβάσει. Μιλᾷς γιὰ φαγὶ καὶ κρασί καὶ ξαίρω πολὺ καλὰ πὼς ἡ πείνα εἶναι μιὰ δύσκολη δοκιμασία νὰ τὴν ὑποφέρει κανένας. Κι ὅμως δὲ μιλᾷς γι' ἄλλες ἀνάγκες· δὲ λὲς τίποτε γιὰ τιμὴ, γιὰ πίστη στὸ Θεό, καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, γιὰ εὐγένεια, γι' ἀγάπη χωρὶς ὀνειδισμό. Μπορεῖ νὰ μὴν εἶμαι πολὺ σοφός—μῶλο πού ἐγὼ νομίζω πὼς εἶμαι—μὰ ἐσύ μου φαίνεσαι σὰν ἕνας πού ἔχει χάσει τὸ δρόμο του καὶ πού ἔχει κάνει ἕνα μεγάλο λάθος στὴ ζωὴ του. Γνωιάζεσαι γιὰ τίς μικροανάγκες κ' ἔχεις ξεχάσει ὀλωσδιόλου τίς μεγάλες καὶ τίς πραγματικὲς, σὰν ἕνας ἀνθρώπος πού θὰ πήγαινε νὰ κοιτάξει ὀδοντογιατρός τὸν πονόδοντό του τὴ Δευτέρα Περσούσια. Γιατὶ τὰ τέτοια ὅπως ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ πίστη δὲν εἶναι μόνο εὐγενικώτερα ἀπὸ τὸ φαγὶ καὶ τὸ πιστί, μὰ πραγματικὰ νομίζω πὼς τὰ πεθυμοῦμε πιὸ πολὺ κ' ὑποφέρουμε πιὸ σκληρὰ ὄντας μᾶς λείπουν. Μιλῶ σὲ σὰς γιὰτι νομίζω πὼς θὰ μὲ καταλάβετε πιὸ εὐκόλα. Κ' ἐνῶ φροντίζετε νὰ γιομίσετε τὴν κοιλιὰ σας, δὲν παραμελᾶτε μὲ ἄλλη ὄρεξη στὴν καρδιά πού καταστρέφει

τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς σας καὶ σὰς κρατεῖ πάντα ἔτσι κακορίζικο ;»

Ὁ Βιγιόν φαινόταν ἐρεθισμένος κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ κήρυγμα. «Νομίζετε πὼς δὲν ἔχω αἴσθημα τιμῆς!» φώναξε. «Εἶμαι πολὺ φτωχός, ὁ Θεός ξαίρει! Εἶναι σκληρὸ νὰ βλέπετε τὸν πλοῦσιο νὰ φορᾷ γάντια καὶ σὺ νάχεις νὰ ζεστάνεις τὰ χέρια σου μὲ τὸ φύσημα. Ἐνα ἄδειο στομάχι εἶναι ἕνα πικρὸ πρᾶμα μ' ὄλο πού μιλῶ τόσο ἄτονα γι' αὐτό. Ἄν εἶχες ὑποφέρει ὅπως ἐμένα, ἴσως θάλλαξες τόνο. Ἄς εἶναι εἶμαι ἕνας κλέφτης—κατάλαβε ὅτι θὲς ἀπ' αὐτό—κι ὅμως δὲν εἶμαι ἕνας διάβολος ἀπὸ τὴν κόλαση, ὁ θεός νὰ μὲ πεθάνει! Θάθελα νὰ ξαίρεις πὼς ἔχω τὸ δικό μου κώδικα τιμῆς, ποῦναι καλός ὅπως κι ὁ δικός σου, μ' ὄλον πού ἐγὼ δὲ φλυαρῶ γι' αὐτὸν ὅλη τὴ μέρα, σὰ νάτανε θεϊκὸ θαῦμα νὰ κατέχει κανεὶς ἕνα τέτοιο πρᾶμα. Μου φαίνεται κάτι τὸ πολὺ φυσικό. Τὸ φυλάττω σὲ κουτὶ ὡσότου μου χρειαστεῖ. Γιατὶ κοίταξε τώρα ἀπὸ πότε βρίσκουμε αὐτὸ τὸ δωμάτιο μαζί σου; Δὲ μοῦπες πὼς ἦσυνα μόνος στὸ σπιτί; Κοίταξε τὰ χρυσὰ σου σερβίτσια! Εἶσαι δυνατός, ἂν τὸ νομίζεις, κι ὅμως εἶσαι γέρος κι ἄοπλος, κ' ἔχω τὸ μαχαίρι μου. Δὲ μου χρειάζεται παρά μιὰ στροφή τῆς ἀγκώνας καὶ νὰ ἐσὶ ἐδῶ μὲ τὸ κρῦο ἀτσάλι μπηγμένο στὰ σπλάχνα κ' ἐγὼ στοὺς δρόμους μὲ τίς ἀγκάλες γεμάτες ἀπὸ χρυσὰ κύπελλα! Νομίζεις πὼς δὲν εἶχα ἀρκετὴ ξυπνάδα νὰ τὸ σκεφτῶ; Κι ὅμως περιφρονήσα μιὰ τέτοια πράξη. Νὰ τὰ βρώμικα σου κύπελλα σὲ τάξη σὰ νάταν σὲ μιὰ Ἐκκλησιά. Νὰ ἐσὺ μὲ τὴν καρδιά σου νὰ χτυπᾷ τόσα καλὰ ὅπως μιὰ νέα καρδιά, καὶ νᾶμε ἐμένα δωπέρα ἔτοιμο νὰ βγῶ φτωχός ὅπως μπηκὰ, μὲ τὸ ἕνα μου ἄσπρο πού τόσο μου κουδούνισες! Καὶ σὺ νομίζεις πὼς δὲν ἔχω αἴσθημα τιμῆς.—Ὁ Θεός νὰ μὲ πεθάνει!»

Ὁ γέρος τέντωσε μπροστὰ τὸ δεξιὸ του χέρι. «Θὰ σοῦ πῶ τί εἶσαι», εἶπε. «Εἶσαι ἕνας ἀλήτης, ἀνθρώπῃ μου, ἕνας

αδιάντροπος καὶ μὲ μαβρισμένη καρδιά ἀλήτης καὶ μπαγαπόντης. Ἔχω περάσει μιὰ ὥρα μαζί σου. ὦ πίστεψε αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτό μου ἀτιμασμένο! Κ' ἔφαγες κ' ἤπιες στὸ τραπέζι μου. Τώρα πιά ἀηδιάζω τὴν παρουσία σου· ἦρθε ἡ μέρα καὶ τὸ νυχτοπούλι πρέπει νὰ φύγει γιὰ κούρνιασμα. Θέλετε νὰ προχωρήσετε, ἢ ν' ἀκολουθήσετε ;»

«Ὅπως θέλετε», ἀπάντησε ὁ ποιητής, σὰ σηκώθηκε. «Πιστεύω πὼς εἶσαι αὐστηρὰ τίμιος.» Συλλογισμένος κένωσε τὸ κύπελλο. «Θά πεθυμοῦσα, ἂν μπορούσα, νὰ προσθέσω πὼς εἶστε καὶ νοῦσιμος», συνέχισε χτυπώντας τὸ κεφάλι του μὲ τὰ δάχτυλά του. «Τὰ χρόνια, τὰ χρόνια! τὰ μυαλά μουδιασμένα καὶ ρευματικά.»

Ὁ γέρος προχώρησε ἀπὸ αἴσθημα αὐτοσεβασμοῦ· ὁ Βιγιὸν ἀκολούθησε σφυρώντας, μὲ τοὺς ἀντίχειρές του στὴ ζώνη του.

Μακάρι νὰ σὲ σπλαχνιστεῖ ὁ Θεός· εἶνε ὁ κύριος τοῦ Μπιστοῦ στὴν πόρτα. «Χαίρετε, παπάκη», ἀντιμίλησε ὁ Βιγιὸν μ' ἕνα χασμουρητό. «Σ' εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὸ κρὺο ἀρνίσιο κρέας».

Ἡ πόρτα ἔκλεισε ἀπὸ πίσω του. Ἡ αὐγὴ ξέσκαζε ἀπάνω ἀπὸ τὶς ἄσπρες στέγες. Ἐνα κρουαδερὸ, δυσάρεστο πρωῖνὸ ἔμπαζε τὴ μέρα. Ὁ Βιγιὸν στάθηκε κι ἀνακλαδίστηκε ἀπὸ καρδιάς στὴ μέση τοῦ δρόμου.

«Ἐνας πολὺ ἠλίθιος γέρος», συλλογίστηκε. «Ἀπορῶ τί ἀξία μποροῦν νάχουν τὰ κύπελλά του ;»

(μεταφρ.) Κ. ΚΟΝΤΗΣ

ANATOLE FRANCE

Η ΡΕΖΕΝΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ

Σ' ἕνα χωριὸ τῆς Μποκάζ ἤξαιρα κάποτε ἕνα ἐφημέριο, ἕναν ἅγιο ἄνθρωπο ποὺ ἀρνιόταν στὸν ἑαυτό του κάθε χαρὰ τῆς ζωῆς καὶ ποὺ χαρούμενα ἀσκοῦσε τὴν ἀρετὴ τῆς αὐταπάρνησης καὶ ποὺ δὲ γνώρισε παρά τὴ χαρὰ τῆς θυσίας. Στὸν κῆπο του καλλιεργοῦσε καρποφόρα δέντρα, λαχανικά καὶ φαρμακευτικὰ φυτά, μὰ φοβούμενος τὴν ἔμορφιά κι αὐτῶν τῶν λουλουδιῶν ἀκόμη δὲν ἠθελε νάχει οὔτε ρόδα κι' οὔτε γιασεμιά. Μονάχα ἐπέτρεπε στὸν ἑαυτό του τὴν ἀθῶσ πολυτέλεια ἀπὸ λίγες φοῦντες ρεζεντᾶς ποὺ οἱ στριμένοι μίσχοι τῆς, τόσο ταπεινόφρονα ἀνθοστεφανωμένοι, δὲ θάπο-

σποῦσαν τὴν προσοχὴ του σὰ διάβαζε τὴν ἱερὴ σύνοψη του ἀνάμεσα τῶν λασσανιῶν ἀπὸ κρῆμπιά, κάτω ἀπ' τὸν οὐρανὸ τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν Πατρὸς τοῦ ἐν Οὐρανοῖς.

Ὁ ἅγιος ἄνθρωπος δυσπιστοῦσε τόσο λίγο στὴ ρεζεντᾶ του ποὺ συχνὰ περνώντας ἀπὸ κοντὰ τῆς σταματοῦσε νὰ κόψει ἕνα κλωνί καὶ νὰ μυριστεῖ γιὰ ὥρα τὴν εὐωδιά του. Κι ὅ,τι ζητοῦσε τὸ φυτὸ ἦταν νὰ τοῦ ἐπιτραπεῖ ν' ἀπλωθεῖ. Ἄν ἕνα κλωνί κοβόταν τέσσερα βλάστειναν στὴ θέση του. Σ' ἕνα τέτοιο βαθμὸ, πράγματι, ποὺ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ διαβόλου ἡ ρεζεντᾶ τοῦ ἱερέα σκέπασε γρήγορα ἕνα μεγάλ-

λο χώρο στο μικρό του κήπο. Ξεχύθη-
κε στους διαδρόμους κι' άδραχνε τό-
ράσο του καλού ιερέα, σαν περνούσε,
ώσπου πιά τραβηγμένος άπ' τό τρελλό
φυτό σταματούσε συχνά κ' ΐσαμε είκοσι
φορές τήν ώρα ένω διάβαζε ή έλεε τις
προσευχές του.

Άπό τήν άνοιξη ως τό φθινόπωρο
τό πρεσβυτερείο ήτανε πλημμυρισμένο
άπό τήν εύωδιά της ρεζεντάς. Κοιτάχτε
πού μπορούμε νά καταντήσομε και
πόσο αδύναμοι είμαστε! Δέν είναι χω-
ρίς λόγο πού λέμε πώς όλες οι φυσικές
μας ροπές μάς οδηγούν στην άμαρτία!
Ο άνθρωπος του Θεού πέτυχε νά προ-
φυλάξει τά μάτια του, μ' άφήκε τά ρου-
θούνια του άνυπεράσπιστα κ' έτσι ο
διάβολός τά κατάφερε νά τόν τσακώσει
άπό τή μύτη. Αυτός ο άγιος ροφούσε
τήν εύωδιά της ρεζεντάς μ' άπληστία
και λαγνεία, δηλαδή, μ' εκείνο τ' ά-
μαρτωλό, ένστινκτο πού μάς κάνει νά
λαχταρούμε τήν άπόλαυση τών φυσι-
κών ήδονών και πού μάς οδηγεί σέ
κάθε είδος πειρασμού.

Άπό τότε φαινόταν πώς εύρίσκε λι-
γώτερη εύχαρίστηση στις εύωδιές του

Παραδείσου και γ' άρώματα πού είναι
οί χάρες της Κερās της Παναγίας μας.
Η άγιωσύνη του μαραινόταν και θά
βυθιζόταν ΐσως σέ μία ήδυπάθεια και
θά γινόταν σιγά-σιγά σαν κ' εκείνες τις
χλιαρές ψυχές πού οι Ούρανοι τις άπο-
διώχνουν, άν δέν του έρχόταν βοήθεια,
στην πρεπούμενη στιγμή.

Κάποτε, πριν χρόνια πολλά, στη Θη-
βαΐδα, ένας άγγελος έκλειψε άπό ένα
έρημίτη ένα χρυσό κύπελλο πού σφι-
χτόδενε τόν άγιο άνθρωπο μέ τις μα-
ταιότητες της γής. Μιά παρόμοια χάρη
έπιφυλάχθηκε και για τόν ιερέα αυτόν
της Μποκάς. Μιά λευκή όρνιθα έξυσε
τό χώμα γύρω άπό τή ρεζεντά τόσο
καλόβολα πού ξεράθηκε όλη.

Δέ γνωρίζουμε άπό πού ήρθε αυτό
τό πουλί. Όσο για τόν έαυτό μου
πάω νά πιστέψω πώς ο άγγελος πού
στην έρημο έκλειψε τό κύπελλο του
έρημίτη μεταμορφώθηκε ξεπίτηδες σέ
μιά λευκή όρνιθα για νά καταστρέψει
τό μόνο έμπόδιο πού έκλεινε τό δρό-
μο του καλού, ιερέα πού οδηγούσε
στην τελειότητα.

(μεταφρ.) Μ. ΓΑΒ.

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΓΙΑ ΜΙΑ ΡΩΜΑΛΕΑ ΝΕΟΤΗΤΑ

Ἡ μεταπολεμικὴ γενιά, αὐτὴ ποὺ εἶδε τὸ φῶς εἴτε ἔπερνε τὸ πρωτομέτωμά της τὴν ἐποχὴ τοῦ φριχτοῦ δράματος τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ καὶ τῆς ἐξόντωσης καὶ ποὺ τὸ πρῶτο τῆς ἡλικίας τὴν κράτησε μακριὰ ἀπ' τὶς συγκινήσεις καὶ τὸν εὐκόλο ἐνθουσιασμό, ἀντικρύζοντας σήμερα θεωρητικὰ κ' ἐπιτόλαια τὸ κηλιδωμένο παρελθὸ δείχνει σκληρὰ στὶς γενικὲς ἐκδηλώσεις τῆς τόσο λιγοστὰ ἔνοιωσε τὸ δράμα τῆς ζωῆς. Δὲ θὰ μιλήσω βέβαια γιὰ τοὺς τόπους ποὺ οἱ φασιστικὲς διχτατορίες χρόνια τώρα ποτίζουνε τὶς ψυχὲς τῆς νεολαίας μὲ τὰ πιὸ δραστικὰ φαρμάκια τοῦ милитарισμού καὶ τῶν παραπλησίων ἐκδηλώσεων καὶ τὶς σφιχτοκρατάνε ἀνίκανες ν' ἀκούσουν τοὺς βαθύτερους χτύπους τῆς καρδιάς τους. Οἱ νεολαίες αὐτές, ὅσο κ' ἂν ἀριθμητικὰ εἶναι ὑπολογισίμες, γιὰ τοὺς πολλοὺς ἔχουν χαθεῖ πιά. Ἡ καρδιά, ἡ ψυχὴ τους ἀποπετρώθηκε, χάσανε ἀκούσια τὸ δρόμο κ' ἡ σωτηρία τους ξεπερνᾷ τὸν ἄθλο.

Κ' ἐνῶ μ' ἀγωνία ἀντικρύζουμε τὸ ἀπέραντο λοξοδρόμημα αὐτῆς τῆς μεγάλης μερίδας, ἀπ' τὴν ἄλλῃ μεριά, στ' ἀντίποδα, ἀντικρύζουμε σήμερα μὲ περισσότερῃ ἴσως φρικτῇ μιᾶν ἄλλῃ μεγάλῃ μερίδι νεολαίας τοῦ, καὶ μ' ὄλο ποὺ ζεῖ κάτω ἀπ' τὰ πιὸ φιλελεύθερα πολιτεύματα, ἡ καρδιά της ἔχει στερεῖσαι ἀνάλογα. Νεολαία τῶν εἴκοσι, εἰκοσιπέντε καὶ τριάντα χρόνων, ἄντρες πιά, ἀπόλυτα φυσιολογικοί, σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ ἡ νεότης ζηλευτῇ τοὺς δίνει δικαιώματα καὶ φτερά γιὰ τὰ μεγαλεῖτερα θαύματα, στέκονται ἀδιάφοροι μπροστὰ στὴ ζωὴ, ἀντικρύζουνε χωρὶς ἐνδιαφέρο τὶς καθολικὲς ἐκδηλώσεις τῆς καὶ δέχονται παθητικὰ τὴν ὅποιαδήποτε κατάσταση, χωρὶς διαμαρτυρία, χωρὶς ἀνησυχίες δικῆς τους, στεῖροι σὲ λαχτάρει κ' ἀνίκανοι σ' ἐπιθυμίες. Δεχτήκανε ἀδικαιολόγητα μέσα στὶς φλέβες τους τὴν πιὸ συνημερῇ ἐκδήλωσιν τοῦ γερωντισμοῦ, πλατύνοντας μέσα στ' ἀρρωστημένο ὑποσυνειδητό τους καταστάσεις ἀλλόκοτες σὰν τὸν «ὠχ-ἀδελφισμό» (ὠχ, ἀδελφέ, δὲ βαρυνέσαι) τὸ ζεμαφουτισμό, τὸν ἀκουαμπονισμό (à quoi-bon) καὶ τὴν ἀτέλειωτῇ σειρά τῆς πνευματικῆς σάρας καὶ μύρας ποὺ προσπαθεῖ ἀπελπισμένα νὰ κρύβει τὴ γδύμνια καὶ τὴν κακοροϊζικία της μ' ἓνα σωρὸ ποικιλώνυμα διακοσμῆτικα. Γι' αὐτοὺς, ἡ ἀνθρωπότητα ὀδύκληρη, οἱ ἀνήσυχες πρωτοβουλίες, οἱ λιγγοὺς τῆς ζωῆς, τὰ φοβερῶτερα προβλήματα ποὺ

ὀρθώνονται καθημερινὰ μέσα στὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους ἔχουν ἀπίστευτα λιγότερη σημασία ἀπ' τὸν κοκεταρισμό, τὴν ἐπίδειξη, τὸ τελευταῖο Οὐγγαρέζικο νούμερο καὶ τὴν κάθε ζωϊκὴ ποταπότητα. Ἡ μοναδικὴ δικαιολογία, τὸ ἄπαντο τῆς κουριασμένης τους ὑπαρξῆς συνοψίζεται στὸ στομῶνδικο «ὠχ-ἀδελφέ, δὲ βαρυνέσαι...» ποὺ σοῦ πετοῦνε κατὰμουτρα σὰν ἀπάντησιν, ἂν δὲν ἀντηχήσει μαζί κ' ἓνα ἤχηρὸ χάχανο περιφρόνησης καὶ οἴχτου. Αὐτὰ τὰ σιδερωμένα ἀνθρωπάκια ὅπως τὰ λέει ὁ Χάινε στὸ *Reisenbill*, νομίζουνε ἴσως πῶς μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ δημιουργοῦνε μιὰν «ἀνώτερη ζωὴ», ἐνῶ στὴν οὐσία δὲν εἶναι παρά σκουλήκια ποὺ σέρνονται θλιβερὰ καὶ φυτοζωοῦν χωρὶς καμμιά σημασία. Γι' αὐτοὺς λείπει ἡ πηγαία χαρὰ, ἡ χαρὰ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς ποὺ φέρνει ἡ πνευματικὴ μετὰ τὸν πλοῦσιο συναισθηματισμό, τὴν ἐντατικὴ ἐνατένισιν κὶ ἀνάτασιν πρὸς τὸ φῶς καὶ τὴν ἀγαλλίασιν ποὺ νοιώθει τὸ ἰσορροπημένο ἄτομο μπροστὰ στὴν ἀρμονία καὶ τὸ σπάνιο ἀνθρώπινο δημιούργημα. Τὴ ζωὴ τους τίποτε δὲ θερμαίνει, ἡ καρδιά τους εἶναι παγωμένη κ' ἡ διαβίωσή τους μέσα στὴν κοινωνία στεγνῇ, κατὰ σύμβασιν καὶ κοῦφια. Ἐνας Γάλλος τοῦς εἶπε κάποτε «σαράβαλα καὶ βάρη ξέντροπα τῆς γῆς ποὺ τὴν πατοῦνε». Μιὰ σκυλλοζωὴ ποὺ προκαλεῖ τὸ βαθύτερο ἀνθρώπινο οἴχτο.

* * *

Σὲ μερικὰ βιβλία νέων ποὺ κυκλοφόρησαν τελευταῖα ὁ πессιμισμός κ' ἡ μελαγχολία εἶναι θλιβερὰ περιχίτη. Τὸ σαρκί κάποιου ἀκατανόητο πόνου λές καὶ τρώει τὰ σαρκί κ' ἡ μελαγχολία ἀδικαιολόγητῃ τοὺς ἀποροφᾷ κάθε ζωϊκὴ ἰκμάδα. Δὲ μοῦ διαφεύγει βέβαια ἡ ὀλέθρια ἐπίδρασιν τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς, ἡ οἱ ἐξαιρετικὲς ἀφορμὲς ποὺ ἐπιδεινώνουν τὰ τελευταῖα χρόνια τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς κὶ οὕτε παραγνωρίζω πάλι τοὺς πολλοὺς εἰδικούς λόγους ποὺ δημιουργεῖ ἓνα στενὸ περιβάλλο. Στὴν περίπτωσιν ὅμως τῆς νεολαίας δὲν πιστεύω πῶς οἱ καταστάσεις αὐτὲς ἀναβλύζουνε ἀπὸ ἐσώτερες ἀνάγκες, ἀλλὰ δείχνουν περισσότερο ψευτοφιλολογικὸ αὐτογεγάσασμα καὶ μιὰ ἀπέραντῃ πλάνῃ γεμάτῃ ἀπειρία, ἡμιμάθεια, εὐκόλο ἐνθουσιασμό ἢ διάθεσιν τυφλῆς ἀπομίμησιν. Ὁ σωματικὸς καχεχτισμός δὲν ἔχει καμμιά σχέση μετὰ τὴν ἀκατάσχετῃ σὲ ζωϊκὴ ὄρμη, τὴ ρωμάλειο, δημιουργία κ' οἱ διάφοροι Σοπενάουερ κλαῖουν ἀπὸ συμβατισμό καὶ μόδα γιατί εἶναι βέβαιον πῶς τὴ ζωὴ δὲν τὴν ἀντίκρουσαν παρά ἐμπειρικὰ καὶ πίσω ἀπ' τὶς γρῆλιες τοῦ γραφείου τους. Ἡ ρηχότητα τοῦ στοχασμοῦ τους τοὺς προδίδει εὐκόλα. Εἶναι βέβαιον

κρίμα μεγάλο τὸ μπουμπούκι αὐτό, ἡ νειότη, πρὶν ἀκόμα ἀνοίξει τὰ πέταλά του στὸ φῶς νὰ ναρκώνεται· καὶ ν' ἀποχαυνώνεται μὲ τὰ «φιλολογικὰ χασοιά καὶ μορφίνες καὶ νὰ μὴ κἀνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ κλαίει καὶ νὰ βγάξει ἀπελπισμένες κραυγὲς ὀδύνης πῶς ὀλόγυρα «ὄλα εἶναι χαμένα», ἡ ζωὴ ἔρειπι κι ἀπόγνωση» καὶ ζοῦνε μὲ τὴν ἀπαντοχὴ τοῦ «θανάτου» ποῦ θὰ τοὺς λυτρώσει. Τραγικότητα κι ὀδύνη ἀνείπωτη νὰ σκέφτεται κανένας πῶς ἡ νεοελληνικὴ ράτσα δίνει τόσο ἄρρωστα παρακλάδια, ὅσο λίγα κι ἂν εἶναι. Τέτοια τέχνη καχεχτικὴ δὲ μᾶς χρειάζεται καὶ καλύτερα νὰ λείπει. Τέχνη θὰ πεί αἰσιοδοξία καὶ θαρραλέο, ἀντρίκιο ἀντίκρυσμα. Ὁ ποιητὴς ὁ ἀληθινὸς σέρνοντας μακριὰ τὴν αἰσιοδοξία ποῦ τὸν χαρακτηρίζει πλάθει τὰ φιλολογικὰ ὄνειρα, αὐτὸ ποῦ ὁ Πάλλης ἔλεγε «κρᾶσι τοῦ ὄνειρου».

Ἡ ζωὴ ἔξω εἶναι μιὰ ἀτέλειωτὴ πάλη. Ἡ τέχνη εἶναι μιὰ ἐντατικὴ προσπάθεια γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνύψωση, τὴν ἀνώτερη τελειότητα. *La vie a une definition guerrière et conquérante*, ἔγραφε ὁ Felix le Danfec. Δὲν ὑπάρχει νικητὴς ἄλλος ἢ τὸν ἀκούραστο παλαστή. Κανένας δὲ νικάται. Μόνο παύει νὰ νικᾷ. Ἐκεῖ ποῦ τελειώνει ἡ πάλη ἀρχίζει ἡ παρακμὴ, τὸ ξέπεσμα, «*la vie qui descend*» τοῦ Βεράρεν. Κ' ἡ τέχνη ὅταν σοῦ δίνεται ἔτοι, καχεχτικὴ καὶ κλασιάρικη, δὲν ἐξυπηρετεῖ τὸ σκοπὸ της. Εἶναι παρακμὴ, ἕνας ψυχικὸς ἐκφυλισμὸς.

ΜΗΤΣΟΣ ΜΑΡΑΓΚΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Fürst M. Carl: Zur Kenntnis der Anthropologie der prähistorischen Bevölkerung der Insel Cypren (Lunds Univ. Arsskrift. N. F. Avd. 2. Bd. 29. Nr. 6). S. 106; εἰκ. 52, πίν. 48. Lund 1933.

Μιὰ ἀπὸ τὶς βοηθητικὰ ἐπιστῆμες τῆς ἱστορίας εἶναι καὶ ἡ Ἀνθρωπολογία. Μᾶς βοηθεῖ νὰ κατανοήσουμε πολλὰς φορὲς προβλήματα ἱστορικὰ ἐκεῖ ποῦ ἀλλοιώτικα ἢ ἱστορικὴ ἐπιστῆμη γιὰ τὴν ἔλλειψη πηγῶν σταματᾷ. Ἰδιαιτέρα γιὰ τὸ πρόβλημα τῶν πρώτων κατοίκων μιᾶς χώρας καὶ γιὰ τὶς μετακινήσεις τῶν φυλῶν πάνω στὴ γῆ σὲ χρόνους προϊστορικοὺς μᾶς παρέχει ἡ ἀνθρωπολογικὴ ἐπιστῆμη ἀπὸ τὰ πιὸ ἀσφαλῆ ντοκουμέντα. Γι' αὐτὸ μᾶς εἶναι πολὺ ἐνπρόσδεκτη ἡ ἀνωτέρω ἐργασία τοῦ καθηγητοῦ Fürst, ὁ ὁποῖος εἶχε καὶ προηγουμένως ἀσχοληθεῖ μὲ ἀνθρωπολογικὰ προβλήματα ἄλλων ἑλληνικῶν μερῶν,

Βασισμένος ὁ Σουηδὸς ἀνθρωπολόγος πάνω στὶς τελευταῖες ἀνακαλύψεις τῆς σουηδικῆς ἀρχαιολογικῆς ἀποστολῆς ἐρεύνησε κυρίως τὰ ἀνθρώπινα εὐρήματα ἀπὸ τὴ Λάπηθο, τὸν Ἰάκωβο καὶ τὴν Ἐγκωμη, ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὴ χαλκῆ καὶ λιγώτερο τὴ σιδηρᾶ ἐποχῆ.

Ἀνθρωπολογικὲς μελέτες στὴν Κύπρο ἔχουν γίνεαι πολὺ λίγες. Τὰ συμπεράσματα δὲν θὰ δικαιολογοῦσαν μιὰ ὀριστικὴ λύση τοῦ προβλήματος, τί ἦσαν οἱ πρώτοι Κύπριοι. Γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τους καὶ σὲ χρόνους ἱστορικοὺς ἀκόμα μὲ σημαντικὴ ἐπιρροὴ στὸν πολιτισμὸ τῆς νήσου κ' ὕστερα ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ καὶ φοινικικὸ ἀποικισμὸ κανένας δὲ μπορεῖ νὰ ἀμφιβάλλει. Τὸ πρόβλημα ποῦ παρουσιάζεται τώρα εἶναι, μὲ ποιὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους γεωτονικοὺς λαοὺς ἔχουν περισσότερη συγγένεια οἱ πρώτοι αὐτοὶ Κύπριοι. Πάνω σ' αὐτὴ τὴν κατεύθυνση ἐργάστηκε πολὺ θετικὰ ὁ Fürst καὶ μᾶς παρουσίασε τὸ πολὺ ἐνδιαφέρον του τοῦτο βιβλίον ποῦ ἀποτελεῖ μιὰ μοναδικὴ συμβολὴ στὴν προϊστορία τῆς νήσου.

Ἐνα μεγάλο μέρος τοῦ ἔργου κατέχει ἡ λεπτομερὴς περιγραφή τῶν κρανίων ποῦ εἶχαν ὁ συγγραφέας ὑπ' ὄψη του. Ἐκεῖνο ποῦ περισσότερο ἐνδιαφέρει ἕνα ἱστορικὸ εἶναι τὰ πορίσματα τῆς συγκριτικῆς μελέτης τοῦ Fürst. Στὴ Λάπηθο τῶν πρωτοκυπριακῶν καὶ μεσοκυπριακῶν χρόνων εἶναι ὁ πληθυσμὸς ἀναμφίβολα ἀνάμεικτος. Ἀπεναντίας εἶναι τὰ κρανία τοῦ Ἰάκωβου ἐνιαίου τύπου ποῦ χαρακτηρίζεται ὡς ἄρμενοειδῆς (δηλ. ἀνατολικὸς χεττικὸς) καὶ ἀνείκουν κυρίως στὴν ὑστεροκυπριακὴ ἐποχῆ (περίπου 1600 π. Χ.) Μιὰ παραβολὴ μὲ τὸ γνωστὸ αἰγυπτιακὸ ἀνάγλυφο τοῦ Κάρνακ τῶν χρόνων Ραμσῆ Β' μὲ παράσταση Χεττιτῶν δείχνει ὄφθαλμοφανῆ συγγένεια τῶν κατοίκων τοῦ Ἰάκωβου μὲ τοὺς προγόνους τῶν Ἀρμενίων, τοὺς Χεττίτες. Οἱ νέες ἀρχαιολογικὲς ἀνακαλύψεις γιὰ τὸ κράτος τῶν Χεττιτῶν δείχνουν ποιά μεγάλη ἔκταση εἶχε πᾶρει ἡ κυριαχία κι ὁ πολιτισμὸς τοῦ χεττικοῦ κράτους. Ἀλλὰ καὶ τύποι οὐχὶ ἄρμενοειδεῖς δὲν λείπουν ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο. Στὴν Ἐγκωμη βρῖσκουμε ἐπίσης ἄρμενοειδῆ χαρακτηριστικά. Μιὰ φυλετικὴ σχέση λοιπὸν πρὸς τοὺς Ἀρμενίους (Χεττίτες) πρέπει κατὰ τὸν Fürst νὰ γίνεαι δεχτὴ. Καὶ στὰ δυὸ μέρη ἤλθαν οἱ ἄρμενοειδεῖς τύποι σύγχρονα δηλ. κατὰ τὸ 1600 π.Χ. περίπου.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸν τύπο τοῦτο παρουσιάζεται κι ἄλλος μὲ προγονισμὸ καὶ μὲ πλατιὰ μύτη ποῦ θὰ μπορούσε νὰ γεννήσει τὴν ὑποψία μιᾶς ἐπιμειξίας ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴ. Καὶ στὴ Λάπηθο ἕνας ἀνάμεικτος πληθυσμὸς τῆ σιδηρᾶ ἐποχῆ παρουσιάζει τύπο τῆς μεσογειακῆς φυλῆς ὡς καὶ γεροειδεῖς ἐπιδράσεις ποῦ δείχνουν προέλευση, ἂν μὴ ἄμεση, ἔμμεση τοῦλάχιστο ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴ. Ἄν καὶ τὸ ὑλικὸ ποῦ ἔχει στὴ διάθεσή του ὁ Fürst εἶναι

πολύ λίγο, ώστε να βγούν όριστικά συμπεράσματα, παρατηρείται όμως στη σιδηρά εποχή μία μεταβολή στον πληθυσμό με υπερίσχυση του μεσογειακού τύπου.

Ύστερα από την έρευνα αυτή ακολουθεί ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο για τους τύπους των κρανίων τους τεχνικά μετασχηματισμένους της χαλκής εποχής, ένα φαινόμενο που παρατήρησε προηγουμένως ο Buckler. Από τους τρεις τρόπους μετασχηματισμού του κρανίου στη βρεφική ηλικία, που αναφέρει ο F., εξαιρεί ιδιαίτερα τον κυπριακό τύπο που νομίζει πως δημιουργήθηκε στην Έγκωμη, σαν μία αντίθεση προς το μετασχηματισμό της άρμενοειδούς φυλής και είνε δημιουργημα των πλουσίων.

Με τη βοήθεια των αρχαιολόγων θα μπορούσαν, λέγει ο F., να λυθούν μερικά προβλήματα που παρουσιάζονται, γι' αυτό συνιστά να παρακολουθεί τις ανασκαφές αρχαιολόγος ή ένας αρχαιολόγος που ξέρει δστεολογία τουλάχιστο.

Το βιβλίο κοσμείται με 52 ωραίες εικόνες και 48 λευκοτυπικούς πίνακες των κρανίων στο τέλος, Σχεδιογράμματα, πίνακες των διαστάσεων κλπ. συμπληρώνουν το έργο που δίνει έτοιμιά μεγάλη προώθηση στο πρόβλημα για τους πρώτους κατοίκους της Κύπρου, αν και δεν κατέληξε με το λίγο υλικό πουταν στη διάθεση του συγγραφέα σε απόλυτα θετικά συμπεράσματα. Ο ιστορικός όμως θα βρεί σ' αυτό μια εύσυνείδητη μελέτη και πολύ ενδιαφέρουσα που προάγει αρκετά το ζήτημα. Κάθε Κύπριος μ' εύγνωμοσύνη πρέπει ν' αποβλέπει στους άνδρες αυτούς που προσέχουν ένα λήθο στη διαφώτιση της Ιστορίας της πατρίδας τους.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Buckler H. W. : Documents from Phrygia and Cyprus. (The Journal of Hellenic Studies LV (1935) σ. 71-78.

Είναι γενική αρχή που επικρατεί να μη κρίνονται μελέτες που δημοσιεύονται σε περιοδικά, αν δεν εκδίδονται και σε ξεχωριστό τεύχος. Από την αρχή αυτή θα παρεκκλίνουμε, γιατί νομίζουμε πως πρέπει να γίνουν οι στους Κυπρίους σε ευρύτερο κύκλο γνωστές μελέτες που έχουν δημοσιευθεί κι' αναφέρονται στην πατρίδα τους. Αυτό το σκοπό έχει και το μικρό τοῦτο σημείωμα.

Το άρθρο του Buckler περιλαμβάνει δυο τμήματα. Στο πρώτο έρμηνεύεται ένα τιμητικό ψήφισμα από την Απάμεια σε κάποιο Κηφισόδωρο και χρονολογείται μεταξύ 188 και

166]53 π.Χ. Μ' αυτό δέ θα άσχοληθούμε. Το δεύτερο τμήμα έρμηνεύει ένα άλλο ψήφισμα από την Παλιά Πάφο που βρέθηκε κοντά στο Ιερό της Αφροδίτης πέρι και είναι λιγάκι νεώτερο από το πρώτο, άλλ' είναι το πρώτο γνωστό παφιακό ψήφισμα. Εικόνες συμπληρώνουν την έκδοση και των δυο ψηφισμάτων. Το παφιακό ψήφισμα αναφέρεται σε κάποιον από τα Πάταρα της Λυκίας—το όνομα λείπει—που ήταν αρχιτέκτων της νήσου, μηχανικός δηλ. του βασιλικού πυροβολικού. "Άλλοι τίτλοι που είχε συμπληρώνονται από τον Buckler με πιθανότητα, ήταν δηλ. «των πρώτων φίλων», «έπί της πόλεως», «προς τοίς... πετροβολικοίς.» Το ψήφισμα άποφασίζει να στεφαναθεί και να αφιερωθεί ή εικών του γραπτή στο Ιερό και να όρισθεί μέρα προς τιμήν του από μέρους στρατιωτικών ταγμάτων.

Εύρισκόμαστε σε περίοδο που οι αντίζηλιές των μελών της πολεμαϊκής δυναστείας Αιγύπτου έφεραν στη νήσο πολλά ξενικά μισθοφορικά στρατεύματα. Και άλλες έπιγραφές από την Πάφο δείχνουν πως από τον 3. ή 2 αιώνα π.Χ. είχε αυτή γίνει το κύριο στρατόπεδο του πολεμαϊκού στρατού και ναυτικού. Από αυτή την ύπόθεση, αν είναι άληθινή, συμπεραίνει ο Buckler πως έξηγείται γιατί οι Ρωμαίοι άργότερα έδιάλεξαν την Πάφο πρωτεύουσα της νήσου. Το τελευταίο τοῦτο συμπεράσμα του Buckler είναι πιθανό, χωρίς όμως μ' αυτό να άποκλείεται και το γεγονός πως οι Ρωμαίοι ήθάρπετε την Πάφσ να κάμουν πρωτεύουσα, γιατί ήταν πολύ πιό κοντά στο κέντρο παρά ή Σαλαμίς κι αυτό έπαιζε στην τότε εποχή σημαντικό ρόλο. Θα μπορούσαν ίσως κ' οι δυο λόγοι να συνδυασθοῦν.

Η έπιγραφή αυτή μας δείχνει πολλά για τα στρατιωτικά της Κύπρου την εποχή των Πτολεμαίων. Πόσο πολύτιμη πηγή και γνήσια είναι για την Ιστορία οι έπιγραφές, είναι έξω από κάθε άμφισβήτηση. Γι αυτό θάταν πολύ συντελεστικό για τη μελέτη της Κυπριακής Ιστορίας αν γινόταν σκέψη να έκδοθοῦν οι κυπριακές έπιγραφές σε ιδιαίτερο τόμο, χωρίς βέβαια με τοῦτο να παραγνωρίζουμε τις άπειρες δυσκολίες που θα παρουσίαζε ή έκδοση.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Πέτρου Βλαστού:—Η Ελληνική και μερικές άλλες παράλληλες διγλωσσίες. Αθήνα, τυπογραφείο «Εστία», 1935 σ. 254.

*Αχιλλ. Τζάρτζανου:—Δημοτική και νεοδημοτική. (Η προσπάθεια ενός συλλόγου). Ἀνατύπωση ἀπὸ τὸν «Φιλολογικὸν Νέον Κόσμον» Φεβρουαρίου 1935 σ. 53.

Οἱ σημερινοὶ νέοι ἀσχολοῦνται τώρα σ' ἄλλα πεδία δράσης κ' ἔτσι δὲν τοὺς δίνεται καιρὸς νὰ δοῦνε προσεχτικώτερα μερικὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα ποὺ καὶ πρὶ λίγα ἀκόμα χρόνια ἀπασχολοῦσαν τοὺς νέους. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ εἶτε χάσανε πιά κάθε σημασία γιὰ σήμερα, εἶτε τὰ σύμβολά τοὺς ξεθωριάσανε εἶτε καὶ φαίνεται νὰ λυθῆκανε λίγο πολὺ—ἀδιάφορο. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα εἶναι καὶ τὸ γλωσσικὸ. Ὁ κόσμος στὴ μεγάλη του πλειονότητα τὸ θεωρεῖ λυμένο. Τὸ ἔχει πιά νιώσει γιὰ καλὰ πὼς γλώσσα του εἶναι ἡ δημοτικὴ καὶ καμιά ἄλλη, καὶ πὼς χρειάζεται μονάχα νὰ γενικευτεῖ ἢ χρησιμοποιεῖται τῆς σὲ κάθε ἐκδήλωση τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πνευματικοῦ μας βίου, γιὰ νὰ σταματήσει πιά τὸ ἄσκοπο σκόρπισμα δυναμῶν σὲ γλωσσικὰ εἶδωλα καὶ ἀνύπαρχτους τύπους. Ἡ ἀντίδραση ὅμως, ποὺ ποτὲ δὲν ἔλειψε, δούλεψε ἐντατικά τὸν τελευταῖο καιρὸ προσπαθώντας μὲ διάφορα περικαλύμματα, νὰ φέρει τὴ γλώσσα στὰ θολὰ λιμάνια τοῦ δασκαλισμοῦ. Τὸ ἐπίσημο κράτος κ' ἡ δημοσιογραφία ἀπειλοῦν τὴ δημοτικὴ μὲ τὸν ἴσκιό της καθαρεύουσας καὶ τὸ νέο της κακὸ, τὴ «νεοδημοτικὴ».

Μ' ἂν οἱ νέοι δὲν κινήθηκαν νὰ ὑπερασπίσουν καθὼς πρέπει τὴν ἐθνικὴ γλώσσα οἱ παλαιότεροι, ποὺ πάλεψαν χρόνια καὶ χρόνια γιὰ νὰ δεῖξουνε στὸ ἔθνος τὴ γλωσσικὴ ἀλήθεια καὶ ἀγωνίστηκαν σκληρὰ γιὰ νὰ πετύχουν τὸ θεωρητικὸ καὶ πραγματικὸ ξεσκάβωμά της καὶ νὰ τὴν ἀνυψώσουν στὴ σημερινὴ τῆς περιλάμπρη θέση, δὲν ἦταν δυνατὸ ν' ἀνεχτοῦν τὴ νέα συμφορὰ χωρὶς ν' ἀντιδράσουν. Ὑστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο τῶν τριῶν Μεγάλων Δασκάλων τοῦ δημοτικισμοῦ τοῦ Ψυχάρη, τοῦ Φιλήντα καὶ τοῦ Πάλλη λίγοι βέβαια μείνανε ἀπ' τοὺς παλιούς ποὺ θὰ μπορούσαν ν' ἀνταποκριθοῦν πρεπούμενα στὶς ἀπαιτήσεις τῆς δύσκολης αὐτῆς ἐποχῆς καὶ ν' ἀγωνιστοῦν ἀποτελεσματικά γιὰ νὰ σώσουνε τὸ ἔθνος ἀπὸ νέα γλωσσικὰ παραπατήματα. Ὁ Βλαστός, ὁ Παλαμᾶς, ὁ Γιαννίδης, ὁ Τριανταφυλλίδης (ἴσως καὶ ἄλλοι) μὰ ἐδῶ ποὺ βρίσκονται κλεισμένοι σ' ἓνα ἀπόμερο χωριὸ τῆς Κύπρου, μόνο αὐτῶν τὸ σάλπισμα ἄκουσα) μιλήσανε. Σίγουρα ἡ ἀδρότερη φωνὴ εἶναι «Ἡ ἐλληνικὴ καὶ με-

ρικὲς ἄλλες παράλληλες διγλωσσίες» τοῦ κ. Πέτρου Βλαστοῦ. Καὶ μ' αὐτὴ θ' ἀσχοληθοῦμε ἐδῶ.

* * *

Στὶς 254 σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ὁ κ. Βλαστός ξεκαθαρίζει παληκαρῖσια τὶς θολωμένες ἀντιλήψεις καὶ δείχνει τὸ δρόμο τὸ σωστὸ ποὺ πρέπει νὰ περιπατήσουμε σήμερα, ἂν πραγματικὰ πονοῦμε κ' ἐνδιαφεροῦμαστε νὰ γλυτώσει πιά ὁ δύσμοιρος ἐλληνικὸς λαὸς ἀπὸ τὰ λογιῆ γλωσσικὰ πέδικλα ποὺ τοῦ βάζουν κάθε τόσο οἱ ἐπιτήδριοι. Κάτω ἀπὸ τὸ δυνατὸ φῶς τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας ἐξετάζεται τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ὄχι μόνον στὴν Ἑλλάδα μὰ σ' ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ σ' ὅλες τὶς ἐποχές.

Διγλωσσία βέβαια ἦτανε καὶ εἶναι καὶ σ' ἄλλους λαοὺς καὶ δὲν εἶναι φαινόμενο ἀποκλειστικὰ νεοελληνικὸ. Μὰ ποὺθενὰ οἱ διαφορὲς ἀνάμεσα στὶς δύο γλώσσες δὲν ἦτανε ποτὲ τόσο μεγάλες καὶ πολλές ὅσο ἀνάμεσα δημοτικῆς καὶ καθαρεύουσας. Κι ἀκόμα, πάντα κ' οἱ δύο γλώσσες μιλήθηκαν στούς ἄλλους λαοὺς, ἢ μιὰ πρωτύτερα, ἢ ἄλλη ὑστερώτερα, ἐνῶ σὲ μᾶς δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο γιὰ ποτὲ ἢ καθαρεύουσα δὲ χρησιμοποιοῦντο γιὰ γλώσσα μιλημένη. Γλώσσα ὅμως εἶναι τὸ ζωντανὸ ἐκφραστικὸ ὄργανο ποὺ μεταχειρίζεται ὁ λαὸς ὅταν μιλάει.

Ὁ κ. Βλαστός ὅμως δείχνει καὶ κάτι ἄλλο ποὺ σίγουρα δὲν ἔχει τὴ μικρότερη σημασία γιὰ τὴ δημοτικὴ: Τότε μονάχα ἓνας λαὸς ἀπόχτησε σημαντικὴ λογοτεχνία, ὅταν ἔκανε γλώσσα του γραφτὴ τὴ ζωντανὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ. Αὐτὸ ἀληθεύει καὶ μὲ τὴν ἀντίθετη ἐκδοχὴ: μὲ νεκρὴ γλώσσα κανένας λαὸς δὲ δημιούργησε λογοτεχνία. Παράδειγμα κλασσικώτατο σὲ μᾶς ἢ καθαρεύουσα.

Μὰ κείνο ποὺ ἀξίζει περισσότερο νὰ προσεχτεῖ εἶναι τὸ σάλπισμα του πὼς «ὅποιος δὲν ἔχει δικὴ του γλώσσα τῆς ἀθροιστικῆς δὲν μπορεῖ καὶ νὰ συλογοποιηθῆ σωστά. Ἐτσι ὅσο μένουμε χωρὶς γλώσσα μένουμε καὶ χωρὶς μυαλό. Μα μπορεῖς νὰ τὸ βάλεις κ' ἀνάποδα. Ὅσο μᾶς λείπει τὸ μυαλό δε θα ἔχουμε καὶ γλώσσα». Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει πιά νὰ παίρνει ἄλλες ἀναβολὲς τὸ ζήτημα. Κάθε ἓνας ποὺ βρίσκεται στὸ δρόμο τὸ σωστὸ, καθῆξ' του εἶναι νὰ ἐμπνήσει τὶς γύρω του κοιμισμένες συνειδήσεις καὶ νὰ φωτίσει τὰ σκοτισμένα μυαλά. Γιὰτὶ «κανεῖς νὰ μὴν το πιστέψει πὼς ἡ γλώσσα θα σιάξει μοναχὴ—τῆς. Τίποτε ποτὲς ἀπομόναχό—του δε γίνεται. Κάθε νίκη θέλει καὶ πείσμα καὶ φρόνηση». Καὶ τελειώνει μὲ τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Σοφοκλῆ: «εἰ δὲ μὴ λέγω φίλα, οὐχ ἦδομαι, τὸ δ' ὄρθον ἐξεῖρηχ' ὅμως».

Ὁ Γλαῦκος Ἀλιθέρης στὴ μελέτη του γιὰ τὸ Βλαστό (βλ. «Κυπριακὰ Γράμματα» ἀρ. 17—18, σ. 570) ὀνόμασε τὸ «Ἡ ἐλληνικὴ καὶ μερικές ἄλλες παράλληλες διγλωσσίες», «θαῦμα ἐπιμονῆς καὶ λευτεριάς». Θὰ ἔπρεπε ὡστόσο νὰ προστεθεῖ πὼς εἶναι προπάντων θαῦμα

γλωσσικής ζωντανίας και δύναμης έκφραστικής, πού τό κάνει μοναδικό μέσα στά νεοελληνικά έργα. Στό βιβλίο αυτό—καθώς και σ' όλα τ'α βιβλία του κ. Βλαστού—χαιρεσαι τόν άξέτιμιο πλοδοτό της γλώσσας μας και συνεπαίρνεσαι από την ήχηρή και τέλεια κυριολεξία, τή μεστή παραστατικότητα και τήν άδριά φράση. Ή άφοβία, ή παλληκαριά του κάνουνε βροντερό κι άλύγιστο τό λόγο του, ή πλατεία του μάθηση και τό συγχρονισμένο του μάτι δίνουνε θεμέλια σταθερά στά έπιχειρήματά του. Οι σύντομοι κριτικοί χαρακτηρισμοί του για πολλούς αντιπροσώπους της έλληνικής και ξένης λογοτεχνίας είν' έπιγράμματα πού δύσκολα μπορεί κανείς ν' άμφισβητήσει τήν αλήθεια και άξία τους.

Τό βιβλίο αυτό του κ. Βλαστού έχει σήμερα μίαν άνάλογη σημασία μέ τό «Ταξίδι» του Ψυχάρη και τό «Γλώσσα και Ζωή» του Έλισαίου Γιανίδη στην έποχή τους.

Υπάρχει όμως κ' ή ^{*}^{*} αντιφώνηση, μιά άρωστη και μαραζιάρια αντίφώνηση. Τή διευθύνει ό κ. Άχιλλ. Τζάρτζανος πού τύπωσε δυό βιβλιαράκια «Τό γλωσσικό μας πρόβλημα. Πώς έμφανίζεται τώρα και ποια είναι ή όρθή λύσις του» (1934) και «Δημοτική και νεοδημοτική. Ή προσπάθεια ενός συλλόγου» (1935). Τό πρώτο δέν τό είδα, άκουσα όμως τή σχετική διάλεξη του κ. Τζάρτζανου. Άλλωστε οι γενικές του γραμμές βρίσκονται και στό δεύτερο του βιβλίο, πού είναι ξεναξέσταμα και προέχταση της πρώτης του διάλεξης, και πού θά τήν παρακολουθήσουμε παρακάτω.

Ό κ. Άχιλλ. Τζάρτζανος μαζί μέ τήν κ. Μαρία Άργυροπούλου και τόν κ. Άριστο Καμπάνη είναι ό εισηγητής του «νεοδημοτικισμού», μιάς γλωσσικής παραδολιάς πού ξεκινάει μέ τή «Γραμματική των Άθηναίων» (1931) κι άκόμα πío πίσω, μέ τή «γλώσσα των αΐθουσών» του κ. Γ. Χατζιδάκι. Θέλει ν.κ. μιλούμε και νά γράφουμε μιά γλώσσα «μεικτή», πού είναι όμως καθαρεύουσα στη σύνταξη, στό τυπικό, στό λεχτικό, μ' έλάχιστες άβαρίες για τή δημοτική, μ' άποκομμένα δηλαδή τά τελικά ν και όμοιες... ριζικές μεταρρυθμίσεις. Μιά γλώσσα δηλαδή πού μοιάζει μ' άριστοκράτισσα κυρία ντυμένη μέ τά πío φανταχτερά ρούχα της τελευταίας μόδας, μιά φορεϊ και λαϊκά τσουράπια γιατί βγαίνει σέ ψηφοθηρία κι είναι άνάγκη νά ρίξει στάχτη στά κοντόθωρα μάτια του λαού.

Τά έπιχειρήματα του κ. Τζ. είναι πώς άλλο «μητρική» κι' άλλο «δημοτική» γλώσσα πώς καθαρή δημοτική δέν υπάρχει, πώς διαμορφώθηκε μιά νέα κοινή πού βάση της έχει τήν άθηναϊκή γλώσσα μιά έπηρεασμένη σέ βαθμό άπερίοριστο από τήν καθαρεύουσα.

πώς είναι όμαλή ή νέα αυτή γλώσσα και πώς αυτή λοιπόν πρέπει νά χρησιμοποιήσουμε για γλώσσα μας γραφή.

Όταν βέβαια κανένας θέλει νά πνίγεται μέσα στις λέξεις, εύκολο είναι. Κείνο όμως πού έχει σημασία είναι πώς ή γλώσσα μας, είτε μητρική, είτε λαϊκή, είτε δημοτική τήν πεί, μιά είναι άξεχώριστη, αυτή πού γράφουν οι καλύτεροί μας λογοτέχνες, γιατί μιά είναι κ' ή βάση της, ή γλώσσα του μιλάει ό λαός. Κι όταν λέμε γλώσσα πού μιλάει ό λαός δέν έννοούμε τό περιορισμένο λεξιλόγιο πού χρησιμοποιεί ό λαός, γιατί τή γλώσσα δέν τήν άποτελούν οι λέξεις μόνον. Ούσια κάθε γλώσσας και κύριο της χαρακτηριστικό είναι προπάντων τό τυπικό, τό συνταχτικό κ' ή φωνητική της. Κ' ή δημοτική τά βασικά αυτά στοιχεία τά έχει από τή γλώσσα του λαού και προσθέτει λεχτικό ύλικό μονάχα στό λειψό λαϊκό λεξιλόγιο. Ό τέτοιος πλουτισμός της γλώσσας γίνεται κι από τις ντοπιολαλιές κι από τή λόγια παράδοση κι από τις ξένερακόμη γλώσσες άφοβα, χωρίς προκατάληψη, μέ καλοζυγιασμένη έλευθερία. Άν για τό λόγο τουτο εξακολουθεί ό κ. Τζ. νά θεωρεί νοθεμένη και «μεικτή» τή δημοτική, άς τό κάνει.

Στ' αλήθεια τό λεξιλόγιο της λαϊκής γλώσσας δέν είναι φτωχό, μιά δέν τό ξαίρουμε κ' έτσι νομίζουμε πώς είναι φτωχό. Έκατοντάδες και χιλιάδες λέξεις λαϊκές πού έχουνε τέλεια κυριολεξία άποσβυονδνται λησμονημένες κι άγνωστες στό άγνό λαϊκό στόμα και χάνονται ίσως μέρα μέ τή μέρα. Ή θαυμαστή άκόμα Ικανότητα της δημοτικής στην παραγωγή και τή σύνθεση, τήν κάνει πío φιλοδόουλεφτη και λιγερή και τήν πλουταίνει μέ λαμπρές έκφραστικές χρωματισίες.

Ή κοινή πού διαμορφώθηκε δέν είναι ή «μεικτή» της «γραμματικής των Άθηναίων» μιά ή λογοτεχνική γλώσσα, ή δημοτική πού ρίζα και κορμό της έχει τή ζωντανή λαλιά του λαού, κι όχι τό μειζοπάρθενο Ιδίωμα των έπίσημων σαλονιών της Άθήνας. Είναι ή γλώσσα πού τή μιλεί και τήν άκούει ό αγρότης κι ό δάσκαλος, ό τεχνίτης κι ό καλλιτέχνης, ό εργάτης κι ό άκαδημαϊκός, ή γυναίκα του κάμπου κ' ή γυναίκα της πόλης. Είναι ή γλώσσα πού τή μιλεί άβίαστα κι άπλά όλάκερος ό έλληνικός λαός και πού στέκει πάνω από Ιδιωματισμούς και δασκαλισμούς, μιά όμαλή και πλούσια γλώσσα, ζωντανή και δυνατή, Ικανή νά δουλέψει άξια σέ κάθε πεδίο πνευματικό. Και νά γιατί αυτή κι όχι ή σκεπασμένη καθαρεύουσα των νεοδημοτικιστών είναι σήμερα ή γλώσσα της λογοτεχνίας και πρέπει νά γίνει—και θά γίνει—αύριο ή γραφή τή γλώσσα κάθε μας πνευματικής και κοινωνικής έκδήλωσης.

Ό μακαρίτης ό Φιλήτας συνήθιζε πάντα νά μου λέει πώς τή γλώσσα στό έθνος τή

δίνει ή λογοτεχνία—ή αξία βέβαια λογοτεχνία. Η λογοτεχνία δηλαδή παίρνει για βάση τη γλώσσα του λαού, τη δουλεύει τήν ταχτοποιεί, τήν πλουτίζει και τήν καθιερώνει—όπως ακριβώς γίνηκε σ' όλους τούς λαούς, κι όπως γίνεται τώρα και σέ μάς μέ τή λογοτεχνική μας γλώσσα, τή δημοτική.

Δέν αξίζει νά πάρει κανένας σ'α σοβαρά τή γνώμη του κ. Τζ. πώς ή δημοτική τράβηξε τάχα μαζί της πολλούς στήν αρχή, μόνο γιατί εισηγητής ήταν ένας πού ζούσε και δρούσε σ'ο Παρίσι κ' ήταν γαμπρός του Ρενάν! Κανένας βέβαια δέ μπορεί ν' άρνηθεί τήν τεράστια συμβολή του Ψυχάρη, σ'ο ξεσκάβωμα τής ελληνικής γλώσσας από τ' αρχαιστικά δεσμά. Μά και χωρίς τήν παρεμβολή του Ψυχάρη, μπορεί νά καθυστερούσε λιγάκι, θά έρχόταν όμως σίγουρα πολύ σύντομα τ'ο γλωσσικό ζήτημα, γιατί είχε πιά φτάσει ή ιστορική του στιγμή.

Όσο γιά τή θέση του σοφού καθηγητή κ. Γ. Χατζιδάκι σ'ο γλωσσικό ζήτημα, κάθε ένας πού σέβεται τήν έπιστημονική και τήν ιστορική αλήθεια θά μπορούσε νά τή δει μελετώντας άπροκατάληπτα τίς σχετικές εργασίες του κ. Χατζιδάκι. Θά έβρισκε τότε πώς είναι πολύ διαφορετική από τή θέση πού του χαρίζει ο κ. Τζ., γιά νά δώσει βαρύτητα και κύρος σ'ο γλωσσοθεωρία πού υποστηρίζει. Μά γιά τ'ο ζήτημα τούτο έβαλε πρόσωπα και πράματα σ'ο θέση τους ο καθηγητής κ. Μ. Τριανταφυλλίδης (Βλ. «Τά Νέα Γράμματα» άρ. 6 σ. 343—364 και άρ. 7-8 σ. 417-431. Μ. Τριανταφυλλίδης «Από τή γλωσσική μας Ιστορία. Βερναδάκης—Κόντος—Χατζιδάκης» Κ' ή όμολογία του κ. Τριανταφυλλίδη δέν άφήνει καμιάν άμφιβολία.

Ό κ. Τζ. «διαρρηγνύει τά ιμάτιά του» γιατί του είπανε πώς ή νεοδημοτική είναι μασκαρεμένη καθαρεύουσα και πώς θέλει νά ξαναφέρει «τήν καθαρεύουσα ως κοινή γραφομένη γλώσσα». Κι όμως έτσι είναι. Σ'ο βάθος ή ψυχούσνθεση τών νεοδημοτικιστών λογιωτατίζει. Παράδειγμα ο ίδιος ο κ. Τζάρτζανος. Αποφεύγει από τόν καιρό πού παρουσιάστηκε νεοδημοτικιστής νά γράφει ολόκληρο τ' όνομά του: «Αχιλλεύς» ή «Αχιλλεύας», και γράφει μόνο «Αχιλ» ή «Αχιλλ». Αυτό βέβαια είναι κάμποσο παραπληθτικό γιατί ξεγελάει και τίς δυο μεριές. Όσο ξαίρω πρωτότερα λεγόταν Αχιλλεύς όπως φαίνεται από δυό του άλλα βιβλία πού έχω τώρα μπροστά μου «Οδηγία π'ος μεθοδικήν διδασκαλίαν...» (β' έκδ. 1928) και «Νεοελληνική Σύνταξις» (1928), πού λένε πώς είναι τού Αχιλλεύς (Α.) Τζάρτζανου. Σ'ο τελευταίο του βιβλίο «Δημοτική και νεοδημοτική» είναι μόνο «Αχιλλ. Τζάρτζανος» και σ'ο φάκελλο πού μου τ'ο έστειλε έχει ο ίδιος γραμμένο «Αποστέλ-

λει 1) Αχιλλ. Τζάρτζανος»—Αυτά μόνο καθαρευουσιάνικα τερτίπια μπορούν νά λογαριαστούν.

Άλλά άς προχωρήσουμε βαθύτερα. Η νεοδημοτική του κ. Τζ. γίνεται, λέει, μέ τ'ο συγκερασμό στοιχείων γλωσσικών πού είναι σέ πολλά άρχαία, σέ πολλά άνα, σέ άλλα και άρχαία και νέα μαζί. Φανταστήτε λοιπόν τή γλωσσικός κυκεώνας σχηματίζεται από τ'ο μακράνω αυτό γλωσσικό ανάκατωμα, πού όσο κι άν νομίζει ο κ. Τζ. πώς θά τ'ο διαφεντέψει «ή γλωσσική μας πραγματικότης» τ'ο σίγουρο όμως είναι πώς θά κάνει καθέναν του κεφαλιού του, γιατί ένα τύπο πού θά τότε νυμίζει νεκρό ο κ. Τζ., άλλος νεοδημοτικιστής θά τότε θεωρεί ζωντανό, και τ'ο αντίθετο: κ' έτσι τ'ο νερό θ' ανάκατέβεται μέ τ'ο αντίθετο ύδωρ, ο οίνος μέ τ'ο κρασί, τ'ο άβγό μέ τ'ο ώόν, τ'ο νά γράφω με τ'ο νά γράφω με ή νά γράφω με ή νά γράφω με ή νά γράφω με, τ'ο έλεγα μέ τόν έλεγον, και θά ξεμυτίσουν κατόπι γιά ζωντανά τά έν τ'ο δ'ω, ούκ όλίγοι, ο κύων, έξ ήνεγκον, ίσως άκόμα και τά ό λέμβος πεπαίδευκα, έπεπαιδεύκειν, τ'ο ούς, άγνυμι, χρῶμαι τ'ο μαχαίρα κ' ίσως ίσως ο «δυϊός», ή ευκτική» κι ο «τετελεσμένος μέλλων», γιατί κι αυτά είναι μιá «γλωσσική πραγματικότης» γιά τούς αρχαιοπληχτους. Έννοείται πώς έτσι πάει περίπατο κάθε «γρμματική όμολότης» και τ'ο γλωσσικό πρόβλημα ξαναδένεται σέ χίλιους μύριους κόμπους γιά νά μη λυθεί ποτέ, κ' έτσι νά σκουντουφλάει αιώνια ο ελληνικός λαός μέσα σ'ο σκοτάδι π'ος δόξαν τών κάθε λογής γλωσσολογών.

Παίρνω ένα παράδειγμα συγκεκριμένο. Ό κ. Τζ. κι άλλοι νεοδημοτικιστές νομίζουν πώς τά όξύτονα άρσενικά σέ—της σ'όν πληθυντικό κάνουνε—ταί σ'όν όνομαστική και—τάς σ'όν αιτιατική, κι όχι—τές γιατί ο λαϊκός τύπος είναι λέει μόνο—τάδες (-τάδες, μέ περισπωμένη μάλιστα!) Οί χιλιάδες όμως Ρωμιοί πού γράφουνε και τά εκατομμύρια πού μιλούνε χρόνια τώρα τή δημοτική χρησιμοποιούν τούς τύπους οί, τούς άγωνιστές, βουλευτές, δικαστές, καθηγητές, θεριστες, μαθητές, φοιτητές πολύ περισσότερο παρά τούς άνάλογους τύπους σέ—άδες, χωρίς ωστόσο νά χτυπήσουν σέ κανέναν Ρωμιού τ'ο άφτι γιά κακόησι ή άνύπαρχτοι, άφου δά σχηματιστήκανε φυσικά, σύμφωνα μέ τ'ο νόμο τής άναλογίας. Τ'ο αξίωμα «γλώσσα και ζωή» πού τόσο είρω-

1). Κ' έτσι άπόφυγε και τ'ο καλόστομο «Αποστολεύς» ενώ κάποιος άλλος λαμπρός έπιστημονας, όπαδός μιās άνάλογης γλωσσοθεωρίας μέ τή «νεοδημοτική», στέλνοντάς μου ένα βιβλίο του έγραψε σ'ο φάκελλο—χαρίς βέβαια νά τ'ο καταλάβει—ένα λαοπρόφερο «Αποστολές»!

νικά τό αναφέρει ὁ κ. Τζ. γιά νά χτυπήσει τή δημοτική, ἐπιβάλλει τοὺς τύπους αὐτοὺς. Δὲ θά ζητήσω τὰ σχετικά παραδείγματα οὐτε στό στόμα τοῦ λαοῦ οὔτε σέ δημοτικιστικά κείμενα. Δὲ θά πάω τόσο μακριά ἀπό τόν κ. Τζάρτζανο. Τό παράδειγμά μου εἶναι ἀπό τό ἀμεσώτατο περιβάλλοντο, ἀπό τό στόμα τῆς κ. Μαρίας Ἀργυροπούλου, τῆς φανατικώτερης νεοδημοτικίστριας. Θυμίζω τὰ γεγονότα: Ἦταν Κυριακή πρωί, μιὰ ἀπό τίς τελευταῖες μέρες τοῦ 1931. Στό σπίτι τῆς κ. Ἀργυροπούλου ἦταν ἡ ἴδια, ὁ σεβαστός μου καθηγητής κ. Γ. Ἀναγνωστόπουλος, ὁ κ. Ἀνθ. Παπαδόπουλος, ἕνας φυσικομαθηματικός (δὲ θυμάμαι τ' ὄνομά του), δύο φοιτήτριες τῆς φιλολογίας κ' ἤμουνα κ' ἐγώ. Πρὶ λίγους μῆνες εἶχε βγάλει ἡ κ. Ἀργ. με ἄλλους τῆ «Γραμματική τῶν Ἀθηναίων» καί πάνω στό βιβλίο αὐτό συζητούσαμε. Ἡ κ. Ἀργ. κ' οἱ ἄλλοι ἐκεῖ ὑποστηρίζαν βέβαια τή νεοδημοτική τῆς «γραμματικῆς τῶν Ἀθηναίων» καί μόνος ἐγώ τήν καθάρη δημοτική. Μπήκαμε σέ λεπτομέρειες καί θυμάμαι πολύ καλά πῶς γίνηκε λόγος καί γιά τοὺς τύπους «οἱ φοιτῆται, τοὺς φοιτητάς», πού τοὺς ὑποστήριζε ἡ κ. Ἀργυροπούλου. Ὡστόσο ἡ συζήτηση πέρασε στήν ποίησή μας καί σέ μιὰ στιγμή ἡ κ. Ἀργ. εἶπε: «Εἶναι ἀστείον νά λογιῖται κανένας μέσα στοὺς ποιητές καί τὸ Γρυπάρη... 1) Αὐτὸς κ' ὄλοι οἱ ἄλλοι μαλλιαροὶ δὲν εἶναι ποιητές.» «Μὲ συγχωρεῖτε, κυρία μου,» τῆς εἶπα τότε, «μοῦ φαίνεται ὅμως πῶς ἄκουσα νά λέτε πῶς δὲν εἶναι ποιητές.» «Καὶ βέβαια!» «Ποιητὲς ὅμως, ποιητῆς με σίγχα στό τέλος!» Ξεροκοκκίνησε ἡ κ. Ἀργ. καί στενοχωρημένη πῆγε νά διορθώσει τὸ λόγο τῆς, μὰ ἦταν ἀργά πιά. Ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ, ἡ φωνὴ τῆς ζωῆς καί τῆς ἀλήθειας ἀκούστηκε ἀπ' τὸ στόμα τῆς.

Ὅταν ὅμως οἱ νεοδημοτικιστὲς θέλουνε σῶνε καί καλά νά ξαναγυρίσουνε στοὺς «ποιητῆς, ποιητάς» καί τὰ ὅμοια ἐνάντια καί πρὸς τὴ δική τους γλωσσική πραγματικότητα, τί ἄλλο κάνουνε παρά νά μᾶς σπρώχνουνε στήν καθαρεύουσα με τοὺς διάφορους βαθμοὺς τῆς ξεραρχαίσης τῆς, με τὸ ἀτελείωτο δηλαδὴ πελάγωμά τῆς; Ἔτσι ἔχει δίκιο ὁ Παλαμάς πού λέει πῶς τὸ κακὸ τοῦτο (ἡ νεοδημοτική) θά κατανόησε λίγο ἀνοήγοντάς μας πρῶτα μισὰ καί ὕστερα διάπλατα τὴν πόρτα τῆς συντηρητικότητος αὐτῆς νά μᾶς μπᾶσει στό λαβύρινθο τῆς καθαρεύουσας, χωρὶς καί μ' ὄλο μας τὸν ἔρωτα τοῦ δημοτικισμοῦ, νά τὸ ἀντιληφθοῦμε.» (βλ. «Τὰ Νέα Γράμματα» ἀρ. 1, σελ. 5.)

Μὰ τὸ πῶς ἀσῶστατο κ' ἀχαμνὸ ἐπιχείρημα τοῦ κ. Τζ. εἶναι πῶς: «τὸ πείραμα «καθαρεύ-

ουσα» ἔγινε γιά πολλά χρόνια τώρα καί δὲν κατέληξε σὲ ἀποτέλεσμα», ἐπίσης καί τὸ πείραμα «δημοτική» γιά πολλά ἐπίσης χρόνια ἔγινε» καί δὲν ἔφερε καί αὐτὸ ἀποτέλεσμα! Καιρὸς λοιπὸν νά κάνουμε ἄλλο πείραμα με τὴ «νεοδημοτική»!

Κι ἂν ἀποτύχει κ' αὐτὸ, δὲ βαριέσαι, δοκιμάζουμε ἄλλο γιατρικόν. Φέρνουμε λογουχάρη τ' ἀρβανίτικα εἶτε τὰ κινέζικα εἶτε τὸ ἐσπεράντο! Μὰ κ' ἂν ἀποτύχουμε πάλι, δὲν εἶναι κανένας λόγος ν' ἀπελιπιστοῦμε. Δοκιμάζουμε νά ζωντανέψουμε τὰ δωρικά, τ' ἄττικα (ἄχ! αὐτὰ, προπάντων αὐτὰ!) εἶτε τὰ σανσκριτικά. Κι ἂν στό μεταξὺ αὐτὸ πεθάνει ὁ ἄρρωστός μας, ἄς πάει καλά του! Ἐμεῖς ἔχουμε τὴ συνείδησή μας ἥσυχη πῶς τοῦ κάναμε ὅ,τι ταιριάζει...

Εἶναι ὅμως εὐτύχημα πού τέτοιο πράμα δὲ θά γίνε πρῶτα γιὰτί οἱ λαοὶ δὲν ἀλλάζουν γλώσσες σὰν τὰ ποικῆμια, κ' ὕστερα γιὰτί ὁ κ. Τζ. κάνει ἕνα μεγάλο ἱστορικὸ λάθος στὴ δική μας περίπτωσι. Λέει δηλαδὴ πῶς ἀπότυχε ἡ δημοτική! Μπορεῖ βέβαια νά κλείνει ἐκούσια ὁ κ. Τζ. τὰ μάτια του, γιὰτί δὲν τοῦ συμφέρει νά διαπιστώσει τὴ νίκη τῆς δημοτικῆς, ἀλλὰ ἡ πραγματικότητα τόνε διαψεύδει. Γιὰτί ὅπου ἐφαρμόστηκε ἡ δημοτική εἶναι πιά θεοφάνερο πῶς θαυματοῦργησε. Κι ἂν ἀκόμα δὲν ἀγκάλιασε ὅλες τίς πνευματικὲς καί κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, δὲ φταίει αὐτὴ μὰ ὅσοι τῆς κόβουνε τὸ δρόμο στό δημιουργικόν τῆς ἀπλωμα. Φταίει τὸ ἐπίσημο κράτος πού τὴν καταδιώκει, φταίει ἡ δημοσιογραφία πού τὴν παραγκωνίζει καί τὴν μισοστραδεῖ. Φταίει ἡ καθαρεύουσα καί ἡ νεοδημοτική. Ὁ μακαρίτης ὁ Φιλήντας (γιὰτί τόσο γρήγορα ξεχάσαμε τὸ λαμπρὸ αὐτὸ ἐπιτόχημα, τὸ λεβέντη ἄνθρωπο; Πᾶσι χρόνος πού πέθανε κ' ὅμως τίποτε δὲν ἀκούστηκε ἀκόμα γιά τὴ γραμματικὴ του. Ποιοὶ εἶναι οἱ ἀρμόδιοι πού ἀνάλαβαν νά τὴνε βγάλουν;) ὁ Φιλήντας λοιπὸν μοῦ ἔλεγε πῶς «ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς τῆς δημοτικῆς εἶναι ἡ δημοσιογραφία με τὴν παρδαλή τῆς γλώσσας. Οἱ φημερίδες εἶναι σκοτώστρες τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, ἐνῶ θά μπορούσαν με τὴ δημοτικὴ νά ὠφελήσουν τεράστια τὴν Ἑλλάδα». Καί δὲν εἶχε ἄδικο.

Ὡστόσο ἡ δημοτικὴ στὴ λογοτεχνία εἶναι πιά παντοκράτορισα—κ' εἶδαμε πῶς πάνω πόση σημασία ἔχει ἡ λογοτεχνία στὴ διαμόρφωση τῆς ἐθνικῆς γραφτῆς γλώσσας. Μὰ ὅπου καί σκόρπια ἀκόμη ἐφαρμόστηκε ἡ δημοτικὴ στὴν παιδεία καί στὴν ἐπιστήμη, εἶδει πῶς εἶναι ἀρκετὴ καί ἰκανὴ γιά κάθε πνευματικὴ ἐργασία. Ἄλλὰ κ' αὐτὸς ἀκόμα ὁ «νεοδημοτικισμὸς» φανερώνει τὴν ἀφάνταστη δύναμη καί ζωντάνια τῆς δημοτικῆς, πού κατάφερε νά λυγίσει κ' αὐτὸ τὸ σκληροτράχηλο καθαρευουσιανισμὸ καί νά τὸν ἀναγκάσει νά βάλει νεράκι στό κρασί του ἔτσι πού νά ξεφυ-

1) Τὴν ἴδια λαθεμένη γνώμη γιά τὸ Γρυπάρη προσπάθησε νά τὴ στηρίξει, ἀστοχῶς ὅμως, καί ὁ ὀλόκληρο βιβλίο ἡ κ. Ἀργυροπούλου. (Δὲν τὸ ἔχω τώρα γιά νά κάνω τὴ σωστὴ παραπομπή.)

τρώσει σήμερα μ' άλλο όνομα ως "νεοδημοτική". Άλλα όπως λέει κι ο Βλαστός "πάντα γάτα μένει ή γάτα κι άς καμώνεται άγιασιά". Γι αυτό έχω τή γνώμη πώς ό νεοδημοτικισμός είναι ή όλεθριώτερη γλωσσική διδασχή για τή νεώτερη Έλλάδα: είναι έχθρός τής γλώσσας του λαού πολύ μεγαλύτερος από τήν καθαρεύουσα, γιατί πιά κανένας δέν είναι δυνατό νά τήν πιστέψει αυτή, ενώ εκείνος μέ τό μεσόστρατο πού άκολουθεϊ θά παραπλανήσει κάμποσους λιγόψυχους. Ή μέση όμως "όδός" δέν είναι πάντα ό ασφαλέστερος δρόμος. Φοβούμαι πώς θά μάς φέρει σέ κακοτοπιές και τ' άποτελεσμάτά του θά είναι χειρότερα από τίς άπτικιστικές μιζέριες.

Έχει όμως και μιάν άλλη άποψη τό ζήτημα—και δέν είναι ή λιγώτερο σοβαρή: ή όρθογραφία. Ό κ. Τζ. πού τόσο καμώνεται πώς άκολουθεϊ τό άξιωμα "γλώσσα και ζωή", πιστεύω νά μ'ην έχει άμφιβολίες πώς τό άξιωμα αυτό μάς επιβάλλει μιá ριζική όρθογραφική μεταρρύθμιση τής γλώσσας μας, γιατί ή ζωή κ' ή γλωσσική μας πραγματικότητα τής μάς λέν πώς τ' άπειρα γραφικά σημαδάκια, πού καταναίνουν μαρτύριο τή γραφή μας, δέν υπάρχουν πιά, δέ ζούν, δέ χρειάζονται λοιπόν. Κ' ή μεταρρύθμιση αυτή δέ θά περιοριστεί στά πνεύματα και τίς περισπωμένες—όπως τό σύστημα του κ. Βλαστού—μά θ' άπλωθεϊ στά πολλά ι, στους διφθόγους και στ' άλλα άχρηστα μιχλιμίδια, και θά χρειαστεί ακόμα ν' αλλάξουμε ίσως και τό άλφαβητικό μας σύστημα. (Βλ. Κώστα Προύση "Graeca sunt non scribuntur" στο περιοδικό "Μελέτη Κριτική" άρ. 4, Μάης 1932, Άθήνα.) Μά για όνομα τής άλήθειας! ποιά όρθογραφική άπλοποίηση μπορεί νά γίνει στήν καθαρεύουσα είτε και στή μισοκαθαρεύουσα είτε και στή μισοκαθαρεύουσα τής νεοδημοτικής; Άπό πού νά πρωταρχίσει κανένας και τί ν' άφήσει πίσω; Μά κι άν κάποτε γίνει ή μεταρρύθμιση αυτή, τότε πού και πώς θά σταθεί τό καθαρευουσιάνικο και νεοδημοτικιστικό φιάσκο;... Φοβούμαι πώς ό κ. Τζ. θά παραπετάξει και δώ τό άξιωμα "γλώσσα και ζωή", και θά προτιμήσει νά προσκολληθεί στο άειπάρθενο τής περιβόητης "Ιστορικής όρθογραφίας", άδιάφορο άν μέ τόν τρόπο αυτό άλυσοδένεται ό νοός του λαού άπ' όσες περισπωμένες γραφήκανε από τήν έφεύρεση τής όρθογραφίας ως σήμερα, όπως λέει ό Σολωμός. Μά όλα για τους νεοδημοτικιστές πρέπει νά βοηθοῦν για τό βολικώτερο γύρισμα στους καθαρευουσιάνικους αρχαϊσμούς,

"γιατί φοβούνται τή ζωή και τό άγριο φώς
[θαμπώνει
τά μάτια που συνήθισαν τόν ήσκιο στά χα-
[μώγια,
γιατί δέ στρέγουν τή γυμνή τήν Ομορφιά, τόν
[ισιο

λόγο και τίς ανοιχτικές σκληρόγνωμες αλή-
[θεις"]
όπως λέει ό ποιητής.

Μεγάλωσε αρκετά τό σημείωμα μου αυτό. Μά και τό ζήτημα μας είναι πολύ μεγάλο, ώστε νά μη πέφτει πολλός κάθε λόγος πού γίνεται γι αυτό. "Τό γλωσσικό είναι ζήτημα ήθικό". Γι αυτό και πρέπει νά βάλουμε τή γλώσσα μας στο σωστό δρόμο, άν θέλουμε νά λυτρωθοῦμε άπό τό γλωσσικό φέμα. Μά όπως και μέ τήν ήθική δέν ξοφλάει κανένας παπαγαλίζοντας τά ήθικά παραγγέλματα, άλλα πρέπει νά τό έφαρμόσει για νά έχει κάποια αξία, έτσι και μεϊς στο γλωσσικό πρέπει όλοι νά βάλουμε στήν πράξη παντού και πάντα τή δημοτική, πρέπει νά καλλιεργούμε τήν καθαρή δημοτική και νά μη σκιαζούμαστε από τά νεκραναστικά κρωείματα του λογικωτατισμού, για νά σταματήσει τό κακό αυτό μιά ώρα πρωτύτερα.

Και συλλογίζεται κανένας μέ πόνου τή μεγάλη έθνική συμφορά πού γίνεται μέ τους άλόγιστους καθαρευουσιάνικους πειραματισμούς, όπου άδικά χάνονται χρόνια, πνευματικές και υλικές δυνάμεις, ενώ έτσι κι άλλιώς ή άλήθεια τής δημοτικής θά νικήσει!

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Κώστα Αύγερη.—Αί μεγάλοι ήμέραι τής Λευκωσίας επί Φραγκοκρατίας. Ίστορία τεσσάρων αίωνων 1184—1570 μ. Χ. Μελέτη ιστορική. Έν Λάρνακι Κύπρου, 1935.

"Ένα βιβλίο για τή Λευκωσία έχει τό ενδιαφέρον του πρώτα ειδικά για τήν ίδια τήν πόλη αυτή κ' ύστερα γενικώτερα για τήν Κύπρο, πού κεφαλή της είναι πολλούς τώρα αιώνας ή Λευκωσία. Γι αυτό μέ χαρά παίρνει στο χέρι του ό άναγνώστης τήν «Ιστορική μελέτη» του κ. Κ. Αύγερη: "Αί μεγάλοι ήμέραι τής Λευκωσίας επί Φραγκοκρατίας", γιατί έλπίζει νά δει ζωντανευμένη στις σελίδες της τή μεγάλη Λευκωσία του Μεσαίωνα και μαζί της τήν Κύπρο. Ή χαρά όμως τούτ'ην δέν κρατάει περισσότερο από τίς πρώτες σελίδες, γιατί είναι φανερό πώς πρόκειται για μιá ξερή χρονολογική παράθεση των όνομάτων των τότε αρχόντων τής Κύπρου, κυριώς τής Λουζιανής δυναστείας, μέ σχετικά παραγεμίσματα για τήν άνάρρηση στο θρόνο και για τό θάνατο του καθενός βασιλιά και μέ μερικά μονάχα από τά πολυποίκιλα γεγονότα τής πολυκύμαντης εκείνης εποχής, χωρίς κι αυτά πάντοτε νά είναι όλότελα έξακριβωμένα Ιστορικά. Ό κ. Αύγερης στέκεται μέ ιδιαίτερη εύχαρίστηση

σ' ἀσημαντες λεπτομέρειες κι ἀνέκδοτα ὅπως οἱ παλιοὶ χρονογράφοι, κι ἀφήνει νὰ τοῦ ξεφεύγει ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια πού προέρχεται ἀπὸ τὴν ξεκαθαρισμένη, χωρὶς προλήψεις κ' ἐνδοιασμούς, γνώση τῆς πραγματικότητας στὴν κάθε ἐποχῇ. Τὴν ἱστορία δὲν τὴν ἀποτελοῦν τὰ οἰκογενειακὰ τῶν βασιλιάδων. Ὁ λαός, ὁ πολὺς λαός, οἱ βιοτικοὶ τοῦ ὄρου, τὸ κοντινὸ καὶ τὸ ἀπώτερο περιβάλλον, οἱ κοινωνικὲς κ' οἰκονομικὲς του συνθηκὲς βαραίνουνε πολὺ περισσότερο στὴ διαμόρφωση μιᾶς ἱστορικῆς περιόδου παρά ἡ ἐνθρόνιση κάποιου Οὐγού ἢ Γιάνου. Στὴν εἰδικὴ μάλιστα περίπτωση αὐτῆ, πού πρόκειται νὰ παρουσιαστῇ ἡ ζωὴ μιᾶς ὀλόκληρης πόλης σὲ τετρακόσια τόσα χρόνια, θὰ ἔπρεπε μὲ κάθε τρόπο ν' ἀποφύγει ὁ συγγραφέας τῆ -θαμπῆ κι αὐτῆ- βιογράφηση τῶν λίγων προσώπων πού κυβερνοῦσαν τότε τὴν Κύπρο, καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ παρατετάξει τὸ λαὸ νὰ παρακολουθεῖ μονάχα "τὴν ἐκτύλιξιν τῶν γεγονότων ἐν συγκινήσει" ἢ ἀπὸ "περιέργεια" καὶ χωρὶς νὰ φαίνεται πὼς ἐνδιαφέρεται σοβαρὰ γιὰ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ "μελανειμονῇ" καὶ νὰ παρακολουθεῖ κηδεῖες βασιλιάδων καὶ πάλι νὰ "καταρρίπτει τὴν μελανὴν ἐσθῆτα καὶ περιβάλλεται τὴν πανηγυρικὴν ἀλουργίδα", γιὰτὶ ἀνεβαίνει νέος καταπιεστής τοῦ στὸ θρόνο.

Κι ἀκόμα κάτι ἄλλο. Ὁ συγγραφέας, εἴτε ἱστορικός, αὐστηρὸς ἐπιστήμονας εἶναι, εἴτε λογοτέχνης κληροφαιτημένος, εἴτε καὶ παραδευτέρως λογογράφος, δὲ γράφει ποτέ πὼς "ἕκαστος φαντάζεται ὅποια τις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη αὐτῆ πομπικὴ κηδεῖα ἢ Φραγκοκρατίας ἐν Λευκωσίᾳ" (σ. 16), ἢ "ἕκαστος φαντάζεται ὅποια προεκλήθη κίνησις ἐκ μέρους τῶν ἐπιτυχόντων τὰ τοιαῦτα προνομία Γενουατῶν" (σ. 25), ἢ "καὶ πᾶς τις ἀντιλαμβάνεται ὅποια ὑπῆρξεν ἐν Λευκωσίᾳ ἡ κίνησις" (σ. 30) καὶ ἄλλα ἀνάλογα σκοτεινὰ πράματα, πού νὰ τ' ἀφήνει νὰ τὰ ξεδιαλύνει ἢ φαντασία ἢ ἡ ἀντίληψη τοῦ ἀναγνώστη. Ὁ συγγραφέας ὁ ἱστορικός ἔχει καθῆκο νὰ παρουσιάξει τὰ γεγονότα καὶ νὰ τὰ περιγράψει· κι ἂν ἔχει τὸ χάρισμα τοῦ λογοτέχνη, νὰ ὑποβάλλει τις ψυχικὲς καταστάσεις τῶν ὁμάδων ἢ τῶν προσώπων γιὰ τὰ ὅποια γράφει. Καὶ στὴ μιά καὶ στὴν ἄλλη περίπτωση δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κάνει ἐκκλήση στὴ φαντασία καὶ τὴν ἀντίληψη τῶν ἀναγνωστῶν—πού ἐπιτέλους δὲ μοιάζουν μεταξὺ τους κ' ἔτσι ὑπάρχει κίντυνος νὰ δοῦνε διαφορετικὰ μιὰν ὀρισμένη κατάσταση.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΗΣ

Βάσου Ε. Χιωτάκη—Στὸ δρόμο τῆς ἀγάπης Ἀλεξάνδρεια, τυπογραφεῖο Ν. Μητσάνη, 1935.

Σ' ἓνα παιδί δεκαεφτά χρονῶν συγχωριένται πολλὰ παραπατήματα. Καὶ νὰ γράφει ἀκόμα κακοῦς καὶ ἀνόητους στίχους. Κεῖνο πού δὲ θὰ τοῦ συχωρεθῇ ποτέ εἶναι νὰ τυπώνει σὲ βιβλίο τοὺς στίχους τοῦ αὐτοῦς, ὅταν μάλιστα εἶναι καὶ φτωχός, ὅπως μᾶς παρουσιάζει τὸν κ. Β. Χιωτάκη στὸν πρόλογο τοῦ ὁ κ. Ντίνος Σκεμπόπουλος. Τὰ λεφτὰ πού ξόδεψε ὁ κ. Χιωτάκης γιὰ νὰ βγάλει τὸ βιβλίο του «Στὸ δρόμο τῆς ἀγάπης», μποροῦσε νὰ τὰ χρησιμοποῖήσει πρακτικότερα καὶ πιὸ ὠφέλιμα. Γιατὶ ὁ ἴδιος ἴσως νὰ νομίζει πὼς κατόφερε νὰ μᾶς χορίσει κάτι πολὺ σπουδαῖο, μὰ ἐμεῖς δυσκολευόμαστε νὰ τὸ πιστέψουμε ὅταν ἐκφράζεται ἔτσι:

Μικρὸ μικρὸ τραγοῦδι μου στίς τέσσαρις
[γραμμοῦλες
λέγεις ἔλο τὸ πόνου σου, πού βγάξει σου ἡ
[καρδιά μου
Μοιάζεις τὸ μικρὸ ξάπλωμα τοῦ κύμα' πᾶ
[στὴν ἄμμου
πού γοργαφήνουν οἱ ἄφροι μικρὲς μικρὲς
[σοφοισβοῦλες»...

Κι ἄλλοῦ:

«Μὴ σᾶς γελνᾶ... πὼς δύναμη, μόνο τοτέ θε
[νᾶχα...
ὅταν τὸ χρῆμα τᾶφταστο, τὰ χέρια μου γε-
[μοῦσε !!
ὦ...μὲ τὸ καιρὸ στὴ πεννα μου, βροντόφωνα
[—τί τάχα—
σὰ κεραυνὸ θὸ ἠχῆσουνε τὴ δύναμή μου αἰ
[Μοῦσαι !!

Φοβοῦμαι πὼς «αἱ Μοῦσαι» δὲν ἔχουνε καμιὰ δουλιὰ νὰ κάνουν μετέτοιου εἶδους «δύναμη». Γιατὶ κι ὅταν προσπαθεῖ νὰ τραγοῦδήσει τὴν ἀγάπη ὁ κ. Χιωτάκης, δὲν κατορθώνει νὰ μᾶς πεῖ τίποτε καινούργιο, κι οὔτε ξανοξεσταίνει τὰ παλιὰ γνωστά. Καμιὰ πνοή, κανένα βάθος, ἔλλειψη κάθε τεχνικῆς, ἀντιαισθητικὰ παρατονίσματα καὶ διαστρεβλωμένες λέξεις.

«Μεθάγοντας στὸν Ἔρωτα γοργὰ τὸ ξανα-
[φέρνω]:
Βάλε μου κι' ἄλλο γιόματο εἶναι πολὺ γλυ-
[κό !!!»

Ἡ γλώσσα κ' ἡ ποίησή μας κιντυνεύουνε πολὺ ἀπὸ τέτοιου εἶδους ποιητές, πού γράφουνε «γιόματο», «γελνᾶ», «τοῦ κύμα», «τὴν ἄμμου». Καὶ μάταια προσπαθεῖ κανεὶς νὰ βγάλει κάποιο νόημα ἀπὸ τις κακόγουστες λέξεις πού ἀραδιάζουνε γιὰ νὰ συμπληρώσουν τοὺς στίχους των.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΗΣ

Κλεαρέτης Δίπλα—Μαλάμου: «Γυναίκες είστε ψυχές» Διηγήματα. Έκδοσης Γκοβόστη, Βραβείον 'Ακαδημίας.

Μιά νέα σειρά διηγημάτων και μάλιστα γραμμένα από γυναίκα, είναι πάντα ένα γεγονός αξιοπρόσεχτο. Είναι τόσες λίγες οι γυναίκες, δυστυχώς, που γράφουν καλά στην Ελλάδα! Όταν μάλιστα διηγηματογράφος είναι η Κυρία Δίπλα—Μαλάμου που με την προηγούμενη γνωστή έργασιά της, τα ποιήματά της, τα τόσο αρχιτεκτονικά λαξευμένα, την όρμη και τη θερμότητα και την γυναικεία τους έκφραση, με την πρώτη σειρά των διηγημάτων της «Για λίγη αγάπη», τες μεταφράσεις της κ.τ.λ., όταν έχουμε αυτό τό τόσο γόνιμο παρελθόν, ανοίγουμε τον καινούργιο της τόμο «Τές γυναικείες ψυχές» με προκατάληψη—ας πούμε—που μπορούσε να μς απογοητεύει αν ήταν λιγότερο τεχνικά τα διηγηματά της.

Μά ακριβώς τ' αντίθετο γίνεται. Η κυρία Μαλάμου μς καταχτά άμέσως από την πρώτη της φράση. Ο τρόπος της έκφρασής της, τό σφιχτοδεμένο νόημα, οι άπλες μικρές φράσεις, χωρίς φορτώματα επιθέτων, οι εικόνες της οι πάντα πλούσιες, οι περιγραφές της οι τόσο λιτές και άπεριττες, μς δίνουν ένα τρόπο ν' αναπνεύμεν έλεύθερα τον δικό της άέρα, να ζούμε τους ήρωες της, να σκεφτόμαστε σύμφωνα με τη νόσή της.

Οι τομηρότερες περιγραφές—που σ' ένα άλλο συγγραφέα θα παρουσιάζονταν ίσως τόσο ωμά ρεαλιστικές ώστε να ξενίζουν τον άναγνώστη—στην κυρία Μαλάμου γίνονται τόσο διάφανα λεπτές, είναι τόσο αισθητικά ειπωμένες, που χάνουν την αισθησιακή βαναυσότητα. Και αυτό βέβαια τό χρωστούμε στη ψυχοσύνθεση της γυναικείας καρδιάς και του εύγενικά λεπτού γούστου της διηγηματογράφου. Άκούστε πώς περιγράφει μιά τέτοια σκηνή στο Λόφο του Φιλοπάππου παρμένη από τό πρώτο της διήγημα στο «Γυναίκα που πουλήθηκε».

«...Όσο νύχτωνε, ό έρωτας φούντωνε τό περίγυρο σά μιά φλόγα διάχυτη, που έφτανε από παντού με τές ζεστές αναπνοές του λόφου. Τά ζευγάρια κάθονταν χάμου σκορπισμένα. Οι πέτρες και τά ξερά χορτάρια άγκυλώναν τά κορμιά μ' όλα τ' άστέρια του. Οι άντρες βρισκανε τ' άστέρια αυτά, σκυμμένοι άπάνω από τον καθρέφτη των ματιών τους...

Η ψυχολογία των προσώπων της που είναι παρμένα από τη μεσαία και τη λαϊκή τάξη, είναι πάντα μελετημένη με ξεκαθαρισμένο σοφά τό χαρακτήρα καθενός. Τά περισσότερα

από τά δεκαπέντε διηγήματα της σειράς περιτρέφονται γύρω από τη γυναικεία ψυχή. Και τη ψυχανάλυση αυτή μς δίνει η Κυρία Μαλάμου είτε στο πρόσωπο μιάς μητέρας με την άρωσιάρικη ζήλια της για τό γυιό της είτε στο πρόσωπο μιάς παραστρατισμένης κοπέλλας που στο βάθος της κρατάει ωστόσο τον δικό της ήθικό κόσμο, ή στη γυναίκα με την παλιά άρχοντιά, την «καπετάνισσα» που ενώ σιγά σιγά βλέπει γύρω της να γέρνουν όλα της τ' άγαθά και να ρημάζουν μένοντες κι αυτή έρημη πιά και φτωχή, φροντίζει ώστε κανείς να μη μάθει τη δυστυχία της, κανένας να μη πάρει χαμπάρι τη φτώχεια της και όταν πιά πέφτει άρρωστη δεμένη για πάντα στο κρεβάτι της, ένα έχει σκοπό πώς να την θάψουν με μιά αξιοπρεπή κηδεία όπως ταιριάζει στη φαμελία της που ήταν ή πρώτη του νησιού: «Έτσι όλα της τά όνειρα τά χρυσά, οι πόθοι οι φτερωτοί μιάς όλάκερης ζωής ήρθαν τώρα και μαζωχτήκαν από τά πέρατα της ζεστής φαντασίας, ήρθαν και τυλίχτηκαν ταπεινά, ένα κουβάρι, σ' ένα πόθο μοναχό, μοναχό. Να μην παραπεταχτεί σαν πεθάνει...»

Θά έπρεπε ν' αναλύσω ένα ένα όλα τά διηγήματα της σειράς, για να μπορέσω να δείξω πόση όμορφιά κλείνει τό καθένα, με πόση θερμότητα αγάπη λούζει τους ήρωές της, με πόσο, όλο και πιότερο, άνανεωμένο πλούτο έκφρασης και εικόνων μάτζει σε κάθε διήγημα, που δέν έχει τίποτε τό κοινό με τό προηγούμενο παρά μόνο, φυσικά, στο δικό της καθορισμένο πιά τελειωτικά ύφος. Τίποτε τό πολύ «φιλολογικό» τό κάτασκευασμένο, τό έξεζητημένο.

Όλα πηγάζουν άφθόρμητα από τη ζωή των προσώπων. Καμιά άπιθοφάνεια στη λύση, που τές περισσότερες φορές άφήνεται επίτηδες να τη μαντέψη ό άναγνώστης. Έτσι τά διηγήματα της κ. Μαλάμου μς δίνουν κομμάτια ζωής, όλοζώντανα, σπαρταριστά.

Σ' ένα σύντομο κριτικό σημείωμα που τό υπαγόρευσε ή αγάπη και ό ένθουσιασμός για τά διηγήματα και τη διηγηματογράφο δέν θά μπορούσα να έπεχταθώ περισσότερο, Και ή μεγαλύτερη μου ίκανοποίηση θά ήταν άν αυτό τό σημείωμα έγίνετο άφορμη να διαβαστεί και στην Κύπρο τό βιβλίο της κ. Μαλάμου. Οι νέοι μας που γράφουν σήμερα νομίζω πώς θάχαν πολλά να ώφεληθουν άπ' αυτό.

Τ. Μ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗΣ

Δ. Γατόπουλος: -Ίστορίες του τόπου μας». Έκδοτικός Οίκος Δημητράκου Α. Ε. Ἀθήναι, 1934, σ. 192, δρ. 50.

Τό μοναδικό ἴσως ψεγάδι τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶναι τ' ὅτι δέν εἶναι γραμμένο στή δημοτική. Ἡ γλώσσα του εἶναι μιὰ ἀπλή καθαρεύουσα ἢ ὠαστότερα, μιὰ μεϊχτή πού ἄν διαβάζεται ὄχι καί πολύ δυσάρεστα εἶναι γιατί τὸ περιεχόμενο του εἶναι τέτοιο πού νά τραβᾷ καί γιατί ὁ συγγραφέας του μεταχειρίζεται τὴ σύντομη κι ἀπέριττη φράση πού προσέχει νά τὴ διατηρεῖ τὴν ἴδια ἀπ' τὴν ἀρχὴ ἴσως τὸ τέλος τῆς κάθε ξεχωριστῆς ἀφήγησος του. Ἀκριβῶς ἐκεῖ πού ζητᾷ νά ξεφύγει καί νά ξεπλωθεῖ (κάτι πού συμβαίνει συχνά στὸ ἀνοιγμα ἐτοῦτου ἢ ἐκείνου τοῦ κεφαλαίου) ἐκφράζοντας κάποιες γενικώτερες ιδέες ἢ νά φιλοσοφήσει τότε ἡ φράση του ξετυλίγεται καί μπερδεύεται σὲ μιὰ καθαρεύουσα πού καί μὴ τῆς τὴν ἀπλότητα κάνει τὴν ἔννοια ἀφαιρεμένη καί δυσκολονόητη. Μὰ τὸ ψεγάδι αὐτό, ὄχι βέβαια καί πολὺ ἀσήμαντο, ἐξουδετερώνεται κ' ἐξαφανίζεται ὀλωσδιόλου ἀπὸ τὶς τόσες ἄλλες χάρες καί τὰ τόσα ἄλλα προτερήματα πού κλείνει μέσα του τὸ βιβλίο αὐτό. Ἀλήθεια, πρέπει νά εἰπωθεῖ ἀπὸ τώρα πολὺ λίγα βιβλία ἱστορικά ἢ γύρω ἀπὸ ἱστορικά θέματα εἶναι τόσο ἀληθινὰ καί ἐμβαδύονται ἐπίσης τόσο ἐχάριστα ὅπως ἡ ἐργασία αὐτῆ τοῦ κ. Γατόπουλου. Ἔχει καί μέσα τῆς πού τὴν κάνει ἐξαιρετικὰ ἐλκυστικὴ καί γοητευτικὴ. Κι ὄχι μονάχα γοητευτικὴ γιατί διαβάζεται σάν ἓνα ζωντανένο καί ζωηρὸ μυθιστόρημα ἀλλὰ καί διαφωτιστικὴ καί διδαχτικὴ πού νά σπραχνεῖ σὲ πέταγμα τῆς φαντασίας καί σὲ κίνηση τῆ σκέψης καί ν' ἀκονίζει τὴν δρεξὴ γιὰ περισσότερη ἔρευνα καί μελέτη. Ὁμολογῶ πὼς τὴ διάβασα χωρὶς νά διακόψω τὸ διάβασμα τῆς, μονορούφι ἄν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφραση, μ' ἓνα ἀδιάπτωτο ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος ἐνδιαφέρο καί καί πὼς τελειώνοντας τὴν τελευταία σελίδα σιγοψιθύρισα: κρίμα πού δέν προχωρεῖ καί πὸ πέρα!

Τὴ χαρακτηρίζει οικονομία χρόνου, ὕλης καί λόγου. Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἐπαναστάση τοῦ Ὀρλώφ φτάνει σ' ἓνα δυὸ ἐπεισόδια τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνα καί τοῦ Γεωργίου τοῦ Α' Ἐπειτα δέν εἶναι ἓνα ἀυστηρὰ ἐπιστημονικὸ ἱστορικὸ βιβλίο πού ξετυλίγεται, σπιθαμὴ μὲ σπιθαμὴ, ἀπὸ μιὰν ὀρισμένη σὲ μι ἄλλη ἐποχὴ, πού ξετάζει ἀργὰ καί λεπτομερικὰ ἢ ἐξονυχιστικὰ καί συζητᾷ ἐπίσης τὰ πὸ γενικά καί τὰ πὸ μερικά θέματα μὲ παραπομπές καί ὑποσημειώσεις. Εἶναι ὅμως ἓνα βιβλίο πού μὲ τὴν ἀφήγησιν ἐδῶ κ' ἐκεῖ σημαντικῶν κι ἴσως-

τῶν πὸ χαρακτηριστικῶν ἀνέκδοτων ἐπεισῶδιων γύρω ἀπὸ μιὰν ἐπίσημη στιγμή ὀπὸν δαίων παραγόντων καί τὴν ἐξέλιξη περιστατικῶν πού σχετίζονται μὲ τὸν ἀπολυθεωτικὸν ἀγῶνα—ἐπεισῶδιον πού ξεθάφτηκαν ἀπὸ ἀνέκδοτα ἐπίσημα ἢ ἰδιωτικά ἀρχεῖα ἢ πού πάρηκαν ἀμεσα ἀπὸ τοὺς θρύλους καί τὶς παραδόσεις τοῦ λαοῦ—νὰ μπάσει τὸν ἀναγνώστη στὴν κατάλληλη ἀτμόσφαιρα σὲ βαθμὸ πού νά νομίζει πὼς ζεῖ καί κινεῖται μέσα τῆς, ἔντ' μαζί τῆς. Διαιρεῖται σὲ τέσσερα μέρη Α' Παραδόσεις καί Θρύλοι, Β' Χαραυγῆς Προμηνύματα, Γ' Φωτεινὰ χρόνια, καί Δ' Τὰ Μνημεῖα πού διηγούνται, καί τὸ κάθε μέρος σὲ ξεχωριστὰ κι ἀνεξάρτητα τόνα ἀπὸ τᾶλλο κεφάλαια, ἀπὸ δυὸ ὡς τέσσερις τὸ πὸ πολὺ σελίδες. Μὰ ξεχωριστὰ κι ἀνεξάρτητα ὅπως εἶναι στέκουν μ' ἓνα τέτοιο τρόπο διαλεγμένα καί ταξινομημένα πού δείχνουν πὼς τὰ ἐνώνει καί τὰ σφιχτοκρατεῖ ἀκουμπισμένα τόνα ἀπάνω στᾶλλο μιὰ «ὑπόκρυψη» ἐνότητα ὡστε νά παρουσιάζουν καί τὸ συνεχούμενο καί τὸ ἀρμυσμένο. Κι αὐτὸ γιατί γράφτηκαν ὡς φαίνεται σύμφωνα μὲ τὸ ἀρχαῖο ρητὸ: «τέρπειν ἄμα καί διδάσκειν». Στὸ πρῶτο μέρος, στὰ τόσα ἄλλα, ξεχωρίζει κανένας, γιὰ νά διαφωνῆσει παρὰ γιὰ νά συμφωνῆσει, τὰ κεφάλαια γιὰ τοὺς Δημογέροντες καί τοὺς Κοτσαμπάσῃδες. Ὑποστηρίζουν τὴν «ἀπὸ παραδόσεως» ἀποψη πού ὀρηθήσαν καί χτύπησαν τελευταία ὁ Κορδάτος καί ἡ σχολὴ του κι ἄν δέν κατορθῶνουν νά πείσουν δέν εἶναι γιατί δέν παρουσιάζουν τὰ πράματα μ' ἐπίδειξιότητα ἢ δέν χρησιμοποιοῦν, στὰ γερά κι ὅπως πρέπει, κάθε δυνατὸ ἐπιχείρημα, ἀλλὰ γιατί ζητοῦν νά ὑπερασπίστουνε μιὰν ἀρεκτὰ ὀβύλαμη ὑπόθεση. Στὸ δεύτερο «ἢ Θυσία τοῦ Βιβλίου» πού λέει τὴν ἱστορία τῆς καταστροφῆς τῆς περιφημῆς βιβλιοθήκης τῆς Δημητοῦνας, γιὰ νά δοθεῖ τὸ ἀναγκαῖο χαρτί, τόσο ἀπαραίτητο γιὰ τὴν κατασκευὴ φυσεκιῶν, εἶναι ἓνα ὑπέροχο κομμάτι πού πρέπει νά καταχωρηθεῖ, ὅπως θὰ μπορούσαν καί πολλὰ ἄλλα κεφάλαια σὲ σχολικά νεσελληκὰ ἀναγνώσματα. Στὸ ἴδιο μέρος βρίσκεται καί τὸ κεφάλαιο «Κιπριακοὶ Ἀγῶνες» (σ. 59—62) πού γι αὐτὸ καθὼς καί γιὰ κάποιο ἄλλο πού σχετίζεται μὲ τὴν Κύπρον θὰ μιλήσομε πλατύτερα πὸς κάτω. Σχετικὰ μὲ τὸ τρίτο συστήνομε ἰδιαίτερα τὸ «Περσιτέρια Γραμματοφόρου», «Ἐ Πικρίες τοῦ Κόδριγκτων» «Ἰλάσχα στὸ Κέστρο», «Κουρσάροι τοῦ Λιβάνου», «Βόμβικῶν» ἐπὶ τοῦ Πιεστηρίου τῶν Ἑλληνικῶν Χρονικῶν, καί μὲ τὸ τέταρτο τὰ κεφάλαια γιὰ τὸ Μπουκεβίλ, τὸν Ἀνθίμο Γαζῆ καί τὴ γέννηση τοῦ Χαρίλαου Τρικούπη.

Ὅπως ἀνάφερα καί λιγάκι πὸς ἀπάνω τὸ Β' μέρος περιλαβαίνει ἓνα κεφάλαιο ἀπὸ δυόμισι σελίδες περίπου μὲ τίτλο «Κυπριοκο

«Αγώνες». Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ διηγείται πῶς αἱ ἀδελφοὶ Θεόφιλος καὶ Νικόλαος Θησεῶς Κυπριώτες, ἔμποροι στὴ Μαρσίλια, προτοῦ ξεσπάσει ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἔγιναν μέλη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, κι ἄφου ξέσπασε, κατέβηκαν στὸ Μωριά καὶ κατοπὶ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ὁ Θεόφιλος ἔφτασε στὴν Κύπρο γιὰ νὰ μοιράσει προκηρῦξεις καὶ νὰ συνεννοηθεῖ μὲ τὸν κλῆρο καὶ τοὺς προεστούς. «Ὅ, τι ἐνδιαφέρει ἀκόμη περισσότερο εἶναι ἡ δημοσίευσσις ἐνὸς κομματιοῦ ἀπὸ τὴν ἔκθεσις τοὺς στοὺς Φιλικούς γιὰ νὰ συμπεριλάβουν καὶ τὴν Κύπρο στὸ σχέδιον τοὺς κ' ἐνὸς ἄλλου ἀπὸ τὴν ἔκθεσις τοῦ Νικόλαου γιὰ τὰ περιστατικά τοῦ 1821 στὴν Κύπρο. Δυστυχῶς δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ τοῦ πάρθηκαν τ' ἀποσπάσματα αὐτὰ καὶ ποῦ σώζονται. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πῶς εἶναι πολὺτιμα ντοκουμέντα γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ τόπου κι ὁ κ. Γατόπουλος θάκανε χρυσὴ δουλειὰ ἂν τὰ δημοσίειε ὁλόκληρα. Μὰ ποιοὶ ἦτανε οἱ δυὸ αὐτοὶ ἀδελφοὶ καὶ τί γνωρίζουμε γι αὐτοὺς; Γιὰ τὸν πρῶτο, τὸ Νικόλαο, ἴσως νὰ γνωρίζουμε περισσότερα καὶ πὺς ἐξακριβωμένα πράματα. Ἀπὸ τὸ πληρεξούσιο ἔγγραφο (1) ποῦ ὑπόγραψαν στίς 6 τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1821 κοί κατὰ θέαν βοήθειαν ἐν Ἑρῶπῃ διασωθέντες Κύπριου καὶ ποῦ διορίζει ἐπίτροπο τοῦ Νησιοῦ «τὸν εὐγενῆ Κύριον Νικόλαον Θησεῶ υἱὸν τοῦ ἀοιδήμου Μεγάλου Οἰκονόμου τοῦ Μακαριωτάτου» μαθαίνουμε πῶς ὁ Νικόλαος ὅπως κι ὁ Θεόφιλος ἦταν παιδὶ τοῦ «Μεγάλου Οἰκονόμου τοῦ Μακαριωτάτου». Ὁ Ι. Κ. Περισιτιάνης στὴ Γενική τοῦ Ἱστορία σ. 780 θεωρεῖ τὸν πατέρα τοὺς στενὸν σηγγενῆ τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου Κυπριανοῦ ἐνῶ ὁ Δρ. Κυριαζῆς ὡς ἀδελφὸ τοῦ Κυπριανοῦ (2). Τὸ κριθὸν βιβλίον ἀναφέρει πῶς κ' οἱ δυὸ ἀδελφοὶ ἔμπορευόντουσαν στὴ Μαρσίλια, ὁ δὲ Περισιτιάνης πῶς ὁ Θεόφιλος εἶχε σπουδάσει στὴν Ἑλβετία. Τρεῖς μῆνες κατοπὶ ἀπὸ τὸ ἐπαναστατικὸ ξέσπασμα ὁ Θεόφιλος φτάνει στὴν Κύπρο, μοιράζει τίς προκηρῦξεις καὶ φεύγει γιὰ νὰ σωθεῖ στὴ Σύρο. Ὁ κ. Γατόπουλος δὲν μᾶς λέει ἂν ὁ Θεόφιλος ἦτανε ἱερωμένος, ὁ Κητιάδης (3) ὁμως ἀναφέρει πῶς στὴν Κύπρο διαμοίρασε τότε τὰ ἐπαναστατικὰ μανιφέστα ὁ Κύπριος Ἀρχι-

μανδρίτης Θεοφύλακτος Θησεῶς. Εἶναι λοιπὸν ὁ Θεόφιλος κι ὁ Θεοφύλακτος ἕνα καὶ τὸ ἴδιο πρόσωπο ποῦ ὑπόγραψε κίολας τὸ προαναφερμένο πληρεξούσιο ὡς «ὁ τοῦ ἀοιδῶ: Ἱερομάρτυρος Κύπρου Ἀρχιμανδρίτης Θεόφιλος;» Ὁ μ. καθηγητῆς Σ. Μενάρδος στὸ ἄρθρο του «Λησμονημένος Κύπριος Ἀντάρτης» ποῦ πρωτοδημοσιεύτηκε στὸ «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος» κι ἀναδημοσιεύτηκε στὴν ἐφημ. «Ἀλήθεια» τῆς Λεμεσοῦ (Ἄρ. [1469] 2333, 8 Ἰανουαρίου, 1926) καὶ ποῦ σ' αὐτὸ μιλάει γιὰ τὴ δράσι καὶ τῶν δυὸ ἀδερφῶν καὶ πὺς πολὺ γιὰ τὴν ἀνταρσία ποῦ σήκωσε ὁ Νικόλαος στὰ 1833 στὴν Λάρνακα (4) ὅπου εἶχε γυρίσει γιὰ νὰ διεκδικήσει κάποια περρουσιακά του δικαιώματα δὲ λέει οὔτε λέξη ἂν ὁ Θεόφιλος ἦτανε ἱερωμένος. Ἀκριβῶς στὰ 1842 ὁ Θεόφιλος εἶχε βγάλει στὴν Ἀθῆνα «οἰκιακὴν οἰκονομίαν ἐρανισθεῖσαν ἐκ πολλῶν Γαλλικῶν συγγραμμάτων» ἀλλὰ δὲ μᾶς λένε καὶ πάλιν ἂν ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου ἀναφέρει τὸ συγγραφέα του ὡς ἱερωμένο. Ὁ Ι. Κ. Περισιτιάνης στὴν ἐπίκρισι ποῦ δημοσίευσσε στὴν «Ἀλήθεια», τῆς Λεμεσοῦ τῆς 19 Μαρτίου 1927 ἀπάνω στὸ ἄρθρο τοῦ Μενάρδου παρουσιάζει τὸν Θεόφιλο, ὡς πατριαρχικὸ Ἐξάρχο τοῦ Οἰκομενικοῦ ποῦ ἔτυχε κι αὐτὸς νὰ βρισκεται στὴ Λάρνακα τὴν ἴδια ἐποχὴ ὅπως κι ὁ ἀδερφός του.

Ἀπὸ ἕνα ἄρθρο ὁμως τοῦ Α. Δίονα ποῦ δημοσιεύτηκε στὴν «Ἑλληνικὴν Βιβλιογραφικὴν καὶ Βιβλιοφιλικὴν Ἐπιθεώρησιν» στίς 30)11)35 σ. 221—223 καὶ ποῦ δίνει τὸν τίτλο τοῦ βιβλίου τοῦ Θεοφίλου γιὰ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν μαθαίνουμε πῶς ὁ συγγραφέας του ἦτανε ἱερωμένος: «Ἀρχιμανδρίτου Θησεῶς, Κυπρίου, Οἰκιακῆ Οἰκονομίᾳ τυπ. Χρήστου Ἀναστασίου, Ἀθῆναι, 1842, σ. 106 σχ. 19.5X12», Ἐπίσης εἶναι φανερό ἀπὸ τὴν σημείωσι κάτω ἀπὸ τὴν ὑπόγραφή του στὴν ἀφιέρωσι πῶς δὲν ἦτανε Πατριαρχικός Ἐξάρχος τοῦ Οἰκομενικοῦ ὅπως τὸν παρουσιάζει ὁ Περισιτιάνης, ἀλλὰ τοῦ Ἱεροσολύμων «Ὁ ἐν πνεύματι ἀδελφός Θεόφιλος Θ. Ἀρχιμανδρίτης τοῦ ἀοιδήμου ἱερομάρτυρος Κύπρου, ὅστις ἐν τῷ ἰ. ἀγῶνι ἀντιστρατήγους χρηματίσας καὶ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀγ. Πατριαρχοῦ τῶν Ἱεροσολύμων ἐν διαφόροις ἀνατολικῶς τόποις Ἐξάρχος». Τὸ πότε ἔμπορευόταν στὴ Μαρσίλια μὲ τὸν ἀδελφόν του, πότε ἱερώθηκε, πότε ἔγινε Ἀρχιμανδρίτης, πότε ἔφυγε ἀπὸ τὴν Κύπρο γιὰ νὰ γυρίσει κατοπὶ μὲ τὰ μανιφέστα ὅλα εἶναι σημεῖα σκοτεινά. Τὸ μόνο βέβαιο εἶναι πῶς ὁ Θεόφιλος Θησεῶς ὁ Ἀρχ. Θεόφιλος καὶ ὁ Ἀρχ. Θεοφύλακτος εἶναι ἕνα καὶ τὸ ἴδιο πρόσωπο.

Ἡ Κύπρος ἀναφέρεται ἐπίσης καὶ στὸ κεφάλαιον «Κουρσάροι τοῦ Λιβάνου...» Ἐκεῖ κάποιο ἀνταρτικὸ Ἑλληνικὸ σῶμα ποῦ πῆ-

(4) Βλ. Κ. Χρονικά, Ἄρ.—Ἰούλιος, 1935, σ. 160.

(1) Δημοσιεύεται φωτοτυπία του στὴ «Γενική Ἱστορία τῆς Νήσου Κύπρου», ἐν Λευκωσίᾳ, 1910, τοῦ μ. Ι. Κ. Περισιτιάνη, μ' ἐπεξηγηματικὰ σχόλια σ. 779-789. Στὴν ἀντιγραφή ἔχουν γνεῖ μερικὰ λάθη, ἡ δὲ νῦνῳσι γιὰ τὴν ταυτότητα τοῦ Χωροεπισκόπου Σπυρίδωνα Γρηγορίου δὲν συμβιβάζεται μὲ μεταγενέστερη του γνώμη στὸ βιβλίον του γιὰ τὴν Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων στὴν Κύπρο στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας. Τὸ ἴδιο ἔγγραφο δημοσιεύτηκε ἐπίσης στὴν «Ἐφημερίδα τοῦ Λαοῦ» τῆς Λάρνακας, Ἄρ. 71 (161), ἡμερ. 2)1)1910.

(2) Κυπριακὰ Χρονικά, ἐπ.σημ. περιοδικόν, ἐν Λάρνακι (Κύπρου) Ἄρ.—Ἰουν. 1935, σ. 161.

(3) Ἀπομνημονεύματα τῶν κατὰ τὸ 1821 ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ Τραγικῶν Σκηνῶν ὑπὸ Γ. Ι. Κητιάδου, Ἀλεξάνδρεια, 1888 σ. 8—9.

καλεσμένοι στα 1826 από τον τήρη του Λιβάνου για να τους Σύρους κι έτσι να φερουν αντιπερισπασμό στο Σουλτάνο έπαιξαν το πρώτο τους "άτομ", σέ μι' απόπειρα τους να κουρσέψουν τα κυπριώτικα άκρογιαλία. Δέν τό κατόρθωσαν όμως γιατί οί Τούρκοι τής Κύπρου τους καταδιώξαν και τό μήνυ-σαν μάλιστα του Σουλτάνου πού πολύ γρήγορα κατόρθωσε μέ τις δυνάμεις του να τους διασκορπίσει. Είναι ή πρώτη φορά πού γνωρίζομαι μ' αυτό τό επεισόδιο κ' οί γνω-στές Ιστορίες τής Κύπρου, δε θυμάμαι, ν' άναφέρουν τίποτε τό σχετικό.

ANT. INTIANOS

Sir Harry Luke: C. M. G. etc.,
Lieutenant-Governor of Malta:
«More Moves on an Eastern Che-
quer board, London, 1935, pp. 269.
Price 12] 6 d.

Τό τελευταίο του βιβλίου του Σερ Χάρρυ νάδέν ήταν δυνατό παρά ν' άσχοληθεί και πάλι με θέματα πού σχετίζονται με την Έγγυς Ανατολή και τους λαούς της πού παρακο-υθουθεύει τά ίχνη τους και στην Κάτω Ίταλία από τον Καύκασο ίσαμε την Τριπολιτίδα. Εί-παι ίσως τό έννατο βιβλίο τής σειράς πού άρχίζει κι από τό δεύτερο κιάλας «Η Πολι- των Χορευτών Δερβισιδών» άρχίζει ν' περάνει για την Κύπρο πού τή γνώρισε ως βερνητικός υπάλληλος, ιδιαίτερα ως Διο- τής τής Αμμοχώστου, μερικά κεφάλαια. Τόπι γράφει τό βιβλίο του «Η Κύπρος από τους Τούρκους» πού βασισμένο σ' έγγραφα παρμένα από τ' άρχαία Άγγλικού Προξενείου στη Λάρνακα, καιρό τής Τουρκοκρατίας, είναι ένα άρ- διαφωτιστικό βιβλίο χωρίς όμως νάναι τλητικό των θεμάτων πού άγγίζει ή γε- αθεντικό των άπόψεων πού παρουσιάζ- Μερικά του σημεία ή μέρη είναι αρκετά ήσημα κ' υπάρχουν πολλοί πού έναν- νονται στο γενικό πνεύμα πού χαρακτη- έτούτη την πραγματεία. Και τό κρινό- βιβλίο περιέχει στάλλα πολύ ένδιαφέ- κεφάλαια έντυπώσεων του συγγραφέα ν Παλαισινή, τό Μουδρό, στον καιρό γάλου πολέμου, τις νεαρές δημοκρα- Κουκάσσο, την Κάτω Ίταλία, την τίδα κ' ένα κεφάλαιο για την επί- τής Άράτικης γλώσσας άπάνω στις αϊκές, και πρό πάντων στην Άγγλική, αλάια για την Κύπρο με τους έπομέ- πλους: «II. Άφροδίτη, ή Θεία του η και ό Δερβίσης» 145—166 και "V.

Μιά λησμονημένη πρωτεύουσα και ό θάξά Γρ- ένος Μεγάλου Βεζύρη" σ. 166—193.

Τό πρώτο άνοίγει με θέμα τή λατρε 'Αφροδίτης στην Πάφο, μιλάει για τό έ του "Αδωνη, τό Ιερατείο των Κινυραδών από την άντικατάσταση τής άρχαίας άποπ Τιε χριστιανική θρησκεία. Καί τονίζει, κί Βάγνε είναι ίσως τ' ό.π. έβρισκε πιά πολύ ένδιαφέρο όχι μόνο για τον έαυτό του μά για άτιά έν- ξένο κοινά πού για λόγου του έγραψε βιβλίο και πού σ' αυτό βάσισε την οικο- μή και την άλλη του έπιτυχία, τό γεγο- πώς και σήμερα ακόμη δέν έλειψε από ησά ή είδωλολατρία πού κρύβεται κά από την "Παναγία την Άφροδίτισσα, Κούκλια, τή γιορτή του Κατακλισμού παράλιες πόλεις και την άναπαράστο τής άνάστασης του Λάζαρου πού τή και την έξηγά ως ένα λείψανο τής λατ- του "Αδωνη. Παίρνει έτσι άφορμή ν' φέρει κι άλλα πολλά παραδείγματα δω και στην Έλλάδα πού φανερώνουν ήταν κάτω από τον ένα ή τον άλλο άγιο κρύ- ένας άρχαίος Θεός. Τό κεφάλαιο τελι με την περιγραφή των περιστατικών φεραν τή θεία του Μωάμεθ Ούμ νά ταπει κοντά στην Άλυκή τής Λάρι όπου τής έχει στηθεί Ιερό τέμενος αυτό δείχνουν μεγάλο σεβασμό οί κ' οί ξένοι μουσουλμάνοι, καθώς τιά τελετή των Δερβισιδών του Τάγι του Νακοιπεντι στους "Αγίους Σαρ- κόντά στο χωριό Τόμπου. Η τελετή γράφεται ίσαμε τό σημείο πού οί σηςδες πνιγμένοι μέσα στο μεθύσι τής σκευτικής έκστασης προξενούν βλάβη πληγές στο σώμα τους. Τό τσαμί τής Σαράντα φαίνεται πώς ήταν παλιά νική έκκλησία κι ό σεβασμός πού της μουσουλμάνοι και χριστιανοί δίνει στο συγγραφέα ν' άσχοληθεί με τό του σεβασμού πού δείχνουν οί μουσουλμάνοι για ώρισμένους άγίους στην Κύπρο χριστιανοί για φυλαχάρια πού περιέχο ρητά από τό κοράνι και νά ξαναθυμίζε- λιν ο π ά μ π α κ ο υ ς στην Κύπρο, δηλαδ- τους κρυφούς χριστιανούς. Καί θυμάται Σερ Χάρρυ στον έπίλογο του σαν βρήκ- στην Πάφο, για νά παρακολουθήσει πια παραφυσάδα τής τελετής των Δερβισιδών πού φτάνουν με την τονισμένη επάνάλψη Ιερών φράσεων τον zikr, στην έκσταση, τις παλιές δόξεις τής πολιτείας πού ήτανε τό κέντρο τής λατρείας τής Άφρογέννητης Θεάς: «Ήταν, όμολογώ, λίγο δύσκολο κατανοήσω σ' αυτή την γλυκειά μεθυστικ- τελετή μέσα σ' αυτό τό σκοτεινό περιβάλ- πώς έδώ σ' αυτή την Έπαρχία βρισκόταν σαν τά έρείπια ενός από τά μεγαλύτερα, περιφημότερα και τά πιά πολυσυχναζόμενα Ιερά τής άρχαιότητας, ένας βωμός πού έκανε

ν, ὄχι μικρότερο ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα
νὰ θαυμάσει τὴν αἴγλη του...

δεύτερο κεφάλαιο, ποῦ ἀναφέρεται
ἐν Κύπρῳ μᾶς δίνει τὶς ἐντυπώσεις τοῦ
Ἰωάννου Ἐγγλέζου γύρω ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα, τὴν
αἰ ἀδικοῦσα. Περιγράφει τὰ Λατινικὰ μνημεῖα
Κυπριαῖα Ἁγία Σοφία, τὸν Ἅγιο Νικόλαο τῶν
Ἐσπερίων κτλ. καὶ περιπλανᾶται στοὺς δρό-
τους Φ, τὰ παζάρια καὶ τὰ χάνια τῆς περι-
τέβηκαμένης πόλης ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν Πύ-
αυτοῦ τῆς Ἀμμοχώστου γιὰ νὰ δώσει τὸ τοπικὸ
νὰ ἴσως, νὰ σημειώσει ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐν' ἀρχαίῳ
θεῖ ἡμεῖο ἢ νὰ τονήσει μιὰ παράξενη, στὰ
ἐνδιχτα τοῦ ξένου, συνήθεια τοῦ λαοῦ. Τὸ
οἰεταίριμα μὲ τὶς γιορτὲς του καὶ τὰ φαντα-
στο-ιαγορικὰ χρώματα τῶν φορεμάτων τῶν
τῆν ὄρκων χωρικῶν, ποῦ λυπεῖται γιὰτὶ, μέρα
ἀπὸ τὴ μέρα, ἐξαφανίζονται, εἶναι ὅτι τὸν ἐν-
στατικὴν ἀρτίον περισοτέρου, Φτάνοντας στον προ-
δὲν ἀνήγα τοῦ Ρόκκα θυμᾶται πὼς σ' ἓνα σπι-
σπᾶσμεῖ κοντὰ πέρασε τὶς τελευταῖες ἡμέρες
ὑπάρχοντες τοῦ ἔθνος Μεγάλου Βεζίρη Κυπρίου,
κοιμῆντιμὴλ Πασᾶς, ποῦ ὁ τάφος του βρίσκεται
κ. Γατὸ-προσάλιο τοῦ τσαμιοῦ Ἀράπ Ἀχμέτ
δημοσίευσκοῦσα. Ὁ Σέρ Ρόναλτ Στόρς, ὄντας
δυὸ αὐθιγῆς Κύπρου, ξόδεψε ἀπὸ τὴν τσέπη
αὐτοῦς κ' ἔστησε μιὰ στήλη μὲ μιὰ Τούρκικη
νὰ γνωστὰ Ἑγγλέζικη ἐπιγραφή. Ἡ τελευταία
βωμένα ἢ ἔστι: «His Highness Kiamil Pasha, Son
γραφο (Captain Salih Agha of Pyroi, Born in Nicosia
βρη το. In Nicosia died 1913, Treasury Clerk,
Ἐυρώπη missioner Larnaka, Director of Evcaf, Four
διόριζε Grand Vizier of the Ottoman Empire, A great
Κύριον And a great man». Δὲν εἶναι ἡ πρώτη
Μεγάλο, ποῦ ὁ Σέρ Χάρρυ ἀσχολήθηκε μὲ τὸ
μαθαίνωπο αὐτό. Στὸ προηγούμενο του βιβλίον:
Θεόφιλο The City of Dancing Dervishes and other
νόμου, tches and Studies from the Near East, London,
στιάν 14» σ. 127 μᾶς δίνει μὲ τίτλο «Οἱ τελευταῖες
ρεῖ τῆρες ἑνὸς Μεγάλου Βεζύρη» καὶ μ' ἐλάχι-
Ἀρχιτεσ λεχτικὲς διαφορὲς τὰ ἴδια πράματα
ριαστῆρα ἀπὸ τὸν Κιαμὴλ Πασᾶ. Ἐκεῖ τὸν χα-
κρητίζει ὡς τὸν μεγαλύτερο Κυπριώτη, ὁ-
ἀδελφῆρα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ζήνωνα τοῦ Κιτιά, καὶ
δὲ Πέω δωτέρα τὸν ἀνεβάζει πῶς πολὺ ἀκόμα
δᾶσει νὰ τὸν ὀνομάζει τὸ μεγαλύτερο Κυπριώ-
τὸ ἢ! Ὁ ἐπίλογος τοῦ κεφαλαίου περιορίζεται
τῆν ἐξιτόρηση τῶν προνομίων τοῦ Ἀρχιε-
καὶ Γισκόπου, τὸ ρυθμὸ ποῦ χρησιμοποιοῦν οἱ
Γατὸ-χτίστες ἀπὸ τὸ προάσκειο Καίμακλι καὶ τὸ
ἦται χαραχτηρισμὸ πὼς οἱ γυναῖκες στὸ γειτονι-
κὸ χωριὸ Ἱ Ἁγιοὶ Ὁμολογητᾶδες,» εἶναι
ἔσα σχεδὸν ὅλες πλύστες!

(1) Ἀδυνατῶ νὰ κρίνω τὰ γεγονότα στὰ κεφά-
τῆς Ματα ἐκεῖνα τοῦ βιβλίου ποῦ δὲν ἀφοροῦν
Περσιτῆν Κύπρῳ ποῦ εἶναι ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον-
ἀντιγρα, ὅμως γιὰ ἓνα ξένο, ὅπως ἔμένα, καὶ δὲ θὰ
μυθῶντων ὀλιγώτερο ἐνδιαφέρο ἂν γνωρίζαμε τὶ ἀ-
γνώμη στᾶνονται γι αὐτὰ καὶ πὼς τὰ κρίνοντες οἱ
Γραμματῆ, τὸ ἴδιο ὅπιοι τῶν διαφόρων μερῶν ποῦ περιγρά-
τοῦ Λαοῦ. Ὁ Σέρ Χάρρυ εἶδε, διάβασε καὶ μελέ-

(2) Κυπ
κι (Κύ
(3) *
Κύπρῳ
δρεια,

τῆσε τόσα πολλὰ, συναναστράφι,

κῆ Δ τ α μὲ ἀξία καὶ γράφει τ
φα καὶ χαριτωμένα ποῦ τὰ βιβλία, μὲ
τ' ἀνέκδοτα καὶ τὶς ἀντιθέσεις (κ' εἶναι στὴν
ἀντίθεση ποῦ πετυχαίνει εἰδικὰ) ἐπίσης, εἶναι
πάντα ἀξιοδιάβαστα κ' εὐχάριστα. Μὰ τὰ
κεφάλαια γιὰ τὴν Κύπρον ὅσο ἀξιοπρό-
σεχτα καὶ ἂν εἶναι περιέχουν ἀνακρίβειες
καὶ πολλὰ πράματα ποῦ μποροῦσε κανένας
συζητώντας τα νὰ τ' ἀποδείξει ὄχι ὀρθὰ. Με-
ρικὲς σκέψεις τοῦ μάλιστα ποῦ μποροῦσαν
νᾶναι ὀρθὲς στὰ 1914 δὲν εἶναι ὀρθὲς ὕστε-
ρα ἀπὸ μιὰ ὀλόκληρη εἰκασαεῖα γιὰτὶ ἀπὸ
τὸν καιρὸ ποῦ ἀφῆκε τὴν Κύπρον ὁ Σέρ Χάρ-
ρυ φαίνεται δὲν τὴν ξαναεπισκέφτηκε κι ὅτε
φρόντισε νὰ πάρει νεώτερες πληροφορίες γι
αὐτὴν. Ἔτσι ὅτι γράφει γιὰ τὲς γυναῖκες
τῶν «Ἁγιοὶ Ὁμολογητᾶδων», γιὰ τὸν γούρ-
κικο τάφο σὲ δρόμο μέσα ποῦ σηκώθηκε
πρὶν 4 χρόνια ἀπὸ τὴν δημοκρατία, γιὰ τὰ
τείχη τῆς πόλης κ.τ.λ. δὲν μποροῦν νὰ σερ-
βιριστοῦν ὡς ἀκριβῆ γιὰ τὸ 1935 κι ὅποιος
ξένος μὲ τὸ βιβλίον αὐτὸ στὸ χέρι, θελήσει
νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν Λευκοσίαν σήμερα ἀπογοη-
τεμένος δὲ θὰ βρεῖ πολλά ἄμ' ὅσα τοῦ ση-
μειώνει ὁ συγγραφέας. Κι αὐτὸ γιὰτὶ ὁ Σέρ
Χάρρυ πῆρε ὀκόκληρα κομμάτια ἀπὸ ἔρθρα
τοῦ σὲ ἄλλα προηγούμενα βιβλία ἢ σὲ πε-
ριοδικὰ ποῦ ἀλλάσσοντας τα ἐδῶ κ' ἐκεῖ
τὰ ταίριασε μὲ ὠρισμένα μέρη τοῦ βιβλίου
αὐτοῦ. Ἰσως αὐτὸ νὰ στάθηκε ἀφορμὴ ν'
αὔξηθεῖ κι ὁ ἀριθμὸς τῶν σελίδων τοῦ βιβλίου
καὶ ν' ἀνεβῆ ἡ τιμὴ του. Στὶς πολλὲς εἰκό-
νες ποῦ περιέχει τὸ βιβλίον βρῖσκει κανεὶς
πολλὲς ποῦ ἀφοροῦν τὴν Κύπρον (Plates IX
—XV καὶ illustration σ. 165.)

ANT. INTIANOS

Λάρα Κρυστάλλη: «Πρὶ χαράξει τὸ
φῶς...» διήγημα Πάφος, 1935.

Ἄν κατόρθωσα νὰ ἀποτελειώσω τὸ διά-
βασμα τοῦ ἔργου τοῦ κ. Κρυστάλλη—μ' ὄλο
ποῦ δὲν εἶναι παραπάνω ἀπὸ 40 σελίδες
—εἶναι γιὰτὶ ἤμουν ἀποχρεωμένος νὰ τὸ
κάνω. Τὸ «πρὶ χαράξει τὸ φῶς...» ποῦ ὁ
συγγραφέας του κυκλοφόρησε στὶς μέρες
τοῦτες εἶναι ἓνα ἔργο προχειρογραμμένο,
ἀσύνδετο, χωρὶς ἐνότητα, γιομάτο ἀντι-
φάσεις, ἓνα ἔργο ποῦ μόλις τὸ ἀνοίξεις καὶ
ἀπὸ τὶς πρώτες σελίδες σὲ κάνει νὰ σκέφτε-
σαι ποιά τάχα βία ἔκανε τὸν δημιουργὸ του
νὰ τὸ βγάλει στὴ φόρα.

Ὁ κ. Κρυστάλλη προσπάθησε νὰ μᾶς
δώσει μιὰ διήγημα τῆ ζωῆ μιᾶς πόρνης—ζω-
γραφίζοντας ταυτόχρονα κοινωνικὲς ἀσκήμιες.
Μὰ δυστυχῶς καὶ γιὰ κείνον καὶ γιὰ μὴ

δὲ μπόρεσε νὰ πραγματοποιήσῃ ἓνα τέτοιο ἄθλο, καὶ δὲ μπόρεσε νὰ μᾶς δώσῃ οὔτε τὴν παραμικρὴτερὴ συγκίνηση. Τὸ ἔργο του εἶναι μιὰ σειρὰ φράσεων ἄτεχνων κι ἄχαρων, δὲν ἔχει καμιά καθορισμένη γραμμὴ, εἶναι μιὰ ἀράδα πρόχειρων γεγονότων, σκέψεων, σὲ τόσο μεγάλο βαθμὸ πού ἀπορεῖ κανένας πῶς συμβαίνει ἄνθρωποι πού γιὰ χρόνια καταγυνοῦνται μὲ τὴ λογοτεχνία—δὲ ξαίρουμε πῶς—παρουσιάζονται μὲ τέτοια ἀδικαιολόγητα ψευδάδια. Ὁ κ. Κρυστάλλης γράφει ξερὰ χωρὶς ἐνδιαφέρον γεγονότα μὲ σκοπὸ νὰ συγκινήσῃ. Πρέπει ὅμως νὰ ξαίρει πῶς ἡ συγκίνηση βρίσκεται μέσα στὴν Τέχνη τὴν ὁποία ὁ κ. Κρυστάλλης οὔτε κι ἀπὸ μακριὰ ἀντίκρυσσε. Οἱ τύποι τοῦ ἔργου του εἶναι οκιάς, δὲν ἔχουν ζωὴ, πνοὴ καὶ νεῦρα κι οὔτε στέκουν στὰ πόδια τους. Ἡ πόρνη πού περιγράφει δὲν μᾶς συγκινεῖ γιατί ὁ συγγραφέας δὲ μπόρεσε νὰ μᾶς τὴν ὁλοκληρώσει, νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τις ψυχικὲς βαθύτερες τῆς καταστάσεις καὶ συναίσθηματά. Τὸ ἴδιο μπορούμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸν πατέρα τῆς. Ἐπειτα κι ἡ ἀράδα περιπτῶν πραγμάτων. Ὁ κ. Κρυστάλλης γράφει παραμῦθι, ὄχι διήγημα μὲ ἀξιώσεις.

Τὸ ὕφος τοῦ ἔργου λείπει. Ἡ γλῶσσα του φτωχὴ καὶ ἄτεχνη σοῦ δίνει τὴν ἐντύπωση πῶς διαβάζεις ἀναγνωστικὸ δημοτικὸ σχολειοῦ. Ἡ φράση του χωρὶς πνοὴ καὶ ἀόριστη. Λυποῦμαι πολὺ γιατί ὁ Κρυστάλλης εἶναι ἠλικιωμένος καὶ πιστεύω πῶς δὲν θὰ μᾶς δώσῃ τίποτα καλὸ. Ἄν εἶχε τάλαντο κιὰν ἀγαποῦσε ἀληθινὰ τὴν Τέχνη δὲ θὰ βρίσκονταν σήμερα στὸ σημεῖο πού βρίσκεται, γιομάτος ἐλλείψεις καὶ λάθη πού δὲν κάνουν κι οἱ πρωτάρηδες. Τὸ «Πρὶ χαράζει τὸ φῶς...» εἶναι ἔργο πού μπορεῖ νὰ τὸ γράψῃ καὶ πολὺ εὐκόλα ἓνας μαθητὴς γυμνασίου. Σὲ μιὰ ἐποχὴ πού στὴν Κύπρο βγαίνουν μαθητικὰ περιοδικὰ μὲ ἓνα ὄλικὸ τόσο ἐπιδοφόρο σὲ μιὰ ἐποχὴ πού δημοσιεύονται, σὲ τόμο, συνθέσεις μαθητῶν πολὺ πολὺ ὑποφερτές, εἶναι σχεδὸν ἀμάρτημα νὰ βλέπουν τὸ φῶς ἔργα σὰν τὸ τοῦ κ. Κρυστάλλης. Θάταν ὑπὲρ του ἂν σταματοῦσε τὴν κυκλοφορία τοῦ βιβλίου του τὸ ὅτιο ἄλλωστε ὄχι μόνο κακὸ δὲ θὰ κάμει ἀλλὰ καλὸ στὸ δημιούργη του.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

Richard Wagner: «Γαλλικά Γράμματα». (1)

Τελευταία ἔχουν ἐκδοθεῖ σὲ τόμο ἀπὸ τὸ γνωστὸ Γάλλο μουσικογράφο Julien Tiersot μιὰ σειρὰ «γαλλικὰ γράμματα» τοῦ Βάγνερ πού παρουσιάζουν ἓνα ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον. Κεῖνο πού ἐκπλήττει στὴν πρώτη ματιὰ εἶναι—ὅπως φαίνεται κι ἀπὸ ἄλλα γράμματα δημοσιευμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ—ὅτι ὁ Συνθέτης τοῦ Τριστάνου ἔγραφε ὠραία τὴ γαλλικὴ ὅσο τὴν κακοποιοῦσε στὴν ὁμιλία του (ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τὰ γράμματα του στὸν Κάτουλλο Mendès καὶ στὸν Ἰουδῆ Γκωτιέ (κόρην τοῦ Θεοφίλου Γκιτιέ) πού ἔγινε κατόπι γυναῖκα τοῦ Mendès). Τὰ πρῶτα σχετίζονται μὲ τὴν τρικυμιώδη ἐποχὴ τῶν πρώτων παραστάσεων τῶν ἔργων τοῦ Βάγνερ στὸ Παρίσι (1860—61). αὐτὸ ἔργο—σὰν αὐτὸ τοῦ Βάγνερ—πού ἀγκυρῶσε τόσο πλατεία τὸ μέλλον δὲν ἦταν διὰ νὰ μὴ σήκωνε ἀντιδράσεις καὶ τρικυμίες.

Καὶ τί τρικυμίες, Θεέ μου! Ὅταν γινεὶ διηρθῆναι γιὰ πρώτη φορὰ στὸ Γαλλικὸ ἔργο πρῶτο μὲ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Λόχεγκριν, Ταγγώζερ καὶ Τριστάν (1860, τὸ θέατρο εἶχε μεταβληθεῖ σὲς πεδίο μάχης. Ἀπὸ τὴ μιὰ οἱ τυφλοὶ ἀρτοῦχοι, οἱ αἰώνιοι σοφοὶ παρελθόντων ἠθικιστὲς (ὁ Βάγνερ ἦταν ἡ ἐνσάρκωση τοῦ γερμανικοῦ ιδεώδους στὴν Τέχνη), καὶ οἱ συντηρητικοί... ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ θερμοὶ θέρμαστροὶ πολὺ λίγοι στὴν ἀρχὴ. Εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ τί ἐπακολούθησε τὴν παράστασιν. Ὅχι, ἀλλὰ σχεδὸν ὅλοι οἱ κριτικοὶ «ἐν χορῶν» ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον ἰστορικὸν ἀκόμη, ἔχον ἰστορικὰ λόγια καλὰ νὰ ποῦν. Ὁ ἓνας ἰστορικὸς βλέπει στὸν Βάγνερ τὸν ἐκπρόσωπο τοῦ γαλλικοῦ εὐρωπαϊκοῦ βάρβαρου προσηγορῶν ἔθνους, καθηγητὴς τῆς ἁρμονίας σὲ τὴν ἰστορία. Ἡ τελικὴ πῶς ὁ Βάγνερ δὲν εἶχε οὔτε ἰδέαν πνεύσης καὶ τὰ κρυβεὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἑθνικὸν δικά κατασκευάσματα... Ὁ Βάγνερ ἔγινε ἕνα πρῶτο μὲ τὸν ἐπαναστατικὸν πνεύμονα, χωρεῖ ἑπανερχεται τὸν ἐπόμενον μὲ δώσει τὸν «Γαγγώζερ» στὴν ἰστορία ἐπαναλαμβάνονται σὲ τὸ γένος. Φαντάζεται κανεὶς πόσο ὑποπροσπάθεια του μιὰ δίκαιη, ἀπὸ τὴν ἀπρόκατληττη φωνὴ μῆσα σὲ μιὰ βικη ἀτμόσφαιρα. Ἡ γνωριμὴ καθε-

(1) «Lettres francaises de Richard Wagner présentées par Julien Tiersot (B. Grasset, Ed.)»

(2) Ὁ Renoir, ὁ μεγάλο γάλλος ζωρὸς μὲ χαριτωμένο τρόπο τῆς πρώτης ἐντύπωσης γνωριμία τοῦ μὲ τὸν Βάγνερ, ὅταν ὁ ζωρὸς στὰ 1882 στὸ Παλέρμο, γιὰ νὰ τοῦ κἀνεῖ τοῦ. Κάτι τέτοιες φράσεις σὰν κι αὐτὲς: content, "addentez encore un beau", καὶ ὁ Βάγνερ—ὅπως ἄλλως τε συμβαίνει καὶ σότερος Ἀγγλοσάξωνες—δὲν βρίσκονταν μὲ τὴ γαλλικὴ προφορά.

είναι και καλύτερα τὰ «Κυπριακά Γράμματα» στην πρώτη τους κιόλας χρονιά. Ἐμείς πρῶτοι τὸ μολογοῦμε πὼς τὸ πρόγραμμά μας δὲν ἐφαρμόστηκε σ' ὅλη του τὴ γραμμὴ ὄχι μόνον γιατί μᾶς στένεψε ὁ καιρὸς μὰ και γιατί δὲν ἔλειψε ἡ τυφλωμένη ἀντίδραση. Κ' ἔτσι ἡ γλῶσσα, ἡ λαογραφία κ' ἡ ἱστορία μᾶς λίγο μελετήθηκαν· οἱ πνευματικὲς δυνατότητες τοῦ τόπου δὲ δοκιμάστηκαν πρεπούμενα σὲ μιὰν ὠφέλιμη συζήτηση, πού θά ἐξέταζε τὴ σημερινὴ κατάσταση καὶ θά καθόριζε τὴ μελλοντικὴ τους συντονισμένη ἐξέλιξη· δὲν κατορθώθηκε νὰ ἰδρυθεῖ φιλολογικὸς συνδεσμός, κ' ἔτσι οὔτε διαλέξεις γίνανε στὸ σχετικὸ κύκλο κι οὔτε θεμελιώθηκε τὸ Ταμεῖο Κυπρίων συγγραφέων.

Γιὰ τὴν πραγμάτωση τῶν πῶ πάνω σκοπῶν, καθὼς καὶ γιὰ τὴ γενικὴ βελτίωση τῆς ἐκδόσης θά δουλέψουμε γερά τὰ «Κυπριακά Γράμματα» μὲ τὴν πεποίθηση πὼς ἡ προσπάθειά τους φέτο θά δώσει περισσότερους καρπούς. Τὰ «Κυπριακά Γράμματα» θά βγαίνουν πιά· καθὲ μῆνα καὶ με 50—60 σελίδες.

* * *

Ὁ κ. Πέτρος Βλαστός σ' ἓνα του γράμμα μᾶς γράφει: «Ἀρχίζω να το πιστέβω πὼς ο γλωσσικὸς αἶρας εἶναι πιο καθαρὸς στην Κύπρο παρά στην Ἀθήνα.»

Ὅσο κολακευτικὸ κι ἂν εἶναι γιὰ μᾶς αὐτό, δὲ φαίνεται ὅμως καὶ ἄδικο ἂν κοιτάξουμε τὴ μεγάλῃ δημοτικιστικὴ κίνηση πού γίνεται τώρα τελευταία στην Κύπρο. Ξεχωριστὰ ὅμως πρέπει νὰ προσέξουμε, ὅπως τῆς ἀξίζει, τὴν ἀπόφαση τῆς Κυπριακῆς Κυβέρνησης νὰ μεταφράζονται στὴ δημοτικὴ γλῶσσα ὅσα κυβερνητικὰ δημοσιεύματα ἀπευθύνονται στὰ πλατύτερα στρώματα τοῦ λαοῦ. Τὴ λαμπρὴ αὐτὴ ἐνέργεια τῆς Κυβέρνησης τὴ θεωροῦμε ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα κι ἀσφαλέστερα βήματα γιὰ τὸ ἐξάπλωμα τῆς δημοτικῆς στὴν «ἐπίσημη» λεγόμενη χρῆση, καὶ γι αὐτὸ τὴ χαιρετίζουμε μὲ τὴ μεγαλύτερη στοργή.

Οἱ ὠφέλειες ἀπὸ τὴ χρησιμοποίησι αὐτὴ εἶναι πολλὲς καὶ μεγάλες: πρῶτα, θά καταλαβαίνει ὁ λαὸς τοὺς νόμους καὶ τὶς ἀγγελίες τῆς Κυβέρνησης κ' ἔτσι θά μαθαίνει τί τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ κάνει. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό θ' ἀποφεύγουνται οἱ παρανοήσεις πού γίνονται ὡς τώρα, καὶ θά πᾶφι πιά νὰ πλερώνει ἄδικα ὁ κόσμος τὰ σπασμένα ἀπὸ ἄγνοια ἢ παρεξήγησι τῶν νόμων. Θά δειχτεῖ κατόπι πόσο εἶναι ἱκανὴ ἡ δημοτικὴ νὰ κάνει καὶ τὴν «ἐπίσημη» αὐτὴ δουλιὰ καὶ θά φανεῖ περισσότερο ὁ πλοῦτος κ' ἡ προσαρμοστικότητά της. Ἡ ὁμορφιά κ' ἡ ζωντανία της θά δώσουν ἄχαρη στ' ἄχαρα αὐτὰ δημοσιεύματα καὶ θά τὰ ζωογονήσουν.

Παραθέτομε ἓνα κομμάτι ἀπὸ τοὺς «Σκοποὺς καὶ Λόγους» τοῦ νόμου 20 τοῦ

1935 «περὶ παροχῆς ἀδειῶν βουκῶν», πού κυκλοφόρησε στίς 15 Ἰουλίου 1935: «Καὶ προβλέπουμε ὅτι αὐτὸ θά γίνῃ ἀφορμὴ ὥστε οἱ κλειδοκτῆτες τῶν κοιταδιῶν νὰ εἶναι προσεκτικώτεροι ὅταν διαλέγουν τοὺς βουκοὺς τῶν, ἐνῶν οἱ ἴδιοι οἱ βουκοὶ ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος, ὅταν καταλάβουν καλὰ πὼς γιὰ νὰ μισώσουν νὰ κάμνουν τὸν βουκὸ πρέπει πρῶτα νὰ πάρουν ἀδεία, θά νιώσουν, ἐλπίζουμε, πὼς ἡ εὐθὺνη πού ἔχουν εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ ἔτσι ἀναγκαστικά θά δείχνουν παραπάνα σεβασμὸ γιὰ τὴν περιουσία τοῦ ἄλλου». Ἡ δημοτικὴ αὐτὴ μὲν εἶναι ἀκόμα λιγάκι προσκολλημένη στὴν καθαρεύουσα, μὰ σίγουρα πὼς μὲ τὸν καιρὸ θά πετάξει καθὲ τέτοια ἐπίδραση καὶ θ' ἀποχτήσῃ τὴν αὐτοτέλεια πού τῆς ταιριάζει.

Γιὰ τὴν ἱστορίαν ἀναφέρουμε πὼς δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά πού χρησιμοποιεῖται ἀπὸ ἡ Κυπριακὴ Κυβέρνησις ἡ δημοτικὴ. Χρησιμοποιήθηκε καὶ τὴν ἀνοίξι τοῦ 1929, τότε κ' πρωτοδιορίστηκε ἀρχιμεταφραστῆς ὁ κ. ο τώνης Ἰντιάνος. Μὰ ἡ ἀπόπειρα ἐκείνη ὄλο πού ἐπαινέθηκε κ' ἐπιδοκιμάστηκε ν τὴν ὑγιέστερη μερίδα τοῦ Κυπριακοῦ Τύπου ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κ. L. Roussel, ναυάρχου γρήγορα γιατί παράσυραν τὴν Κυβέρνησι μερικὸι στενοκέφαλοι δασκάλοι ν' ἀποσι τὴ δημοτικὴ.

Εὐχόμεστε ἡ νέα προσπάθεια νὰ εἶναι τυχερότερη καὶ ν' ἀπλωθεῖ παντοῦ στὴν ἐπισημὴ ὑπηρεσία ἢ χρῆσι τῆς δημοτικῆς γιὰ καλὸ τοῦ τόπου.

ΤΥΠΟΣ

The Journal of Hellenic Studies: Ἡ τελευταία ἐκδόσι τοῦ Ἀγγλικοῦ περιοδικοῦ Ἀθηνικῶν Μελετῶν (vol. Lv, Part I 1935) ἐστὶ ἀπὸ τίς πολὺ σοφῆς μελέτες τοῦ πού πειράζει ἀπάνω σὲ ἀρχαία ἑλληνικὰ θέματα, μιὰ ἀπὸ τοῦτες ἐξετάζει κάποια ἐπιγράμματα πού βρέθηκαν στὴν Πάφο (γι αὐτὴ γράφει ἄλλη στήλῃ ὁ κ. Κ. Σπυριδάκης, Ὑποθητῆς τοῦ Παγκύπριου Γυμνασίου καὶ ἀλτιμὸς συνεργάτης μας), περιλαμβάνει καὶ βιβλιοκρισία γιὰ νεοελληνικὰ βιβλία, Λογουχάρη (σ. 94) τὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ Πανεπιστήμιου τῆς Θεσσαλονίκης τανίου Σιγάλα «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆ φῆς» κρίνεται μὲ μιὰς ὡς ἓνα ἔργο γραμμένο κ' ὡς μιὰ πολὺτιμη ἐπιτοσελίδες του πού περιέχουν ὕλικὸ παρὰ τὰ χειρόγραφα τοῦ Ἁγίου Ὁρσοῦνται ὡς οἱ πολυτιμώτερες. Τὸ βιβλίον λόγια ἐπισφραγίζουσιν τὸ σημεῖον, ἡ βιβλιοκρισία ἀναφέρει ὅτι «this book reflects great credit upon the young university of Salonica». Ἐπίσης βιβλιοκρισία καὶ δυὸ βιβλία γραμμένα ἀπὸ τὸν Ἁ

αν, δχι
Α, ά θα
Ι δεύτε
Κυόπρο
Ραφά το
της Ακλ
Αγια δι
λων κ Σ
νε τά
λομένης
της Ακλ
μα, ν
ημιο
χία το
ταίραμ
ιαγορικ
ύρικων
οτή με
υπ, τας
κ, Γει
δημ, ώ
δυό χηλ
αυτοπ
νά λευκ
βωμ
γραφ
βρη
διόρι
Κύρι
Μεγά
μαθα
Θεοφ
ρη
νόμοι
σιάν
ρεί τ
Αρχ
ρια
14
κρί
αδ
δέ
δά
αχτη
πτά
Γατ
ήτα
φέρ
έπα
Παρα
της
Π-
άντ
γιά
μφο
γνώμ
Γραμ
το ίδιο
του Λα
κι (Κ
(2) Κυ
κι (Κ
(3) Α
Κύπρω
δρεία, κ

σκοπο Ἀθηνῶν Χρυσόστομο Παπαδόπουλο, τὸ ἔνα: «Ὁ Λαρίσιος—Τρίκκης Διονύσιος Β΄, ὁ Φιλόσοφος, ὁ χλευσαστικῶς ἐπικληθεὶς (Σκυλλόσοφος) σ. 39, Ἰωάννινα, 1934» (σ. 111—112) ἀπὸ τὸν **W(illiam) M(iller)** καὶ τὸ ἄλλο «Οἱ Νεομάρτυρες, σ. 82, Ἀθῆναι: Φοίβης, 1934» ἀπὸ τὸν **R. M. D(awkins)**. Ὁ κ. Ντῶκινς γράφει: «Τὸ βιβλίον περιέχει πλήρεις παραπομπὰς στὶς πηγὰς καὶ εἶναι καλὸς ὁδηγὸς σὲ μιὰν ἐκπληκτικὴ ἀποψη τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς κάτω ἀπὸ τοὺς Τούρκους, μιὰν ἀποψη ποῦ, ἔνεκα τῆς συνειδημένης Τουρκικῆς πρακτικῆς τῆς περιφρονητικῆς ἀνοχῆς, μπορεῖ νὰ ξεφύγει τὴν προσοχὴ τῶν ξένων: Ὁ γενικὸς τόνος τοῦ βιβλίου εἶναι μετριοπαθής...» Στὸ τέλος τῆς ἐκδόσεως (σ. 112) κρινεται ἀπὸ τὸν κ. Ντῶκινς, ὅπως συμπεραίνω, ἢ μετάφραση τῆς Θείας Κωμωδίας τοῦ Ἰωάννου τὸν Καζαντζάκη. Εἶναι ἓνα πολὺ συντομικὸ καὶ βιβλιοκριτικὸ σημείωμα: Ἡ νεώτατη μετὰ τὴν ἀποψη τῶν νεοελληνικῶν εἶναι πρὸ πάντων παρατήρησις γιὰ τὴν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἴσα γραφικὴ ἐστὶ τέλος χρῆση τῆς δημοτικῆς μὲν ἀβρηϊα ἔχει κρητικὸν τόνον. Ὁ μεταφραστὴς, ὅπως ὁ Εὐρῆ ἢ ἐξηγαστὸς, πεθυμᾷ τὴ διατήρησιν τῶν ντοδιόριων ἑλλίων, ποῦ μορφοῦσαν ἄλλως πως τὰ πέκυριον ἢ ἐπὶ τὸν σὲ λημοσύνη. Ἦταν ἀκόμα ἐπιθυμία Μεγάλου να τυπώσῃ τὴν μετάφραση τοῦ χρησιμομαθῶντας τὸ κατὰ τὸ ὄριον τοιςμοῦ Θεοφύλη ἢ ἄνευ πνεύματος—μιὰ συνήθεια ποῦ χαινόμοι οὐραγε βλέποντας πῶς τὴν ἔχει ἀποφύγει σιάν, ἢ γιὰ νὰ μιλήσωμε μὲ τὰ δικά του λόγια, ρεῖ τὴν τὴ δικὴν τοῦ ὀρθογραφία: «Ἀναγκάστηκα Ἀρχιτὸν τὰν ἐκδοσὴν τοῦτου τοῦ Δάντη ν' ἀκολουθῶσω ρια (1474) ἰσοκαπὰ κὶ ἀσυνάρτητα ὀρθογραφικὰ καὶ κριτικὰ συνήθια τῆς καθαρῆς βουσσας.» Ἄλλα ἀδελφοὶ νθεακτρισταὶ τῆς ἐκδόσεως εἶναι ἢ σύντομα ὅφ' ἡμᾶς χρῆσιμη, βιογραφία τοῦ ποιητῆ κ' δάσκαλῆ ἡμῶν ἀναλύσει κ' οἱ σημειώσεις ποῦ, μολὸ ποῦ τὰ τερατὰ ἀπὶ σύντομος, δὲν εἶναι ποτὲ ἄσχετες. Τὸ φτάει ὅπωπιο ἔχει τυπωθεὶ θαυμάσια καὶ φαίνεται καὶ ἔνα τέτρα πῶς εἶναι ὁ καρπὸς μιᾶς ἀγάπης. Γατὰ τὴν ἐξισατολήν εἶναι καλὴ μὰ μερικὸν μπορεῖ φέρει τὸν ἀκόποτον βροῦν λίγο μονότον. Περιέχει ἓνα ἐπιχτιστὸς ὅμο γλωσσάριον γιὰ τίς πιὸ σπάνιες ἢ παραχρῆτες. Δίνουμε τίς πρώτες ἔξι γραμμὰς ὡς τῆς κὸ χωρία: Περὶ σχεδὸν τὸ μεσοστράτι ἀπάνω τῆς ζωῆς μου ἄδων σκοτεινὸ πλανέφηκα ρουμάνι κτλ. »

«Ἐλευθερία» (17, 20, 24, 27 καὶ 28) ἡν Κύπρῳ δημοσιεύεται μελέτη τοῦ κ. Κ. Αὐτῶν ὅμως ἡ μεγάλη μάχη τῆς Χαιροκοιτίας, τοῦ Λακωνίου ἴδια ἐφημερίδα ὁ κ. Χρ. Πηγιάτης (2) Κυβερνοῦνται (20 Ἰουλ.) μὲ τὴ σύγκριση ἑλληνικῶν (3) Ἀσπικῶν εὐρωπαϊκῶν πολιτισμοῦ. Ἐδῶ ἐπισημαίνεται (27 Ἰουλ.) ἄρθρον τῆς κ. **W(illiam) M(iller)** «Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν μικρῶν εἶναι ἔθνικὸν κεφάλαιον», τοῦ κ. Γ. Ἀλημονημένη τελετὴ πού ξαναεῖν», ἢ Ἀλκιμου «Ἐννιά ὄμορφα χωριά»

(31 Ἰουλ.), τοῦ κ. Χρ. Πηγιάτης «Ἡ Παναγία τῆς Κανακαρίας» (3 Αὐγ.), τοῦ κ. Α. Πανάρετου «Ἡ γεωργία ὡς τέχνη καὶ ὡς ἐπιστήμη» (31 Ἰουλ., 3 καὶ 7 Αὐγ.). τοῦ κ. Χρ. Χαράλαμπος «Ἡ Κύπρος καὶ οἱ ἀρχαιολογικὸι τῆς θησαυροὶ» (10 Αὐγ.) καὶ «Ὁ Ἄης Νικόλας τῆς Κακοπετριάς» (4 Αὐγ.), τοῦ κ. Π. Ἰωάν «Ἄνοι καὶ κριτικοὶ» (14 Αὐγ.), τοῦ κ. Κ. Μόντη «Ὁ ἄγνωστος ποιητῆς» (21 Αὐγ.)

—Στὸν «Κυπριακὸ Τύπο» δημοσιεύεται σημείωμα τοῦ κ. Π. Ταλιαδώρου γιὰ τὴν «Κυπρία γυναῖκα στὴ λογοτεχνία» (6 Αὐγ.), τοῦ κ. Α. Παναρέτου «Δουλεύοντας τὴ γῆ», τοῦ κ. Π. Ταλιαδώρου «Τὸ συμπόσιον τοῦ Πλάτων» (18 Αὐγ.).

—Στὴν «Πρωϊνὴ» ὁ κ. Τ. Ἀνθίας γράφει ἀπ' ἀφορμὴ τὰ «Σατυρικά ποιήματα» τοῦ κ. Εὐσκίου Πεῦκη γιὰ τὴ «Σάτιρα» (12 Ἰουλ.) Στὴν ἴδια ἐφημερίδα ἄλλα ἐνδιαφέροντα σημείωματα τοῦ κ. Ἀνθίας δημοσιεύονται τὰ «Μονόπραχτα» (14 Ἰουλ.), «Μυστικά» (17 Ἰουλ.), «Υποχρεωτικὴ» (17 Αὐγ.), «Συνεργασία» (18 Αὐγ.) καὶ τὸ διήγημα τοῦ «Ἡ γυναῖκα μὲ τὴν κίτρινη μπλούζα» (25 Αὐγ.).

—Στὴν «Πρωϊνὴ» ἐπίσης δημοσιεύονται (28 καὶ 29 Αὐγ.) δύο ἄρθρα τοῦ κ. Ἄντ. Ἀγκαστινιώτη «Λαθεμένη θεωρητικὴ βάση. Παραβλέπεται ὁ σκοπὸς τοῦ σχολείου». «Γιορτὲς καὶ πανηγύρια. Τί χρειάζεται τὸ σχολεῖο».

—Στὸ «Νέο Κυπριακὸ Φύλακα» (14 καὶ 21 Ἰουλ.) ὁ κ. Ἀχ. Αἰμιλιανίδης δημοσιεῖ ἀποσπάσματα ἀπὸ ἓνα παλιὸ γερμανικὸ βιβλίον ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων γιὰ τὴν Λευκοσία, ἀπὸ τὸ βιβλίον «Ἡ Λευκοσία ἢ πρῶτες οὐσα τῆς Κύπρου» (1873) τοῦ Ἀρχιδουκὸς Λουδ. Φον Σαλβατόρ.

—Στὴν ἴδια ἐφημερίδα ὁ κ. Λ. Γιαννίδης δημοσίευσεν ἓνα μέρος ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ «Ὁ ποιητῆς Τεῦκος Ἀνθίας» (11—20 Αὐγ.).

—Στὶς περιοσότερες ἐφημερίδες τῆς 10 Αὐγ. δημοσιεύτηκε τὸ ὑπόμνημα τοῦ κ. Λ. Φιλίππου ποῦ ὑπόβαλε στὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον γιὰ διάφορα ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα.

—Στὴν «Πάφος» (25 Ἰουλ., 1 καὶ 8 Αὐγ.) δημοσιεύεται κριτικὴ ἀνυπόγραφη (τοῦ κ. Λ. Φιλίππου ἴσως) γιὰ τὴ μελέτη τοῦ κ. Κ. Αὐτῶν γέρη «Αἱ μεγάλα ἡμέραι τῆς Λευκοσίας ἐπὶ Φραγκοκρατίας».

—Στὴν ἴδια ἐφημερίδα ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Κύπρον τοῦ νέου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κ. Τιμοθέου, ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ «Αἱ ἐπωνυμίαι τῆς Παναγίας ἐν Κύπρῳ».

—Στὴν «Πάφος» ἐπίσης (22 Αὐγ.) ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὴν «*Egyptian Gazette*» (5 Ἰουλ.) τὸ ἄρθρον γιὰ τὸν Λιπέστη «Ἡ Κύπρος τιμᾷ τὸν ποιητὴν τῆς».

—Στὸ «Χρόνος», Λεμεσσοῦ ὁ κ. Κώστας Λαβίθης ὑστερα ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ «Ἡ Κύπρος στὰ χρόνια τῆς Φραγκοκρατίας», ποῦ

πρόφραστρε αρκετά φύλλα δημοσιεύει τῆ νέα
σοῦτου μελέτη "Ἡ Κύπρος ὑπὸ τὴν Τυρκικὴν
μουκυριαρχίαν...

Στὴν "Ἀλήθεια", (19 καὶ 26 Ἰουλ.) ὁ Ε.
Π.Π. Φαρμακίδης γράφει διὰ ἄρθρα γιὰ
"Ἄγια Νάπα", τῆς Λεμεσοῦ

— Στὴν ἴδια ἐφημερίδα (16 Αὐγ.) ὁ κ. Γ.
Στρεῖτ γράφει γιὰ τὸν Τζῶν Κῆτς.

— "Ἐδῶ ἐπίσης (9 Αὐγ.) δημοσιεύεται ἕνα
διήγημα τοῦ κ. Λάρα Κρυστάλλη "Μὲ τὴ
βάρκα...

— Στὴν ἐφημερίδα "Δημοκράτης", τῆς
Μυτιλήνης δημοσιεύεται πολὺ ἐνδιαφέρον
ἄρθρο τοῦ κ. Γ. Βαλέτα "Ὁ Βερναδάκης καὶ
τὸ γλωσσικόν", (25 Ἰουν).

— Τὸ περιοδικὸ "Ὁ φίλος τῶν ζῶων", στὸ
τεύχος τοῦ τοῦ Αὐγούστου γράφει γιὰ τὰ
"Κυπριακὰ Γράμματα", "Εἶναι ἕνα περιοδικὸ
ποῦ μὲ τὸ περιεχόμενο του ἀλλὰ καὶ τὴν ὠ-
ραία του ἐμφάνιση τιμὰ τὴν Κύπρο
καὶ τοὺς νέους λογοτέχνες ποῦ τὸ ἐκδίδουν.
Ἀπὸ μιὰ τόσο ἀξιόλογη προσπάθεια, περιμέ-
νομε καὶ κάποια γενικότερη μορφωτικὴ ἐ-
πίδραση, ποῦ θὰ φέρῃ ἀσφαλῶς καὶ περισ-
σότερη ἐξημέρωση στὰ ἴθνη... Τὸ περιοδικὸ
"Ὁ φίλος τῶν ζῶων", τὸ βγάδι στὴν Ἀθήνα
ἢ Ἐταιρία προστασίας τῶν ζῶων κ' εἶναι ἀ-
φιερωμένο στὴν ἑλληνικὴ καὶ παγκόσμια ζωο-
φιλικὴ κίνηση, καὶ προσπαθεῖ μὲ θαυμαστὸ
κουράγιο νὰ κάνει τὸν ἑλληνικὸ κόσμον νὰ
ἐνδιαφερτεῖ περισσότερο γιὰ τὰ ζῶα. Τὸ
διευθύνει ὁ κ. Χαρίλαος Λαγουδάκης (Ὁδὸς
Βουκουρεστίου 23, Ἀθήναι).

— Πήραμε τὸ "Μακεδονόπουλο", (ἔτος
Δ', ἀρ. 3) μηνιαία ἐκδοση τοῦ Διαπλασιακοῦ
Συλλόγου "Χαροῦμενη συντροφία Θεσσαλο-
νίκης", (Ὁδὸς Μητροπολίτου Ἰωσήφ ἀρ. 10,
Θεσσαλονίκη).

— Στὶς "Μακεδονικὲς Ἡμέρες", (Ἰουλ.
Αὐγ., ἀρ. 6-7) δημοσιεύεται σύντομο ση-
μείωμα γιὰ "Τὰ τραγούδια τῆς θάλασσης",
τοῦ κ. Α. Περνάρη.

— Ἐχομε ὑπόψην μας τὰ πρῶτα ἕξι τεύχη
τοῦ νέου περιοδικοῦ "Ἑλληνικὰ Φύλλα", ποῦ
τὸ διευθύνει ὁ κ. Μάριος Βαϊάνος. Πρόκει-
ται γιὰ μιὰ πολὺ σοβαρὴ ἐκδοση "γραμμά-
των, καλλιτεχνίας, ἐπιστημῶν καὶ πολιτικῆς...
Ὅπως πληροφοροῦμαστε σ' ἕνα ἀπὸ τὰ ἐ-
πόμενα τεύχη τους γνωστός κριτικός τῆς ἑλ-
ληνικῆς λογοτεχνίας θὰ δημοσιέψῃ μελέτη
του γιὰ τὴν Κυπριακὴ λογοτεχνία. Γι' αὐτὸ ἡ
διεύθυνση τῶν "Ἑλληνικῶν Φύλλων", παρα-
καλεῖ ὅλους τοὺς Κύπριους λογοτέχνες νὰ
στείλουν τὰ ἔργα τους γιὰ νὰ βοηθήσουν
ἔτσι στὴ συγγραφὴ τῆς ἐνδιαφέρουσας αὐ-
τῆς μελέτης. Τὰ βιβλία νὰ στέλνονται στὰ:
Ἑλληνικὰ Φύλλα, Ὁδὸς Χαρὸρη 13, Ἀθήναι.

— Στὰ "Κυπριακὰ Χρονικὰ", (Ἰουλ.
Σεπτ.) ὁ κ. Ν. Κυριαζῆς δημοσιεύει τὴ σπου-
δαιότατη μελέτη του "Ἱατροὶ ἐν Κύπρῳ τὸν
12-18 αἰῶνα", καὶ "Ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί,,

καὶ ὁ κ. Χρ. Χαλαμπῆς "Ἥθη καὶ ἔθι-
μα τῶν Κυπρίων ἐν καιρῷ θανάτου...

— Στὸ ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ "Ἄκαδῆ-
μεια", (τ. 1, τόμ. πρῶτος σ. 41-68), Ἀθῆ-
ναι, 1935, ὁ καθηγητῆς τῆς φιλολογίας στὸ
Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν κ. Πεζόπουλος
κρίνει τὴν ἐκδοση τῆς Δίδας Σοφίας Δοαλί-
δου; "Ἡ παραίτησις Νικολάου τοῦ Μουζά-
λωνος ἀπὸ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου. Ἀ-
νέκδοτον ἀπολογητικὸν ποίημα... Ὁ τίτλος
τῆς κριτικῆς εἶναι: "Παρατηρήσεις κριτικαί,
ἐρμηνευτικαὶ καὶ μετρικαὶ εἰς τοὺς στίχους
Νικολάου τοῦ Μουζάλωνος...

— Στὸν "Ἀ.π. Βαρνάβα", τὸ ἐπίσημο
ὄργανο τῆς ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ὁ ἱεροδ.
Παρθένιος Κυρμίτης δημοσιεύει ἀποσπά-
σματα ἀπὸ τὸν 39ο Κώδικα τῆς Ἀρχιεπισκο-
πῆς τῆς Κύπρου (Αὐγ. 1935, σ. 248-255).

— Στὴ φιλολ. σελ. τῆς Ἀθηναϊκῆς "Καθη-
μερινῆς", 22ας Ἰουλ. ἡ Κα Μαριέττα Μινώ-
του δημοσιεύει ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἀρ. Βα-
λαωρίτη ἀνέκδοτες ἐπιστολὰς τοῦ Τομαζαῖο
πρὸς τὴν Κα Μαρία Χάρτα Τοπαλδου (ποῦ
ἀνῆκε στὶς οικογένειες ποῦ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν
Κύπρο ὕστερα ἀπὸ τὶς σφαγὰς τοῦ 1821) κα-
θὼς κι ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ λεύκωμα τῆς
γραμμένα ἀπὸ τὸν ἴδιο. Ἐπίσης στὴν ἴδια
ἐφημ. τῆς 29ης Ἰουλ. ἐπιστολὴ τοῦ κ. Ν. Κλ.
Λανίτη μὲ τίτλο "Περὶ τὸ ἀρχεῖον Βαλαωρί-
τη καὶ τὴν Κατερίναν Χάρταν...

— Στὴ "Νέα Ἑστία", (τ. 208, 15 Αὐγ. σ.
752-754) σημειώμα τὸ καθηγητῆ κ. Ζώρα
γιὰ τὰ "Κυπριακὰ ἐρωτικὰ ποιήματα", τοῦ
16ου αἰῶνα ποῦ προτάσσεται σὲ 10 ἀπὸ τὰ
τραγούδια αὐτὰ ἀντιγραφμένα καὶ ὑπομνη-
ματισμένα ἀπὸ τὴ Δίδα Giovanna Pobjah. Στὸ
ἴδιο τεύχος ἐπίσης ὁ κ. Παράσχος κρίνει τὴ
συλλογὴ τοῦ κ. Λεύκη "Στεναγμοὶ καὶ πόθοι,
καθὼς καὶ τὴ συλλογὴ στίχων τοῦ κ. Τ. Μελά
"Γύφτικου Ζουρῆ ἀχολογήματα...

— Στὰ "Νεοελληνικὰ Γράμματα",
Ἀρ. 14 ὁ κ. Τ. Ἀγρῆς κρίνει τὴν ποιητικὴ
συλλογὴ τοῦ κ. Βραχίμη "Eldorado... Ἐπίση-
μὸ ἴδιο περιοδικὸ Ἀρ. 19 δημοσιεύεται τὸ
διήγημα τοῦ Λαΐαμ Ὁ Φλάερτυ "Ἐρωτες
μεταφρ. ἀπὸ τὸν κ. Μ. Ν. Μαραγκό.

— Στὸν Ἀρ. 7 τοῦ περιοδικοῦ "Ἑλληνικὰ
Φύλλα", διαβάζομε τὰ ἐπόμενα: "Ὁ μι-
γάλος Κύπριος διηγηματογράφος καὶ ζωγρά-
φος κ. Νίκος Νικολαΐδης, ἀναρρώσας ἀπὸ
πολύμηνον ἀσθένεια ἀνεχώρησε ἀπὸ τὸ Κέ-
ρο ποῦ μένει γιὰ τὸ Ὄρος Σινᾶ. Μὲ τὴν
καίριαν αὐτὴν ἀναφέρομεν ὅτι τὰ "Κυπρι-
κὰ Γράμματα"—ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτε-
στὰ λογοτεχνικά μας περιοδικὰ—
ἐχτίμηση πρὸς τὸ ἔργο τοῦ ξεχωριστοῦ
τοῦ τεχνίτη ἐτοιμάζουν γιὰ τὸ φθινόπω-
ρὸν ἐνα φυλλάδιο ἀφιερωμένο στὸ ἔργο του
μα ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε κάμει ἀπὸ κα-
κάνενα ἀπὸ τὰ ἐδῶ περιοδικὰ μας. Στὸ
νηγυρικὸ αὐτὸ φυλλάδιο θὰ γράφουν πολ

μελέτες, άρθρα, γνώμες, κρίσεις και έντυπώσεις, κλπ. κατά τὸ σύστημα πού ἐγκαινιάσε στὰ 1925 ἡ "Νέα Τέχνη", ἀφιερώνουσα ἕνα τριπλὸ τεύχος τῆς στὸν Καβάφη κλπ.

—Στὴ "Νέα Ἑστία", (τ. 209 1 Σεπτ.) στὴ σειρά "Σύγχρονοι Ἕλληνες Λογοτέχνηι., ὁ κ. Γλ. Ἀλιθέρης δημοσιεύει ἕνα σοφὸ καὶ κριτικώτατο ἄρθρο γιὰ τὸ ἔργο τοῦ δικοῦ μας Ν. Νικολαΐδη.

—Πήραμε τὶς ἐφημερίδες "Θεατῆς., Χαρτοῦμ., "Παρατηρητῆς., Φωνὴ τῆς Κύπρου., καὶ τὰ περιοδικὰ "Γνώσις., (Μαΐου—Ἰουνίου), "Θεσσαλικά Γράμματα., [Αὐγ.—Σεπτ.], "Τὰ Νέα Γράμματα., [Ἰουλ.—Αὐγ.], "Τὸ Κάστρο., [ἀρ. 3, Μᾶς 1935].

NEA BIBLIA

Cyprus. Department of Antiquities. Report No 2, 1935. Nicosia: Printed and published for the Government of Cyprus by F. S. Passingham at the Government Printing Office. Nicosia, 1935. Price four shillings, 40, pp. 36 plates XII.

The Journal of Hellenic Studies. Volume LV, 1935, Part I. The Society of promotion of Hellenic Studies 50 Bedford Square, London W. C. 1. Price 1 guinea net, pp. 112. Plates VIII.

Cyprus. Annual Report of the Department of Agriculture for the year, 1934 by D. A. Blunt, M. A. Director of Agriculture. Price three Shillings Nicosia Printed at the Government Printing Office 1934, pp. 68.

Λοῖζου Φιλίππου: Ἡ Ἱερά Μονὴ Χρυσορογιατίσσης ὑπὸ Ἱερωνύμου Κ. Περισιτιάνη ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Α. Π. τοῦ Καθηγουμένου Κου, Κου Κυρίλλου Γεωργιάδου, Πάφος, 1935, 8vo σ. 83, Τιμὴ σ. 3.

Κώστα Αὐγέρη: (Κωνστ. Δ. Χριστοφίδου)—Αἱ μεγάλοι ἡμέραι τῆς Λευκοσίας ἐπὶ Φραγκοκρατίας. Ἱστορία τεσσάρων αἰώνων ἀπὸ 1184—1370 μ. Χ. Μελέτη ἱστορικῆ. Ἀνατύπ. Κόππων ἐκ τῆς "Ἐλευθερίας., Ἐν Λάρνακι ὁμοσ. (Κύπρου), 1935. Γρ. 4 1)2.

Ὀλίγη Λάρα Κρυστάλλη: Πρὶ χαράζει νοντὸ φῶς... Πάφος, 1935. σ. 1.

Μ. Καραγάτση: Ὁ συνταγματάρχης Ὀχρς Λιάπιν, Δεύτερη Ἔκδοση, Ἐκδόσεις Γκοβόστι σ. 192 Δρ. 15.

Μ. Καραγάτση: Τὸ Συναξάρι τῶν ἱερῶν, Ἐκδόσεις Γκοβόστι, σ. 244. Δρ. 20
Ι. Συκουτρή: Οἱ Ἰχθυεῖς τοῦ Σοφοῦς. Ἀνατύπωση ἐκ τοῦ περιοδικοῦ "Κυριακά Γράμματα., Λευκωσία Κύπρου, 1935.
Συκουτρή: Ἡ Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς καθέμουσ Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι, 1935.

Νικολάου Β. Τωμαδάκη: Φιλολογικά (Σολωμοῦ ἑλληνομάδα)—Ἀριστο-

μένη Προβελγίους—Βιογραφικὰ Ἰω. Κουτυλάκη—Τοπωνύμια ἐξ οἴκου ἐπιθέτων. Ἐν Ἀθῆναις. Τυπογραφεῖον "Ἑστία., 1935. Δρ. 40.

Ρήγα Γκόλφη: Φαντασία καὶ Ποίηση. Ἡ ἀρματωλικὴ ποίηση—Ἡ γλωσσικὴ ἀναγέννηση—Ζωντανὰ κείμενα—Ἡ πολυχορδὴ λύρα—Νεοῦ Ἕλληνες λυρικοί, Ἀθῆναι, 1935, Δρ. 50.

Βάσσο Ε. Χιωτάκη: Στὸ δρόμο τῆς ἀγάτης (ποιήματα), Ἀλεξάνδρεια, ΤυποΝ. Μητσάνη, 1935.

Ἀποστόλου Μελαχροῦ: Φίλτρα Ἐπωδῶν, Ἐκδοση Κύκλου, Ἀθῆναι, 1935, σ. 109. Δρ. 50.

Θ. Νικολοῦδη: Φυγή, δρᾶμα εἰς πράξεις τρεῖς, μὲ πρόλυγ τοῦ συγγραφέως. Ἐκδοτικὸς Οἶκος Δημητράκου Α.Ε. Ἀθῆναι. Δρ. 35.

Ὀλυμπίας Αλ. Δρακοπούλου: Γραμμένη ἀπὸ τὴν ἄβυσσο, Ἐκδ. Οἶκος Μ. Ζηκάκη κτλ. Ἀθῆναι, 1935.

Τὰ τρία προσεχῆ ἔτη (φιλοσοφικὸ) ὑπὸ Alice A. Bailey. Δευτέρα ἔκδοσις. Μετάφρασις ἐκ τῆς Ἀγγλικῆς ἐκδόσεως (μεταφ. Δημ. Κ. Κυριακίδη). Δωρεάν. Τύπ. Ἐλ. Π. Ἀραδιπώτη, Λεμεσός, σ. 39.

Γιάννη Σκαρίμπα: "Μαριάμπα., (Νουβέλα). Εἰκόνες Α. Πολυκανδιώτη. Ἐκδοσὴ Κ. Παπαδογιάννη. Ἀθῆναι, 1935. Δρ. 50.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Παρακαλοῦνται οἱ Κυπρίωτες λογοτέχνες νὰ στέλλουν τὰ βιβλία τοὺς στοὺς κ.κ. Λεωνίδα Παυλίδη, Κομνηνοῦ 23, Ἀθῆναι, καὶ Γλαῦκο Ἀλιθέρη, Chatby School, Ἀλεξάνδρεια.

—Ἐπισκέφθηκε τὴν Κύπρο στὶς ἀρχὲς Αὐγούστου ὁ μεγάλος Ἀρμένιος συγγραφέας κ. Κεβόρκ Μερσὸπ.

—Στὶς 16 Ἰουλίου πέθανε στὸ Μόναχο ὁ σοφὸς ἑλληνοεὶστής Κάρολος Ντήτριχ. Τὴ ζωὴν τοῦ ἀφιέρωσε στὴ μελέτη τῆς γλώσσας καὶ λογοτεχνίας τῆς νεώτερης Ἑλλάδος.

—Πέθανε στὴ Θεσσαλονικὴ ὁ μουσουργὸς καὶ λογοτέχνης Αἰμίλιος Ριάδης.

—Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν θὰ ἐκδώσει ὡς πρῶτο τόμο τῆς "Βιβλιοθήκης νεωτέρων Ἑλλήνων λογοτεχνῶν., τὰ ἅπαντα τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ. Τὴν ἔκδοσιν αὐτὴ ἡ Ἀκαδημία τὴν ἀνάθεσε στὸν κ. Νικ. Β. Τωμαδάκη, τὸ διευθυντὴ τοῦ "Ἱστορικὸ Ἀρχεῖου Κρήτης., καὶ τοῦ "Νεοελληνικοῦ Ἀρχεῖου.,

—Ἀναγγέλλεται ἡ ἔκδοσιν τοῦ μηνιαίου περιοδικοῦ "Παιδεία., ὄργανο ἀνσμορφωτικῆς παιδαγωγικῆς προσπάθειας. Τὸ διευθύνει ὁ κ. Μίλτος Κουντουράς ἰδὸς Μητσάκη 3α, Πατήσια, Ἀθῆναι.

—'Επίσης αναγγέλλεται από την 'Αθήνα ἡ ἔκδοσις τοῦ περιοδικοῦ "Τὸ τρίτο μάτι... Διευθυντής ὁ κ. Στρατήγιος Δούκας.

—Πέθανε στὴ Μόσχα ὁ μεγάλος Γάλλος συγγραφέας Ἄνρὺ Μπαρμπύς.

—Πέθανε τὸν Ἰούλιο στὸ νησί μας ὅπου ἦρθε γιὰ ν' ἀναλάβει ἀπὸ μιὰ μεγάλη ἀρρώστεια ὁ Κωσταντῖνος Ταχιτζῆς. Τὰ γεννητικὰ του ἀπὸ τὴν Πέλη· ἔζησε στὴν Αἴγυπτο στίς ἀρχές ὡς ἔμπορος καὶ κατόπι ὡς ἐκδότης τοῦ σατιρικοῦ περιοδικοῦ "Τὸ Ἡμερολόγιο τοῦ Καμπούρη, πού δὲ βάσταξε ὅμως καὶ πολὺ. Γι' αὐτὸ καὶ ἀναμῆκε στὸ ἐμπόριο, μὰ στίς ὥρες τῆς ἀνάπαυσης του δὲν ἔπαυσε νὰ καλλιεργεῖ τὰ γράμματα κ' ἔτσι μᾶς ἔδωκε μὲ τὸ θαλερὸ χιουμουριστικὸ του πνεῦμα, ἕνα μικρὸ ἔξυπνο βιβλίον "Ἡ Ἐπιστῆμη τῆς Εὐτυχίας, ἔκδοσις τῶν "Γραμμάτων, 1929, καὶ τὴν "Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι... σάτιρα πρὸς αἰχμητικὴν στὸ Λοῦνα Πάρκ. Ἐχει ἀφήσει ἀνέκδοτα φιλοσοφικὰ δοκίμια καὶ σημειώματα.

—Πέθανε πρὶ δυὸ μῆνες περίπου στὴν Ἰρλαντία ὁ μουσικιστῆς ποιητῆς καὶ λογοτέχνης καὶ ζωγράφος **George William Russell** πού ἔγραφε μὲ ἀρχικά **A. E.** Γεννήθηκε στίς 10.4.1867 κ' ἀπὸ τὸ πρῶτο του βιβλίον: **Homeward: Songs by the Way** ἴσαμε τὸ τελευταῖον **The Avatars** 1933 μᾶς ἔδωκε 22 τόμους ἀπὸ ποιήματα, κριτικὴ μελέτες. Ἡ συμβολὴ του γιὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἰρλαντ. λογοτεχνίας εἶναι ἀνυπολόγιστη.

—'Επίσης πέθανε στὴν Ἀγγλία ὁ ν. π. Αὐγουστο ὁ Ἀγγλος ποιητῆς **Sir William Watson** [y.1858]. Βικτωριανὸς ἔβγαλε 26 τόμους τραγουδία καὶ μελέτες. Μὲ τὴν Ὠδὴ γιὰ τὴ Στέψη τοῦ Ἐδουάρδου Ζ' ἔλπιζε πὼς θὰ γινόταν **Poet Laureate**. Προτιμήθηκε ὅμως ἀπὸ τὴ συντηρητικὴ κυβέρνησιν ὁ **Dobson**. Τὰ οικονομικὰ του τελευταίως δὲν ἦσαν καθόλου ἀνημέρα.

—Στίς 17 Ἰουλ. ὁ Γεωργ. Σύλλογος τοῦ χωριοῦ Δερύνειας στὴν Ἐπαρχ. Ἀμμοχώστου, "Ἡ Δημητρά, διοργάνωσε γεωργικὴ γιορτῆ. Ὁ κ. Πανάρετος μίλησε μὲ θέμα: "Ἡ Γεωργία μᾶνα οὐλλαν τῶν δουλειῶν... Οἱ μαθητὲς τραγοῦδῆσαν ἀγροτικὰ τραγουδία, οἱ χωρικοὶ ἀπάγγειλαν ἀγροτικὰ δίστιχα καὶ ποιήματα καὶ χόρεψαν κυπριατικὸν χορὸν. Στὸ τέλος ἀπαγγέλληκαν τὰ ποιήματα πού βραβεύθηκαν καὶ προσεφέρθησαν στοὺς ξένους σιταρένιο ψωμί, χαλλοῦμι [ἄσπρο ντόπιον τυ-

ρί] καὶ κρασί. Τὸ πού βραβεύτηκε ποίημα τοῦ γιοῦ Παλαίση θὰ μπεῖ στὸ ἐρχόμενο.

—Ἐπισκέφθηκε τὸ νησί μας ὁ Ἄγγλος συγγραφέας **H. V. Morfon** μὲ σκοπὸ νὰ γράψει ἕνα νέο βιβλίον του "Ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν Ἀποστόλων Παύλου καὶ Βαρνάβα...

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ὁ πίνακας τῶν περιεχομένων τοῦ τοῦμοῦ θὰ σταθῆι στοὺς συνδρομητὰς μαζί μὲ τὸ ἑπόμενο τεῦχος ἑκάστου καὶ μιὰ σελίδα πού θὰ περιεχέται πρὸ σημαντικὰ τυπογραφικὰ λάθη. Ὁ κ. Σ. Χρήστου ἔχει γράψει ὑποδεικνύοντάς μας μερικὰ στὸ ἄρθρον τοῦ σ. 19.20. Ὅσα διορθωθῶν κ' αὐτὰ μαζί μὲ τῆλα, —Μὲ τὸ ἐπόμενον τεῦχος μπαίνουνε στὴ β' χροιά, —Ὅσοι ἀπὸ τοὺς συνδρομητὰς δὲ θέλουν νὰ συνεχίσουν παρακαλοῦνται νὰ γράφουν καὶ νὰ μᾶς τὸ δηλώσουν.—Στὸ τεῦχος αὐτὸ ἡ λέξη ἐλλοιζῶν στὸ διήγημα τοῦ μ. Ν. Χατζηγαβριήλ σ. 647 πού διορθώθηκε ἐσειοῦνταν νὰ μείνῃ ὅπως ἦταν· ἔτισης ὁ τίτλος «Λαϊκὴ Μουσικὴ» στὴ μελέτῃ τοῦ κ. Γ. Στ. Οἰκονομ. σ. 669 νὰ διαβασεῖ «Λαϊκὴ Μοῦσα». Ἐπίσης σ. 673 παραλείφθηκε ἡ ὑποσημείωσις: (10) δεύτερη κοιλιά, δεύτερο μαζοῦλι Ὁ κ. Γ. Λεῦκος μᾶς παρακαλεῖ κατόπι πού τυπώθηκε τὸ ἄρθρον τοῦ σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος, μὲ γράμμα του ἡμερ. 14/8/35, νὰ προστεθοῦν τὰ ὀνόματα τῶν κ. Νίκου Νικολαΐδη καὶ Ἄντῃ· Περναρῆ πού ὑπῆρχαν στὸ πρόχειρον καὶ πού παραλείφθηκαν κατὰ λάθος στὴν ἀντιγραφή, στὰ ὀνόματα τῆς τρίτης περιόδου. —Ἐνῶς τῶν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, Εὐπόλιδος 15, Ἀθῆναι, Δάκαμε ὀδηγίαν νὰ σὰς στέλλεται τὸ περιοδικὸ ὄφρα, Ἀλεξ. Θ. Δρακόπουλου, Ἀθῆναι Σὰς ἔγραψαμε συνδρομητῆ κ' εὐχαριστοῦμε. Πῆραμε τὸ βιβλίον τῆς Καρ. Δρακοπούλου πού θὰ κριθεῖ.—Ι. Σ. Σωτηράκο, Μολαῖας (Λακωνίας). Σὰς ἔγραψαμε συνδρομητῆ κ' εὐχαριστοῦμε.—Ἀγγελῶν Διβάρτην, Λυτοῦμαστε πού ἀδυνατοῦν νὰ ἀναδημοσιεύσουμε τὸ διήγημα σὰς τῆ γνώμῃ μας θὰ σὰς στείλουμε γραφοντάς σὰς ἰδιαίτερα, Γ. Χ. Στρόβολο. Ἡ ἔμπνευσις, ἡ ποιητικὴ διάθεσις δὲ σὰς λείπει· σὰς λείπει ἡ τεχνικὴ τοῦ στίχου, ἡ στιχογραφικὴ ἐπιδεξιότητα καὶ μιὰ πού καλλιεργεῖτε τὸ μέτρο καὶ δὲ βρασιζέστε ἀποκλειστικὰ στὸ ρυθμὸ δὲν πρέπει νὰ παρ μελεῖτε τοὺς καθιερωμένους κανόνες. Μερικὰ πράματα πού ἐκφράζετε εἶναι ἐμφορα κ' ὄχι κοινότυπα μονάχα πού δὲν τὰ ἐκφράζετέ μ' ἕνα ἀντίστοιχο ὄφρα ἴσπου.—Γ. Μασυρ. Λάρνακα. Εἶναι λυπηρὸ πού βλέπουμε πὼς ὅτι μᾶς στείλατε ἀπὸ τὸ 9ο τεῦχος κ' ἐδῶ δὲν εἶναι δημοσιεύσιμα. Τὰ τελευταῖα σὰς εἶναι πολὺ ἀπεριποίητα· πρέπει νὰ εἶστε πρὸ ἐπιτρέψουμε καὶ νὰ διαβάσετε πολλὰ καὶ καλά. Π. Σ. Χυτρίτση, Λευκωσία. Ὅτι μᾶς στείλατε δὲν εἶναι ἔσχημο ὡς πρῶτῃ προσπάθεια. Δειχνετέ πὼς οὐτε λό ἀισθημα κ' οὐτε ἡ σκέψις σὰς λείπει. Δυστυχῶς τὸ πρωτόλειο σὰς αὐτὸ δὲν ἔχει τέχνη μέσα του, Ξαναδοκιμάστε καὶ στείλατέ μᾶς κάτι καινούργιον. Ὅσα σὰς τὸ ἐπιτρέψουμε κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σὰς.—Τ. Μελά, Λεμεσό. Ἀπὸ τὰ κυπριατικὰ πεζοτάρχη γοῦσα σὰς λείπει ἡ μουσικὴ πού δὲν πετυχαίνεται, ὅπως νομίζετέ μὲ τίς μέσες ρίμες μονάχα. Πρέπει νὰ πηγάει ἀπὸ μέσα, κ' ἂν δὲν πηγάει δὲ μπορεῖ ν' ἀντικατασταθεῖ μὲ τὸ ἐξωτερικὸ σολοῖδι, τὴ ρίμα. Τὰ δίστιχα σὰς καλύτερα καὶ πιστεύουμε νὰ μποροῦσατε νὰ χρησιμοποιήσετε μερικὰ.—Κ. Γερολεμ, Λευκωσία. Τὸ τραγοῦδι σὰς «Ἦρθε τὸ βράδι» εἶναι πραγματικὰ ἀξιοπρόσεχτο. Ἔχουμε ὅμως κάποιες ἐπιφυλάξεις. Περᾶστε ἀν θέτε ν' ἂς μᾶς δεῖτε.

Ἐπεύθυνος ἰδιοκτήτης: Α. Μ. Ἀτταλίδης —Λευκωσία.

Τυπογραφεῖο «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη—Λευκωσία.

Η ALLIANZ UND STUTTGARTER LIFE INSURANCE BANK LTD

Ὁ ΚΟΛΟΣΣΟΣ ΟΛΩΝ τῶν Ἀσφαλιστικῶν Ἐταιρειῶν Ζωῆς τῆς Ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης ἐπεξέτεινε τὰς ἐργασίας της στὴν Κύπρον.

Τὰ ἠσφαλισμένα της κεφάλαια μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1934 ἀνέρχονται εἰς	£275,731,662.0.0
Τὰ εἰσπραχθέντα ἀσφάλιστρα τοῦ 1934 ἀνέρχονται εἰς	£12,405,221.0.0
Ὀλικὸν ἀσφαλιστικῶν συμβολαίων ἐν ἰσχύει	785,907.
Πληρωθεῖσαι ἀποζημιώσεις τὸ 1934	£2,524,738.0.0

Ἡ Ἐταιρεία ἔχει ἐπιβληθεῖ παντοῦ :

- α) Διὰ τὰ χαμηλὰ της ἀσφάλιστρα.
- β) Διὰ τοὺς εὐνοϊκοὺς ὅρους της ἐν γένει.
- γ) Διὰ τὴν μεγάλην ποικιλίαν τῶν συνδυασμῶν της.
- δ) Διὰ τὰς εὐκολίας πού παρέχει εἰς ΟΛΟΥΣ ΑΝΕΞΑΙΡΕΤΩΣ τοὺς πελάτας της (ΟΧΙ ΜΟΝΟΝ Εἰς ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΥΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥΣ)

Ὅταν ἀναλογισθεῖ κανεὶς ὅτι ἡ Ἐταιρεία μέχρι σήμερον ἔκανόνισε **3.800.000** ἀπαιτήσεις πελατῶν της χωρὶς νὰ προσφύγῃ εἰς Δικαστήρια οὔτε διὰ μίαν ἔστω περίπτωσιν αὐτὸ εἶναι ἄρκετὸ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν εὐθύτητα καὶ ἀμεροληψίαν της συγχρόνως δὲ τὴν ἀπέραντον ἐκτίμησιν καὶ ἐμπιστοσύνην πού χαίρει εἰς ΟΛΟΝ τὸν κόσμον.

Διὰ λεπτομερείας καὶ ὅρους γενικῶς ἀποταθεῖτε εἰς τὸν Γενικὸν Πληρεξούσιον Ἀντιπρόσωπον τῆς Ἐταιρείας ἐν Κύπρῳ.

ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΕΥ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΝ

Ὁδὸς Μεγάλου Ἀλεξάνδρου

Τ. Κ. Ἀρ. 290

Λευκωσίαν

ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ ΕΜΠΕΙΡΟΙ ΠΡΑΚΤΩΡΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ Εἰς ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΠΟΛΕΙΣ

Προμήθεια καὶ ὅροι ἐκαστοῦ ἐπιμετῶνται